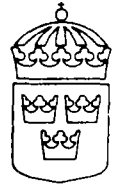

Riksdagens protokoll

1988/89:41

Protokoll
1988/89:41

8 december 1988

Debatter m. m.

Torsdagen den 8 december

Vissa högskolefrågor, m.m. (forts. från prot. 40)	8
Journalhantering m.m. inom hälso- och sjukvården	15
Skadeverkningar av amalgam	25
Tandvårdsförsäkringen	42
Avgifter för pensionärer vid sjukhusvård	56
Dubbelbeskattningsavtal med Indien och Bulgarien	78
Instansordningen enligt yrkestrafiklagstiftningen, m.m.	81
Forskning inom lantbrukets område, m.m.	83
Skyddet av utrotningshotade djur	93
Jakt	101
Kyrklig organisation	110
Grundlagsfrågor	112
Vallagsfrågor, m.m.	119
Sekretess inom vårdområdet m.m.	124
Afghanistan	129
Vissa socialförsäkringsfrågor	136
Bidrag vid adoption av utländska barn	139
Meddelande om interpellation	
1988/89:95 av Bo Lundgren (m) om villkoren för efter- taxering	143
Meddelande om frågor	
1988/89:336 av Kjell Ericsson (c) om prisstödet till jordbruket i norra Sverige	145
1988/89:337 av Kjell-Arne Welin (fp) om handläggningen av visst slag av utvisningsärenden	145

Avgjorda ärenden

Torsdagen den 8 december

Arbetsmarknadsutskottets betänkanden

1988/89:AU4 Medbestämmande i arbetslivet	5
1988/89:AU5 Facklig verksamhet	6

Finansutskottets betänkande

1988/89:FiU11 Höjning av Sveriges kapitalinsats i Världsbanken (IBRD)	7
---	---

Lagutskottets betänkande

1988/89:LU7 Vissa associationsrättsliga frågor	7
--	---

Utrikesutskottets betänkande

1988/89:UU15 Internationella överenskommelser mot export av miljöfarlig verksamhet, avfall och produkter till u-länder	7
--	---

Utbildningsutskottets betänkanden

1988/89:UbU5 Vissa högskolefrågor	52
1988/89:UbU6 Forskningsfrågor m.m.	53

Socialutskottets betänkanden

1988/89:SoU5 Journalhantering m.m. inom hälso- och sjukvården	54
1988/89:SoU7 Skadeverkningar av amalgam	54

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU7 Tandvårdsförsäkringen	54
--	----

Konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU10 Kyrkoförfattningar	55
---------------------------------------	----

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU9 Tilläggsbudget I	55
-------------------------------------	----

Socialutskottets betänkande

1988/89:SoU11 Följdragstiftning till den nya lagen om vård av missbrukare i vissa fall	55
--	----

Kulturutskottets betänkanden

1988/89:KrU4 Frågan om en stavningsreform	55
1988/89:KrU5 Avyttring av donerade museiföremål	55

Socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU5 Avgifter för pensionärer vid sjukhusvård	55
---	----

<i>Skatteutskottets betänkanden</i>		Prot.
1988/89:SkU7 Dubbelbeskattningsavtal med Indien	55	1988/89:41
1988/89:SkU6 Dubbelbeskattningsavtal med Bulgarien	55	
 <i>Trafikutskottets betänkande</i>		
1988/89:TU4 Instansordningen enligt yrkestrafiklagstiftningen, m.m.	109	
 <i>Jordbruksutskottets betänkanden</i>		
1988/89:JoU8 Forskning	109	
1988/89:JoU9 Skyddet av utrotningshotade djur	109	
1988/89:JoU10 Jakt	110	

Torsdagen den 8 december

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 30 november.

2 § Företogs till avgörande arbetsmarknadsutskottets betänkanden 1988/89:AU4 och AU5, finansutskottets betänkande 1988/89:FiU11, lagutskottets betänkande 1988/89:LU7 samt utrikesutskottets betänkande 1988/89:UU15 (beträffande debatten i dessa ärenden, se prot. 40).

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 4

Mom. 1 (arbetsmarknadslagarnas utformning och effekter)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 125 för hemställan i reservation 1 av Elver Jonsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 2 av Lars-Ove Hagberg anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 2 (utredning om demokratiska rättigheter i arbetslivet)

Utskottets hemställan bifölls med 277 röster mot 20 för reservation 3 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 3 (program för facklig kontroll över ny teknik)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 18 för reservation 4 av Lars-Ove Hagberg.

Mom. 5 (negativ föreningsrätt)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 142 för reservation 5 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 6 (MBL inom den offentliga sektorn)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 143 för reservation 6 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 7 (chefstillsättningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (förhandlingar och information i småföretag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (facklig vetorätt vid entreprenader)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 125 för reservation 10 av Elver Jonsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 10 (begränsningar av rätten att tillgripa stridsåtgärder)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 11 av Sonja Rembo m.fl., *dels* reservation 12 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (200-kronorsregeln)

Utskottets hemställan bifölls med 172 röster mot 126 för reservation 13 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 13 (förbud mot blockad av enmansföretag)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 140 för reservation 15 av Elver Jonsson m.fl.

Mom. 14 (blockadrätten i övrigt)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Sonja Rembo m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (arbetsrättsliga skadestånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Elver Jonsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Arbetsmarknadsutskottets betänkande 5

Mom. 1 (tillträdesrätten för utomstående förtroendemän)

Utskottets hemställan bifölls med 276 röster mot 21 för reservation 1 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (facklig verksamhet i transnationella företag)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 38 för reservation 2 av Lars-Ove Hagberg.

Finansutskottets betänkande 11

Mom. 1 (miljöhänsyn vid val och genomförande av projekt finansierade av Världsbanken)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 70 för reservation 1 av Gunnar Björk m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (nedskrivning av u-ländernas skulder och reformering av Världsbanken)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 36 för reservation 2 av Hans Petersson och Claes Roxbergh.

Mom. 3 (höjning av Sveriges kapitalinsats i Världsbanken)

Utskottets hemställan bifölls med 261 röster mot 36 för reservation 3 av Hans Petersson och Claes Roxbergh.

Lagutskottets betänkande 7

Mom. 2 (riktade emissioner)

Utskottets hemställan bifölls med 207 röster mot 90 för reservation 1 av Ulla Orring m.fl.

Mom. 4 (differentierad rösträtt)

Utskottets hemställan bifölls med 260 röster mot 33 för reservation 2 av Ulla Orring och Bengt Harding Olson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 15

Utskottets hemställan bifölls.

3 § Föredrogs

socialutskottets betänkanden

1988/89:SoU5 om journalhantering m.m. inom hälso- och sjukvården,

1988/89:SoU7 om skadeverkningar av amalgam samt

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU7 om tandvårdsförsäkringen.

Förste vice talmannen meddelade att dessa betänkanden samt utbildningsutskottets betänkanden 5 och 6 – som föredragits vid kammarens arbetsple-num den 7 december (prot. 40) – skulle avgöras i ett sammanhang när debatten i samtliga dessa ärenden var avslutad.

Först fortsattes behandlingen av utbildningsutskottets betänkanden 5 om vissa högskolefrågor och 6 om forskningsfrågor m.m.

Vissa högskolefrågor,
m.m.

Anf. 1 STIG BERTILSSON (m):

Fru talman! Med anledning av utbildningsutskottets betänkande 5 om vissa högskolefrågor vill jag fästa kammarens uppmärksamhet på högskolesituationen i Fyrstadsområdet, dvs. Vänersborg, Trollhättan, Uddevalla och Lysekil.

För snart ett år sedan motionerade jag tillsammans med Arne Andersson i Ljung om bl.a. krav på en utredning av förutsättningarna för att inrätta en statlig högskola i Fyrstad. Utskottsmajoriteten avstyrker motion Ub695. Men jag kan konstatera att sedan motionen väckts har det hänt mycket som i allt väsentligt har utvecklats i den riktning som vi motionärer har önskat. Jag tycker därför att det är synd att utskottsmajoriteten inte uttalat vill ställa sig bakom intentionerna i motionen.

Bakgrunden till vår motion, liksom till de övriga motioner i samma riktning från företrädare från andra partier, är den mycket snabbt expanderande högskoleutbildningen i Fyrstadsområdet – i hög grad i Vänersborg och Trollhättan. Denna utbildning anordnas i dag i samverkan med högskolorna i bl.a. Göteborg och Karlstad. Expansionen i denna verksamhet har varit mycket stor. För tre år sedan fanns det ungefär 100 årsstudieplatser. Under det nu pågående läsåret är antalet 482. För den närmaste treårsperioden räknar man med en ökning till 813 platser för läsåret 1992/93. Detta framgår av den utredning som på regeringens uppdrag har gjorts av landshövdingen Claes Elmstedt. I den utredningen har man tagit fasta på att en egen högskola bör inrättas för Fyrstad fr.o.m. den 1 juli nästa år.

I utredningen, som har presenterats under året, har man kommit fram till ungefär detsamma som har uttalats i den tidigare nämnda motionen, nämligen att omfattningen av verksamheten, accelerationen i verksamheten i kombination med de utomordentligt goda förutsättningar som finns för en högskola i Fyrstad gör att allt detta sammantaget mycket kraftfullt talar för att man inrättar en sådan högskola.

I dag organiseras högskoleverksamheten i Fyrstad av en särskild högskolekommitté. I den utredning som Claes Elmstedt har lett tar man sikte på en tvåstegslösning. I det första skedet skall kommunerna under en övergångsperiod stötta med utrustning och lokaler. Rektorstjänsten skall inte tillsättas från början, utan det ämbetet skall utövas av en annan tjänsteman. Man låter sedan Fyrstad fr.o.m. 1992 ha en permanent utbyggd högskola.

Fru talman! Med tanke på den betydelse som en högskola har för regionen och den omfattning som utbildningen har i Fyrstad redan i dag, bl.a. i jämförelse med andra, mindre regionala högskolor, vill jag starkt understryka uppfattningen att en permanent högskola bör inrättas i Fyrstad – och dessutom snabbare än vad Claes Elmstedt har angivit i sin utredning. I den här situationen tycker jag dessutom att det hade varit mycket lämpligt om riksdagen hade uttalat sig för inrättandet av denna högskola. Men det vill emellertid inte utskottsmajoriteten, utan med hänvisning till att det pågår en utredning vill man avstå från att yttra sig. Jag är personligen övertygad om att ett uttalande från riksdagen hade gjort att det hade gått litet snabbare. Jag vill tro att utskottets tystnad på denna punkt inte betyder att man är negativ till en högskola i Fyrstad.

Fru talman! Jag hoppas därför att de steg som här tagits under året i denna fråga kommer att fortsätta att driva utvecklingen åt rätt håll. Med tanke på behovet av högskoleutbildning i Fyrstadsregionen bör beslut om inrättande av denna skola komma så snart som möjligt.

I detta anförande instämde Arne Andersson i Ljung (m).

Anf. 2 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Fru talman! Av främst statsfinansiella skäl avvisas vpk:s krav på statligt huvudmannaskap för den kommunala högskolan. Jag har svårt att godta det skälet. Visserligen är det en åtskillnad mellan statsbudgeten och de kommunala budgetarna, men det handlar ändå om samhällets gemensamma resurser. Dessutom kan det knappast innebära några oöverstigligena problem att reglera kostnadsfördelningen vid ett förändrat huvudmannaskap.

Som jag ser det finns det inga praktiska fördelar med ett kommunalt huvudmannaskap för högskolan. Däremot finns det uppenbara nackdelar. Det visar sig t.ex. klart att färre studerande går vidare till forskning från den kommunala högskolan än från annan högskoleutbildning, och det innebär givetvis konsekvenser i vården, eftersom det främst är vårdutbildningarna som tillhör den kommunala högskolan.

Rent medicinskt och tekniskt ligger vår svenska sjukvård långt framme, vid en internationell jämförelse. Men i fråga om omvårdnaden har vi brister. Förklaringen är att omvårdnad inte har samma status som den rent medicinska vården. För att omvårdnaden skall få en starkare ställning måste omvårdnadsforskningen utvecklas. Därför måste de yrkesgrupper som i dag återfinns inom den kommunala högskolan, dvs. de som finns i det direkta omvårdnadsarbetet, få en närmare forskningsanknytning. Jag är övertygad om att det skulle underlätta om högskolan hade ett statligt huvudmannaskap, dvs. om högskola och forskning fanns under samma huvudman.

Fru talman! Jag är inte heller övertygad om att det är bra med den nuvarande ordningen att arbetsgivaren-landstinget – landstinget blir ju oftast arbetsgivare för dem som går i den kommunala högskolan – är huvudman både för gymnasieutbildningarna på det här området och för högskolan. Arbetsgivaren, samhället och de studerande har ju inte alltid exakt samma intressen beträffande hur utbildningen skall se ut.

Jag yrkar bifall till reservation 7 i utbildningsutskottets betänkande 5.

Sedan 1983 finns det som bekant en rehabiliteringslinje med inriktning dels mot sjukgymnastik, dels mot arbetsterapi. Tidigare var det två olika utbildningslinjer. Samordningen syftar till att nå både bredd och specialisering inom ett vårdområde, anför utskottet.

Givetvis tycker jag det är bra om man kan uppnå både bredd och specialisering. Men frågan är om en samordning av sjukgymnaster och arbetsterapeuter i en utbildningslinje verkligen har medfört eller kommer att medföra de önskade resultaten. Rehabilitering är ju ett vidsträckt område som berör inte bara sjukgymnaster och arbetsterapeuter, utan det rör också annan sjukvårdspersonal, kuratorer och liknande personal. Samtliga dessa yrkesgrupper har sina yrkesspecifika ansvarsområden i rehabiliteringen.

Jag skulle ha större förståelse för en samordning om den hade gällt över

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Vissa högskolefrågor,
m.m.

hela fältet. Men nu handlar det alltså bara om sjukgymnaster och arbetsterapeuter, trots att dessa yrkesgrupper har helt skilda arbetsuppgifter. Det finns inget som såvitt jag vet pekar på att man uppnår några samarbetsvinster i team om yrkesprofilen suddas ut hos dem som ingår i teamet. Jag tror tvärtom att det kan skapa osäkerhet i samarbetet.

Vi anser att sjukgymnastlinjen bör återinföras vid högskolan och att sjukgymnasternas yrkesspecifika kunskaper måste fördjupas och utvecklas. Vi anser också att utbildningen måste förlängas för att det skall finnas tillräckligt med utrymme för de ökade krav som ställs på sjukgymnaster att arbeta inom nya områden.

I dag är utbildningen oerhört komprimerad. Jag tycker att vår sjukgymnastutbildning är bra. Utbildningen är egentligen så omfattande att den räcker för en utbildning under tre år, men man har alltså tryckt ihop det hela för att få in utbildningen på två och ett halvt år. Det medför givetvis en mycket hög studietakt och långa dagar, vilket får konsekvenser främst för de äldre som går på denna utbildning. Det är oerhört svårt att kunna kombinera en så komprimerad utbildning med ansvar för familj.

Fru talman! Jag yrkar också bifall till reservation 9 i utbildningsutskottets betänkande 5, om inrättande av en förlängd sjukgymnastlinje i högskolan.

Anf. 3 TORGN Y LARSSON (s):

Fru talman! Tillsammans med Evert Svensson och Erik Janson har jag i motion Ub558 föreslagit statligt stöd till planerad psykoterapiutbildning inom S:t Lukasstiftelsen. Denna stiftelse bedriver ända sedan 1950-talet en utbildning i psykoterapi. Sedan 1960-talet erhåller stiftelsen statsbidrag.

När den statliga utredningen om psykoterapiutbildning lades fram 1976 förutsattes att S:t Lukasstiftelsen också i fortsättningen skulle kunna utbilda för psykoterapeutiskt arbete. Under senare år har situationen för det psykoterapeutiska arbetet och för psykoterapiutbildningen ändrats. År 1984 infördes legitimation för psykoterapeuter. Även utbildningen vid högskolorna har ändrats. För att möta kraven på ökad kompetens hos personalen vill S:t Lukasstiftelsen starta en ny psykoterapeutisk utbildning.

Eftersom vi motionärer är övertygade om att det är ett stort samhällligt intresse att S:t Lukasstiftelsen får möjlighet att starta denna utbildning, föreslår vi i vår motion att stöd ges.

Problemet för denna stiftelse är att man på längre sikt står inför en valsituation. Antingen måste man genomföra den nödvändiga utbyggnaden av utbildningen eller också tvingas man lägga ned inte bara den nuvarande utbildningen utan också de många mottagningarna runt om i landet – stiftelsen är ju representerad i vartenda län. Det vore mycket olyckligt om en sådan nedläggning skulle ske.

S:t Lukasstiftelsen bedriver ett erkänt gott arbete som de behöver allt stöd för. Det är min förhoppning att riksdagen vid budgetbehandlingen till våren kommer att ge stiftelsen förutsättningar för att kunna starta den planerade utbildningen.

Utskottet säger i sitt avslagsyrkande på motionen att eftersom olika förslag om en utbyggnad av utbildningen av psykoterapeuter för närvarande bereds inom regeringskansliet, anser utskottet att riksdagen inte nu bör göra något

uttalande med anledning av de två motioner som har väckts i frågan. Jag har en viss förståelse för detta resonemang under förutsättning att det inte är någon täckmantel för att i praktiken säga nej. Jag utgår ifrån att såväl regeringen som riksdagen är beredda att i positiv anda pröva den begäran om stöd som S:t Lukasstiftelsen inlämnat.

Det är av allra största vikt att poängtera att huvuddelen av de studerande med stor sannolikhet kommer att arbeta inom den vård som drivs av stat, landsting eller kommuner. Den utbildning som bedrivs av S:t Lukasstiftelsen kommer därför således inte främst och enbart att komma stiftelsens egen verksamhet till godo, utan hela samhället och dess vårdverksamhet.

Fru talman! Jag noterar att utskottets talesman personligen uttryckte sig mycket positivt om S:t Lukasstiftelsen. Jag hoppas att denna positiva inställning också framöver skall komma att präglade regeringens och riksdagens behandling av denna fråga.

Anf. 4 EVA GOËS (mp):

Fru talman! I går kväll blev debatten som fördes i detta ärende ganska komprimerad, eftersom timmen då var sen. Nu är det tidig timme. Jag avser att uppehålla mig vid reservation nr 14 i utbildningsutskottets betänkande nr 5.

Först vill jag emellertid säga att någonting har hänt genom att miljöpartiet kommit in i riksdagen, nämligen att vi i utskottet nu är eniga om att avskaffa kårobligatoriet och att en översyn skall göras av uppdragsutbildningen, vilket jag anser vara synnerligen viktigt. Det finns dock ett litet förbehåll: det är konsekvenserna av ett avskaffande av kårobligatoriet som skall utredas. Det kan vara lämpligt att göra det, inte minst från ekonomisk och juridisk synpunkt.

Så till journalistutbildningen och förläggningen av denna. Det är ju inte miljöpartiet som avgett motionen, men jag är den enda som reserverat mig för en lokalisering av journalistutbildningen till högskolan i Sundsvall-Härnösand. Nu hoppas jag verkligen att ni från centern, vpk, socialdemokraterna och folkpartiet som skrivit motionen när jag begär votering ställer upp för ert distrikt.

Det kan låta något lokalpatriotiskt att jag vill ha journalistutbildningen förlagd till Sundsvall. Journalistutbildning finns i dag bara i Göteborg och Stockholm. Visserligen finns det också en sådan utbildning vid Kalix folkhögskola, och den är mycket bra. Det finns även journalistutbildning på andra folkhögskolor. Men det behövs också sådana utbildningsmöjligheter någonstans mellan Kalix och Stockholm. Då finner man att högskolan i Sundsvall-Härnösand behöver komplettera just den humanistiska sidan. Redan nu har man ett starkt fäste i form av informationslinjen som har funnits där i snart tio år. De som genomgått denna utbildning har uppvisat en mycket hög kvalitet. Det finns behov av informatörer. Varenda en som avslutat sin informationsutbildning har fått jobb, antingen som informatörer eller som journalister. Det är mer än 25 % som har gått direkt in på journalistbanan. I dag är det överskott på journalister i storstäderna Stockholm och Göteborg, men det råder brist i Norrland. Därför är det oerhört viktigt att rekrytera personer från Norrland till journalistutbildning-

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Vissa högskolefrågor,
m.m.*

en, så att de stannar kvar där de har sina rötter. Om vi deporterar ungdomarna till Stockholm finns det risk för att de etablerar sig där. De kanske skaffar familj och då blir det svårt att komma tillbaka till Norrland. Detsamma gäller för läkarutbildningen i Umeå. Det är bra att flera läkarstuderande rekryteras från Norrland och att de sedan stannar kvar där.

Informationslinjen har också vidareutvecklats så, att det blivit embryon på alla möjliga håll. Det finns ett kulturvetenskapligt centrum, KVC, och där arbetar man med forskningsanknytning. Vi i miljöpartiet anser det vara synnerligen viktigt att ha forskningsanknytning vid högskoleutbildning. Denna forskningsanknytning kan man när det gäller just arkivkunskap leda över till Härnösand, eftersom det där finns två arkiv, arkivhuset och landsarkivet. Om det inte finns tillräckliga skäl att utlokalisera journalistutbildningen – eller delar av den – till Sundsvall, kan jag inte hitta något annat argument än detta: Norrland måste faktiskt placeras på kartan igen. Den ena fabriken efter den andra har lagts ned. Man har behandlat Norrland som ett u-land. Vi har skickat ner våra vinster och överskott till Sydsverige. Nu flyttar också människorna. Det är på tiden att vända den här trenden och se till att vi får ett blomstrande Norrland. Det förutsätter att utbildningen finns kvar där. Vi vill ha högskoleutbildning och forskarutbildning. Det får inte vara som i dag, att ungefär 3 % av resurserna när det gäller forskningsutbildning går norrut.

Jag hoppas verkligen att alla de från olika partier som står bakom motionerna ställer sig upp som en man/en kvinna och röstar för en lokalisering av journalistutbildningen till högskolan i Sundsvall–Härnösand. Därmed yrkar jag bifall till reservation 14 i utskottets betänkande 5.

Anf. 5 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skall ge Eva Goës rätt på en punkt, nämligen att nog märks det att miljöpartiet har kommit in i riksdagen.

Frågan om journalistutbildningens framtida utseende har diskuterats ganska länge. Även i år har ett antal motioner avgivits, som inte bara handlar om lokalisering, utan också om journalistutbildningens innehåll.

Efter det att vi i utskottet noga hade diskuterat frågan och tagit del av vad som hänt under tiden, har vi kommit överens med Tidningsutgivareföreningen, Journalistförbundet och utbildningsdepartementet om hur denna utbildning skall se ut. Vi har också fått besked om att regeringen kommer att lägga fram en proposition, som skall innehålla förslag till riksdagen både om utformningen och om lokaliseringen av utbildningen. Mot den bakgrunden kom samtliga partier överens om att låta motionsyrkandena vila i avvaktan på att förslaget läggs fram och att i stället i den mån det behövs då ta debatten. Det är möjligt att våra önskemål kommer att vara tillgodosedda, och då är allting bra. Om inte, blir det aktuellt med en debatt.

Det är en ganska bra idé att först bestämma hur journalistutbildningen skall se ut och därefter besluta om var den skall lokaliseras. Det är skälet till att det inte finns några reservationer från övriga partier.

Anf. 6 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Jag tackar för den upplysningen. Det finns en utredning som har utarbetat ett förslag till hur utbildningen skall se ut – bl.a. förstärks miljösidan, vilket jag är mycket glad över. Jag hoppas att detta kommer att bli ett tungt vägande skäl att jobba just för miljön och inte minst – det vill jag understryka – undersökande journalistik.

Jag tackar alltså Larz Johansson för upplysningen. Genom min markering vill jag visa att det kommit in ett nytt parti i riksdagen. Det är viktigt för dem som utreder att veta var majoriteten i utskottet står i detta avseende.

Anf. 7 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är något märkligt att Eva Goës skall behöva tacka för den upplysningen här, eftersom hon sitter i utbildningsutskottet och därför deltagit i de överläggningar där vi har kommit överens om denna hanteringsordning.

Anf. 8 EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Ja, då får jag väl avstå från tacket.

Anf. 9 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Jag skall säga några ord om etik. Det gäller inte något speciellt yrkande utan vad som i utskottets betänkande nr 6 sågs om forskningsetiska frågor. Jag vill påstå att man har givit en alltför begränsad innebörd åt begreppet forskningsetik. Man har hänvisat till pågående utredning. Den utredningen har fått direktiv, där man nämner handlingar som kan vara till skada för den personliga integriteten. En annan accepterad fasett av begreppet etik är handlingar som kan vara till skada för djur, dvs. plågsamma djurförsök. Detta är alldeles utmärkt, och jag tycker att utredningen skall syssla med det.

Miljöpartiet vill emellertid allvarligt kritisera det faktum att man inte framhåller att forskningsetik också måste innebära handlingar, forskning, som kan vara till skada för samhället, för nuvarande generationer och för framtida generationer. Det kan vara fråga om biverkningar av annars alldeles ypperliga tekniska framsteg, som forskaren kanske kan inse. Vid sådana tillfällen kan han ofta stå inför ett dilemma. Jag tänker på en kemist som upptäckte att växtgiftet hormoslyr kunde döda inte bara växter utan också människor. Nästan alla de banarbetare som förr besprutade med hormoslyr dog i cancer. En kemist som upptäcker sådana egenskaper hos ett ämne kan stå inför stora svårigheter. Skall han tala om vad han upptäckt och vara lojal mot medmänniskorna och mot samhället, eller skall han vara lojal mot sitt arbete? Vederbörande kemist valde i det här fallet att gå ut och tala om vad han visste. Han blev utfrusen under ett antal år och hade svårt att få anslag. Detta är bara ett exempel, det finns en hel mängd.

Många tekniska framsteg har givit oönskade effekter. Den lilla behändiga sprutflaskan som innehöll freon är ett annat exempel. Freonet visade sig ju förstöra ozonlagret. Det måste finnas någon möjlighet att begränsa sådan teknisk utveckling och forskning som kan skada på ett sätt som inte alls varit avsett.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Vissa högskolefrågor,
m.m.*

Jag vill nu flagga för en motion som miljöpartiet de gröna kommer att lägga fram under den allmänna motionstiden och som gäller inrättandet av etiska nämnder, vilkas uppgift skall vara dels att försöka genomskåda när bieffekter kan vara av allvarlig natur för samhället och för framtida generationer, dels att bistå forskare som råkar i konflikt på grund av att de vet vilka konsekvenser deras forskning kan ha och som på grund av sin arbetssituation har svårt att handla enligt sitt samvete, enligt sin etiska lojalitet mot samhället, mot medmänniskorna.

Med detta vill jag som sagt flagga för en framtida motion. Jag har alltså inte nu något yrkande.

Anf. 10 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Jag konstaterar att ytterligare en miljöpartist ägnar sig åt att slå in öppna dörrar.

Som jag framhöll i går när vi debatterade den här frågan är det inte nu fråga om någon forskningspolitisk proposition. En sådan kommer 1990, och då blir det aktuellt att ta upp de här sakerna.

De forskningsetiska frågorna har varit föremål för prövning i forskningsrådsnämnden. Särskilda forskningsetiska seminarier anordnas. Regeringen har tillsatt en särskild utredningsman, Pär-Erik Back, som tyvärr avled just i anslutning till ett sådant här forskningsetiskt seminarium i Umeå. Frågorna är under mycket stark observans, och det finns anledning att 1990 i samband med den forskningspolitiska propositionen ta upp dem på nytt.

Anf. 11 GÖSTA LYNGÅ (mp):

Fru talman! Jag skulle vara mycket glad om jag hade kunnat tro Birger Hagård, när han säger att dessa dörrar är öppna. Varför står det då inte något annat i direktiven till den pågående utredningen om forskningsetik än att man skall skydda den personliga integriteten och liknande anvisningar? Det står inte någonting i direktiven om det ansvar som jag vet diskuteras – jag är själv med i den diskussionen – om forskarnas lojalitet gentemot samhället och framtida generationer. Detta är någonting som utredningen inte har tagit upp, och därför vill jag slå in de dörrar som Birger Hagård är lycklig nog att tro är öppna.

Anf. 12 BIRGER HAGÅRD (m):

Fru talman! Det blir anledning, om Gösta Lyngå inte blir nöjd, att återkomma i samband med behandlingen av 1990 års forskningspolitiska proposition.

Överläggningen i dessa ärenden var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 7.)

Kammaren övergick till att debattera socialutskottets betänkande 5 om journalhantering m.m. inom hälso- och sjukvården.

Anf. 13 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Vi har här att ta ställning till vissa frågor som rör patientjournalagen, vilken antogs av riksdagen 1985. I två reservationer utvecklas vissa förändringar i den paragraf i patientjournalagen, 3 §, som gäller det s.k. signeringstvånget. I förslaget till patientjournalag, som framlades i proposition 1984/85:189, fanns inte något förslag om signering. Detta blev i stället utskottets ställningstagande efter två motioner från folkpartiet och en motion från moderaterna.

Av 3 § patientjournalagen framgår vad patientjournalen skall innehålla, nämligen uppgifter om bl.a. patientens identitet, bakgrund till vården, vilken diagnos som ställts och vilka åtgärder detta föranlett samt vilka åtgärder som planeras. Vidare skall framgå vem som gjort en anteckning i journalen och när anteckningen gjordes. Av det tillägg som utskottet den gången föreslog och som riksdagen beslutade om framgår: "En journalanteckning skall om inte synnerligt hinder möter signeras av den som svarar för uppgiften."

På många sätt kan det naturligtvis synas naturligt med en sådan signering. En efterkontroll är givetvis alltid positiv för att hindra misstag, och patientens säkerhet måste hela tiden vara det viktiga. I den reservation som bl.a. vi moderater står bakom har vi inte heller föreslagit att signeringstvånget automatiskt skall borttas utan att lagen i denna del skall utvärderas och bli föremål för ytterligare överväganden.

Låt mig i korthet få ange skälen till vår reservation.

I de motioner som vi har behandlat talas om att det i många fall behövs extra läkartjänster för att klara denna verksamhet. Den tar helt enkelt för lång tid. I en av motionerna hänvisas till Gävleborgs läns landsting och sägs att signeringen enbart där tidsmässigt motsvarar 12 500 patientbesök på ett år. Om situationen är likartad i andra delar av landet, kan vi konstatera att arbetet med signeringen skall ske i ett redan ansträngt läge. Många läkare har dessutom vittnat om att tillgängligheten till journalerna har minskat genom signeringstvånget. Journalerna kan vara svåra att få tag på, om exempelvis en patient kommer in akut. I många fall – säkert inte i alla – är det uppenbarligen en utomordentligt summarisk process. Detta är, som vi ser det, knappast någonting som ökar säkerheten. Allt detta sammantaget gör det enligt vår mening motiverat med en översyn av lagen i denna del. Vad denna översyn sedan kommer fram till får vi se, men det är vår uppfattning att signeringstvånget inte kan avskaffas förrän vi har ett system som uppfyller åtminstone samma höga krav på patienternas säkerhet som signeringstvånget innebär.

Jag ber med detta som bakgrund, fru talman, få yrka bifall till reservation 2, fogad till betänkandet.

Anf. 14 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Vi är alla i socialutskottet överens om att det är mycket viktigt att behandlingsinsatser dokumenteras i journaler. Det är också mycket viktigt att läkarna tar ansvar för de anteckningar som görs. Utskottet är enigt om att det fulla ansvaret bör bäras av den behandlande läkaren.

Vad frågan om signeringsplikten gäller är i vilken form som läkaren skall

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Journalhantering m.m.
inom hälso- och sjuk-
vården*

kontrollera att en journalanteckning har blivit riktigt gjord. Som Per Stenmarck påpekade var det regeringens bedömning då den framlade propositionen om den nya patientjournalagen att lagen inte behöver innehålla en bestämmelse om obligatorisk signering. Den bestämmelsen lades till här i riksdagen.

Vi har sedan lagen antogs haft några år på oss och kunnat vinna erfarenheter av hur lagen slår i praktiken. Vi har fått väldigt många vittnesbörd från läkare om hur de ser på denna av riksdagen inskrivna skyldighet. Många vittnar om att detta fungerar bra, att det inte vållar några problem. Från ganska många håll har vi emellertid fått den motsatta reaktionen; läkarna anser att signeringsplikten inskränker den tid som finns tillgänglig för sjukvård. De menar att signeringstvånget i vissa fall minskar patientsäkerheten genom att det har tillkommit ett nytt skäl till att journaler kan komma på drift.

Problemet med journaler på drift fanns redan tidigare i sjukvården. Det är ett allvarligt problem att upptäcka att en journal inte finns på plats då man skall genomföra en behandling. Utöver tidigare anledningar till att journaler inte finns tillgängliga har tillkommit den att journaler är ute på drift för signering, och detta minskar patientsäkerheten.

Dessa erfarenheter är tillräckligt klara för att det skall vara möjligt att nu dra slutsatsen att det system som riksdagen införde är alltför stelbent. En uppmjukning av signeringsplikten är motiverad. Detta föreslås i reservation 1.

Jag yrkar bifall till reservation 1. Skulle reservation 1 falla vid en förberedande votering, fru talman, yrkar jag i andra hand bifall till reservation 2, som i något oklarare ordalag föreslår en översyn av lagen.

Fru talman! Jag tror att vi om vi bifaller reservation 1 gör svensk sjukvård en tjänst genom att vi bidrar till att ge läkarna större möjligheter till behandlingsinsatser, och att vi också ökar säkerheten i sjukvården.

Anf. 15 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Sedan den 1 januari 1986 har vi en lag som anger hur patientjournaler skall föras, vad de skall innehålla om hur de skall hanteras. Syftet med en patientjournal har främst varit att tillgodose patienternas rätt till en bra och säker vård. Om detta har det inte rått några som helst delade meningar.

När beslutet fattades gick riksdagen ett steg längre än propositionen, vilket redan har påpekats, och gjorde ett tillägg med innebörden att den som svarar för en journaluppgift också har skyldighet att kontrollera och signera de nedskrivna anteckningarna. Det här tillägget har skapat problem på många håll och snarare minskat än ökat säkerheten för patienterna. Avsikten med en patientjournal är givetvis att den skall fungera som ett smidigt, säkert och effektivt arbetsinstrument för hälso- och sjukvårdspersonalen, och en förutsättning för detta är att den alltid finns lättillgänglig när den behövs som informationskälla. Nu har det emellertid visat sig att journalen tämligen ofta är på drift någonstans, och det kan ta en ganska avsevärd tid att finna rätt på den. Det här är en företeelse som blivit mycket vanligare genom signerings- tvånget. Tidigare gällde att så snart en journal var färdigskriven gick den till

arkivet för insortering. Nu måste journalen läggas på något ställe i väntan på genomläsning och signering och kan ibland, beroende på läkarens tjänstgöringsförhållanden, bli liggande i flera dagar. Det uppskattas att tidsåtgången per läkare och dag för den här extra uppgiften är 15–20 minuter. Det är värdefull tid som givetvis inkräktar på kontakten med patienterna. Såväl tidsåtgången för signeringen som den minskade journaltillgängligheten innebär således en avsevärd nackdel, inte minst för patienterna.

Trots att utskottet är medvetet om att det uppstått praktiska svårigheter, att kostnaderna har ökat och att journalerna oftare befinner sig på drift vidhåller majoriteten envetet att den ingenting vill göra för att förbättra situationen. Man frånhänder sig helt enkelt ansvaret och överlåter detta på hälso- och sjukvården som ju, det vet vi alla, har andra problem att brottas med som faktiskt är både större och viktigare.

Frågan behöver ses över. Socialstyrelsen bör få i uppdrag att göra översynen och komma med förslag om hur situationen kan förbättras.

Jag yrkar bifall till reservation 1.

I likhet med Daniel Tarschys vill jag redan nu deklarerat, att om reservation 1 faller vid en kontrapositionsvotering, kommer jag att rösta för reservation 2, som jag alltså i andra hand yrkar bifall till.

Anf. 16 ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Miljöpartiet de gröna anser att vi måste utvärdera följderna av 3 § fjärde stycket i patientjournalagen, där det står att en journalanteckning, om inte synnerligt hinder möter, skall signeras av den som svarar för uppgiften. Signeringen bör ske inom en vecka från nedskrivningen eller två veckor från det anteckningen dikterades. Synnerligt skäl är t.ex. att läkaren lämnat sin tjänst när det är dags att signera journalen och därför inte är anträffbar. Då skall dock en annan person med erforderlig medicinsk kompetens läsa igenom innehållet och om möjligt kontrollera innehållet och skriva att vederbörande tagit del av innehållet. I propositionen till patientjournalagen fanns, som tidigare sagts, inte krav på signering. Det tillades vid riksdagsbehandlingen.

Nu har det gått tre år sedan lagen trädde i kraft, och det kan vara dags för en utvärdering.

Det har visat sig ta alltför mycket tid från patientvården att följa lagen. Största tiden tar naturligtvis kontrolläsningen av journalanteckningarna. Att signera är inte i sig tidskrävande. Även om akutavdelningarna på de stora sjukhusen med många anställda har de största problemen med signeringarna, tyckte utskottet att säkerhetskravet på journalerna inte kunde sänkas. Men problemen kring signeringen hopar sig. Det tar tid att leta reda på den som skall signera, journalerna är ute på cirkulation och det händer t.o.m. att de inte är tillbaka i tid.

Miljöpartiet de gröna önskar därför en utvärdering av de gångna tre årens erfarenheter, så att vi sedan kan fatta beslut om att antingen låta lagen bestå, men då med förbättrade signeringsrutiner, eller att ändra lagen så att signeringstvånget upphävs.

Med detta stöder jag reservation 2, mom. 1, av moderaterna och miljöpartiet.

Anf. 17 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Fru talman! Att det råder delade meningar i den här frågan framgår ju med all önskvärd tydlighet av de inlägg som vi hittills har lyssnat på. Denna oenighet gäller just signeringskravet i patientjournalagen.

Jag vill erinra om att när detta krav infördes av riksdagen var det socialutskottet som tog initiativet. Anledningen till att utskottet gjorde så var bl.a. de erfarenheter som ledamöter i utskottet hade från arbetet i ansvarsnämnden. Motivet var ju att man med signeringskravet ville få en bättre garanti för att de uppgifter som finns i journalerna också är korrekta. Jag vill alltså betona att motivet i första hand är och var ett skydd för patienten.

Nu framför alla de borgerliga partierna och även miljöpartiet krav på förändringar av lagstiftningen. Som motiv för kraven anförs att det har uppstått praktiska problem ute i sjukvården vid tillämpningen av lagstiftningen.

Jag förnekar inte att det kan finnas sådana praktiska problem. Utskottet är medvetet om och har alltid varit medvetet om att det kan uppstå praktiska problem när man skall tillämpa kravet i lagstiftningen. Men att det på sina håll har uppstått och kan uppstå sådana problem menar vi inte är skäl nog för att vi skall låta administrativa eller ekonomiska hinder stå i vägen för vad vi ser som mycket grundläggande krav på sjukvården och på patientens trygghet i sjukvården.

Det är också så, som har sagts här ifrån talarstolen, att själva signeringen inte är särskilt tidskrävande och därmed inte i sig bör medföra några direkta kostnader. Det som tar tid är genomläsningen och kontrollen av journalanteckningarna, och jag tvivlar på att någon av oss egentligen är beredd att avstå från att en sådan kontroll och genomläsning utförs av den ansvarige läkaren.

I reservation 2 begärs att socialstyrelsen skall få i uppdrag att göra en utvärdering av vad signeringskravet har inneburit för sjukvården. Först vill jag till det säga att utskottet utgår från som självklart att socialstyrelsen fortlöpande följer utvecklingen i den här frågan – och inte bara när det gäller denna fråga utan över huvud taget när det gäller händelseutvecklingen inom hälso- och sjukvården – och om det visar sig finnas problem som är oöverstigliga slår larm och meddelar att någonting måste göras.

Jag vill också understryka att samma socialstyrelse har för avsikt att ge ut mer omfattande allmänna råd om tillämpningen av lagen. Jag tycker det är något egendomligt att innan vi har sett dessa mer omfattande allmänna råd ta ställning till antingen ett krav på att avskaffa signeringskravet eller att begära en utvärdering. Dessutom är jag faktiskt litet rädd för att det kan uppfattas som att riksdagen sviktar i sin inställning på den här punkten; om vi skulle ställa oss bakom ett sådant krav, och det vill vi i utskottet absolut inte medverka till.

I utskottets betänkande betonar vi att det är nödvändigt att man inom sjukvården finner rutiner som fungerar på ett sådant sätt att man kan klara kravet på genomläsning och kontroll av journaluppgifter och även det lilla ögonblick som det tar att därefter signera journalanteckningarna. Det är på den vägen som vi i första hand bör angripa de problem som uppstår inom

hälso- och sjukvården på detta område. Det måste gå att finna rutiner som både gör att hälso- och sjukvården fungerar och garanterar att patienternas intresse på bästa sätt tas till vara.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 18 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Jag betvivlar inte alls att det tillägg som utskottet föreslog som Yvonne Sandberg-Fries sade var ärligt och väl menat. Men nu har vi tre års erfarenheter, och de har inte varit särskilt goda. Det är därför som det finns all anledning att göra någonting åt situationen.

Om det hade varit på det sättet, som jag tyckte att Yvonne Sandberg-Fries antydde, att en rad ansvarsnämndsfall hade uppkommit på grund av brister i signeringsförfarandet eller kontrollen av journalerna, hade det naturligtvis fått kosta både pengar, tid och besvär att komma till rätta med detta riskmoment. Men nu är det i stället så att det inte har kunnat påvisas ett enda ansvarsnämndsfall som har berott på sammanhanget med journalerna.

Jag tycker det är ganska allvarligt att utskottsmajoriteten – som dess bättre är krympande – inte inser att det är en stor risk för en patient som kanske kommer in i en akut situation om inte journalen finns tillgänglig. Det kan t.o.m. vara så att patienten är medvetslös, och då kan journaluppgifterna vara synnerligen viktiga.

Så noterade jag att Yvonne Sandberg-Fries sade att utskottet förutsatt att socialstyrelsen skulle slå larm om man upptäckte att detta inte fungerade bra. Jag vill dock påminna henne om att redan innan vi fattade det ursprungliga beslutet hade vi socialstyrelsen inkallad till utskottet, och redan då avrådde representanterna därifrån på det allra bestämdaste utskottet från att ta ett sådant beslut. Man visste att det skulle fungera dåligt. Man hade förslag på hur frågan i stället skulle hanteras, för att man skulle åstadkomma en bättre säkerhet för patienterna och också en bättre praktisk möjlighet att hantera situationen.

Det finns alltså inga som helst argument för att yrka bifall till utskottets förslag i det här fallet.

Anf. 19 DANIEL TARSCHYS (fp):

Fru talman! Får jag än en gång understryka att hela utskottet är enigt om att läkaren måste bära det fulla ansvaret för att alla journalanteckningar är korrekta. Vad vi nu diskuterar är inte det ansvaret, utan de rutiner som skall användas av läkaren för att verifiera och kontrollera att anteckningarna verkligen är korrekta.

Yvonne Sandberg-Fries säger att det måste gå att finna rutiner för detta. Ja, det är jag också övertygad om. Frågan är bara: Skall riksdagen föreskriva vilka rutiner som skall användas?

Det har vi gjort i lagen – inte på regeringens förslag utan på basis av initiativ som togs här i riksdagen. Det är riktigt att socialutskottet enhälligt antog det förslaget en gång i världen, men sedan dess har vi vunnit en del erfarenheter av hur beslutet fungerat i praktiken, och de erfarenheterna är mycket blandade och leder, som Rosa Östh sade, en ökande skara av reserver till slutsatsen att det är dags att ompröva de befintliga reglerna. Vi som stödjer

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Journalhantering m.m.
inom hälso- och sjuk-
vården*

reservation 1 menar att det redan nu finns underlag för att säga att reglerna bör mjukas upp, så att vi inte riskerar att tappa kapacitet i sjukvården och inte riskerar den minskade säkerhet som följer av att journaler i onödan är på drift när de som bäst behövs.

Jag ber, fru talman, att än en gång få yrka bifall till reservation 1 i första hand.

Anf. 20 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Fru talman! Jag vill som ny ledamot i riksdagen vittna om hur viktigt det är att det här får utredas. Jag kommer direkt från sjukvården och vet vad det innebär när man i timmar får leta efter journaler. Det är verkligen viktigt att studera vilken rättssäkerhet som blir eftersatt genom detta journalletande. I synnerhet under sommarperioden, när många läkare har semester, kan det ta mycket lång tid innan man hittar en journal.

Jag vill bara understryka att det är positivt att så många av utskottet och kammarens ledamöter nu ställer upp på att man åtminstone gör en rejäl utredning omkring detta. Därför yrkar jag givetvis bifall till den första reservationen av Daniel Tarschys, och faller den så yrkar jag bifall till reservation 2.

Anf. 21 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Vi har här alldeles nyss fått vittnesbörd från en sakkunnig om de problem som uppenbarligen finns. Om vi antar en lag här i riksdagen och det därefter visar sig att lagen inte fungerar på ett tillfredsställande sätt, måste gjorda erfarenheter rimligtvis kunna föranleda oss att se över lagen.

Vissa läkare eller andra inom sjukvårdssektorn är i det här fallet nöjda och kräver ingen ändring. Andra däremot framhåller att det finns stora problem. Jag har hänvisat till dessa problem i mitt tidigare anförande.

Rosa Östh går så långt att hon säger att det t.o.m. kan vara på det viset att dessa omständigheter har försämrat säkerheten för patienterna. Om det är så, är ju detta utomordentligt allvarligt.

Man har ju mycket stora erfarenheter på detta område. Därför krävs det att vi som har att fatta beslut i frågan gör någonting. Vi moderater vill inte gå så långt att vi omedelbart kräver en uppmjukning av förslaget. Istället kräver vi en översyn. Det är möjligt att detta i slutändan kommer att leda till en uppmjukning – men det får utvärderingen utvisa. Dessutom är det viktigt att komma fram till system som verkligen förbättrar säkerheten för patienterna.

Yvonne Sandberg-Fries pekar här på ett par saker som jag i korthet skulle vilja kommentera. Om vi utgår från att socialstyrelsen kontinuerligt följer dessa frågor, kan vi väl lika gärna begära en ny redovisning beträffande översynen i detta sammanhang. Då får vi ju ett bra beslutsunderlag. Vidare säger Yvonne Sandberg-Fries att risken finns att man får uppfattningen att riksdagen sviktar i sin inställning. Men då vill jag bara säga: En röst på reservation 2, som vi står bakom, innebär att lagen även i denna del kommer att finnas kvar till dess att vi funnit något som är bättre – framför allt för patienterna.

Anf. 22 ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! För det första har alltid en legitimerad läkare ansvaret för förda journalanteckningar. Det hör ihop med legitimationen. För det andra måste jag fråga om det inte vore lämpligt att socialstyrelsen redan inom loppet av tre år lämnar fullständiga anvisningar – dessa behövs för rutinerna och för lagens genomförande. Inte skall vi väl behöva vänta ytterligare en tid på anvisningar om rutinerna.

Om socialstyrelsen har tänkt följa upp problemet eller om man redan håller på med den saken, är det förvånande att vi inte känner till det. Det här är ett problem som vi måste göra något åt.

Anf. 23 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Fru talman! Först och främst vill jag framhålla att socialstyrelsen hade en viss inställning i frågan redan före riksdagsbeslutet. Men det hindrar inte att socialstyrelsen efter det att riksdagen fattat beslut fullgör sina uppgifter och skyldigheter. Det vore mycket egendomligt om vi riksdagsledamöter förväntade oss någonting annat av socialstyrelsen.

Jag menar fortfarande att det är socialstyrelsens uppgift att följa utvecklingen på detta område. Vi i utskottsmajoriteten förutsätter att socialstyrelsen sköter sitt uppdrag på den punkten.

Beträffande tillämpningen har man alltså redan i en första omgång gett ut föreskrifter. Dessutom planerar man att komma med mera omfattande tillämpningsföreskrifter.

Ytterst handlar det här egentligen om patientens ställning i hälso- och sjukvården. De vittnesmål som vi här fått höra gjorde mig ännu mera övertygad om att det återstår väldigt mycket att göra när det gäller att ge patienten den ställning inom hälso- och sjukvården som en patient skall ha. Jag menar således att ansvaret vilar på hälso- och sjukvården. Där skall man se till att det finns rutiner som gör det möjligt att garantera den trygghet och säkerhet för patienten som en ordentlig kontroll och genomläsning av journalerna innebär. Vi i utskottet är icke beredda att med utgångspunkt i sporadiska vittnesmål från vissa landsting åstadkomma förändringar i en så här pass viktig trygghetsfråga.

Det kan förekomma andra typer av vittnesmål från patienter som har erfarenheter när det gäller att försöka tränga in i eller få en ordentlig insyn i vad som egentligen står i journalanteckningarna. Den sidan av saken måste rimligtvis också beaktas.

Anf. 24 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Som betänkandet är formulerat kan det knappast uppfattas som en signal till socialstyrelsen om att denna skall vidta åtgärder i detta sammanhang. Det förvånar mig mycket att Yvonne Sandberg-Fries inte har nåtts av uppgifterna från socialstyrelsen om att man fortfarande är mycket negativt inställd till det här förfaringssättet.

Det är ju inte fråga om sporadiska erfarenheter från olika delar av landet, utan det handlar om återkommande redovisningar från så gott som samtliga landstingsområden. Jag har mycket svårt att förstå att socialdemokraterna är så låsta i sin uppfattning att de inte vill ta till sig de erfarenheter som redovisas.

Vidare är det inte alls så, att vi har delade meningar när det gäller patienternas säkerhet – precis som Daniel Tarschys har sagt. Det gäller ju att få till stånd ett system som tryggar patienternas säkerhet på ett sådant sätt att det blir möjligt att hantera frågan inom hälso- och sjukvården utan att detta skall behöva gå ut över annan viktig verksamhet eller över kontakterna mellan läkare och patienter.

Anf. 25 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Yvonne Sandberg-Fries säger att det handlar om patienternas ställning. Jag utgår från att vi alla i denna kammare är helt överens om att detta är det övergripande målet.

När kan vi – om nu socialstyrelsen följer upp verksamheten – få en redovisning, så att vi kan göra ett ställningstagande för eller mot en annan lösning? En annan lösning kan ju visa sig vara bättre.

Yvonne Sandberg-Fries sade också att det här förmodligen rör sig om sporadiska vittnesmål. Men låt oss kontrollera om det är så. Vi vet inte speciellt mycket om dessa saker. Kanske är vittnesmålen betydligt fler än vad Yvonne Sandberg-Fries kan föreställa sig.

Låt oss alltså kontrollera hur det förhåller sig på den punkten. Och låt oss även ta reda på om problemen är stora eller små, om patientens säkerhet i sammanhanget är god eller dålig. Först därefter vet vi om lagen behöver ändras.

För tredje gången upprepar jag att det faktiskt vore ganska rimligt att göra en översyn i detta sammanhang.

Anf. 26 INGRID ANDERSSON (s):

Fru talman! Genom Lola Björkquist fick vi här alldeles nyss vittnesmål direkt från sjukvården av i dag. Det finns alltså problem med journalhanteringen. Själv har jag också erfarenhet från sjukvården – men då längre tillbaka i tiden. Jag kom till riksdagen för drygt sex år sedan. Jag har således huvudsakligen erfarenheter från den tid då det inte fanns någon lag om signeringstvång.

Det är inte någon nyhet att man letar efter journaler som ligger i högar på läkares bord eller annorstädes. Många gånger ligger journalerna på läkarnas bord i väntan på en slutanteckning, en daganteckning eller ett ställningstagande på grund av att det föreligger en remiss från en annan läkare. Det finns säkert möjligheter, och det är också önskvärt, att rutinerna för journalhanteringen förbättras.

Förmodligen har vi en övertro på avskaffandet av signeringstvånget. Kanske tror vi att alla problem med journalhanteringen därmed skulle lösas.

Fru talman! Jag ville ha detta sagt som en del av resonemanget kring ställningstagandet i denna fråga.

Anf. 27 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! När det gäller problemet med signeringstvånget handlar det inte bara om sporadiska rapporter. Det är nämligen också Läkarförbundets uppfattning att det här medför problem. Det allvarligaste är de risker som man utsätter patienterna för när man inte hittar deras journaler. Det är

således det allra väsentligaste. De journalgenomgångar som jag har gjort på senare tid – det har då gällt biverkningsrapporteringar – visar att ungefär 5 % av journalerna är på drift. Det handlar i dessa fall om allvarligt sjuka patienter som kanske mycket snabbt måste komma tillbaka till sjukhuset. Dessa patienter utsätts alltså för risker när man inte hittar tidigare journaler.

Jag anser således att det är oerhört viktigt att en omprövning av beslutet görs, på det sätt som vi har föreslagit i reservation 1.

Så till frågan om socialstyrelsens resurser. Socialstyrelsen har ansvaret i detta sammanhang. Men vi skall komma ihåg att det när det gäller socialstyrelsens resurser och arbetsuppgifter inte finns någon kongruens däremellan. Om riksdagen inte uttalar vilka uppgifter som det är viktigast att ta itu med, misstänker jag att risken är stor att en del problem får vänta. Om vi uttalar här att det är viktigt att se över konsekvenserna av journal-signeringstvånget, kommer dessa att lyftas fram. Om vi inte gör ett sådant uttalande, får denna uppgift vänta tills man är klar med andra uppgifter.

Anf. 28 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Det är alldeles riktigt, som Ingrid Andersson säger, att det inte är någon ny företeelse att journaler är på drift. Det har jag heller aldrig påstått. Vad jag har sagt är att det till mig från många håll har framförts att problemet har ökat väsentligt genom det nya beslut som har fattats om journalhantering.

Anf. 29 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Fru talman! Detta blir mer och mer intressant, när den ena efter den andra går upp och vittnar. Det gemensamma i vittnesbörden är att det brister mycket i hanteringen av journaler över huvud taget inom hälso- och sjukvården. Det som jag och utskottsmajoriteten inte låter oss övertygas om är att bristerna skulle kunna hänföras omedelbart till just kravet att journalanteckningarna skall signeras.

Jag återkommer till vad jag sade i min inledning, dvs. att kravet är att den som är ansvarig för uppgifterna också skall kontrollera att anteckningarna har blivit korrekt införda i journalen. Här går den ena efter den andra upp och säger att vi är eniga på den punkten; det måste vara en trygghet i vården att veta att det finns korrekta uppgifter i journalerna. Det striden således gäller är den bråkdel av en sekund som det tar att bekräfta att kontrollen har gjorts genom att signera journalen.

Jag kan inte se annat än att det starka understrykande som utskottsmajoriteten gör i betänkandet av att det är nödvändigt att hälso- och sjukvården finner rutiner som gör att detta fungerar är den viktigaste slutsatsen av denna debatt. Det förtjänar att upprepas.

Sjukvården måste finna bättre rutiner än de som finns i dag för att hantera journalföringen ute på sjukhus, läkarstationer m.m. I det sammanhanget tror varken jag eller utskottsmajoriteten att själva signeringskravet kan anses vara något avgörande hinder.

Anf. 30 ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Jag förstår inte varför Yvonne Sandberg-Fries är negativ till en utvärdering av de gångna tre åren. Det kan aldrig vara fel att göra en utvärdering, och efter det att en sådan har gjorts kanske vi har en samlad syn på problemet.

Jag vill ytterligare en gång stödja vår reservation.

Anf. 31 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Yvonne Sandberg-Fries säger att det tar bråkdelen av en sekund att signera. Enligt många vittnesbörd är detta en misshushållning med arbetskraft, därför att det tar inte bråkdelen av en sekund. Många läkartjänster skulle kunna användas på ett bättre sätt.

Låt mig upprepa den fråga jag ställde tidigare: När får vi se socialstyrelsens översyn, som Yvonne Sandberg-Fries åberopade?

Det har varit intressant att få vittnesbörd från olika håll, t.ex. av Lola Björkquist och Ingrid Andersson, som är sakkunniga personer på området. De har olika åsikter i denna fråga, men de är överens i ett avseende, nämligen om att det finns problem. Då borde slutsatsen rimligtvis vara att det skall göras en översyn för att se om problemen kan lösas på ett bättre sätt. Därför bör man ansluta sig till den reservation som bl.a. vi moderater har avgivit.

Anf. 32 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Fru talman! I hela denna debatt visar hur viktigt det är att få en värdering av de positiva och negativa effekterna av detta signeringstvång.

Det sägs att det tar bråkdelen av en sekund att signera. Litet längre tid tar det. Det tar tid att läsa igenom, men det som tar allra längst tid är att bära dessa journaler från det ena stället till det andra. Journalerna cirkulerar runt mellan olika skrivbord, och det innebär risker för att de kommer bort och kanske t.o.m. läses av fel personer.

Det finns system som kan råda bot på det här, och det är de databaserade journalerna – ni ryser kanske här i riksdagen när ni hör det. Sådana finns på bl.a. vårdcentralen Kronan, där läkare knappar in journalén efter en särskild struktur i sin databas, och sedan har all personal som möter patienten på vårdcentralen tillgång till samma databas. Då kommer man runt alla dessa problem. Den frågan blir säkert föremål för en annan debatt här i kammaren.

Anf. 33 LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Fru talman! Jag reagerade när Ingrid Andersson sade att det inte var något nytt problem. Nej, men det nya med problemet är att journalen som har varit hos läkaren varje gång skall gå till läkarsekreteraren, som skriver in uppgifterna, och sedan skall den tillbaka till läkaren – var läkaren nu finns. Det är ju här som det behövs en översyn, dvs. av hur mycket tid som förloras inom sjukvården på detta och hur stora riskerna är för patienterna när personalen letar efter journalerna – man ägnar numera timmar åt att leta efter journaler. Jag har själv gjort det senast i somras.

Det tar inte, som sagts tidigare, bråkdelen av en sekund att signera. Själva signeringandet tar inte längre tid, men allt det andra, som förflyttandet av journalerna och letandet efter dem. Det tar tid.

Anf. 34 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Fru talman! Jag konstaterar, inte minst efter Barbro Westerholms inlägg, att det uppenbarligen finns metoder att komma runt hela problemet och därmed bibehålla både patientens krav på säkerhet i journalhanteringen och personalens behov av smidiga rutiner. Jag hoppas att utskottets uppmaning till sjukvårdshuvudmännen på den punkten verkligen kommer att tas på allvar och att man finner sådana här rutiner överallt.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 7.)

Kammaren övergick till att debattera socialutskottets betänkande 7 om skadeverkningar av amalgam.

Skadeverkningar av amalgam

Anf. 35 ROSA ÖSTH (c):

Fru talman! Frågor som hör samman med amalgam har diskuterats här i riksdagen under åtskilliga år. Socialutskottet har i samband med sin ärendebehandling inhämtat yttranden från organ som kan förväntas ha sakkunskap på området. Till en början avvisades alla påståenden om skadeverkningar av amalgam tämligen kategoriskt. Det i sin tur påverkade givetvis riksdagens hantering av aktuella motioner. Det var verkligen inte någon särskild nådig behandling dessa fick.

Men det har hänt en del under senare år. Sanningen är den att allt fler blivit medvetna om att sakkunskapen, som vi trodde fanns och var stor, i själva verket har stora brister. Det återstår alltså mycket att göra i fråga om forskning.

Som framgår av betänkandet håller man nu på att utarbeta ett tvärsektorieellt forskningsprogram angående kvicksilver i amalgam, varigenom det är tänkt att kunskaperna om möjliga hälsorisker i sammanhanget skall öka. Det är bra. Men det är också mycket viktigt, vilket utskottet framhåller, att det parallellt med detta forskningsprogram också bedrivs en svensk forskning för att få fram bra ersättningsmaterial till amalgam. Det har redan konstaterats att amalgam är ett ur toxikologisk synvinkel olämpligt tandlagningsmaterial.

Här föreslås nu ett tillkännagivande till regeringen. Det är ett enigt utskott som står bakom kravet, och ett sådant beslut av riksdagen bör kunna betraktas som ett principiellt viktigt steg i denna fråga.

Jag är glad att det i betänkandet också finns med ett påpekande att det måste komma till stånd en biverkningsrapportering av tandlagningsmaterial och att det behövs ett produktregister. Den här frågan skulle egentligen förtjäna mer uppmärksamhet i betänkandet, men den är inte direkt berörd i de aktuella motionerna. Eftersom frågan är så viktig vill jag ändå ta tillfället i akt att ytterligare kommentera den något.

De allra flesta människor man möter blir ytterst förvånade och ofta förskräckta när de får klart för sig att tandfyllnadsmaterial och inplantat inte omfattas av liknande restriktioner som gäller för läkemedel. Det finns ingen

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Skadeverkningar av
amalgam*

svensk kontroll, ingen registrering, ingen biverkningsrapportering, inga licenskrav.

I en annons som var införd i Tandläkartidningen i år inbjuder man till höstmässa för tandläkare, sköterskor och hygienister. Där kan man läsa:

”Nu kommer vi till Dig igen! Med massor av nya produkter och fantastiska erbjudanden!

Nyheter! Bl.a. ljushärdande avtrycksmaterial och kirurgisk packning! Ny hydrocolloid! Nytt glasionomer! Nytt cement! Nytt leveranssystem av avtrycksmaterial! Nytt ljushärdande temporärt fyllnadsmaterial!

Erbjudanden! Tjäna upp till 50 %!

Vinn! Klockor, väskor, exklusiva plånböcker m.m.!

1/2 kilo kaffe! får Du för varje varuorder om 500 kr. netto.”

Och så står det inom parentes: ”gäller ej vid upphandlingar”.

Fru talman! Detta kan vara en liten inblick på den marknad som råder.

Socialstyrelsen har sedan ett antal år tillbaka ett förslag till en bättre produktkontroll. Regeringen har tagit god tid på sig, men jag har erfarit att socialministern har utlovat en proposition under 1989. Jag hoppas att den inte skall dröja för långt in på det nya året.

Som jag nämnde tidigare har de remissinstanser som socialutskottet anlitat ändrat sin tidigare attityd till amalgam. Jag kan som exempel nämna att socialstyrelsen år 1982 uttalade om amalgam att ”det är ett sällsynt stabilt och motståndskraftigt material”. Numera vet man att det inte är på det sättet. Den s.k. LEK-utredningen har bekräftat motsatsen. Amalgam är inte stabilt utan avger kvicksilverångor om än i liten mängd. Med stöd av utredningen konstaterar socialstyrelsen nu att amalgam är ett ur toxokologisk synvinkel olämpligt tandfyllnadsmaterial, och i de allmänna råden som riktas till läkare och tandläkare sägs att användningen av amalgam successivt skall minska och att det i så stor utsträckning som möjligt bör undvikas på gravida kvinnor.

Det här ställningstagandet tar utskottet fasta på men drar enligt centerens uppfattning inte de rätta slutsatserna. Man förblir något passiv, skulle jag vilja säga. Om man vill påskynda utvecklingen i den riktning som LEK-utredningen och socialstyrelsen faktiskt förordar bör man, som det föreslås i reservation 1, se till att en avvecklingsplan för amalgamanvändningen upprättas. Vi har från reservanternas sida föreslagit en tidsgräns på tre år. En sådan plan skulle givetvis öka motivationen för att ta fram bra ersättningsmaterial.

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservation 1.

Det finns ytterligare en reservation, och den handlar om patientens rätt att bli respekterad, även om han eller hon skulle råka ha en annan uppfattning än den behandlande tandläkaren. Enligt tandvårdslagen *skall* patienten upplysas om de behandlingsmedel som står till buds. Också i socialstyrelsens allmänna råd slås det fast att patienten alltid skall informeras om tänkbara alternativ, att patienten har rätt att avböja viss behandling och att den behandling som blir aktuell skall ske i samråd med patienten.

Allt det här låter ju bra och kan ge ett intryck av att ingenting mer behöver göras. Men riktigt så enkelt är det inte. Fortfarande förekommer det tämligen ofta att patienten måste vara tuff och stark för att våga och orka hävda sin uppfattning. Men alla patienter är inte tuffa och starka, i synnerhet

inte de som lider av en rad sjukdomssymtom som de sätter i samband med sina tandfyllningar. Det är framför allt patienternas rätt vi vill stärka. Med ett tillkännagivande till regeringen, där patientens rättigheter betonas, skulle man förhoppningsvis kunna åstadkomma en sådan effekt.

Jag yrkar bifall också till reservation 2.

Anf. 36 GUDRUN SCHYMAN (vpk):

Fru talman! Frågan om amalgam är ett komplicerat och sammansatt problem. Det handlar inte bara om sjuka och kvicksilverbeförädlade människor utan det är nog rätt att karakterisera amalgam och kvicksilver som ett miljöproblem.

Vi har från vpk samma reservationer som centern och miljöpartiet. Vi vänder oss emot att man skall fortsätta att använda amalgam utan att sätta någon tidsgräns för ett upphörande, trots att också experterna numera är rätt så eniga om att detta är ett olämpligt tandlagningsmedel. Därför har vi också föreslagit en avvecklingsplan på tre år. Vi har också anslutit oss till motionerna om att man som patient skall få ordentliga upplysningar om att man har rätt till alternativa material.

Denna fråga handlar om åtminstone fyra saker. En är det faktum att människor blir sjuka. Det är inte bara de som får sina tänder lagade med amalgam som blir sjuka, utan också de som arbetar med amalgam blir sjuka. Det är också ett miljöproblem i bemärkelsen arbetsmiljöproblem, och det är en aspekt som ofta försvinner när man diskuterar amalgamet. Det finns en mängd tandsköterskor som arbetat inom yrket länge och på den tiden när man inte ens hade skyddshandske på sig när man använde amalgam, som i dag också är kvicksilverbeförädlade på samma sätt som de patienter som fått sina trasiga tänder lagade med amalgam. Det är alltså ett sammansatt problem.

Vi vet i dag att situationen för den som drabbas är ett olidligt lidande, om man får säga så. Bevisbördan för de patienter som blir sjuka ligger nämligen på patienten själv och diagnostiseringen är oerhört komplicerad. Symtomen är av diffus karaktär, brukar man säga. Det innebär att man har en mängd symtom som man skulle kunna ha även om man hade andra sjukdomar.

När det förra betänkandet behandlades talade man om hur viktigt det är med vittnesbörd när man skall ta ställning i olika frågor, och detta är verkligen en fråga där människor har fått stå upp och vittna. Nu har dessa människor så småningom funnit varandra och varit så starka att de har bildat ett eget förbund, Tandvårdsskadeförbundet. De har blivit så starka att de t.o.m. tagit sig in i riksdagshuset och varit med på den offentliga utfrågning som socialutskottet ordnade i början av hösten. Det har krävts för att de skulle få gehör för det faktum att amalgamet har de verkningar som det har. Många av dessa patienter vittnar om en ständig rundgång inom sjukvården, från vårdcentralen till nästa läkare och nästa läkare med olika diagnoser. Efter ett par år hamnar de som psykfall och tror att de har något slags depression. Det är inte otroligt att man blivit deprimerad efter att ha vandrat runt i sjukvården under lång tid. Så småningom och på egen bekostnad gör man provtagningar, som kanske visar att det är amalgam det handlar om. Dessa människor får på egen bekostnad söka upp tandläkare, ibland i andra

länder, för att få hjälp med den nödvändiga saneringen.

Vi tycker att detta sätt att behandla människor är upprörande, och det finns många vittnesbörd om det, ifall kammarens ledamöter är intresserade av att ta del av dem.

Problemet är att man lagt över bevisbördan på patienten när det rimligen borde vara så att det måste bevisas att amalgamet är ofarligt för att det skall få användas. Det är inte patienterna som skall bevisa att sambanden finns.

Ett annat problem är forskningen. Det mesta av forskningen är fortfarande inriktat på kontroll av sambanden. Det är naturligtvis en viktig forskning, eftersom det är angeläget att upptäcka vilka riskgrupperna är. Det är också viktigt att upptäcka sambanden mellan kvicksilverförgiftning av amalgam och utsläpp av tungmetaller i vatten och luft. Det är viktigt att försöka fastställa i vilken mån den också hänger samman med att vi i Sverige har alltmer selenfattiga jordar. Sambanden har kort uttryckt att göra med industrialismens framväxt.

Många sådana samband är viktiga, men det måste inte minst vara väsentligt att satsa på forskning för att ta fram alternativa material. Den delen av forskningen är i dag tyvärr eftersatt. Ett ytterligare område som är eftersatt är utbildningen av tandläkare och läkare. Det saknas i dag utbildning i dessa frågor, och det medför en stor motvillighet mot att ställa de rätta diagnoserna.

Alla dessa problem måste naturligtvis åtgärdas. Vi har inte väckt någon egen motion i ärendet, eftersom vi hade ganska stora förhoppningar på att LEK-utredningen skulle utmyнна i mycket mer konkreta och handlingskraftiga förslag än vad som blev fallet, men vi har tidigare motionerat i dessa frågor under flera år.

När nu LEK-utredningen fortfarande till stora delar klamrar sig fast vid inriktningen att fortsätta att utreda sambanden tycker vi att det är nödvändigt att sätta press på lösandet av denna fråga i alla de avseenden som jag har berört. Därför föreslår vi en avvecklingsplan omfattande tre år. Vi tycker också att det är nödvändigt att varje tandvårdspatient blir upplyst om de faror som är förenade med amalgamet. De bör informeras om att det är ett olämpligt material och att det finns alternativa material, som – även om de inte är lika hållbara – åtminstone inte kan leda till att man blir kvicksilverförgiftad. Det handlar ju också om att man skall arbeta förebyggande. Det är möjligt att man som patient skulle välja ett tandvårdsmaterial som kanske inte håller mer än fem till sju år, om man med det valet var säker på att man åtminstone inte riskerade att drabbas av kvicksilverförgiftning. Det är ett val som jag tycker att varje patient måste få rätt att göra. Därför är påpekandet om att tandläkarna ordentligt måste informera patienten om läget viktigt.

Jag yrkar bifall till de reservationer som jag nämnt.

Anf. 37 ANITA STENBERG (mp):

Fru talman! Jag vill poängtera att vad Gudrun Schyman nyss sagt är helt riktigt. Jag håller med henne när hon säger att användningen av amalgam är en miljöfråga, för den enskilde, för den anställde och för samhället. Något som man sällan talar om är kremering. I den verksamheten frigörs stora mängder av kvicksilverångor.

Socialstyrelsen framhåller i de allmänna råden till såväl läkare som tandläkare att utvecklingen av de nya tandfyllnadsmaterialen skall stimuleras. De skall vara både biologisktoxikologiskt och tekniskt tillfredsställande. I avvaktan på att sådana material skall uppfinnas och tillverkas anser socialstyrelsen att användningen av amalgam kan fortsätta, men bör undvikas på gravida kvinnor. Användningen av amalgam bör successivt minska, och det menar socialstyrelsen kan åstadkommas genom användning av alternativa material, såsom plastmaterial eller glasjonomercement. Men dessa material är, som det också framhålls i socialstyrelsens anvisningar, bäst vid lagning av små kariesskador. Det finns dock även stora kariesskador – det måste socialstyrelsen veta.

Socialstyrelsen skriver i de allmänna råden att "tandläkare alltid bör informera patienten om tänkbara alternativ och beakta patientens rätt att avböja viss behandling". Jag vill understryka detta, eftersom det verkar som om man inte visste att denna anvisning finns och som om den inte tillämpas.

Jag vill också framhålla att inte heller plastmaterialen är bra. De följer inte i tillräcklig grad tandens rörelser vid kyla och värme. Kaffe med glass klarar nästan inte ens en frisk emalj av, än mindre en plastfyllning. Det innebär att tandfyllningen pumpar bakterier in och ut genom springan mot tanden. Dessutom innehåller materialet formaldehyd, som kan ge allergiska effekter och som i sig är ett cancerogent ämne.

Ett annat material som används är porslin, men det skall då vara utan strålningsrisk. I dag används porslin med en svag strålningsrisk, för lysterens skull.

Ett bra fyllnadsmaterial är guld, men det är mycket dyrt för både patienten och samhället.

Mot denna bakgrund vill miljöpartiet de gröna sätta en tidsgräns för användning av amalgam. Vi vill att amalgamet skall avvecklas på tre år. Under den tiden hoppas vi att nya och bättre tandlagningsmaterial kommer fram. Med tanke på hur mycket som satsas för att få fram nya material när det t.ex. gäller rymdforskning eller krigsmateriel vore det väl konstigt om man inte skulle kunna satsa också på ett material som skall fungera i en människas mun. Inte stoppar vi in amalgam i en människa någon annanstans i kroppen. Det finns alternativa material, som t.ex. titan, men de är mycket dyra. Vi måste helt enkelt kräva bättre material.

För detta krävs pengar och forskartjänster. När det gäller forskartjänster skall vi veta att man för ett år sedan drog in 25 % av forskartjänsterna på tandläkarområdet. Det redovisas att 16 milj. kr. skall anslås till forskning om amalgam, men egentligen vet vi ju redan att amalgam inte är bra. Vi vill egentligen inte ha amalgam. Vi behöver ha forskning för att få fram nya material, och därutöver får man gärna forska för att bevisa att amalgamet är dåligt.

De pengar som man har lagt på forskningen gör man av med inom försvaret på två till tre timmar. Det är en prioriteringsfråga om vi skall få nya, bra tandlagningsmaterial. Vi skall naturligtvis inte glömma att det bästa är att slippa laga tänderna. Men man skall lägga märke till att sparivern på kommun- och landstingsområdet nu börjar drabba profylaxpersonalen. Det är alldeles felaktigt om vi skall kunna bibehålla den goda tandhälsa som gör att vi slipper laga våra tänder.

Vi måste inom tandvården i mycket högre grad ta hänsyn till patientens önskemål. Vi vill, som sagt, att en avvecklingsplan för amalgamet skall fastställas, förslagsvis omfattande tre år. Under tiden skall ett nytt, biologiskt sett väl fungerande tandlagningsmaterial tas fram. Denna forskning skall prioriteras.

Med dessa ord vill jag yrka bifall till reservationerna nr 1 (motiveringen till mom. 2) och nr 2 (mom. 3 och 4).

Anf. 38 BO HOLMBERG (s):

Fru talman! Låt mig först i formfrågan konstatera att riksdagen möter en grundlig beredning av amalgamfrågan. Bakom socialutskottets bedömningar finns forskning, utredningar och också en öppen utskottsutfrågning. Motionerna om amalgam har alltså fått en både grundlig och bred belysning inför dagens riksdagsbehandling.

Inledningsvis vill jag säga att amalgamfrågan är en generationsfråga. För 20 år sedan hade 18–19-åringar ca 20 tandskador mot i dag två. Det visar att den förebyggande tandvården har nått mycket långt i Sverige. Under utskottets hearing trodde professor Göran Koch att om 30 år har tandlagningarna minskat med hela 75 % i befolkningen.

Att amalgamfrågan är en generationsfråga reducerar naturligtvis på inget sätt allvaret med eventuella hälsorisker av amalgam i dag. Människornas lidande och oro på grund av amalgam måste lyftas fram i forskningen, hos myndigheter och av oss politiker. Det var också mot den bakgrunden som socialutskottet anordnade sin första offentliga utfrågning i just amalgamfrågan, och det blev en uppskattad och bra hearing.

Företrädare för Tandvårdsskadeförbundet kunde berätta om hur deras medlemmar tidigare möttes med misstro och betraktades som gnälliga, både av tandvårdspersonalen och från myndigheternas sida. Det var nog inte lätt för de människorna.

Historien lär oss också att människor med svårdefinierade sjukdomstillstånd alltför ofta har mötts med misstro just från sjukvårdspersonalen. Det finns också i dag sådana sjukdomstillstånd, och jag tror att vi även i fortsättningen kommer att möta den typen av problematik.

Det är därför utskottet så tydligt och bestämt säger att patienter som tror att besvären kommer från amalgam skall mötas med respekt. Patienterna har också lagstöd för ett sådant bemötande. Jag menar att det är viktigt för tandvårdens förtroende i Sverige att tandläkaren sätter sig in i patientens situation och finner behandlingslösningar som svarar mot patientens önskemål.

Finns då ett klarlagt vetenskapligt samband mellan ohälsa och amalgam? Nej, säger experter. Nej, säger Svenska läkarsällskapet. Men å andra sidan kan sådana samband heller inte uteslutas, och därför förordar alla experter och intressegrupper mer forskning.

Socialutskottet anser därför att det behövs mer forskning, för det första om kvicksilver från amalgam och dess påverkan på hälsan och för det andra om att utveckla alternativa tandlagningsmaterial.

På det första forskningsområdet har socialstyrelsen till regeringen överlämnat ett tvärsektorielt forskningsprogram. Det är ett fyraårsprogram som

beräknas till 16 milj. kr. En bedömning skall nu göras om innehållet i programmet – håller allt det vetenskapliga underlaget? – och likaså en prövning av finansieringsfrågan.

Det andra forskningsområdet – om alternativa tandfyllnadsmaterial – finns inte med i socialstyrelsens forskningsprogram. Materialutvecklingen sker främst utomlands, men i Sverige bedrivs ett intressant utvecklingsarbete vid Centrum för dental teknik och biomaterial i Huddinge. Utskottet säger att det är viktigt att Sverige internationellt verkar för att alternativa material utvecklas.

De motioner som tar upp behovet av ökad forskning besvarar utskottet med ett tillkännagivande till regeringen, ett tillkännagivande som omfattar båda forskningsområdena.

Bör eller kan då amalgam genast eller inom tre år förbjudas eller avvecklas? Förutom att några vetenskapliga bevis inte finns – s.k. epidemiologiska studier som påvisar hälsoeffekter av amalgam – finns i dag heller inget utprovat alternativt tandfyllningsmaterial. Men på grund av att amalgam är ett ur toxikologisk synpunkt olämpligt material har socialstyrelsen vidtagit särskilda åtgärder och utfärdat allmänna råd till bl.a. landets tandläkare. Utskottet utgår också ifrån att amalgamet kommer att ersättas med ett lämpligare tandfyllningsmaterial, men då måste det materialet vara väl utprovat, så att inte alternativet blir sämre än dagens material.

Därför är det märkligt, fru talman, att miljöpartiet, vpk och centern reserverar sig och förordar en treårig avvecklingsplan för amalgamet. Det gör man i dag utan att veta att något fullgott material finns att tillgå.

Vän av ordning ställer då frågan: Hur kommer patienterna och den medicinska professionen, tandläkarna, med sina regler och sitt patientansvar, att reagera på att erbjudas ett "politiskt tandfyllnadsmaterial"? Om de motioner som behandlas i avsnittet om kontroll m.m. säger utskottet att det är mycket otillfredsställande att det saknas kontroll av tandlagningsmaterial. Den frågan ligger hos regeringen för bedömning, och socialministern har nyligen aviserat en proposition i frågan under 1989. Propositionen kommer att innehålla förslag till kontroll av medicinsk-tekniska produkter inom både hälso- och sjukvården och tandvården, dvs. sådana produkter som i dag ligger utanför den statliga kontrollen.

Till sist, fru talman, vill jag säga att motionerna om amalgam som riksdagen behandlar i dag genomgående har fått en mycket positiv behandling av socialutskottet. Den politik som riksdagen här lägger fast inriktas på mer forskning, att amalgam på sikt kan ersättas av annat och bättre material, att patienten skall mötas med respekt och upplysas om behandlingsalternativ samt att medicinsk och teknisk produktkontroll behöver införas.

Med detta vill jag yrka avslag på motionerna och bifall till utskottets hemställan i mom. 1-5.

Anf. 39 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Fru talman! Jag vet inte om jag hörde rätt, om Bo Holmberg sade att vi genom vår reservation förespråkar ett politiskt tandfyllnadsmaterial. Det vill jag inte påstå att vi gör. Vi förespråkar att det skall tas fram ett *pålitligt* tandfyllnadsmaterial, så att man kan vara säker på att man inte utsätter sig för

den typ av risker som är förbundna med användningen av amalgam. Det vore en politisk gärning att se till att patienter som går till tandläkaren kunde vara säkra på det.

Bo Holmberg säger att man i dag är garanterad och har stöd i lagen för att få ett bra bemötande. Det är då väldigt märkligt att alla vittnesbörderna som jag talade om i mitt första inlägg faktiskt existerar och dessutom ökar i antal.

Jag tror inte att någon av er som sitter här i kammaren kan gå upp och säga att när ni senast var hos tandläkaren talade han om för er att han skulle använda det och det fyllnadsmaterialet men att det finns de och de alternativen, att de och de eventuella skadeverkningarna kan förekomma, att socialstyrelsen har sagt att materialet ur toxikologisk synpunkt är dåligt men att han av de och de skälen ändå förordade det. Jag tror inte att någon av er har fört en sådan diskussion med er tandläkare. Jag har åtminstone inte varit med om det, och jag har lagat flera hål, med amalgam.

Jag är medveten om att alla inte mår dåligt av amalgam, men det finns risker med det och det finns samband med andra miljöfaktorer i vårt samhälle i dag som gör att det är väldigt svårt att säga var gränsen går och vilka som kommer att bli drabbade. Just därför är det nödvändigt att arbeta förebyggande, inte bara med att sköta tänderna utan också se till att inte utsätta fler människor för de här riskerna.

Jag tror att Bo Holmberg också vet att ett bra sätt att få fram alternativa material, alternativ forskning som är mer framåtsyftande än vad den är som bara fortsätter att syssla med sambanden mellan sjukdomar och amalgam, är att låta en opinion verka, att göra upp ett handlingsprogram med tidsramar, alltså en utvecklingsplan, för att på det sättet sätta press på myndigheter och andra organ som arbetar med frågorna.

Det är ett verkningsfullt politiskt medel som vi som står bakom reservationen menar att det är nödvändigt att ta till, eftersom kvarnarna mal så långsamt och eftersom människor fortfarande blir illa behandlade, fortfarande vandrar runt i sjukvården utan att bli respekterade, fortfarande utsätts för möjligheten att få svårartade sjukdomar på grund av kvicksilverförgiftning. Det är att utföra en politisk handling, inte politiska tandfyllnadsmaterial.

Anf. 40 ROSA ÖSTH (c) replik:

Fru talman! Bo Holmberg hävdar att man från experthåll slagit fast att det inte finns något samband mellan amalgam och skadeverkningar. Det är inte riktigt sant. Vad man hävdar är att det än så länge inte finns något skriftligt dokumenterat fall av detta samband, och det är någonting annat.

De ställningstaganden som socialstyrelsen numera har gjort borde leda till vissa följdbeslut. Jag tänker på ställningstagandet att amalgam bör undvikas på gravida kvinnor, att användningen successivt skall minskas och, icke minst, på uttalandet att amalgam är ett ur toxikologisk synvinkel olämpligt tandfyllnadsmaterial.

Det är logiskt att riksdagen inte nöjer sig med detta utan anvisar den fortsatta vägriktningen.

Det tvärssektoriella forskningsprogram som socialstyrelsen har initierat upptar egentligen bara forskningsinsatser som rör skadeverkningar av amalgam. Detta har Bo Holmberg själv understrukt.

Utskottet har genom ett tillägg fört in behovet av forskning om bra ersättningsmaterial. Det skulle naturligtvis bli betydligt större tyngd i kravet om man samtidigt anger att det måste vara fråga om en avvecklingsplan, så att det verkligen uppfattas att det är allvar bakom riksdagens beslut. Det får inte bara bli välvilliga uttalanden som så ofta blir fallet när man skriver ihop sig i betänkanden.

Som jag sade i mitt inledningsanförande hävdar jag att trots att vi i utskottet numera är överens om det mesta här, förhåller sig ändå majoriteten en smula passiv inför de framåtriktade beslut som verkligen kan leda till en förändring och till att vi får ersättningsmaterial.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 41 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Miljöpartiet vill ha en avvecklingsplan på förslagsvis tre år. Det står i reservationen. Anledningen är att vi vill pressa fram en forskning som vi annars inte lyckas få.

Som tandläkare under 33 år och som tidigare fackligt arbetande tandläkare vet jag att om det finnes ett tillräckligt bra ersättningsmaterial skulle tandläkarna gärna gå över till det.

Så se till att det forskas mera! Se till att det forskas fram ett biologiskt, tekniskt och ur toxikologisk synpunkt bra material, så skall vi tandläkare gärna använda det.

Anf. 42 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Gudrun Schyman hörde rätt. Jag kallade er reservation vad gäller ersättningsmaterial för ett yrkande för ett politiskt tandfyllnadsmaterial.

Det föreligger ju full enighet från experter och från utskottets sida om att amalgamet både bör och kan ersättas av något annat material. Men då skall det vara fullgott utprovat. Vi skall inte riskera att hoppa från ett dåligt material till ett annat.

Då måste rimligen logiken vara att om det inte finns något fullgott ersättningsmaterial efter tre år så vet inte reservanterna vad ni skall lägga på brickan och erbjuda patienterna och tandläkarna. Håller ni fast vid treårsgränsen så betyder det att ni får koka ihop något politiskt tandfyllnadsmaterial. Jag tycker det är litet ansvarslost att hantera denna fråga på detta sätt.

Till Rosa Östh vill jag säga att det är på det sättet att i meningen vetenskap och beprövad metod – redovisade bl.a. företrädare för Svenska läkaresällskapet – att det inte finns något sådant vetenskapligt belägg i dag för att amalgam förorsakar ohälsa. Men vetenskapen utesluter heller inte att sådana samband mellan amalgam, kvicksilver och ohälsa kan finnas. Det är därför experterna förordar fortsatt forskning på detta område. Det har utskottets majoritet ställt sig bakom.

Anf. 43 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Bo Holmberg frågade vad vi skulle göra om tre år om det då inte finns några alternativ att tillgå, och om vi då skall ha politiska tandlagningar. Det låter som om vi skulle stoppa våra partiprogram eller reservationer i tänderna på folk, men det har vi faktiskt inte tänkt göra.

Vi är kanske litet mer optimistiska inför teknikens och forskningens möjligheter och litet mer förhoppningsfulla inför framtiden.

Om man ser tillbaka några tiotal år på utvecklingen ser man att den gått framåt med en rasande fart. Jag skulle vara mycket förvånad om den plötsligt skulle stå stilla när det gäller att få fram alternativa material för att laga tänderna. Om den tekniska utvecklingen och forskningen plötsligt stannade, då fick vi nog anledning att revidera många partiprogram.

Det finns internationell forskning. Jag fick för inte länge sedan en tidningsartikel som handlade om att man i USA kommit på ett nytt material som var utmärkt, naturligt, blev till en del av tanden osv. Det lät helt fantastiskt, och ändå var det ingen annons utan en seriöst skriven artikel. Ser man sig omkring i världen ser det hoppfullt ut. Ger man pengar till de forskare som finns i Sverige för att arbeta seriöst och med en tidsram, så tror jag helt säkert att denna fråga kan lösas till det bästa.

Jag tycker också det är viktigt att säga att man inte kan låta de människor som i dag får sina tänder lagade utsättas för dessa faror. Det handlar också om att se till att vi inte får fler människor som drabbas av dessa svåra sjukdomar.

Anf. 44 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag har, Bo Holmberg, läst på detta ganska noga. Jag vet därför att LEK-utredningen i sina direktiv hade att utreda om det fanns några skriftligt dokumenterade fall där man kunde konstatera ett samband mellan amalgam och skadeverkningar. Det var med stöd av utlåtanden från tandläkare och läkare som man kom fram till att någon sådan skriftlig dokumentation inte fanns. Men man utesluter därför inte att ett samband kan finnas.

I detta sammanhang är naturligtvis inte den allra viktigaste frågan att utreda vem som har rätt på denna punkt, Bo Holmberg eller jag, men det här visar ändå att det saknas stora forskningsinsatser, framför allt när det gäller att få fram bra ersättningsmaterial till amalgam. Om man inte uppmuntrar och påskyndar denna forskning då fullföljer man inte de ställningstaganden som socialstyrelsen gjort i fallet, nämligen att amalgamanvändningen skall minskas för att så småningom upphöra.

Anf. 45 BO HOLMBERG (s) replik:

Herr talman! Låt mig kort säga att jag tycker att det är en mycket positiv framgång under den hearing som socialutskottet hade att experter och intressenter var överens om att vi bör ersätta amalgamet med ett bättre tandfyllnadsmaterial. Det tycker jag är en framgång och en realistisk signal till svenska folket och alla dem som är oroade.

Men varför skall riksdagen fatta ett beslut som innebär att man ersätter amalgamet med ett alternativ som vi ännu i dag inte vet om det finns eller

vilka eventuella biverkningar det kan ha? Vi skall väl inte göra samma misstag om igen.

Till Gudrun Schyman vill jag säga att jag tycker bra om optimister, men jag tror att riksdagen mår bättre av realister, framför allt i denna fråga. Riksdagen bör fatta ett beslut som bygger på realism, med all respekt för optimism i övrigt.

Tredje vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman och Rosa Östh anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 46 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att tandhälsan har förbättrats kraftigt. Men man bör också observera att denna utveckling under det senaste året har börjat vända nedåt igen. Detta skall man vara medveten om. Man kan heller inte räkna med att alla människor skall få en bättre tandhälsa. Därför kan man inte säga att det inte behövs så stora insatser eftersom tandhälsan är bättre. Det kommer fortfarande att finnas många människor med dåliga tänder som får tandfyllningar de inte mår bra av.

Anf. 47 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Frågan om amalgamets hälsofarlighet har diskuterats intensivt sedan man hösten 1981 uppmärksammade tandhälsoproblem som gått under olika benämningar som oral galvanism, metallsyndrom, mikro-merkurialism och amalgamsjuka. Symtomen har tillskrivits tandfyllnadsmaterialet amalgam.

Frågan har varit kontroversiell och väckt heta känslor. Bland såväl allmänhet som forskare har det rått minst sagt delade meningar om amalgamets farlighet. Kluvenheten i uppfattningarna har inte blivit mindre av de uttalanden som tillsynsmyndigheten socialstyrelsen och dess LEK-utredning har gjort. Å ena sidan har man sagt att man inte funnit någon ökad risk för fosterskador och spontana aborter bland dem som är högexponerade för amalgam, dvs. tandläkare, tandsköterskor och tandtekniker. Å andra sidan har man avrått från omfattande amalgamarbete under graviditet. Man har också sagt att det inte finns några epidemiologiska undersökningar som tillåter slutsatser om hälsoeffekter av amalgam och att mängden kvicksilver man får i sig dagligen från sina plomber är så liten att den understiger det sammanlagda upptaget från föda, vatten och luft. Men på samma gång har man sagt att amalgam är ett, ur toxikologisk synvinkel, olämpligt tandfyllnadsmaterial. Detta kan man inte uppleva som annat än dubbla budskap. Det är därför inte konstigt att vi har fått denna debatt.

För att få en allsidig bedömning av kunskapsläget ordnade socialutskottet en offentlig utfrågning den 13 oktober 1988. Här deltog myndigheter, experter och representanter för patienterna, med andra ord, företrädare för alla tänkbara intressen, kunskapsområden och uppfattningar. Det är den utfrågningen som ligger till grund för den sammanvägda bedömning som socialutskottet här redovisar och som jag ansluter mig till.

Det är viktigt att patienter med symtom som kan misstänkas bero på

kvicksilver från amalgam möts med respekt och omtanke och att deras uppgifter tas på allvar. Detta är ett yrkesetiskt villkor för såväl tandläkare som läkare. Samtidigt måste man här, liksom alltid annars inom hälso- och sjukvården, göra en förutsättningslös utredning av orsakerna till patienternas hälsoproblem. Annars riskerar man att fälla fel "bov" som orsak till symtomen. Den verkliga boven frias och får därmed härja vidare.

Att all utredning och behandling måste ske i samförstånd med patienterna är också centralt. Patienterna måste tydligt informeras om nytta och risker av olika behandlingsalternativ. Detta finns redan inskrivet i gällande lag, men det gäller att se till att denna lagstiftning efterlevs.

Forskningsbehovet inom detta området är stort. Man behöver forskning kring vilka patienter som kan antas vara särskilt känsliga för amalgam, och som därmed utgör en riskgrupp. Erfarenheterna från läkemedelsområdet visar hur viktigt det är att få kunskap om vilka patienter som riskerar att få biverkan av en substans och därmed inte bör ordineras den. Samtidigt behöver vi veta vilka patienter som kan använda ett preparat utan problem och därmed kunna dra nytta av medlets positiva effekter.

Det behövs också utveckling av nya tandfyllnadsmaterial och forskning om den nytta och de risker som är förenade med deras användning. Det är ytterst otillfredsställande att vi i dag inte har en kontroll och en biverkningsrapportering när det gäller tandlagningsmaterial. Jag hoppas att den beredning av denna fråga som pågår i regeringskansliet leder till att vi får samma kontroll av tandfyllnadsmaterial som för läkemedel. Det har alltid varit mig en gåta att man kontrollerar materialet i läkemedelsburkarna noggrannare än tandfyllnadsmaterial och material man opererar in i människor, t.ex. hjärtklaffar och höftleder. Här är det fråga om en livslång behandling, som inte kan avbrytas på samma sätt som en läkemedelsbehandling.

Det är därför också en gåta för mig att centern, vpk och miljöpartiet vill ha en treårig avvecklingsplan för amalgamet. Då har man inte förstått hur lång tid det tar att utveckla och testa nya material med avseende på nytta och säkerhet. Sådana kroniska tester är särskilt viktiga för medel avsedda för livslång behandling. Med en tidsbegränsad avvecklingsplan riskerar man sannerligen att hoppa ur askan i elden. Vi har exempel från läkemedelsområdet där man alltför snabbt bytt från ett gammalt till ett nytt läkemedel i tron att det nya var bättre och säkrare. Sedan har man funnit nya oväntade biverkningar som uppträtt som obehagliga överraskningar på grund av att man har haft för bråttom. Neurosedynkatastrofen med ett par hundra missbildade barn i Sverige och tusentals utomlands är exempel på detta. Man trodde att man hade fått fram det ideala sömnmedlet utan hangover-effekt. Vad man fick var ett någorlunda bra sömnmedel och alla dessa missbildade barn. Vi måste lära av historien.

Samma reservanter markerar också att patienten skall ha rätt att få önskemål om annat tandfyllnadsmaterial respekterat i de fall han eller hon upplever att tandfyllningarna medför påtagliga biverkningar. Det här kan låta bra, men det är inte så enkelt. Den individuella hälso- och sjukvården ger individen full frihet att själv omhänderta sin hälsa och fatta beslut om åtgärder att förebygga eller bota efter eget omdöme. Detta får dock inte enligt förarbetena till hälso- och sjukvårdslagen tolkas så bokstavligt att

innebörden blir att den enskilde kan överta läkares rent medicinska beslutsfunktioner. Dessa baseras ju på den allmänna läkarinstruktionen och liknande bestämmelser för tandläkare och utgår från vad som bedöms vara vetenskap och beprövad erfarenhet.

Jag ser det som särskilt viktigt i detta sammanhang att läkare och tandläkare har goda kunskaper om vad olika hälsoproblem i munhålan kan bero på, hur problemen bör åtgärdas och hur man ger patienterna god omvårdnad och begriplig information om för- och nackdelar med olika behandlingsalternativ. Detta är en väsentlig utbildningsfråga. Dessutom behöver vi en väl fungerande hänvisningstandläkarorganisation för ett bra omhändertagande av de patienter som inte primärhälsovården och de vanliga tandläkarna klarar av. Liksom tidigare talare vill jag också lyfta fram vikten av förebyggande tandhälsovård i detta sammanhang.

Herr talman! Utskottet är enigt om forskningsbehovet kring skadeverkningar av amalgam och att detta bör ges regeringen till känna. Beträffande övriga motioner som handlar om förbud mot amalgam, vårdåtgärder, upplysningar om alternativa material och en samlad översyn yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Tack för ordet.

Anf. 48 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Det var väl ändå litet väl magstarkt, Barbro Westerholm, att i det här sammanhanget ta upp neurosedynet som en lämplig jämförelse!

Många hävdar att det redan i dag finns acceptabla ersättningsmaterial men att det krävs ytterligare tester för att utesluta risker för allergier, osv. Vi har sagt att tre år kan vara en lämplig tid att pröva i en avvecklingsplan. Med tanke på det resultat som man redan i dag har kommit fram till finns det mycket som talar för att man under den perioden skall kunna åstadkomma ett material som uppfyller alla krav som man har rätt att ställa i det här sammanhanget.

Men jag vill understryka något som jag sade i mitt anförande, nämligen att det är ytterst väsentligt att vi får till stånd en produktkontroll. Läkemedel utsätts för noggranna undersökningar och tester, såväl toxikologiska som kliniska, innan de registreras, och sedan görs fortlöpande skaderapporteringar, men ingenting av detta förekommer när det gäller tandfyllnadsmaterial. Det är mycket märkligt.

Fick vi till stånd ett rapporteringssystem och ett produktregister skulle många av de risker som vi i dag förknippar med t.ex. amalgam kunna undvikas. Det finns, som jag inledningsvis sade, all anledning att lägga fram propositionen med det snaraste.

Anf. 49 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag reagerade också mot de paralleller som Barbro Westerholm gjorde med neurosedynskadade barn. Jag tycker också att det är väl magstarkt.

Vi är ju i utskottet eniga på en hel del punkter när det gäller den här frågan. Vi behöver ju inte göra oss mer oeniga än vi är! Vad det handlar om är hur vi så snart som möjligt skall få till stånd ett ersättningsmaterial. Jag menar att

det sätt på vilket utskottet har behandlat den frågan – att inte ge några anvisningar, att inte sätta upp några tidsplaner för avveckling – innebär att frågan inte kommer att få någon konkret lösning inom de närmaste tre åren, de närmaste sex åren eller de närmaste nio åren. Det är jag övertygad om efter att under ett par månader här i riksdagen ha sett hur frågor behandlas och hur lång tid det tar innan man ens hemställer om att regeringen skall göra någonting. Kvarnarna mal långsamt.

Vad det här gäller, Barbro Westerholm, är att förebygga livslångt lidande, som en hel del människor har utsatts för och i dag fortfarande utsatts för. De människor som har blivit drabbade av kvicksilverförgiftning vill inte utsätta sina barn för risken att behöva genomgå samma oerhörda lidande – det är faktiskt vad det handlar om.

Det är klart att det tar lång tid att utveckla och testa alternativa material, men det går fortare om man sätter till pengar och säger att det är bråttom – det är jag övertygad om. Sedan kan man säga att det är att vara optimistisk. Jag menar att det är att vara optimistisk *och* realistisk. Jag tycker att det är en utmärkt kombination, som vi bör använda oss av, speciellt här i riksdagen.

Anf. 50 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Patienten har redan i dag rätt att vägra behandling, t.ex. att få en amalgamfyllning gjord i sin mun. Det måste tandläkaren respektera. Men tandläkaren har inte skyldighet att följa patientens anvisningar om annat material. Tandläkaren kan vägra, och då får patienten gå till en annan tandläkare. Man skall ha dessa rättigheter klara för sig.

Anf. 51 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Som svar på de båda första replikerna vill jag säga att jag har arbetat med komplikationer av läkemedel sedan mitten av 1960-talet, och den litteratur jag överblickar går ännu längre tillbaka i tiden än så. Jag är alltså mycket bränd av vad som har hänt på området, och jag tycker inte att det är att ta i att dra en parallell med neurosedynkatastrofen – den var helt oväntad.

Men det finns en skillnad mellan läkemedel av den typen och tandfyllnads-material: Läkemedel av den typen används ändå bara under kort tid, och man kan avbryta behandlingen om biverkningar uppstår. Det är inte lika lätt att avbryta "behandling" med något som man har opererat in i kroppen; det finns där hela tiden, låt vara att plomber är lättare att ta ut än hjärtklaffar – det vill jag gärna medge. Det gör att de toxikologiska prövningar som skall göras av sådana material och som det enligt min mening skall vara ett absolut krav på – och det håller alla med om – tar tid. Man behöver långa observationstider när man prövar på djur och även när man prövar på människa innan man kan fria ett material från oväntade komplikationer.

Oavsett vad man tycker om amalgam är det ett tandfyllnads-material som är på-väg ut. Vem vill gå omkring med svarta tänder om man kan få vita i stället? Frågan är vad det är som finns att få i stället. Anita Stenberg tog upp det problemet. Vid ett möte i socialstyrelsens regi i mars 1988 var man överens om att kompositplasterna inte är framtidens material. Man trodde inte heller att det skulle komma något helt nytt material inom de närmaste fem åren.

Kunskaperna om guldlegeringar, titan, porslin, glaskeramik och glas anses i dag tillräckliga, men det gäller alltså inte kompositmaterial och s.k. dentala cement. Kompositplaster kan orsaka allergiska besvär, men i övrigt vet man mycket litet om deras eventuella skadliga effekter.

Vad jag är ute efter är att man inte skall riskera att hoppa ur askan i elden. Jag vill ha en bra kontroll på tandfyllnadsmaterial, men med tanke på den tid det tar att utföra toxikologiska tester blir den föreslagna treårsgränsen orealistisk.

Anf. 52 ROSA ÖSTH (c) replik:

Herr talman! Jag är medveten om att Barbro Westerholm besitter mycket stor erfarenhet på det här området. Men det var inte mer än några år sedan Barbro Westerholm tämligen kategoriskt förklarade att amalgam var ett helt ofarligt material. Numera har bl.a. socialstyrelsen en annan uppfattning; man säger att det är ett ur toxikologisk synvinkel olämpligt material, och man säger att användningen successivt bör minskas. Det visar att även Barbro Westerholm trots sin stora erfarenhet kan göra sig skyldig till missbedömningar.

Anf. 53 ANITA STENBERG (mp) replik:

Herr talman! Om man har varit medveten om att varken amalgam eller plastmaterialen är bra – varför är då inte en mycket mer avancerad forskning redan i gång på det här området?

Anf. 54 GUDRUN SCHYMAN (vpk) replik:

Herr talman! Jag är varken tandläkare eller läkare; den kompetensen besitter jag inte. Men jag har haft hål i tänderna och lagat dem, om det kan vara till någon tröst eller om man kan kalla det för ett vittnesbörd. Jag har, såvitt jag vet, inte blivit kvicksilverförgiftad, och det är det många som inte har blivit, och det är väl därför det är svårt att få gehör för de här kraven. Men jag har under den period den här frågan varit aktuell varit i kontakt med många som lider svårt av sjukdomar som orsakats av tandfyllningar, och det måste man ta till sig, tycker jag.

Jag förstår att det tar tid att prova fram nya material. Men på grund av att det finns människor som blivit så illa drabbade som de blivit och på grund av att de haft styrka nog att organisera sig och leta upp tandläkare och läkare som trott på dem, har en hel del alternativa material prövats. Men det finns en tröghet när det gäller att ta till sig de erfarenheterna. Det tycker jag framgick mycket bra på den utfrågning som socialutskottet hade. Det finns en inneboende tröghet, och den beror väl helt enkelt på det psykologiska faktum att det är jobbigt att tala om att man har haft fel, att man har försvarat någonting som visat sig vara fullständigt åt pipan och dessutom väldigt farligt.

Jag tycker också att vi nu igen i debatten missar det faktum att det här är ett större problem – jag försökte säga det i början av debatten. Det här är inte ett problem som sitter i tänderna – det är ett miljöproblem. Kviksilverhalten i luften, i vattnet, i jorden, i vår mat, osv. är ett problem, och det här är en del av det problemet. De flesta av oss är i dag ganska medvetna om hur viktigt det är att vi tar oss an miljöproblematiken. Det här kanske är ett område där vi

verkligen kan göra någonting, och det ganska snabbt. Det handlar, som jag sade i början av debatten, också om arbetsmiljö. Det finns alltså många goda skäl att sätta åt alla klutar och att göra det snabbt.

Anf. 55 BARBRO WESTERHOLM (fp) replik:

Herr talman! Jag vill återigen understryka att de hälsoproblem som de här patienterna har när det gäller munhålan måste tas på allvar. Tyvärr har inte det alltid gjorts. Jag har också fått beskrivningar från patienter som måst gå runt till olika vårdgivare innan de har blivit omhändertagna på ett bra sätt. Samtidigt vill jag säga att det måste göras förutsättningslösa undersökningar, så att man inte fångar fel bov.

Till Rosa Östh: När jag företrädde socialstyrelsen uttalade jag mig på basis av den samlade kunskap vi då hade. Sedan har det visat sig att plomberna ändå avger litet mer kvicksilver än vad vi då visste. Men jag tycker att det var hederligast att redovisa det kunskapsläge vi hade vid den tidpunkten.

Fortfarande har man dock inte kunnat epidemiologiskt visa på de här skadeverkningarna som har debatterats. De råd man går ut med baseras ju på kvicksilvrets allmäntoxikologiska effekt – för att man skall vara så försiktig som möjligt.

Vi är alla överens om att vi skall sträva efter byte till ett annat och kosmetiskt bättre material. Men det måste var noggrant utprövat, så att vi inte ställer till det för nästa generation patienter. Vi måste ju komma ihåg att ganska många svenskar går omkring med amalgampomber i dag utan att ha några problem från sina plomber. Deras tandhälsa får vi då inte äventyra.

Tredje vice talmannen anmälde att Gudrun Schyman anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 56 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Socialutskottet uttalar med anledning av några motionsyrkanden, att man inte kan förorda "ett initiativ från riksdagens sida som syftar till ett förbud helt eller delvis mot användning av amalgam. Om ett sådant förbud införs innan det finns fullgoda ersättningsmaterial att tillgå kan detta medföra nu överblickbara konsekvenser av allvarlig natur."

Detta borde ha varit ett enhälligt konstaterande, men så är det dess värre inte. Reservanterna förordar en avvecklingsplan som bör omfatta tre år. Detta ställningstagande är enligt min mening mindre ansvarsfullt. Jag vill därför i likhet med utskottsmajoriteten slå fast att ställningstagandet till amalgamanvändning fortlöpande måste omprövas med nya vetenskapliga rön som underlag. Logiken kräver att man inte accepterar en sämre ersättning.

Behovet av fortsatt forskning har därför betonats i betänkandet. Detta framstod också med all önskvärd tydlighet vid den offentliga utfrågning som utskottet anordnade inför motionsbehandlingen. Jag vill därför hänvisa till den stenografiska utskrift från utfrågningen som fogats till betänkandet som bilaga.

Odontologiska och medicinska fakulteter i Sverige har framhållit att forskning rörande effekterna på centrala nervsystemet av dentalamalgam

och från dessa frisatt kvicksilver är en angelägen uppgift. Studier rörande frekvensen av biverkningar av dentala material har också ansetts angelägna.

På uppdrag av socialstyrelsen utarbetades i början av året ett tvärsektorielt forskningsprogram vad gäller kvicksilver från amalgam och dess påverkan på hälsan. Inom ramen för arbetet med forskningsprogrammet har pågående forskning inventerats. Ett utkast till forskningsprogram har utarbetats.

Situationen inom tandvården är i de nordiska länderna i många avseenden likartad. Frågan om kvicksilvrets toxikologiska effekter har förmodligen väckt störst intresse i Sverige, men den torde vara ett problem också i övriga nordiska länder. I första hand rör det sig om ett medicinskt problem och om ett problem som utan tvivel har anknytning till miljömedicin i stort.

Vi har som bekant en gemensam institution i Oslo för en producentobunden provning av dentala material, nämligen Nordiska Institutet för odontologisk materialprovning, NIOM. NIOM har till uppgift att genom materialprovning och målinriktad forskning samt upplysnings- och utvecklingsverksamhet verka för att tandersättningsmaterial uppfyller de krav som kan ställas med hänsyn till utvecklingen inom hälso- och sjukvård och teknik.

Erfarenheterna av nordiskt samarbete på olika forskningsområden visar att gemensamma nordiska forskningsinitiativ och gemensamt utnyttjande av specialkunskaper kan leda till ett bättre utnyttjande av resurserna. Samarbetet kan också ge forskning i det enskilda landet nya impulser och bidra till att garantera och höja kvaliteten i nordisk forskning.

Mot den här bakgrunden har jag i egenskap av medlem av Nordiska rådet väckt ett medlemsförslag med innebörden att initiera ett vidgat forskningsarbete rörande skaderisker av amalgam i linje med vad socialutskottet förordar i betänkandet.

Såvitt gäller frågan om nordisk forskning kring skaderisker av amalgam torde direkta kontakter mellan forskare på fältet vara det bästa sättet att få till stånd ett samarbete. Forskningen skulle kunna knytas till någon befintlig institution.

Mot bakgrund av den aktualitet som detta forskningsområde har i Sverige, bl.a. i form av det nyss angivna tvärsektorielle forskningsprogrammet, ligger det nära till hands att ansvaret för ett nordiskt forskningssamarbete knyts till en svensk ledande institution. Andra alternativ kan naturligtvis även övervägas.

Det är synnerligen angeläget att resurser ställs till förfogande för denna forskning, som inte hittills fått det ekonomiska stöd som krävs.

Redan i dag bedrivs en omfattande forskning, även om resurserna, som nyss nämnts, är otillräckliga. Bland de nya projekt som man i första hand bör prioritera kan nämnas avgivande och upptag av kvicksilver, metabolism och liknande. Ett annat område är effekten av kvicksilver på främst det centrala nervsystemet men också på de inresekretoriska organen. Vidare bör det immunologiska området uppmärksammas. Ytterligare exempel på angelägna forskningsområden gäller kliniska och epidemiologiska studier, inverteringsundersökningar samt risker för missbildningar.

Många människor – alltför många – drabbas av störningar och sjukdomstillstånd, där kvicksilver i amalgam misstänks vara orsaken. Forskarna på

området har ännu inte kunnat besvara själva kärnfrågan, dvs. om amalgam kan ge sjukdomssymtom eller inte. En nordisk satsning på detta forskningsområde borde kunna ge snabbare svar till förhoppningsvis ännu lägre totalkostnader på dessa angelägna frågor än om forskningen bedrivs i varje land för sig.

Jag vill således, herr talman, förorda att man väljer den här handlingsvägen då man nu i enlighet med riksdagens tillkännagivande skall gå vidare med de ytterligare forskningsinsatser som socialutskottet uttalar sig för i det betänkande som kammaren nu behandlar.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter och avslag på de två reservationerna.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om socialförsäkringsutskottets betänkande 7.)

Kammaren övergick till att debattera socialförsäkringsutskottets betänkande 7 om tandvårdsförsäkringen.

Tandvårdsförsäkringen

Anf. 57 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Tandvården i Sverige kommer att stå inför stora förändringar. Det här med att fylla karieshål är under kraftig reduktion. De nya fluortandkrämerna har gett en kraftig reduktion av kariesfrekvensen och är den dominerande profylaxen – nästan lika kraftfull som den förebyggande tandvården totalt.

De flesta människor i Sverige har nu god tandhälsa upp i hög ålder. Tillkomsten av nya implantat för att ersätta skador på i övrigt bevarade beth har gett oss helt nya möjligheter att hjälpa medelålders och äldre patienter.

Tandvården profileras om mot två dominerande områden: dels profylaxen, dels den högteknologiska vården. Detta kommer successivt att ersätta mycket av fyllandet av hål, och det ställer nya krav på vår tandvårdspolitik.

Privattandläkarna står för det dominerande utbudet av tandvård i Sverige. Ändå befinner sig privattandvården i vad privattandläkarna själva närmast upplever som strykclass.

Ett memento i sammanhanget är också att när det gäller sjukvården svarar den offentliga vården för allmänläkarvården, medan privatpraktikerna främst står för specialistvården. Inom tandvården är det tvärtom. Där svarar den offentliga vården för specialistvården, medan privattandläkarna har hand om allmäntandvården. Det känns på något vis inkonsekvent.

Privat och offentlig tandvård skall, enligt de regler vi har, betraktas som en gemensam resurs. Även på privatsidan behövs det ett allsidigt utbud. Ett första krav måste då vara att även privata specialisttandläkare skall få ha en rimlig taxa för att också de skall ha möjlighet att bedriva specialisttandvård på acceptabla villkor, vilket vi tar upp i reservation 6.

Den högkvalificerade vården kommer, som jag sade tidigare, att behövas i allt större utsträckning. Privattandvården lider också av eftersläpningar när

det gäller taxesättningen. En väg att få ett bättre förhållande vore att inordna tandvårdsförsäkringen i sjukvårdsförsäkringen och låta den få en likartad konstruktion samt justera egenavgifterna för att balansera de kostnadsökningar som blir följden. Detta tar vi upp i reservation 7.

Vi menar också att det är nödvändigt med en helhetssyn. Man skall kunna ha en familjetandvård där hela familjen kan ha en egen tandläkare. Även barnen skall kunna få gå till föräldrarnas tandläkare och därmed ha möjlighet till en kontinuitet när de blir äldre. Tandvårdsförsäkringen bör därför omfatta även barn och ungdomar, vilket vi tar upp i reservation 1.

På sikt innebär det nuvarande systemet, där all barntandvård finns inom folktandvården, ett överförande i smyg av hela tandvården till den offentliga sektorn. Jag menar att de fordras ett otroligt civilkurage av en 19-åring att, när han eller hon blir erbjuden att fortsätta hos folktandvårdsläkaren efter det han eller hon fyllt 20 år, ta mod till sig och säga: Nej, nu är jag fri. Nu får jag själv bestämma, och jag kommer inte att gå till dig, utan till en privattandläkare. Den psykologiska pressen som man utsätter 19-åringarna för är alldeles för stor för ungdomar i den åldern.

Det finns heller inget skäl att monopolisera sjukhustandvården. Om sjukvårdshuvudmannen kan anordna en bättre och billigare tandvård genom en privat entreprenör så bör han vara fri att välja det alternativet. Detta tar vi upp i reservation 2.

Tandvården i Sverige fungerar bra. Större delen av vården bedrivs av privattandläkarna. När tandläkarbrist rådde införde man en etableringskontroll. Nu har vi närmast ett tandläkaröverskott. Denna relik av en gången tid, som var oöverlagd redan när den infördes, är numera fullständigt omotiverad. Det finns heller inga samhällsekonomiska motiv till att behålla den här föråldrade nödåtgärden. Den bör avskaffas så snart som möjligt, vilket vi tar upp i reservation 3.

Jag gör slutligen reflexionen att tandvårdens nya struktur, med inriktning på främst förebyggande vård och högkvalificerad vård, kommer att ställa ändrade krav på tandläkarnas grund-, vidare- och efterutbildning. Sannolikt kommer vi, med hänsyn till åldersstrukturen inom tandläkarkåren, att på 90-talet stå inför ett behov av en ökad tandläkarutbildning med en ny inriktning, och detta behöver planeras redan nu.

Jag vill yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 6 och 7.

Anf. 58 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Ett av problemen med att införa regleringar som etableringskontrollen av tandläkare är att man riskerar att bli inlåst i regleringen även långt efter det att motiven till den har upphört att existera. När etableringskontrollen infördes var bakgrunden att den stora tandläkarbristen motiverade en statlig dirigerad av de enskilda tandläkarna. Nu finns det inte längre någon brist på tandläkare. Men etableringen lever kvar, trots att det grundläggande motivet bakom dess införande fallit. Sådan är ofta regleringens natur: väl instiftad lever den sitt eget odödliga, och i detta fall onödiga, och ologiska liv.

Det finns inga hållbara argument för en reglering. Etableringsreglerna har inte förbättrat den regionala balansen när det gäller tandvårdsresurserna.

Det är rimligtvis trevligare för konsumenterna att själva få bestämma vilken tandläkare de vill gå till. Det är inte heller samhällsekonomiskt effektivt med en reglering. Att kostnader skulle hållas nere med en metod som minskar konkurrensen är en ekonomisk teori som återstår att bevisa. Det har tvärtom visats i avhandlingar och utredningar att privata tandläkare bedriver en i vissa avseenden mer effektiv tandvård än man gör inom folktandvården samt att en hel del kringkostnader är lägre i den privata tandvården. Det är därför snarare så att de totala kostnaderna ökar om man fortsätter att bygga ut folktandvården på privattandvårdens bekostnad. En fri etableringsrätt är därför såväl statsfinansiellt motiverad som en självklar rättighet för konsumenterna. På så sätt får man en tandvård som är anpassad till patienternas behov. På så sätt kombineras statens och individens nytta. Etableringskontrollen måste upphävas.

Tandvårdsförsäkringen står i dag inför stora problem. Det har i dag inte blivit särskilt mycket billigare för patienterna med tandvård än det var innan försäkringen infördes. Kompensationsnivån har sänkts i flera etapper, både generellt och punktvis. Samtidigt har privattandläkarna genom ständigt eftersläpande taxor utsatts för ett ökat ekonomiskt tryck.

Patientandelen av kostnaderna för t.ex. en avtagbar helprotes är i dag tre till fyra gånger högre än vad hela kostnaden för motsvarande protes var innan tandvårdsförsäkringen genomfördes. Många andra vanliga tandvårdsinsatser har haft en liknande kostnadsutveckling, och sammantaget har patientens utgifter för tandvård inte blivit särskilt mycket lägre än de var före tandvårdsförsäkringens tillkomst. Vi närmar oss snabbt ett tillstånd där en del patienter inte längre har råd med en fullgod tandvård. Detta är naturligtvis oacceptabelt.

Tandvårdstaxans eftersläpning har medfört en realinkomstsänkning för privattandläkarna år efter år. Nyetablering av privatmottagningar är nu i det närmaste omöjlig, och många äldre företag hotade. Att återställa kompensationsnivån och samtidigt genomföra en nödvändig och kraftig höjning av tandvårdstaxan skulle innebära en betydande utgiftsökning för försäkringen. Man måste därför finna en annan konstruktion för tandvårdsförsäkringen. Möjligheterna att inordna den i sjukvårdsförsäkringen måste utredas. Detta skulle innebära att den enhetliga patientavgiften blir något högre, men i gengäld får människor råd att laga sina tänder. Detta torde vara att föredra. Vi reserverar oss därför att regeringen får i uppdrag att genomföra en sådan översyn.

På flera punkter har vi i folkpartiet tillsammans med moderaterna reserverat oss till förmån för ökad valfrihet för patienterna. Det gäller t.ex. möjligheter för barn och ungdom att, om de så önskar, kunna få gå till samma tandläkare som familjen i övrigt. Den allmänna tandvårdsförsäkringen är i dag så beskuren att den inte täcker tandvård för patienter under 20 år. Barn och ungdomar under 20 år har alltså ingen valfrihet alls. Vi föreslår därför en utvidgning av tandvårdsförsäkringen till alla ålderskategorier.

Folktandvårdens monopol inom institutioner och sjukhus är lika dåligt motiverat. Självfallet borde privatpraktiserande tandläkare kunna få ge tandvård även om patienten är intagen på en av landstingets vårdinrättningar. Sådan samverkan med privatpraktiserande tandläkare bör kunna ske

genom vårdavtal mellan landstinget och vederbörande tandläkare. Vi anser slutligen att valmöjligheter och konkurrens är motiverat även inom specialisttandvården. De begränsningar som i dag finns när det gäller specialisttandläkares möjlighet att ansluta sig till tandvårdsförsäkringen måste därför snarast upphöra.

Jag vill därmed yrka bifall till reservationerna 1, 2, 3, 6 och 7 fogade till socialförsäkringsutskottets betänkande 7 om tandvårdsförsäkringen och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 59 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Till detta betänkande har vpk avgivit en reservation om kostnadsfria tandproteser. Om man måste ha tandprotes är det bra om man med jämna mellanrum kan byta ut denna. För de äldre människorna i samhället som har en liten pension är detta en oerhört stor kostnad. Det är inte bara av kostnadsskäl som vi tycker att man skall införa ett system som kan garantera de äldre kostnadsfria tandproteser. Ett annat skäl är att många löper risk att få näringsbrist på grund av att de inte kan äta vilken mat som helst. Dessa människor sorterar nämligen av den anledningen ut näringsrik mat.

Denna motion från vpk är inte ny, utan vpk har väckt den år efter år. Även utskottsmajoritetens skrivning om motionen har samma lydelse år efter år. Utskottets motivering för att avstyrka motionen är kostnadsskäl. Vilka kostnader skulle införandet av ett sådant system medföra? Om man från utskottets sida hade varit intresserad av att lösa detta problem hade man bemött motionens yrkande på ett helt annat sätt.

Utskottet motiverar även sitt avstyrkande med att detta förslag om det genomfördes skulle innebära gränsdragningsproblem. Jag förstår inte vad man menar med det. Det verkar som om utskottet inte har läst motionen ordentligt. Vi i vpk har i motionen begärt en utredning med uppgift att undersöka vad ett genomförande av denna reform skulle kosta. Utskottet har alltså i sin motivering inte angett vad genomförandet av denna reform skulle kosta.

I motionen anger vi också vilka denna reform skulle gälla, nämligen framför allt de äldre. Det har utskottet inte heller nämnt i motiveringen.

Utskottet talar om att ett genomförande av denna reform skulle vara dyrt för samhället. Men om man säger det, måste man ha någon som helst beräkningsgrund. Det skulle vara intressant att få höra om utskottet över huvud taget har försökt få fram sådana uppgifter, och om man har det, varför de inte finns med i utskottets motivering för att avstyrka motionen. Så länge utskottet inte ger en motivering till avstyrkandet av motionen risker utskottet att den kommer att upprepas år efter år.

Såvitt jag förstår kommer vpk under den allmänna motionstiden att få upprepa dessa krav för att kunna få en lösning på detta problem eller åtminstone få en godtagbar förklaring till varför utskottet inte är intresserat av att genomföra denna reform.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservation 4 i detta betänkande.

Anf. 60 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Riksdagsledamöter! Jag yrkar under mom. 4 bifall till reservation 4 av Margó Ingvardsson och mig. I denna reservation framhålls vikten av kostnadsfria proteser, som i detta fall inte innefattar broar utan det som vi sedan gammalt kallar löständer, dvs. tandersättning som manuellt kan plockas bort av patienten själv. Jag har också svårt att förstå vilka gränsdragningsproblem som detta skulle innebära, men det kan hända att detta kan behöva förtydligas ytterligare.

Med tanke på de debatter som kommer att följa senare i dag, bl.a. debatten om det s.k. avgiftsfria året vid sjukhusvård för pensionärer, och många pensionärsers oerhört knappa ekonomi, är det för oss en självklarhet att proteser skall vara kostnadsfria. Det är också en hälsofråga.

Det är allmänt känt att många ålderspensionärer har en dålig kosthållning. Om de dessutom saknar tänder eller har dåliga proteser är det självfallet svårt för dem att tillgodogöra sig den näring de intar. Kostnadsfria proteser är alltså en angelägen fråga, och det är en jämlikhetsfråga, i synnerhet för de pensionärer som har låga pensioner. ATP-systemet har nämligen byggt in ojämlikheten ända till graven.

I reservation 5 under mom. 5 från miljöpartiet om avvikande reaktion för amalgam anges att information bör ges till försäkringskassorna och riksförsäkringsverket om avvikande reaktioner för amalgam, särskilt med tanke på det bemötande många kvicksilverförgiftade fått hos läkare, tandläkare och på försäkringskassorna. Jag yrkar bifall till reservation 5.

Anf. 61 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Låt mig först konstatera att det svenska folkets tandhälsa mycket påtagligt förbättrats sedan tandvårdsförsäkringens tillkomst. Framför allt är det barnens och ungdomarnas tandstatus som är oändligt mycket bättre. Att landstingen har hela ansvaret för vartenda barn har naturligtvis betytt mycket i det sammanhanget.

Den geografiska fördelningen av tandläkare är också betydligt bättre än tidigare. Fler människor än tidigare låter sig behandlas varje år. Men fortfarande är tandvården inte jämlik. Fortfarande har inte målet – en tandvård på lika villkor för hela befolkningen – uppfyllts.

Vårt huvudproblem i dag borde alltså vara: Hur kan vi via tandvårdsförsäkringen styra resurserna så att den tredjedel av befolkningen som inte går till tandläkaren varje år kommer dit? Detta gäller framför allt vissa äldre, handikappade, sjuka, människor boende i glesbygd och lågutbildade. Om vi då inte har ytterligare medel att tillföra måste vi inom givna ramar göra det bästa möjliga.

I betänkandet har de borgerliga partierna två gemensamma reservationer. Det är också dessa reservationer som tydligast visar våra olika ideologiska grundsyner i denna fråga.

I reservation 3 anges att man vill slopa etableringsreglerna. Det påstås att vi i dag har ett stort tandläkaröverskott. Det är inte sant. Sedan säger man helt framt: "Etableringsreglerna har inte förbättrat den regionala balansen av tandvårdsresurserna."

Hur centern kan ansluta sig till en sådan skrivning är fullständigt

obegripligt för mig. När det gäller den övriga kroppen har centern gjort gemensam sak med socialdemokraterna och ansett att vi måste fördela läkarresurserna rättvist över landet.

Det torde vara ganska uppenbart för alla som har sett vårt lands regionalpolitiska problem att vi hade haft en helt annan – och definitivt snävare – spridning av tandläkare om inte denna etableringskontroll hade funnits.

Som stockholmare skulle jag säkert kunna välja på ytterligare tandläkare. Men nu har vi faktiskt slagit fast att tandvården skall vara lika för alla i hela landet – och då är det väl självklart att man måste styra resurserna.

Sedan sägs det i reservationen att risken för att kostnaderna för tandvården skulle öka vid ett slopande av etableringskontrollen är mycket liten. Det tror jag inte alls. Jag är fullständigt övertygad om att kostnaderna skulle stiga, till priset av att storstadsborna kunde sitta längre i tandläkarstolen och glesbygdsborna skulle få allt längre att resa innan de hittade någon tandläkare. Kostnaderna skulle stiga, och tandvården skulle fördelas än mer ojämnt. Varför är jag övertygad om det? Jo, all tillgänglig statistik visar detta. I Norrlandslänen, där man har hälften så många tandläkare som i storstäderna, behandlas en lika stor andel av befolkningen. Annan statistik visar att varje patient tillbringar ungefär en timme mer hos tandläkaren i storstäderna. Ändå ligger storstadsområdena med sin höga tandläkartäthet under genomsnittet när det gäller antalet behandlade.

Det betyder att där det finns många tandläkare ökar en viss kategori av befolkningen sina tandläkarbesök. Statistiken visar också att det inte är de som har de största tandvårdsbehoven som ökar antalet besök, utan det är andra grupper.

Man talar allt oftare om estetisk tandvård. Det är bra. Att vara ful i mun har varit ett stort lidande för många. Det är en stor framgång att man nu kan estetiskt åtgärda t.ex. missfärgade tänder. Men vi måste samtidigt fråga oss om vi med tandvårdsförsäkringen skall medverka till att människor i storstadsområdena skall få ytterligare tillgång till en sådan behandling, medan andra delar av landet får sämre möjlighet till vanlig tandvård.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 3.

Den andra gemensamma reservationen är nr 7 om tandvårdsförsäkringens konstruktion.

Den låter lika vacker som den är förförisk. För vad står det? Jo, man säger att man inte har råd att tillföra nya pengar. I stället skall man pröva att inordna tandvårdsförsäkringen i sjukförsäkringen och slå ut kostnaderna. Det skulle alltså bli dyrare att gå till doktorn och billigare att gå till tandläkaren.

Det låter bra med samma regler för sjukvård som för tandvård. Men det förutsätter en sak: Att det är exakt samma människor som under livet behöver tandvård och sjukvård lika ofta. Det förutsätter alltså att vi uppnått ett jämlikt samhälle, där sjukvårdsbehov inte är klassbundna.

Men så är det ju inte! Vi har fått många exempel på hur klassbundet vårt hälsotillstånd och våra sjukdomar fortfarande är. Det är inte alls samma människor som behöver mycket sjukvård som i dag går till tandläkaren.

Det skulle alltså bli en övervältring av kostnader till de sjukaste och

handikappade, samtidigt som den som vill snygga till sina tänder, av kanske estetiska skäl, skulle kunna göra det mycket billigare än i dag.

Det är alltså de här förslagen till förändring av tandvårdsförsäkringen jag vänder mig emot.

Däremot är det viktigt att man inom ramen för den tandvårdsförsäkring vi har försöker att förändra den och göra den mer offensiv. Vi måste nå ut till alla dem som i dag inte går till tandläkaren, bl.a. för att med förebyggande åtgärder motverka stora tandvårdsbehov senare. Det nuvarande systemet är inte lyckat ur den synpunkten, och förändringar behövs. Den frågan arbetar man också med i regeringskansliet.

Med detta yrkar jag avslag på reservation 7.

Övriga reservationer vill jag i korthet beröra.

I reservation 1 vill reservanterna att försäkringen utvidgas till att omfatta också barn och ungdom. Det betyder att landstingen skulle förlora helhetsansvaret för barn och ungdom. Och om det är något som visat på lyckade resultat – och det kan inte bara vara tandkrämen – är det förebyggande arbete, som landstingen har helhetsansvaret för. Jag yrkar därmed avslag på reservation 1.

I reservation 2 vill man inte att folktandvården skall ansvara för sjukhus-tandvården. Men redan i dag kan landstingen skriva vårdavtal med privat-tandläkare om de så vill. Jag yrkar därför avslag på reservationen.

I reservation 4 föreslår vpk och miljöpartiet kostnadsfria proteser. Jag säger som tidigare att problemet är den höga patientkostnaden totalt för större ingrepp, oavsett om det resulterar i en fast protes eller annat. Problemet är de höga kostnaderna. Jag yrkar avslag på reservationen.

I reservation 5 föreslår miljöpartiet att försäkringskassornas personal skall ha mer information om kvicksilverförgiftning. Det har vi naturligtvis ingenting emot, men försäkringskassornas bedömningar görs ju på basis av kunskaper kassorna hämtat från medicinskt utbildade personer. Det är kanske där informationen är viktigast. Den frågan behandlade vi här för en stund sedan. Försäkringskassornas personal har också tillgång till förtroendeläkare och förtroendetandläkare. Självfallet åligger det riksförsäkringsverket att ge sin personal erforderlig utbildning.

Jag yrkar därför avslag på den reservationen.

Reservation 6 om privattandläkares rätt till speciallisttaxa yrkar jag avslag på, eftersom dessa har sådana uppgifter att de också kan medverka till vårdprogram och vara konsulter. De har så viktiga uppgifter att det är väsentligt att de sprids över landet och utnyttjas så effektivt som möjligt. Jag yrkar avslag även på den reservationen.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 62 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt hur Margareta Persson kan få för sig att tandstatusen skulle bli bättre om tandläkaren är anställd av kommunen än om tandläkaren är privat. Det väsentliga är väl att vi har en bra tandvård för barn och ungdomar.

Margareta Persson säger att vi inte har något tandläkaröverskott. Men alla de siffror jag har sett talar om ett tandläkaröverskott, även om det inte är så

ofantligt stort. Jag kan inte förstå hur riksdagen kan skära ner tandläkarutbildningen, lägga ner en tandläkarhögskolas utbildning och skära ner med 25 % forskningen inom tandvårdsområdet om man tror att vi har tandläkarbrist.

Beträffande likartade regler finns det förvisso utsatta grupper som har bekymmer med de höga tandvårdskostnaderna och som man skulle förbättra det väsentligt för om man kunde åstadkomma en harmonisering med sjukvården. Ett lysande exempel på det är de gravida, som har ett klart ökat behov av hjälp från tandvården.

Anf. 63 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Margareta Persson talade om att etableringskontrollen fortfarande var nödvändig. Jag förstod att det bl. a. beror på att vi fortfarande har tandläkarbrist – om det nu var det Margareta Persson syftade på. Men det kanske inte är helt riktigt. Problemet är att etableringskontrollen har konserverat precis det förhållande som rådde vid tidpunkten för införande av etableringskontrollen. Var finns bevisen för att glesbygden har fått mera tandvård? Kom gärna fram med bevisen för att etableringskontrollen har haft den effekten! Det finns ingen särskild risk för överetablering om man släpper etableringskontrollen, för även privattandläkare – och framför allt privattandläkare – måste få det att gå ihop. De kan inte ha en verksamhet om det inte finns ett tillräckligt patientunderlag.

Margareta Persson frågar hur man skall styra resurserna så att den tredjedel av befolkningen som i dag inte går till tandläkaren gör det. Ett mycket enkelt recept är att låta alla välja sin tandläkare själva och låta tandvården bli billigare. Jag tror att det avsevärt skulle öka den andel av befolkningen som går regelbundet till tandläkare.

Det finns inga ytterligare medel att tillföra, säger Margareta Persson. Varför inte gå med folkpartiet i vårt krav på en översyn av tandvårdsförsäkringen för att se efter om vi kan ha en annan konstruktion som medför att man hejdar den våldsamma kostnadsutvecklingen, som ju till slut straffar patienter med särskilt krävande tandvårdsproblem? Varför är socialdemokraterna så angelägna om att försvara ett tandvårdssystem som verkligen innebär att vi kommer att hamna i en situation där vi får en klassbunden tandvård och där människor med små resurser får mindre möjlighet att få god och tillfredsställande tandvård?

Anf. 64 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Jag måste fråga Margareta Persson en sak: Är inte det ett slarvigt avslagsyrkande på vår motion? Margareta Persson talar om att man gör det av kostnadsskäl. Då måste jag fråga: Vad är kostnaden nu, och vilken kostnad skulle det bli? Man kan inte bara säga att vi av kostnadsskäl inte kan gå med på förslaget eller uttrycka oss positivt. Då måste man redovisa vad kostnaderna skulle innebära.

Jag accepterar att vi får avslag på vår motion, för det händer ju ganska ofta här. Men jag accepterar inte att vi inte kan få en vettig förklaring – för det kan man inte få med bästa vilja – till avslag på motionen. Har man inget förslag själv skulle man åtminstone kunna vara beredd att utreda vad förslagen kostnadsmässigt skulle innebära.

Anf. 65 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Först vill jag säga till Bertil Persson att jag reagerade på att det i er reservation står att vi i dag har ett stort tandläkaröverskott. Jag konstaterade att så inte är fallet.

Det är väldigt viktigt att vi inte splittrar upp ansvaret för barns och ungdomars tandvård, vilket vi skulle göra om vi lät tandvårdsförsäkringen även gälla dessa grupper. Det är viktigt med det samlade ansvaret. Det visar ju också de positiva resultat som det har fått.

Det verkar som om Maria Leissner inte hörde på min förklaring till varför vi i dag behöver etableringsregler. Jag hänvisade inte alls till tandläkarbrist. Däremot tog jag upp de exempel som finns på att man kan få människor att gå till tandläkaren trots att behovet inte är så stort. För många låter det konstigt – de många som lever kvar i den gamla känslan av att det var förskräckligt att gå till skoltandläkaren. De tror att ingen kan sätta sig hos en tandläkare frivilligt. Men statistiken visar att många människor inte reagerar så. I storstadsområdena finns det bevisligen många människor som går ofta till tandläkaren och har längre behandlingstider, utan att det direkt kan påvisas att det är de grupper som bäst behöver tandvård. Om vi släppte etableringen fri finns det risk för att vi skulle få ett ytterligare sug mot storstadsområdena och en utarmning av andra delar av landet.

Maria Leissner säger hurtfriskt att det bästa är om människorna väljer själva. Ja, det kan man göra om man bor i ett område med många tandläkare. Men hur bär man sig åt att välja själv om det inte finns någon tandläkare att välja? Det har jag mycket svårt att förstå.

Maria Leissner sade som argument att det blir billigare om vi ökar privattandvården. Men det är inte riktigt så. Det visar sig att bruttokostnaden per vuxen behandlad är högre i privattandvården därför att man gör fler ingrepp.

Sedan till Karl-Erik Persson: Det stora problemet är att tandvårdsförsäkringen inte täcker de stora kostnader som det blir för många grupper. Det är problemet. Det gäller att hitta ett system som bättre ersätter patienterna för deras kostnader. Varför man skulle skilja ut just avtagbara proteser och säga att de skall vara kostnadsfria har jag svårt att förstå, bl. a. mot bakgrund av att vi då skulle kunna få en negativ styrning. Då skulle det alltså vara billigare att få en avtagbar protes än någonting annat, och det tror jag inte vore särskilt lyckligt.

Problemet är att vi måste få ned kostnaderna för patienterna. Då kan vi inte göra som de borgerliga partierna föreslår – övervältra kostnaderna på de sjuka.

Anf. 66 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Beträffande kostnaderna finns det statistik som visar att det är billigare i offentlig tandvård, och precis lika många utredningar visar att det är billigare i den privata tandvården. Jag tror att det kan vara ungefär hugget som stucket. Men då skall man ha i minnet att valfriheten är ett viktigt begrepp, ett begrepp att slå vakt om. Möjligheten att välja tandläkare är viktig för många människor.

Jag fick inget svar i fråga om det underliga förhållandet att beträffande

läkare skall allmänläkarvården vara offentlig, men beträffande tandläkare är det specialistvården som skall vara offentlig. Jag menar att offentlig vård och privat vård skall ses som en gemensam resurs. Jag kan inte förstå varför privatvården, som är den dominerande och stora tandvården, inte skall få lov att ha ett komplett utbud, genom att man medger rimliga förhållanden för specialisttandläkarna.

Det var skönt att få höra att Margareta Persson medger att vi har ett tandläkaröverskott. Om vi har det, då har vi också köparens marknad. Då behöver man, såvitt jag förstår, inte hålla på gammaldags regleringar som infördes när vi hade tandläkarbrist.

Anf. 67 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! Jag förstår inte riktigt Margareta Perssons beräkningar beträffande kostnad för tandvård hos privata tandläkare jämfört med folktandvården. Faktum är att totalkostnaden per timme är nästan 50 % högre inom folktandvården än inom privattandvården. Det har visats i en doktorsavhandling förra året, där man kom fram till att totalkostnaden per timme är 266 kr. i privatvården, jämfört med 389 kr. i folktandvården. Skulle dessa siffror vara så helt felaktiga, när skillnaden är så klar? Också från andra undersökningar vet vi att privattandvården är mer kostnadsmedveten och på olika sätt har lyckats hålla kostnaderna nere. Om inte annat är det ett slöseri med resurser att planmässigt försöka tvinga in privattandvården i ett allt mindre hörn.

Var finns, Margareta Persson, bevisen för att glesbygden har gynnats genom en etableringskontroll? Var finns bevisen för att glesbygden har fått bättre tandvård sedan etableringskontrollen infördes? Detta återkom inte Margareta Persson till, och det tar jag som intäkt för att det inte finns några sådana bevis.

Till sist: Tanderna tillhör också kroppen. Varför skall insättandet av t.ex. en knäprotes vara i det närmaste gratis för patienten, medan insättandet av en protes i munnen kostar flera tusen kronor? Var finns jämlikheten i det systemet? Varför har socialdemokraterna ett sådant motstånd mot ens en översyn i fråga om detta missförhållande?

Anf. 68 KARL-ERIK PERSSON (vpk):

Herr talman! Vi är överens om att tandstatusen har blivit bättre. Därför tror jag inte att kostnaderna skulle bli så oerhört stora, som Margareta Persson gjorde gällande, om man införde ett system med kostnadsfria tandproteser.

Vi borde åtminstone kunna vara överens om att utreda den här frågan, så att vi har en överblick över vilka kostnader det blir. Kanske kan det bli så nästa år.

Jag tror att vi även fortsättningsvis kommer att lägga fram motioner om kostnadsfria tandproteser, åtminstone tills vi får en ordentlig motivering till varför det inte skall vara kostnadsfria tandproteser. Vi kommer alldeles säkert igen!

Anf. 69 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Beträffande valfriheten: Fortfarande – och förmodligen under överskådlig framtid – behandlas de flesta privat. Därför har vi också den valfrihet som Bertil Persson efterlyste.

Maria Leissner säger att privattandvården trängs in i ett allt mindre hörn. Jag förstår inte det, med tanke på att det inte är färre som har behandlats privat sedan tandvårdsförsäkringen infördes.

Maria Leissner undrar var bevisen finns. De finns i verkligheten, genom att det nu finns tandläkare i hela vårt land, vilket det inte gjorde på samma sätt i mitten av 70-talet. Det vore märkvärdigt om inte de regionalpolitiska problem som vi har i vårt land skulle gälla även tandläkare, om inte det sug mot storstadsområdena som vi haft under senare år skulle gälla även dem. I de områdena skulle det också finnas möjligheter att få patienter. Därmed skulle kostnaderna stiga för tandvårdsförsäkringen, utan att alla de grupper som i dag står utanför skulle få det bättre.

Det är här huvudproblemet ligger: Hur kan vi göra tandvårdsförsäkringen bättre med en mer uppsökande verksamhet, så att vi når alla dem som i dag inte nås? Kunde vi sedan tillföra systemet mer pengar, så att vi kunde sänka patientkostnaden vore det naturligtvis bra, men de medlen förfogar vi inte över i dag.

Anf. 70 BERTIL PERSSON (m):

Herr talman! Jag kan fortfarande inte förstå hur man skall kunna åstadkomma valfrihet i fråga om möjligheterna att gå till en specialisttandläkare, när man med alla medel slår undan benen för de privata specialisttandläkarna.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Utbildningsutskottets betänkande 5

Mom. 1 (ett femårsprogram för utbyggnad av nya högskoleenheter m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 237 röster mot 52 för reservation 1 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (introduktionstermin)

Utskottets hemställan bifölls med 271 röster mot 19 för reservation 2 av Ylva Johansson.

Mom. 4 (prefekt för institution)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (miljöfrågor inom vissa utbildningslinjer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 5 av Larz Johansson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (huvudmannaskapet för den kommunala högskolan m.m.)

Först biträdades reservation 6 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 107 röster mot 17 för reservation 7 av Ylva Johansson. 164 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 167 röster mot 123 för reservation 6 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 13 (sjukgymnastutbildningen m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 8 av Ann-Cathrine Haglund m.fl., *dels* reservation 9 av Ylva Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 18 (utbildning om kvicksilverförgiftning m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 150 röster mot 138 för reservation 10 av Larz Johansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 19 (psykoterapiutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 40 för reservation 11 av Lars Leijonborg och Carl-Johan Wilson. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 21 (betyg i lärarutbildningen m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 91 för reservation 12 av Ann-Cathrine Haglund m.fl.

Mom. 23 (teknisk-antikvarisk forskning och utbildning i byggnadsvård m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 28 (lokalisering av journalistutbildning)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 25 för reservation 14 av Eva Goës.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 6

Mom. 3 (befordringstitlar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (omvandling av utbildningsbidrag för doktorander)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 120 för reservation 2 av Larz Johansson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Mom. 6 (betyg på doktorsavhandlingar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 5

Mom. 1 (signering av journalanteckning)

Först biträdde reservation 2 av Sten Svensson m.fl. med 72 röster mot 69 för reservation 1 av Daniel Tarschys m.fl. 149 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 150 röster mot 137 för reservation 2 av Sten Svensson m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Roland Larsson (c) anmälde att han i huvudvoteringen avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

Mom. 2–4

Utskottets hemställan bifölls.

Socialutskottets betänkande 7

Mom. 2 (förbud mot amalgam)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 219 röster mot 68 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 1 av Ulla Tillander m.fl. anförda motiveringen. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 och 4 (vårdåtgärder, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Ulla Tillander m.fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 7

Mom. 1 (barn- och ungdomstandvård)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 91 för reservation 1 av Gullan Lindblad m.fl.

Mom. 2 (sjukhustandvård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (etableringsbegränsning för privattandläkare)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 123 för reservation 3 av Gullan Lindblad m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (kostnadsfria tandproteser)

Utskottets hemställan bifölls med 256 röster mot 34 för reservation 4 av Margó Ingvardsson och Ragnhild Pohanka.

Mom. 5 (avvikande reaktion för amalgam)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 18 för reservation 5 av Ragnhild Pohanka.

Mom. 6 (privattandläkares rätt till specialisttaxa)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (förändringar av tandvårdsförsäkringens konstruktion)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 120 för reservation 7 av Gullan Lindblad m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

4 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU10 om kyrkoförfattningar (prop. 1988/89:17),

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU9 om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1988/89 (prop. 1988/89:25 delvis),

socialutskottets betänkande

1988/89:SoU11 om följdlagstiftning till den nya lagen om vård av missbrukare i vissa fall (prop. 1988/89:13),

kulturutskottets betänkanden

1988/89:KrU4 om frågan om en stavningsreform och

1988/89:KrU5 om avyttring av donerade museiföremål.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

5 § Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande

1988/89:SfU5 om avgifter för pensionärer vid sjukhusvård (prop. 1988/89:33),

skatteutskottets betänkanden

1988/89:SkU7 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Indien (prop. 1988/89:49) samt

1988/89:SkU6 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Bulgarien (prop. 1988/89:44).

Tredje vice talmannen meddelade att betänkandena skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt samt att skatteutskottets betänkanden 7 och 6 skulle debatteras gemensamt.

Först upptogs till behandling socialförsäkringsutskottets betänkande 5 om avgifter för pensionärer vid sjukhusvård.

Anf. 71 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Borttagandet av friåret i sjukvården för ålderspensionärerna är ett svek mot de sämst ställda bland pensionärerna. Genom denna besparing låter man dessa pensionärer betala den kompensation för devalveringseffekten som träder i kraft den 1 januari 1989 och som till största delen går till höginkomsttagarna i gruppen. Detta är om något en social nedrustning, som kommer att lämna grupper av sjuka pensionärer utan möjlighet att klara sin rehabilitering vid längre tids sjukdom. Detta framgår av propositionen, då man undantar förtidspensionärerna av dessa skäl.

Socialförsäkringsutskottets majoritet har förändrat propositionens förslag – möjligtvis till det bättre för låginkomsttagarna bland pensionärerna. Resultatet blev krångligt och svåradministrerat och ger knappast en säker rättvisa.

Det allra enklaste hade naturligtvis varit att behålla friåret ograverat. Övriga förändringar på avgiftens storlek hade ändå kunnat genomföras på samma sätt som sjukhushuvudmännen nu prövar sjukvårdstagarens betalningsförmåga. Då hade kanske även de fridagar som erbjöds vid varje nytt vårdtillfälle när friåret var förbrukat kunnat behållas.

Totalt förlorar alla vårdtagande pensionärer på det nya förslaget. Genom att man kunde spara vårdavgiften under ett år skapades möjligheter att behålla bostaden även om kommunen beslutade att dra in KBT efter två månader, som sker i vissa kommuner, eller efter sex månader som sker i andra kommuner.

Handläggningen av det förslag som nu behandlas har varit synnerligen märklig. Beslutet att ta bort friåret i sjukvården togs i riksdagen 1987, mot centerns vilja. Beslutet om ikraftträdandet försköts till efter valet 1988, och nu tas det i elfte timmen, drygt fjorton dagar innan det skall träda i kraft.

Den slutsats som man måste dra av detta är att beslutet varit felaktigt redan från början. Att förenkla och avbyråkratisera gällande regler gäller tydligen inte detta förslag.

Det allra enklaste hade varit att låta friåret vara kvar och att ändra avgiftssystemet för de avgifter som sedan följer. Då hade det funnits en möjlighet att skapa en reserv för den enskilde, som kunnat nyttjas för att behålla bostaden under en längre period när bostadsbidraget togs bort. Då hade vi sluppit den förnedrande prövningsprocess som nu de allra sämst ställda pensionärerna skall gå igenom.

Hur kan moderaterna ställa upp för en individuell prövning av avgifter i detta sammanhang? Det var ju helt omöjligt när det gällde de differentierade avgifterna, som togs bort av bl.a. den anledningen. Varför är det värre för den rike än för den fattige att prövas i avgiftshänseende? Det blir ju resultatet av den individuella prövningen, som alla vände sig emot när det gällde de differentierade avgifterna.

Folkpartiet talat varmt för de glömda i vårt land och kritiserar att de drabbas hårt av besparingar. Dessa glömda pensionärer är numera glömda också av folkpartiet – i varje fall de som behöver kunna få råd till rehabilitering vid längre tids sjukdom. Genom avgiftssättning från första

sjukdagen tas den möjligheten i praktiken bort för de svagaste grupperna. Nu försvarar sig utskottet genom att antyda att kommunerna minsann får ta ett ökat ansvar. Detta tyder på att man är medveten om att problem uppstår, men det är inte längre statens ansvar: det ligger numera på kommunerna. På detta sätt är det lätt att skaffa sig resurser till reformer!

En sjuk, ensam och svag pensionär kanske inte ens har förmågan att söka nedsättning av vårdavgiften. Den personen är den verkligen glömde. Vem tar ansvar för dennes situation? Med ett bibehållet friår hade den situationen inte uppkommit.

Friåret är en enkel, obyråkratisk metod att tillåta en öppning tillbaka till det egna boendet.

Jag har fått flera samtal från oroliga pensionärer som ser sjukdom som ett ytterligare hot när friåret tas bort. Bristen på vårdresurser och bristen på vårdpersonal skrämmer redan i dag alltför många av våra äldre. Nu tillkommer hoten mot ekonomin.

När utskottet nu efter många turer enats om ett kompromissförslag, har resultatet blivit ett förslag som sannerligen inte är lättöverskådligt. Ändå vet vi ännu inte hur slutprodukten ser ut, eftersom regeringen får ett nytt uppdrag att återkomma när det gäller att utforma regler.

Försäkringskassornas arbetssituation har beaktats i propositionen. Regeringen tilldelar försäkringskassorna 60 nya tjänster. Hur många tjänster som kommer att behövas efter denna kompromiss är det väl ingen som vet. Det räcker sannerligen inte med bara 60 nya tjänster med detta förslag.

Hur skall det bli med arbetsbelastningen i socialförsäkringsnämnderna, om det nu blir dessa som skall göra en individuell prövning av alla de ärenden där man önskar få avgiften sänkt? De här nämnderna har ju redan i dag mer än fullt bord.

Antalet pensionärer i åldersgruppen 80 år och äldre ökar. Det är även den gruppen som står för de flesta sjukdagarna, och det är dessa människor som står för de årslånga vistelserna på sjukvårdsinrättningar. De saknar i regel ATP-pension och tillhör gruppen låginkomstpensionärer. Genom tredjedelsregeln ges vissa garantier för att dessa människor skall få behålla en viss summa pengar. När det gäller de som blir föremål för individuell prövning vet vi inte vad som kan anses vara skäligt att få behålla. Inte heller vet vi hur lång tid det skall vara fråga om. Friåret gav möjligheter till besparingar. Därmed fick rehabiliteringsinsatserna ett mål. Det gällde att behålla den egna bostaden och för sammanboende att slippa tvinga den kvarboende att flytta till en mindre kostsam bostad.

Nu återstår att se hur de regler skall utformas som fastställer villkoren för individuell prövning. Kommer en undantagandepensionär även i fortsättningen att få räkna in icke utbetald ATP i underlaget? Det är på det sättet som man räknar ut det kommunala bostadstillägget i dag. Vi i centern tycker att detta är felaktigt, för att inte säga småaktigt. Vi förutsätter att så inte blir fallet.

Folkpartiet ämnar använda de besparingarna som görs till att ge undantagandepensionärerna pensionstillskott. Vi anser att dessa bör få sitt pensions-tillskott, men inte med hjälp av de här pengarna. Det är inte pengarna som betyder något för staten eller regeringen i detta fall – det handlar om

felräkningspengar –, utan det är fråga om principen. Regeringen håller ju så hårt på denna, och det vänder vi oss emot.

Folkpartiets yrkande tas inte upp i någon reservation. Vi i centern vill inte reservera oss till förmån för förslaget i folkpartiets motion, eftersom det bygger på att man skall ta de pengar som sparas in på borttagandet av friåret. Ett sådant förslag kan vi alltså inte ansluta oss till.

Vi reserverar oss mot förslaget i dess helhet. I vår partimotion 1988/89:Sf3 anför vi skälen till att vi vill behålla friåret. Kraven i motion 1988/89:Sf7 av Agne Hansson och Marianne Jönsson överensstämmer med partimotionens krav.

Vidare tror vi att det blir svårt att klara rehabiliteringsinsatserna utan att först ha säkrat detta med bostaden för den sjuke pensionären. Av den anledningen har vi fogat ett särskilt yttrande till betänkandet. Det måste alltså finnas pengar bakom alla vackra ord som också utskottet uttalar när det gäller möjligheterna till rehabilitering.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen i socialförsäkringsutskottets betänkande 5.

Anf. 72 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Riksdagsbehandlingen av förslaget om slopandet av pensionärernas fria sjukhusår åskådliggör i sig att det är ett felaktigt och orättvist beslut som riksdagen, tyvärr, troligen kommer att fatta i dag. Först föreslogs detta i budgetpropositionen 1986/87. Men regeringen fick bakläxa av riksdagen.

Förespråkarna för förslaget – socialdemokrater, moderater och folkpartister – började förstå att inte alla pensionärer hade samma möjligheter som yrkesarbetande att betala för sin sjukhusvistelse. Riksdagen begärde då ett nytt förslag av regeringen, där det krävdes en spärregel och samma tillämpning som den som gäller för sjukpenningen. Därefter återkom regeringen med ett förslag till avgiftsuttag, där den högsta avgiften fastställdes till 55 kr. och den lägsta till 40 kr. per dag. De s.k. undantagandepensionärerna skulle slippa undan med 30 kr. per dag. Sedan följde många turer i utskottsbehandlingen. Förespråkarna för slopandet av pensionärernas fria sjukhusår började få det litet kallt om fötterna och samtidigt alldeles för hett om huvudet. Pensionärerna visade ett massivt missnöje – helt berättigat.

Utskottsmajoriteten insåg att det föreslagna avgiftssystemet skulle innebära att lågavlönade pensionärer i praktiken fick betala mer än sjukförsäkrade. Därför kom man överens om att strikt tillämpa tredjedelsregeln även för pensionärer. Men därmed var ärendet inte avklarat. Insikten ökade allteftersom. Även med en tredjedelsregel skulle det kanske bli alltför påfrestande för vissa pensionärer. Därför har det i utskottsbetänkandet tillkommit en möjlighet till individuell prövning och ytterligare avgiftsnedläggning.

Herr talman! Sammanfattningsvis föreslår utskottsmajoriteten att pensionärer skall betala avgifter för sjukhusvård, trots att man är medveten om att en stor grupp pensionärer fortfarande inte har råd.

För att undvika rena tragedier för enskilda måste beslutet om avgifter följas av ett beslut om möjligheter till individuell prövning och nedsättning av avgiften. Men var hamnar vi då egentligen? Eller rättare sagt: Var hamnar *ni*

egentligen när det gäller det här förslaget? Jo, det blir återigen ett förnedrande system, som innebär att de fattiga pensionärerna måste ansöka om avgiftsnedsättning. Bara för att de är fattiga skall de redogöra för sin ekonomiska situation. De skall motivera varför de inte kan betala för sig. De skall också tala om vad de använder sina pengar till. Sedan har de att avvakta ett välvilligt beslut och en välvillig bedömning.

Handläggningen av ärendet har medfört att de nya reglerna inte kan träda i kraft förrän den 1 maj 1989. Men reglerna skall kunna tillämpas när det gäller avgifter som kan hänföras till årets början. I klartext betyder det att pensionärer som ligger på sjukhus under årets första månader får hela sin pension, precis som vanligt. Först efter flera månader kommer avdragen på pensionen. När räkningen kommer, skall man också i efterhand ansöka om individuell prövning – om behov därav föreligger. Det säger sig självt att detta kommer att bli oerhört förvirrande, och det gäller då inte bara för den enskilde. Hur skall försäkringskassorna, med tanke på den situation som dessa befinner sig i, klara av att informera samtidigt som de får den här extra administrativa uppgiften?

Herr talman! Det mest bedrövliga med förslaget om sloandet av det fria sjukhusåret är kanske att det marknadsförs som ett rättvisekrav. Det är rättvist, säger man, att pensionärerna får betala för maten när de ligger på sjukhus. Mat skulle de ju behöva hemma också.

Detta visar hur långt från de lågavlönades vardag som vissa beslutsfattare befinner sig. Egentligen vet vi riksdagsledamöter inte heller alls hur det förhåller sig. Vi kan ju ligga på sjukhus hur länge som helst, utan avdrag vare sig på lönen eller på sjukpenningen. De lågavlönade pensionärerna har inte råd att äta upp en tredjedel av pensionen, men det har de inte heller när de är hemma.

Riksskatteverkets normalbelopp för existensminimum är för ensamstående 2 091 kr. i månaden år 1988. I normalbeloppet ingår ej bostadskostnaden. Vid en jämförelse mellan beloppet för existensminimum och inkomsten för en pensionär med enbart folkpension och KBT framkommer följande: Folkpensionen och pensionstillskottet utgör 3 096 kr. per månad. KBT utges med 80 % av en hyreskostnad på mellan 80 kr. och 1 500 kr. för ensamstående, vilket ger 1 136 kr. Disponibel inkomst uppgår då till 4 232 kr. per månad. Med en hyra på 2 000 kr. i månaden, vilket inte är en ovanlig hyra för en tvårumslägenhet i nyproduktion – många är mycket dyrare – återstår 2 232 kr. i månaden för pensionären. Denna summa är endast 141 kr. högre än fastställt existensminimum och 243 kr. lägre än den av socialstyrelsen fastställda normen för skälig levnadsnivå om 2 475 kr. per månad för ensamstående.

Pensionärer som bara har folkpension och pensionstillskott tvingas alltså redan i dag att leva under normen för vad socialstyrelsen anser vara en skälig levnadsnivå. Då säger det sig självt att det inte finns något utrymme för att betala ens för maten på sjukhuset.

Men, säger utskottsmajoriteten, för de utförsäkrade pensionärerna innebär detta avgiftsförslag lättnader gentemot dagens villkor. Det är sant – det bestrider vi inte. Men om det var den utförsäkrade gruppen, de som i dag betalar, som utskottsmajoriteten tänkte på hade man kunnat lägga fram ett

förslag som innebar avgiftssänkningar just för dem, utan att det innebar avgiftshöjningar för dem som i dag har det fria året.

Herr talman! Det går inte att komma ifrån att det bakom detta förslag finns tankar som liknar dem som låg bakom det tidigare differentierade avgiftssystemet, nämligen att det finns pensionärer som har det gott ställt och som ligger på sjukhusen och samlar på sig pengar. Det är möjligt – men vårdavgifter skall inte användas i fiskala syften. Vill man komma åt stora förmögenheter skall skattelagstiftningen användas.

Egentligen finns det nog bara ett skäl att införa avgifter på sådana livsnödvändigheter som vård, och det är för att begränsa efterfrågan. Människor skall tänka sig för innan de söker hjälp och göra en avvägning mellan olika behov, allt efter den egna plånbokens tjocklek.

Herr talman! Den dag som vår socialdemokratiska regering tillsammans med de borgerliga partierna förklarar att det är så dålig ekonomi i Sverige att det nu inte finns utrymme för några som helst skattelindringar för högavlönade skall t.o.m. jag tro att det kan vara befogat att diskutera avgifter för exempelvis pensionärernas sjukhusvård. Men så är ju uppenbarligen inte fallet i dag.

Jag yrkar bifall till reservationen till utskottsbetänkandet.

Anf. 73 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservationen under mom. 1 i SfU 5. Vi har reserverat oss från tre partier.

Mycket av det som nu sagts har jag också skrivit ned, och jag skall upprepa en hel del, eftersom det tål att upprepas.

”Det blir vi som får betala.

Så har då pensionärernas friår på sjukhus tagits bort.”

Detta säger en pensionär i en insändare.

”Vi får på detta sätt och till följd av höjda skatter själva betala kompensationen för devalveringen för sex år sedan. Vilken annan grupp i samhället blir behandlad så? – – – Hade det varit val i dag – – –.”

Nu gäller det alltså friåret för pensionärer – en mycket omdiskuterad social ”reform”. Denna fråga bordlades många gånger, innan den kunde gå igenom. Det är i dag så i Sveriges riksdag att inte någon fråga kan gå igenom utan att minst två partier stöder den. Något av minoritetspartierna, dvs. alla utom socialdemokraterna, måste alltså stödja ett förslag.

I detta fall kan man säga att moderaterna och folkpartiet mildrade skadeverkningarna för pensionärer med låg eller ingen ATP och för undantagandepensionärerna. Det är intressant att det i dag är helt andra partier än socialdemokraterna som söker stödja de icke välsituerade i vårt samhälle.

Avgiften för sjukhusvård är 55 kr. per/dygn och 40 kr. för medborgare med låga inkomster. Nu blir resultatet att 55 kr. och även 40 kr. bibehålls, med det tillägget att ingen pensionär skall erlagga mer än en tredjedel av sin pension för sjukhusvård. För undantagandepensionärerna betyder det 500 kr., och de har då endast kvar 1 000 kr. av hela sin pension.

Orsaken till att förtidspensionärerna skall få behålla sitt friår är att de kan behöva ha hela sin pension intakt, då de efter sjukdom eventuellt måste

rehabilitera sig. För miljöpartiet de gröna är det självklart att även ålderspensionärer skall ha möjlighet till rehabilitering och att även de alltså behöver sitt fria sjukhusår.

Äldre är mera sjuka än yngre, och de behöver därför ett fritt sjukhusår. Det handlar självfallet i första hand om undantagandepensionärer, som inte alls är med i ATP-systemet och alltså inte ens får tilläggspension. Många svenskar – ja, även riksdagsmän som jag har mött i korridorerna – är okunniga om att människor med så låg ekonomisk standard bor i välfärdslandet Sverige. Miljöpartiet återkommer till detta under allmänna motions-tiden.

Friåret har naturligtvis också en hög prioriteringsgrad för de pensionärer som saknar ATP eller har låg sådan. Sjukhusvården gör ett alltför djupt grepp i deras kassa. En tredjedel av dem betalar ungefär 950 kr., och de har då kvar ungefär 1 900 kr.

Jag vill också ta med de mer välbeställda pensionärerna. Även de har hem och fasta utgifter och bör få tid att eventuellt förändra sitt boende, från villa till lägenhet, från större till mindre lägenhet, osv.

Det kommer dessutom in en annan form av sjukvård för äldre, och det är växelboende, som är en viktig faktor i denna debatt. Det fördyrar ofta för pensionärerna i fråga; det är inte säkert att de har resorna fria eller att de får behålla KBT. Det är olika i olika kommuner. Där borde enhetliga direktiv tas fram.

Miljöpartiet anser att friåret bör vara, åtminstone tills vidare, en icke behovsprövad förmån, på samma sätt som barnbidraget. Det faktum att 445 miljoner sparas genom att denna förmån dras in är ett dåligt skäl för att försämra för en av de svagaste grupperna i samhället, nämligen sjuka pensionärer.

Det kommer också in en annan faktor, nämligen att många på sin ålders höst fortfarande har en sambo eller maka/make som bor hemma. När en av dem ligger på sjukhus blir det ökade utgifter för den som är hemma. Dels vill man besöka den som ligger på sjukhus, dels kanske ta hem vederbörande för omvårdnad hemma. Dessutom hjälper ofta en make den andre, och det är inte säkert att det är den som är sämst som kommer in på sjukhus. Det kan alltså bli behov av ökad hemvård, som man delvis får betala.

Jag har nu förkortat mitt anförande, eftersom mycket inte var nödvändigt att upprepa, men det jag nu har sagt tyckte jag var viktigt att säga en gång till.

Jag yrkar bifall till reservationen, mom. 1, i socialförsäkringsutskottets betänkande 5.

Anf. 74 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! Jag skall börja med litet historik. Det kanske kan vara av intresse för kammarens ledamöter att få veta hur friåret egentligen kom till.

Man fick 90 dagars fri sjukhusvård den 1 januari 1955 när den obligatoriska sjukförsäkringen infördes. Tidigare hade pensionärerna tillhört sjukförsäkringen som då hade den karaktären att man fick vara med om man hade god hälsa och inte hade uppnått en viss ålder, som kunde vara litet olika i olika kassor. Men man var inte nöjd med dessa 90 dagar, därför att man då inte längre kunde stå kvar i sjukförsäkringen. Sjukförsäkringen var grundad på

inkomstbortfall och pensionen likaså. Vare sig man var sjuk eller inte fick man de första 90 dagarna. Det fanns ingen ATP då, och folkpensionen var inte av samma karaktär som i dag. Man tyckte att 90 dagar på sjukhus var en dålig inväxling mot rätten att tillhöra en sjukförsäkring, som då betalade omkring 6 kr. om dagen.

Nästa gång det blev en höjning var den 1 januari 1963, och det var i samband med att lagen om allmän försäkring genomfördes. Det kanske kan förtjäna att påpekas att de första ATP-pensionerna betalades ut 1963, med 2/20 till dem som var födda 1896. Det var inga större belopp men ett steg i rätt riktning för att bygga upp pensionärernas ekonomi.

Den 1 januari 1970 skedde höjningen till 365 dagar. Nu är det 1988, och jag vill nog påstå att pensionärernas ekonomi ser helt annorlunda ut nu än den gjorde den 1 januari 1970. Det har hänt mycket. Man har fått kommunala bostadstillägg, och pensionerna har utvecklats på olika sätt. Det är fler pensionärer som har högre ATP-pension beroende på att nutidens pensionärer har hunnit växa in i systemet.

Kommunerna har naturligtvis ett mycket stort ansvar, vilket också har tagits upp här. Om man tog hänsyn till att bostaden är ett viktigt led när det gäller rehabilitering skulle det medföra att fler kommuner följde Kommunförbundets rekommendationer när det gäller rätten till kommunalt bostadstillägg. Den kommunala självbestämmanderätten ger varje kommun rätt att besluta om bostadstilläggets storlek.

Jag erinrar mig en debatt med Karin Israelsson när det lagstadgade bostadstillägget diskuterades. Karin Israelsson och centern vände sig mot detta förslag och ansåg att varje kommun vet bäst vad som behöver göras för de gamla. Centern var emot att kommunerna skulle bli tvingade att utbetala kommunalt bostadstillägg till ett visst belopp för att få statsbidrag. Nu blev det ändå en majoritet i riksdagen för det förslaget.

Jag vill påstå att det förslag vi i dag diskuterar ger pensionärerna en gynnsammare situation än den nuvarande med det s.k. friåret. Förslaget innebär att pensionärerna får en avgift som är beräknad på samma sätt som för alla andra personer som är intagna på sjukhus, dvs. med hänsyn till inkomstens storlek och inte till inkomstens art. Avgiften blir lägre, framför allt för dem som har låga pensioner.

Det föreslagna avgiftssystemet leder till att mer än hälften av landets 1,5 miljoner ålderspensionärer får lägre avgift än 55 kr. Systemet fyller kraven både vid jämförelse med avgiftssystemet för förvärvsarbete och i fråga om enkelhet i tillämpningen. Flertalet utförsäkrade får lägre vårdavgifter än för närvarande.

Det talades om den förnedrande prövningen från ett par håll här. Ja, men redan i dag provas de utförsäkrade pensionärerna. Det finns ju ett avtal mellan staten och sjukvårdshuvudmännen om en prövning av avgiften när sådan skall införas efter det fria året. I denna fråga fattas besluten politiskt. Det finns fall när man säger att det är administrativt enkelt att ta ut 55 kr. även om beloppet borde vara lägre, och avgiftsnivån ligger olika inom olika landsting. Det har skapats orättvisor mellan pensionärer beroende på att landstingen snarare grundar sin bedömning på politiska beslut än på behoven. Med det nya förslaget får vi in denna bedömning i ett socialförsäk-

ringssystem som är heltäckande. Systemet kommer att innebära att alla pensionärer i denna situation blir behandlade lika. Det tycker jag vi skall notera när vi diskuterar det avgiftsfria året.

Pensionärerna skall inte i fortsättningen betala någon avgift för sjukhusvård till sjukhusen utan i stället görs avdrag på pensionen för varje dag de vårdas på sjukhus. Det är i linje med vad som gäller för anställda i dag. Man gör ett sjukpenningavdrag på 55 kr., om sjukpenningen når upp till 165 kr. Och det är en beskattad sjukpenning. Det är ingen som har talat om dessa grupper.

På grund av att avgiften skall avläggas genom avdrag på pensionsförmånerna kommer den att administreras av försäkringskassorna och riksförsäkringsverket. Den föreslagna avgiften har beräknats enligt samma metodik som gäller för sjukpenningavdrag, dvs. på inkomsten före skatt. Det finns en avvikelse från metodiken i propositionen genom att en nedre gräns för avgiften sattes vid 40 kr. och för ett begränsat antal undantagspensionärer vid 30 kr. Under utskottsbehandlingen har denna nedre gräns tagits bort genom bifall till motionerna Sf2 och Sf4. Som inkomst betraktas endast de pensioner som regleras i lag om allmän försäkring. Det innebär att KBT inte räknas som inkomst. Det gäller alltså grundpensionen, folkpensionen, pensionstillskott och ATP. Några andra pensioner är inte med i bilden.

Beräkningsgrunderna baserar sig på det ännu inte fastställda basbeloppet som kan tänkas ligga omkring 28 000 kr. Det innebär en ökning av basbeloppet med ca 2 200 kr. I denna höjning ligger 600 kr., som utgör den resterande devalveringseffekten på 2,3 %.

Den enda gruppen, säger Ragnhild Pohanka, som får betala för devalveringen är pensionärerna. Men jag menar att den enda gruppen som har fått kompensation för devalveringen är pensionärerna. Man fick 1,7 % den 1 juli förra året och får nu 2,3 %. Jag kan också påminna om alla studerande som hade sitt studiesociala bidrag knutet till basbeloppet. Men det har inte talats om dem.

För år 1989 efter höjningen av basbeloppet får en pensionär med fullt pensionstillskott eller motsvarande ATP betala 37 kr. på sjukhus. Ett gift pensionärspar med motsvarande pensionsförmåner får betala 33 kr. på grund av att de har en lägre grundpension som utgår till makar som båda är ålderspensionärer. Personer med förtida uttag får med en strikt tredjedelsregel betala ännu lägre avgifter. Det gäller också undantagspensionärerna.

Med ett avgiftssystem för pensionärer utan ATP eller med låg ATP, helt anpassat till de individuella pensionsinkomsterna, kan enligt utskottet ingen erinran göras mot att det avgiftsfria året avskaffas i enlighet med tidigare principbeslut av riksdagen. Som redan sagts innebär det för många pensionärer väsentligt lägre avgifter. Därmed bör behovet av avgiftsnedsättning bli mindre än i det nuvarande systemet, vilket som nämnts administreras av sjukvårdshuvudmännen och i vilket avgiften i princip är 55 kr.

Detta innebär inte att utskottet bortser från betydelsen av att en ålders- eller förtidspensionär har ekonomiska medel för rehabiliteringsåtgärder och för att kunna behålla sin bostad även under en längre sjukdomsperiod. Tvärtom understryker utskottet kraftigt betydelsen härav. Målsättningen måste vara att rehabilitera sjuka ålderspensionärer så att de kan återvända

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

till ett eget boende. Utskottet betonar kommunernas ansvar för att det sociala skyddet fungerar i sådana situationer.

Också den typ av växelvård som kanske kommer att bli mer aktuell in på 90-talet bör stämma kommunerna till eftertanke, mot bakgrund av att bostaden är ett viktigt led i rehabiliteringen och att man därför bör vara varsam med att dra in det kommunala bostadstillägget. Även om behovet av avgiftsnedsättning kan förutsättas bli mindre i det nya systemet, anser utskottet ändå att en möjlighet till individuell prövning bör finnas kvar.

I det nuvarande systemet kan genom överenskommelse mellan staten och sjukvårdshuvudmännen de senare vid behov medge avgiftsnedsättning. Skälet till en sådan nedsättning har angetts vara pensionärernas behov av medel för särskilda rehabiliteringsinsatser. Sådana skäl skall kunna återopas av en pensionär även i fortsättningen för att helt eller delvis slippa avdrag från pensionen för sjukvårdsavgifter.

Den nya ordningen skall träda i kraft den 1 januari 1989. Utskottet har däremot insett att personalen på försäkringskassorna måste få tillräcklig tid för utbildning för att sätta sig in i systemet. Inte minst måste pensionärerna genom broschyrer få upplysningar om vad som gäller för dem själva och om att de har möjligheter att få sin fråga prövad. I så fall kommer de också att få den prövad efter för hela landet likvärdiga principer, något som inte gäller i dag. Jag har inte hört att någon i sina inlägg har vänt sig mot den prövning som i dag förekommer i landstingen och inte heller att någon pekat på den orättvisa som denna prövning leder till. Det har förvånat mig något att ingen gjort detta, samtidigt som det talas om hur förnedrande den nu aktuella prövningen skulle kunna bli.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationen och bifall till hemställen i socialförsäkringsutskottets betänkande nr 5.

Anf. 75 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Doris Håvik frångår inte sina vanor: hon ägnar sig åt historiska betraktelser från denna talarstol. En slutsats som Doris Håvik inte drog av sin historiebereskrivning var att antalet dagar tidigare har trappats upp och att man nu kanske skulle ha provat en nedtrappning i stället för att helt ta bort antalet fridagar i vården. En sådan diskussion har inte förts. Nu avskaffas alla de 365 fridagarna, som historiskt sett har ökats från 90 till 365. En nedtrappning hade kanske varit ett bättre alternativ än det som man nu prövar.

Doris Håvik understryker också att kommunerna har ett stort ansvar. Det framgår av betänkandet att kommunerna skall ta det ansvar som staten fränhänder sig för pensionärernas sjukvård och de ökande kostnaderna för denna. Trots allt innebär friåret en möjlighet för en sjuk pensionär att spara de avgifter som i dag tas ut och få ett sparkapital. 55 kr. om dagen i 365 dagar är 20 075 kr., och det kan vara en bra reserv för framtiden. Det ger också en möjlighet att klara bostaden under den aktuella perioden.

Doris Håvik understryker också den likabehandling som möjliggörs i det nya systemet. Det kan väl äga sin giltighet, men vi måste också eftersträva ett kommunalt självbestämmande. Man räknar helt enkelt med att kommunerna skall ta över ansvaret på området, även om man inte vågar göra så hårda skrivningar som man hade tänkt sig.

I propositionens och även i utskottsbetänkandets behandling av förtidspensionerade har man ett annat tonläge. I det sammanhanget är det plötsligt mycket viktigt att behålla friåret. Det är dålig logik i den argumentationen. Det är på den här punkten som det börjar gå snett. Man försöker få fram argument som skall tyda på att man vill skydda sjuka pensionärer medan andra förhållanden gäller för förtidspensionärer. Men sådan är ju inte den faktiska verkligheten.

Försäkringskassorna får en bekymmersam situation, och detta är en del i den nya ordningen som verkligen behöver lyftas fram. Redan i dag har vi en personalflykt från försäkringskassorna. Personalen känner en mycket stor otillfredsställelse över att den ständigt belastas med nya arbetsuppgifter. Pressen basunerar dagligen ut att personalen inte klarar av det arbete som vi har ålagt den. Nu inför vi ytterligare krångel och byråkrati. Jag tycker att vi har skäl att tänka över vad vi håller på med. Det är ytterligare ett skäl till att friåret borde ha funnits kvar. Vi skulle då ha besparat försäkringskassorna denna nya belastning, och dessutom skulle pensionärerna ha haft en bättre situation.

Anf. 76 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Också jag förstår att Doris Håvik föredrar att använda en stor del av sin tid till historieber beskrivning. Så gör ju socialdemokraterna alltid när man vill slippa undan från en besvärlig dagsfråga. Då föredrar man att tala om historiska förhållanden.

Doris Håvik! Jag godtar den historieber beskrivningen att pensionärerna har fått högre pensioner och även att de har fått det bättre än på 50-talet. Men frågan är ju ändå om pensionärerna i dag ekonomiskt har det så ställt att de har råd att betala för sig från första dagen på sjukhuset. Trots att pensionärerna nu har fått KBT, som inte fanns tidigare, ligger de vanliga folkpensionärerna, som jag visade i mitt exempel, under socialstyrelsens norm för skälig levnadsnivå och 140 kr. över existensminimum.

En folkpensionär som kommer in på sjukhus hamnar i följande situation. Han har med dagens pensioner strax över 3 000 kr. i pension per månad. Vi förutsätter att han en tid framöver får behålla KBT. När han fått sin KBT och betalat sin hyra har han ca 2 000 kr. kvar den månaden. Han ligger hela månaden på sjukhuset, och sjukhusavgiften är en tredjedel av pensionen. Sjukhusavgiften blir alltså drygt 1 000 kr. Kvar blir strax under 1 000 kr. för den pensionärens alla övriga utgifter.

Han skall betala telefon, TV, radio, el, kanske varmvatten, och försäkringar. Det kan hända att något barnbarn fyller år och att han skulle vilja ha 20–25 kr. till en present också, men jag förstår att det är en post som han i första hand får stryka.

Jag vill fråga Doris Håvik personligt: Skulle Doris Håvik klara att ha knappt under tusenlappen kvar en månad för att klara alla sina utgifter? Jag kan ärligt säga att jag inte skulle klara av det.

Doris Håvik säger också att det i dag finns flera pensionärer som har höga ATP-poäng. Det är sant, men det finns fortfarande 450 000 pensionärer som inte har någon ATP. Vi lägger ibland kvinnoperspektiv på frågorna. Ser vi den här frågan i det perspektivet, finner vi att förslaget i första hand drabbar

kvinnor, för kvinnorna utgör majoriteten i gruppen som inte har några ATP-poäng.

Det är ett mycket orättfärdigt förslag som socialdemokraterna nu har enats med de borgerliga om. Jag tycker att det är djupt oroande om det här är ett exempel på hur den fortsatta socialdemokratiska fördelningspolitiken skall utformas.

Anf. 77 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Jag vill bara säga att det första citatet som jag gav var från en ålderspensionär, som har skrivit att på detta sätt och till följd av höjda skatter får pensionärerna själva betala kompensationen för devalveringen. Det är troligt att den kostnaden fördelas på flera i samhället, men det var alltså ett citat.

Det hade varit naturligt att se över pensionärernas situation efter friåret. Som redan sagts många gånger om, är det fortfarande många som har en mycket låg pension. Den gruppen minskar, så vad det gäller är åtgärder med tanke på en övergångsperiod.

Proteser talade jag om tidigare. Utgifter för proteser kan det också bli fråga om för den som ligger på sjukhus och har den obetydliga summa att röra sig med som Margó Ingvardsson nämnde. Det kan också vara sjukhusräkningar och andra saker som kommer efter, och det går då inte att klara alla utgifter.

Vi måste ta hänsyn till den här generationens inställning till att be om bidrag. Det är mycket mycket svårare än för min eller nästa generation, som har växt upp i Bidragssverige. Det har inte våra ålderspensionärer gjort. De känner mycket stark motvilja mot att begära bidrag i olika sammanhang.

Jag tycker att det inte bara borde stämma kommunerna till eftertanke, hur man skall sköta sina gamla, utan jag tycker att det bör stämma riksdagen till eftertanke, innan vi fattar detta, som jag tycker, ödesdigra beslut. Jag tycker att det är djupt orättvist och att det slår alldeles fel.

Vi vet nu att i de kommande skatteförslagen är det hela tiden marginalska-tesänkningar för höginkomsttagare, och sedan tar man så att säga i botten från de pensionärer som har det svårast. Det är riktigt att även pensionärer med högre inkomster kan drabbas, men här tror jag att det är omöjligt att dra gränser. Därför stöder vi "typ barnbidrag" – det skall gälla alla!

Anf. 78 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! Jag sade i mitt första anförande att vi har ungefär en och en halv miljon ålderspensionärer. Finns det ingen här som känner det stötande att alla, oberoende av inkomst, oberoende av ställning i övrigt i samhället, vid 65 års ålder har ett fritt sjukhusår?

Nu försöker vi skapa en situation för samtliga som är helt likvärdig med situationen för dem som tjänar pengar och är berättigade till att vara inplacerade i sjukpenningklass, dvs. en tredjedel går till sjukhuset. Har man en sjukpenning på 165 kr. – den är beskattad – så blir det inte mycket över. Det kan vara just en kvinna, som kanske också har barnomsorgsavgift och andra kringavgifter. Det är inte uteslutet att hon är deltidsarbetande för att hon inte kan få ett heltidsarbete.

Vi försöker nu skapa ett system som är likadant för alla. Jag vill än en gång fråga: Bedömer ni den individuella prövning som kan ske som så stötande? Under er regeringstid införde ni själva differentierad avgift från den 1 januari 1982. Den togs sedan bort den 1 april 1986, beroende på att pensionärerna inte ville ha det systemet, men då betalade ju höginkomsttagare en högre avgift. Nu har vi gjort ett system som är precis likvärdigt med vad alla anställda har, med begränsning till högst 55 kr.

De förtidspensionerade tycker jag förtjänar att sägas några ord om. Det är väldigt många unga människor som är utförsäkrade och som är förtidspensionärer. I dag betalar de – jag har tittat efter – i regel 55 kr. De som är i en ålder där man bygger upp sitt liv och sin situation får i stället en avgift på 37 kr. när de kommer in på sjukhus.

Man ser gruppen så snäv. Vi måste väl se den betydligt större. Det sker också rehabilitering i mycket stor omfattning, där man försöker hjälpa de yngre till ett liv som är så bra som det bara kan bli.

Jag tog upp historien. Vi socialdemokrater gör det. Jag tycker att det är värre att vara alldeles historielös när man talar i socialförsäkringsfrågor. Det kan finnas tillfällen då förmåner, som infördes i en viss ekonomisk situation när försäkringssystemet inte alls var utbyggt, måste omprövas. Det är inte heller så länge sedan försäkringskassorna bad riksförsäkringsverket hjälpa till att söka nya arbetsuppgifter för kassorna, för att inte personalen skulle bli av med sina arbeten. Jag är alldeles övertygad om att socialministern känner sitt ansvar och att vi kommer att få se en budgetproposition som är till förmån för kassorna.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 79 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga, eftersom socialministern finns i kammaren: Om nu kommunen skall ta ett ökat ansvar genom KBT, är då staten beredd att ge kommunerna bättre statsbidrag, så att de klarar av detta?

Man pratar väldigt varmt i debatten – inte minst Doris Håvik har gjort det i dag – om likvärdiga förhållanden. Men faktum är att kommunernas förhållanden inte är likvärdiga. Det är skillnad mellan en kommun med många höginkomsttagare och en glesbygdskommun med mycket låg skattekraft. Från socialdemokratiskt håll anser man att de skall påläggas samma ansvar, när staten inte längre tar ansvaret för de stora frågorna. Det är den orättvisan som jag inte kan acceptera.

Det behövs att staten fortsättningsvis tar ett övergripande ansvar. Det vore intressant att se hur man tänker lösa det problemet, när man nu vältrar över kostnader på kommunerna. Det är inte bara bördorna som skall fördelas likvärdigt, utan man måste även fördela inkomsterna likvärdigt.

Doris Håvik säger att det är stötande att rika pensionärer inte betalar avgift, och det kan det väl vara. Men varför stannar man då vid 55 kr.? Det finns säkert grupper som skulle kunna betala betydligt mer, om det är så stötande att de får behålla mera.

I systemet med differentierade avgifter fanns friåret kvar som en grund för

att alla skulle ha en chans att se om de kunde behålla sin bostad och få en ekonomisk förutsättning för det. Det mest logiska vore att återinföra detta, om det nuvarande systemet nu är så stötande.

När det gäller förtidspensionärerna tycker vi att det är rimligt att de har sitt friår kvar och att de också får sin avgift prövad. Det har vi inte sagt någonting emot. Vad vi inte kan förstå, åtminstone vi från centern, är att en sjuk ålderspensionär i det nya systemet skall ha andra förutsättningar än en förtidspensionär som också behöver sina pengar. Det går inte ihop logiskt.

Anf. 80 MARGÓ INGVARSSON (vpk) replik:

Herr talman! Någon vis person har sagt att den kulturella nivån i ett samhälle mäter man bäst genom att titta på hur samhället tar hand om sina gamla och sjuka. Jag skulle därför inte alls bli upprörd över att leva i ett land där vi lät alla pensionärer, oberoende av inkomst, ligga gratis ett år på sjukhus. Tvärtom, jag skulle känna en viss stolthet över att leva i ett land som såg på sina äldre på det sättet.

Doris Håvik tycker det är stötande att pensionärer med goda inkomster får gratis sjukhusvård. Tycker då också Doris Håvik och socialdemokraterna att det är stötande att välbeställda människor får barnbidrag?

Jag trodde att vi var överens om en generell socialpolitik, så att vi inte skulle ha en individuell prövning, där de fattiga fick av välgörenhet från de rika.

Men det är möjligt att jag har misstagit mig på den punkten också, och att socialdemokraterna nu håller på att göra avsteg från vad vi tidigare ansett vara rätt och riktigt inom arbetarrörelsen.

Doris Håvik frågar om vi inte tycker det är stötande med den individuella prövning av avgiftsnedläggningen som finns i dagens system.

Jo visst, Doris Håvik, jag tycker det är stötande med denna prövning. Men detta visar så att säga hur avgiftssystem fungerar, och vilka inneboende motsättningar som finns i ett avgiftssystem. Konstruerar man avgifter för svaga grupper, som man vet egentligen inte har råd att betala, då måste man också omedelbart ge dem en möjlighet till individuell prövning och nedsättning. Det är därför, Doris Håvik, som det är så fel att införa avgifter för alla pensionärer från första dagen, när vi vet att pensionärerna inte har råd.

Jag ställde en personlig och kanske något fräck fråga till fru Håvik, som jag inte fick svar på. Jag undrade om hon kunde tänka sig att överleva på knappt 1 000 kr. i månaden – det är vad de pensionärer får lov att göra som bara har folkpension, om de skulle råka ligga på sjukhus en hel månad.

Jag ställde frågan helt enkelt för att jag tycker att man inte skall lägga fram förslag och delta i beslut som för många människor innebär en situation som man absolut inte själv skulle kunna tänka sig.

Fru Håvik var historisk, och då kan jag få bli litet litterär i avslutningen och hänvisa till Portia i Köpmannen i Venedig som säger: Jag är hellre den som föreskriver hur 20 skola leva än att jag är en av 20 som följer mina egna föreskrifter.

Anf. 81 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Min replik gäller kommunernas skyldigheter. Kommunerna har dels olika ekonomi och dels mycket skilda åldersfördelningar. Det är många kommuner, t.ex. i mitt hemlän kommunen Leksand, som har en stor andel pensionärer. Om några år är dessa i behov av mycket vård. Hur skall kommunen klara detta? Det är nästan omöjligt. Det fordras att riksdagen har insikt om detta och att man ger möjligheter att klara dessa frågor, om man som nu vältrar över ytterligare utgifter på kommunerna.

Anf. 82 DORIS HÅVIK (s) replik:

Herr talman! När det gäller kommunernas ekonomi kan jag kanske crinra om att man i dag har 25 % i statsbidrag. Man hade 43 % tidigare, men under 14 månader under en annan regering drogs detta ned i två etapper.

Det är faktiskt svårt att höja ett statsbidrag när många knackar på dörren. Regeringen måste också vidta besparingsåtgärder, och då är inte statsbidragshöjningar det första man bör tänka på. Det hade funnits möjligheter att behålla en del, men det gick inte, och då fördes ingen debatt om pensionärernas situation och de kommunala bostadstilläggen.

Det står uttryckligen i betänkandet att skäl för nedsättning har angetts vara pensionärens behov av och möjlighet att betala egen bostad och/eller pensionärens behov av medel för särskilda rehabiliteringsinsatser.

Vi har alltså här pekat på ålderspensionärens behov av rehabiliteringsinsatser. Det är inte alls så, som ni säger, att vi bara talar om förtidspensionärer som skulle ha behov av rehabilitering.

Sedan vi fattade principbeslutet har jag haft möjligheter att vara ute i pensionärsorganisationer. Jag har ansträngt mig för att höra vad pensionärerna tycker i denna fråga.

När man förklarar att pensionärerna härmed jämsställs med anställda, och därmed har en bättre situation eftersom man inte tagit hänsyn till skatteeffekter – sjukpenningen är ju beskattad – då har pensionärerna varit nöjda med detta.

Jag förstår att ni kan tycka att det är konstigt att höra mig säga detta, men det är faktiskt så. Jag har varit i stora pensionärsförbund, jag har varit i kvinnoorganisationer, jag har varit överallt, och de säger: Vi vill vara jämställda med andra i samhället, allt annat tillhör en svunnen tid.

Detta gäller pensionärer på alla nivåer.

Hälften av alla pensionärer upp till över 90 år tar aldrig ut en enda sjukdag. 4 % är utförsäkrade. 47 % ligger på sjukhus mellan 1 och 30 dagar.

Andre vice talmannen anmälde att Karin Israelsson, Ragnhild Pohanka och Margó Ingvardsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 83 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Debatten om avskaffandet av det s.k. friåret, som man säger i vardagstal, har varit ganska livlig här i kammaren och ganska häftig också i massmedia, betydligt häftigare än när man träffat enskilda pensionärer och talat om dessa frågor.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Avgifter för pensionärer vid sjukhusvård

Utskottets ordförande har mycket noggrant redogjort för skälet till att vi nu skall ha avgifter för pensionärer i sjukhusvård. Jag skall bara som representant för ett av de partier som utöver socialdemokraterna står bakom detta förslag peka på några faktorer som ligger till grund för vårt beslut.

Jag skulle vilja vända något på problemet och kalla detta en positiv reform. Vad det handlar om är att vi nu äntligen avskaffar pensionärernas utförsäkring. De har ju visserligen haft friåret tidigare, men sedan har de blivit helt utförsäkrade och har efter detta år fått betala den allra högsta avgiften oavsett om de kanske haft den allra lägsta inkomsten.

Det här tycker vi moderater är en rättvis reform. Det har talats mycket litet om att de sämst ställda pensionärerna får det bättre med avskaffandet av utförsäkringen. Alla kommer nu att omfattas av sjukförsäkringen oavsett om de ligger i årtal på sjukhus. Detta kommer i dagsläget att betyda 37 kr. i avgift – eller 33 om man är gift – jämfört med 55 kr.

Detta är också något man bör tala om. Vi moderater har i flera år arbetat för att utförsäkringen skulle avskaffas och tycker att det är positivt att beslut om detta förmodligen kommer att fattas i dag.

Denna diskussion går tillbaka till den tid när vi diskuterade de differentierade vårdavgifterna. Nu i efterhand kan vi erkänna att det var en miss att vi införde dem. När vi upptäckte att de sämst ställda pensionärerna då fick betala de högsta avgifterna, så arbetade vi kraftfullt för att ta bort differentieringen. Där var en väsentlig skillnad att pensionärerna fick behålla bara en tredjedel av sin pension, så det var ett långt sämre beslut än detta. När vi fann att det var fel, arbetade vi för att ta bort de differentierade avgifterna. 1987 kom så regeringen med sitt förslag om att man skulle avskaffa friåret. Vi fann emellertid då att detta skulle ha inneburit vissa negativa konsekvenser. Vi ansåg att ett avskaffande skulle förknippas med ett par villkor, nämligen att pensionärerna alltid skulle få behålla två tredjedelar av pensionen och att det skulle finnas möjlighet till avgiftsnedläggning. Detta blev också, som bekant, riksdagens beslut.

När vi nu fick propositionen fann vi att regeringen tyvärr inte hade följt riksdagsbeslutet. Efter förhandlingar har vi enats om ett beslut som innebär ett bifall till den moderata motionen. Detta har också framkommit här i kammaren. I den moderata motionen har vi krävt att pensionärer vid sjukhusvård alltid skall få behålla minst två tredjedelar av pensionen och att möjlighet till individuell avgiftsnedläggning skall finnas, så att pensionärer skall ha möjlighet att behålla sin bostad och som alla andra kunna bestrida rehabiliteringskostnader etc. Vi kan inte se något förnedrande i att det finns möjligheter till avgiftsnedläggning. Det är att följa den linje som i dag gäller.

Vi har alltså i en motion yrkat dels att pensionärerna alltid skall få behålla minst två tredjedelar av sin pension, dels att de skall ha möjlighet till avgiftsnedläggning eller t.o.m. avgiftsbefrielse. Vi har nu enats om detta. Vi moderater har fått gehör för våra motionsyrkanden. Vi stöder denna förändring som vi anser vara en rättvisereform.

Det hade naturligtvis varit önskvärt att vi redan nu fått ett lagförslag som innefattat individuell prövning av avgiften och eventuell befrielse från avgift. Men vi har full förståelse för att riksförsäkringsverket och försäkringskassans personal behöver tid för att sätta sig in i de nya förhållandena. Jag kan, som

gammal kasseanställd, försäkra att försäkringskassans personal klarar en uppgift av detta slag. Försäkringskassorna har genom åren klarat av många reformer på ett förtjänstfullt sätt.

När vi nu har fått garantier för att pensionärerna skall kunna få nedsättning av eller befrielse från avgift och att de skall kunna ansöka om detta redan från den 1 januari 1989 är vi beredda att ställa upp bakom det föreliggande förslaget. Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 84 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Det är underbart med en positiv reform som också innebär besparingar för staten men inte kostar den enskilde någonting. Såvitt jag förstår är detta ett bra sätt att räkna. Någonstans får någon betala denna reform. I detta fall är det de sjuka som får betala, eftersom det är deras avgifter som skall finansiera det hela. När friåret tas bort får man betala avgift för en betydligt längre period än man gör i dag. Det är tänkt att man nu skall betala fr.o.m. första sjukdagen.

Tydligen fick moderaterna kalla fötter under valrörelsen, när de upptäckte vad som sades ute bland folket. Det var bekantgjort att förslaget skulle komma och att reformen skulle träda i kraft efter valet, vid årsskiftet 1988-1989. Moderaterna konstruerade sin motion med utgångspunkt i detta. Det har kanske lett till förbättringar av förslaget i propositionen för pensionärerna. För försäkringskassan har det dock inneburit en betydligt mer byråkratisk ordning. Försäkringskassans personal gör naturligtvis vad den kan för att klara av detta. Men det är precis som Gullan Lindblad för en tid sedan sade i en debatt i kammaren, nämligen att man inte orkar med mera på försäkringskassorna. Försäkringskassorna klarar inte av att genomföra kontroller osv. Men detta skall man tydligen klara med glatt mod, om jag förstår Gullan Lindblad rätt. Någon gång kommer det strå som knäcker ryggen på försäkringskassans personal. Jag undrar om inte detta kommer att bli det som knäcker dem, tillsammans med allt annat vi har lagt på dem. Det blir i alla fall inte en bättre arbetssituation ute på försäkringskassorna. Betydande insatser kommer att krävas. Det räcker inte med glada tillrop i detta fall.

Det blir, som vi har sagt tidigare, ett byråkratiskt beslut, det kommer vi inte ifrån, och det blir de sjuka pensionärerna som får betala statens besparingar.

Anf. 85 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det är omöjligt att inte associera till Orwells bok *Djurfarmen* när man hör Gullan Lindblad. Alla som har läst *Djurfarmen* vet hur man där behandlar språket. Man kallar svart för vitt och vitt för svart. Man kallar lögn för sanning och sanning för lögn osv. Man förändrar språkets betydelse allteftersom det passar makthavarna.

Gullan Lindblad talar om att detta är en rättvisereform, när reformen i själva verket innebär en oerhörd orättvisa mot de sämst ställda pensionärerna. Hon säger att detta förslag innebär förbättringar för de lågavlönade pensionärerna, när det faktiskt innebär så stora ekonomiska påfrestningar för dem att de i många fall kommer att behöva hjälp av socialtjänsten för att kunna behålla sin bostad.

Gullan Lindblad säger att hon inte ser något förnedrande i ett system där man ansöker om en individuell avgiftsnedläggning och får sin ekonomi prövad. Jag tror att det är tur att hennes partikamrat Blenda Littmarck nu har lämnat denna församling. Jag vill påminna Gullan Lindblad om när Blenda Littmarck och jag stod på samma sida och kämpade mot det förnedrande systemet med individuell prövning inom ramen för de differentierade vårdavgifterna. Men då gällde naturligtvis prövningen även de högavlönade och välbeställda pensionärerna. Var det detta som gjorde att moderaterna då protesterade högljutt? Nu gäller det bara de fattigaste pensionärerna, och då kan inte moderaterna se något fel med en individuell prövning. Det är faktiskt upprörande, Gullan Lindblad.

Anf. 86 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Kan inte Karin Israelsson och Margó Ingvardsson se att det är en reform att vi avskaffar utförsäkringen av våra ålderspensionärer? Ålderspensionärerna får i fortsättningen tillhöra sjukförsäkringen, vilket vi moderater har satt stort värde på. För de sämst ställda, de som är sjuka mycket länge, blir det betydligt bättre förhållanden än i dag.

Vi har inte fått kalla fötter. Jag måste säga att jag inte har mött särskilt stor opposition i de debatter jag har fört i denna fråga. Jag hade senast häromkvällen ett möte där jag redogjorde för förslaget. Det var ingen som protesterade. Vi har, som jag också sade i mitt anförande, fullföljt den linje vi har haft i flera år. Debatten går tillbaka till den debatt som fördes om att ta bort de differentierade vårdavgifterna, där vi så småningom insåg att det blev en miss.

Jag kan inte se något förnedrande i att vi fullföljer ett förslag som redan i dag är verklighet, dvs. att landstingen prövar nedsättning av eller befrielse från avgift. Dagens beslut innebär att vi fortsätter på samma linje. Det är detta vi har angett i vår motion och som nu står som utskottets förslag.

Margó Ingvardsson behöver inte vara upprörd på mina vägnar. Jag har dragit helt andra slutsatser när jag har läst George Orwells Djurfarmen. Därmed har jag inte blivit kommunist.

Anf. 87 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste fortsätta att fråga Gullan Lindblad vad det egentligen var i systemet med de differentierade vårdavgifterna som moderaterna vände sig emot, om det inte var detta att patienterna skulle ansöka om att få en individuell nedsättning. Åtminstone var det vad moderaterna sade här i kammaren på den tiden – då var det förnedrande. Men eftersom moderaterna nu förespråkar att det systemet skall gälla för de fattiga pensionärerna må det vara mig förlåtet om jag drar slutsatsen att det är skillnad mellan fattiga pensionärer och rika; för rika pensionärer är det förnedrande att genomgå en individuell prövning, men de fattiga skall vara tacksamma att de har den möjligheten!

Anf. 88 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Vad jag förstår är både Doris Håvik och Gullan Lindblad mycket goda pedagoger i de politiska sammanhang där de förekommer.

eftersom de kan övertyga pensionärsgруппerna om att det är rätt och riktigt att man förlorar en förmån och får en avgift i stället. Jag klarar inte av det när jag besöker våra pensionärsgруппer; de anser att friåret ger så många fördelar att det är värt att behålla.

Inte med ett ord berörde Gullan Lindblad försäkringskassornas situation. Det tolkar jag så att jag har rätt i mina påpekanden om att det vi nu lägger på dem riskerar att bli strået som knäcker deras ryggar. Det är inte så enkelt att man gång på gång bara kan lasta på dem handhavandet av ytterligare reformer, särskilt inte som bestämmelserna är svårtydda och tolkningen av dem kommer att resultera i överklaganden och bekymmersamma ställningstaganden.

Vad ni gör med den här reformen är att ni inför en individuell prövning från första dagen. Om friåret funnits kvar och sjukvårdshuvudmännen fortsatt att göra prövningen hade det funnits möjlighet till besparingar av avgiften under ett års tid. Det hade då på ett annat sätt varit möjligt för pensionärerna att försäkra sig om en bättre tillvaro utanför sjukhusets väggar.

Men från den 1 januari kommer vi nu att ha pensionärer som vill ha en prövning. Hur den gruppen skall begränsas skall bli mycket intressant att se: Skall det vara tillåtet för alla att få en individuell prövning, eller skall det gälla för dem som har vissa pensionsförmåner? Är det de som har folkpension med pensionstillskott eller är det bara undantagandepensionärer som skall få individuell prövning? Eller hur skall man avgränsa den gruppen? Det är ytterligt luddigt. Det skall bli mycket intressant att se hur regeringen skall klara av det uppdrag som riksdagen i dag ger den i och med det här beslutet.

Anf. 89 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Vad var det med systemet med de differentierade avgifterna som fick oss att ändra vårt tidigare beslut, frågar Margó Ingvardsson. Det var det faktum att det visade sig att de sämst ställda pensionärerna ibland fick betala de högsta avgifterna. Det slog alltså så snett att vi ville ändra det.

Jag vill fråga er båda: Är det ingen av er som inser att de sämst ställda som är sjuka väldigt länge ändå får det bättre när vi äntligen avskaffar utförsäkringen av pensionärerna? Det har ingen av er svarat på.

När det till sist gäller försäkringskassans situation vill jag säga att jag i många stycken är kritisk. Socialministern och jag hade en debatt om det häromdagen. Jag tycker att vi ibland nyttjar socialförsäkringens resurser till saker som inte är så behjärtansvärda. I det här fallet handlar det om att ge social omsorg och trygghet till de människor som bäst behöver det, och det är en politik med gammalt moderat signum.

Anf. 90 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Det här tenderar att bli tre debatter i en, men jag vill ändå säga några ord i det här sammanhanget, eftersom folkpartiet var tveksamt till propositionen när den kom – vi hade vissa ändringsförslag.

I budgetpropositionen för 1986/87 föreslogs att det avgiftsfria året för ålderspensionärer skulle avskaffas. Folkpartiet accepterade i princip det förslaget, nämligen under vissa förutsättningar: dels att förändringen inte fick äventyra möjligheterna för äldre människor att behålla sina bostäder under

sjukhusvistelsen – det skulle bli möjligt med det förslag till förbättrat KBT, kommunalt bostadstillägg, som samtidigt framlades – dels att generösa jämningsregler skulle finnas. Vi ansåg också att en anpassning borde göras till de regler som gäller för sjukpenningplacerade, nämligen att högst en tredjedel av sjukpenningen dras av vid sjukhusvård.

Nu föreslår utskottet att tredjedelsmetoden genomförs fullt ut, vilket innebär att alla pensionärer alltid får behålla minst två tredjedelar av sina pensionsförmåner. Det betyder i praktiken att pensionärer jämställs med förvärvsarbetande. Alla behandlas alltså lika. Dessutom kommer möjligheten till individuell avgiftsnedläggning att finnas kvar. Tack vare folkpartiet har propositionen förändrats så att det glömda Sverige, som Karin Israelsson så riktigt påstod att folkpartiet värnar, verkligen har blivit ihågkommet.

Från folkpartiets sida vill vi visa på de fördelar som det nya förslaget till avgifter faktiskt ger de sämst ställda pensionärerna, alltså dem som har låg pension och som ofta vårdas på sjukhus. De som redan förbrukat sitt friår och som i dag betalar 55 kr. per vård dag kommer att få sänkt avgift från den 1 januari. Detsamma gäller för redan utförsäkrade förtidspensionärer.

Vi har säkert alla i utskottet blivit uppvaktade i det här ärendet, men jag måste för egen del säga att ingen jag talat med har klagat när man fått klart för sig hur förslaget kommer att se ut. Sveriges Pensionärsförbund skriver i sitt brev, som gått till utskottets ledamöter, att det är viktigt att pensionärerna får behålla sin bostad och föreslår därför just det som utskottet också föreslår, nämligen att avgiften skall vara högst en tredjedel av pensionsförmånerna.

Reservanterna talar om att fattiga och sjuka pensionärer skall subventionera sjukhusvistelsen för rika pensionärer som sällan är sjuka. En viktig förbättring är att pengarna används till förbättrat KBT. Det innebär att det kommer både friska och sjuka pensionärer till del hela tiden, inte bara då de hamnar på sjukhus. Alla pensionärer är inte fattiga och sjuka. KBT går bara till dem som har de lägsta pensionerna, och jag har inte hört att någon av reservanterna vill dra in den förbättringen.

Herr talman! Folkpartiet har ånyo aktualiserat frågan om pensionstillskott för de s.k. undantagandepensionärerna. Vi anser att det vore bättre att ge alla pensionstillskott. Det ger flera fördelar – dels får undantagandepensionärerna det generellt bättre, dels kan regelsystemet förenklas, och färre undantag och specialregler krävs. Utskottet har tidigare behandlat liknande yrkanden och då konstaterat att en undersökning om levnadsvillkoren för de pensionärerna borde kunna göras inom pensionsberedningen. Det har utskottet också givit regeringen till känna. I avvaktan på resultatet av den undersökningen avstår vi från särskilt yrkande här i dag.

Herr talman! Med det här yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 91 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill åter upprepa för Barbro Sandberg och folkpartiet att det krävs ökade insatser från kommunernas sida i och med att vi fattade det här beslutet, samtidigt som vi inte ger kommunerna några nya medel för att finansiera de ökade insatserna.

Faktum kvarstår att det är en besparing för staten och att kostnader läggs

över på andra grupper – i det här fallet de sämst ställda pensionärerna. Det kommer vi inte ifrån.

Det hade varit fullt möjligt att behålla friåret och ändra på regelsystemet. Man kunde ha ändrat på detta med utförsäkringen och sett till att få ett avgiftssystem som kanske varit bättre än det vi har i dag. Det är ett råd som jag ger så här i efterhand.

Anf. 92 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! I mitt inledningsanförande talade jag om "reformer" inom citationstecken. Vi är i Sverige vana vid att en social reform inte sparar pengar för staten eller kommunen, utan att den kostar pengar. Men här har vi en s.k. reform som sparar pengar. Och som sagts av flera tidigare talare vet vi nu vilka som kommer att få betala detta.

Jag anser att folkpartiet har äventyrat möjligheten för pensionärerna att behålla bostäderna just genom att säga ja till avskaffandet av friåret. Det naturliga hade varit att stödja de utförsäkrade pensionärerna, pensionärerna med undantagande från ATP, pensionärerna som saknar ATP eller har mycket låg sådan.

Vi menar inte att vi skall spara in de här sakerna. Vi vill alltså ta pengar på annat håll, men jag skall inte dra hela "gröna luntan", som vi kallar vårt ekonomiska förslag. Vi är beredda att satsa pengar här, vilket betyder att vi vill låta bli dessa inbesparingar.

Sedan vill jag kommentera detta att man har talat med pensionärer. Det är väl självklart att de som har vänt sig till oss – till miljöpartiet, centern och vpk – har haft andra tankar i det här avseendet än de som har vänt sig till de partier som, enligt vad de nästan var säkra på, skulle vilja avskaffa friåret. De reaktioner jag har fått tyder på en helt motsatt inställning i förhållande till vad som har anförts av andra talare här i dag.

Anf. 93 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Jag vill först konstatera att Karin Israelsson nu har accepterat att vi har avskaffat utförsäkringen.

Allt folkpartiet har äventyrat pensionärernas möjligheter att behålla sin bostad – den kommentaren förstår jag inte alls. Tvärtom har vi faktiskt varit med om att se till att man får denna nedsättning – att pensionärerna kommer att få behålla sina bostäder. Dessutom har folkpartiet tidigare anført att man kanske borde utreda reglerna för KBT.

Sedan tycker jag att Ragnhild Pohanka skall gå hem och läsa det brev som har kommit till alla utskottsledamöter från Sveriges Pensionärsförbund. Där står mycket riktigt det förslag som utskottet lägger fram.

Anf. 94 KARIN ISRAELSSON (c) replik:

Herr talman! Vi i riksdagen kan inte besluta om hur det skall se ut ute i kommunerna. Vi kan styra det något genom statsbidragsregler, och vi säger mycket försiktigt i utskottsskrivningen vad vi anser att kommunerna skall göra när det går snett. För vi antar att det skall gå snett – majoriteten i utskottet gör ju också det genom det sätt på vilket man skriver i betänkandet.

Man har ju också när det gäller förtidspensionärerna sagt att de skall vara

berättigade till ett friår därför att de skall kunna tillförsäkras en bra rehabiliteringsmöjlighet. Men det gäller då inte för ålderspensionärerna. Det är i det avseendet som logiken saknas i det här betänkandet.

Anf. 95 RAGNHILD POHANKA (mp) replik:

Herr talman! Bara en kort kommentar.

Genom att ta bort friåret har vi äventyrat en stor del av pensionärernas möjlighet att behålla sin bostad – det är helt klart. Och de här partierna som reserverat sig mot friårets borttagande har inte i och för sig reserverat sig mot utförsäkringen. Det är en sak som man kan ta upp efteråt. Vi är då beredda att satsa mer på möjligheten för gamla människor att bo kvar i sina bostäder och på det sättet få ett mer innehållsrikt liv, och framför allt behålla sin hälsa längre.

Jag vidhåller att borttagandet av friåret innebär att man äventyrar bostäderna.

Anf. 96 BARBRO SANDBERG (fp) replik:

Herr talman! Den här reformen syftar till att pensionärerna skall kunna ha kvar sin bostad just för att de lättare skall kunna rehabiliteras. Vi går ju mot mer av växelvård, vilket de flesta partier accepterar. Pensionärerna måste ju ha någonstans att ta vägen.

Dessutom har faktiskt KBT-reglerna förbättrats från den 1 januari i år – det har utskottet fattat beslut om redan förra året.

Andre vice talmannen anmälde att Ragnhild Pohanka anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 97 MARIANNE SAMUELSSON (mp):

Herr talman! Det är mycket intressant att följa den här debatten, som förs på en nivå där man har en standard långt över den som pensionärerna har. Man har dessutom beslutat att det kostar en massa extra när man inte kan bo kvar hemma. Man får alltså ersättning när man vistas här i Stockholm och inte kan ha kvar sitt boende hemma. Men samtidigt diskuterar man pensionärerna, som skall betala när de inte kan bo kvar hemma. Det kostar alltså inget extra för pensionärerna när de befinner sig utanför sitt eget boende. Jag anser att det faktiskt måste göra det – i annat fall skulle det inte heller kosta oss något extra.

För den som följt det svenska samhällets utveckling från Fattigsverige till Välfärdssverige förefaller det till en början vara fråga om en enormt demokratisk satsning, aldrig skådad förut. Och lyssnar man till SAP:s vallöften – och tror på dem – ser framtiden ljus ut för svenska folket, inkl. pensionärerna.

Men pensionärer är ingen enhetlig grupp, som det låter ibland – t.ex. när socialdemokraterna talar om att man återställt betalningskraften för de förut eftersatta pensionärerna. Det vore skönt att säga att så har det blivit för alla pensionärer. Men ingalunda. Man kan ju inte i demokratins namn jämställa lågpensionärernas ca 3 000 kr. i månaden med högpensionärernas 10 000–12 000! Läger man därtill effekten av att höja inkomster och pensioner i

procent, så inser varenda människa att detta inte är demokrati. Systemet skulle möjligen vara acceptabelt om man kunde tillhandla sig livets nödtröft – mjölk och annat – efter samma princip, i förhållande till sin inkomst.

I PRO:s medlemstidning kunde vi i somras läsa om att förbättring krävs för pensionärer med låg standard. Man redovisade hur många pensionärer det är som har låg standard:

”Idag har drygt 600 000 av 1,5 miljoner ålderspensionärer en pension på högst 3 354 kr. per månad – – –.

Endast 1/3 av ålderspensionärerna har en pension överstigande 5 558 kr. där en mindre del erhåller ett starkt reducerat bostadstillägg – – –.”

PRO kräver en mängd åtgärder. Det står bl.a. följande:

”Regeringen måste medverka till att en begränsning av taxor och avgifter inom vården och omsorgen sker så att alla kan efterfråga den vård och omsorg de är i behov av.”

Man undrar om detta är det svar som PRO har fått på sin skrivelse.

Samtidigt erbjuder PRO sina medlemmar en medlemsförsäkring. Det står: Under årtionden har det sociala trygghetssystemet byggts ut genom lagar och avtal, så att det nu täcker en stor del av de händelser vi kan råka ut för under aktiv tid före pensionering. I samband med pensioneringen upphör som regel det grundläggande försäkringsskyddet. Men behov av vidstående försäkringsskydd finns kvar.

Så erbjuder PRO sina medlemmar grupplivförsäkring. Man frågar: Är det så här vi skall ha det i Välfärdssverige – privata försäkringar för att klara sjukvård och omsorg? Skall pensionärerna inte heller ha råd med kultur, resor, friluftsliv, föreningsliv och annat? Även om man hamnar på sjukhus kanske man fortfarande vill vara med i en förening och betala medlemsavgift.

Det är också mycket viktigt att man kan bli rehabiliterad och att man får möjligheter att åka hem. När man åker hem tillkommer den kommunala avgiften för hemsjukvården. Man kanske inte heller har KBT, t.ex. om man inte bor i hus med direkt hyra. Ändå kanske man har kostnader, och man kan behöva erhålla hjälp för att klara skötseln av sitt hus. Det är otroligt viktigt att vi inte hamnar i den situationen att människor inte har någonstans att åka tillbaka till, när de väl är rehabiliterade från sjukhusvården.

Vi har talat i mycket fina ordalag om åldringsvården, och gör så fortfarande. Den har emellertid tyvärr inte alltid verklighetsförankring. Att försöka plocka in besparingar åt staten genom att avgiftsbelägga de gamlas vård tycker jag är helt vansinnigt. Det första man borde ta itu med är situationen för många av de människor som ligger på en akutvårdsavdelning, när de egentligen inte vill ligga där. De ligger där och väntar på att få komma till en vård som är värdig, en vård som är anpassad för gamla och som dessutom är betydligt billigare. För varje år de ligger på en akutvårdsavdelning kostar det 180 000 kr. extra. Det skall sättas i relation till de 17 000 kr. som man kan få in på den här avgiften. Jag tycker att det vore rimligt att man tog itu med problemen där de finns och att man inte skapar onödiga problem.

Anf. 98 DORIS HÅVIK (s):

Herr talman! PRO har ställt sig bakom den tredjedelsregel som vi diskuterar i detta ärende.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om skatteutskottets betänkanden 7 och 6.)

Anf. 99 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Kammaren övergick härfter till att debattera skatteutskottets betänkanden 7 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Indien och 6 om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Bulgarien.

Dubbelbeskattningsavtal med Indien och Bulgarien

Anf. 100 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! I föreliggande betänkanden om dubbelbeskattningsavtal med Indien och Bulgarien finns tre reservationer från moderata samlingspartiet. Jag kommer bara att ta upp Indienbetänkandet och inte begära votering när det gäller Bulgarien, eftersom reservationen i betänkandet om Bulgarien har samma innehåll som reservation nr 1 i Indienbetänkandet.

I reservation nr 1 i betänkandet nr 7 kräver vi ett slopande av det s.k. progressionsförbehållet. Vi motsätter oss alltså att man här i Sverige tar ut en progressiv skatt där en för övrigt skattefri utländsk inkomst sammanläggs med den svenska, varigenom denna senare inkomst blir föremål för en högre beskattning.

För ett och ett halvt år sedan slopades progressionsklausulen i Sveriges dubbelbeskattningsavtal med Danmark, Finland, Norge och Island. Enligt vår uppfattning finns det ingen som helst anledning att bibehålla progressionsförbehållet i våra andra dubbelbeskattningsavtal med icke-nordiska länder. Denna fråga har tidigare varit föremål för debatt här i kammaren, varför jag nu nöjer mig med att yrka bifall till reservation nr 1 i båda betänkandena.

Reservation nr 2 till betänkande nr 7, som även folkpartiet står bakom, berör en principiellt mycket betydelsfull fråga, nämligen riksdagens beskattningsrätt. Dubbelbeskattningsavtalet med Indien innebär nämligen att de båda ländernas finansministrar har möjlighet att förlänga och justera vissa i avtalet inskrivna regler. Detta kan innebära att riksdagens grundlagsfästa beskattningsrätt kringgås.

Det får inte råda något som helst tvivel om att våra dubbelbeskattningsavtal följer grundlagen. Vi begärde därför i skatteutskottet att konstitutionsutskottet skulle pröva frågan. Varför, Kjell Nordström, avslög utskottsmajoriteten kravet på remiss till KU?

I reservation nr 2 yrkar vi nu att riksdagen ger regeringen till känna att riksdagens godkännande måste inhämtas innan ändringar i dubbelbeskattningsavtalet sker. Att skatteutskottets majoritet sedan skriver att motionä-

rernas syfte i allt väsentligt tillgodosetts genom vad utskottet anfört håller enligt min uppfattning inte alls, eftersom man överlämnar till regeringen att avgöra om riksdagen bör höras i fall av förändringar i dubbelbeskattningsavtalen.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till reservation nr 2.

Anf. 101 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkanden nr 6 och 7 tillstyrker utskottet regeringens proposition om dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Bulgarien samt mellan Sverige och Indien. Mellan Sverige och Bulgarien finns det för närvarande inte något dubbelbeskattningsavtal. Vi har däremot haft avtal med Indien sedan 1958. Det råder också total enighet i skatteutskottet om att riksdagen måste besluta att godkänna vad utskottet hemställer i dessa betänkanden och därmed bifalla regeringens båda propositioner.

Till båda betänkandena fogas en reservation från de moderata ledamöterna i utskottet, som vill att riksdagen skall anta ett lagförslag som innebär att Sverige inte skall utnyttja den progressionsklausul som inskrivs i avtalet. Liknande motioner har förekommit när vi har behandlat andra dubbelbeskattningsavtal. Utskottet avstyrker även denna gång motionsyrkandena.

Det föreslås vidare i reservation nr 2 i betänkandet om Indienavtalet att ändringar i dubbelbeskattningsavtalet skall föreläggas riksdagen. Utskottet säger att man förutsätter att regeringen återkommer till riksdagen när det blir aktuellt med sådana förändringar. Med detta tycker utskottsmajoriteten att frågan skulle kunna vara avgjord.

Med det anförda yrkar jag bifall till hemställan i skatteutskottets betänkanden 6 och 7.

Anf. 102 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Jag ställde en rak fråga till Kjell Nordström om varför utskottsmajoriteten inte beviljade en remiss till konstitutionsutskottet. Det minsta man kan begära är att man får ett svar på en sådan rak fråga.

Anf. 103 KJELL NORDSTRÖM (s):

Herr talman! Utskottet bedömde att det inte förelåg något behov av en remiss. Utskottet ville dessutom inte försena ett ikraftträdande av avtalet, vilket kunde ha blivit fallet.

Anf. 104 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Kjell Nordström gav två skäl. Det ena var att det förelåg tidsbrist. När vi i skatteutskottet skall ta upp en behandling av en proposition om ett dubbelbeskattningsavtal med Cypern, förmodar jag att detta skäl icke förebärs av majoriteten, eftersom det betänkandet icke kommer att kunna behandlas av riksdagen förrän någon gång efter vårriksdagens öppnande.

Överläggningen i dessa ärenden var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 5

Mom. 1 (avgiften för pensionärer vid sjukhusvård)

Utskottets hemställan bifölls med 223 röster mot 61 för reservationen av Karin Israelsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 7

Progressionsklausuler

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 58 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Elisabeth Persson (vpk) anmälde att hon avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Godkännande av förlängningar av vissa avtalsregler m.m.

Utskottets hemställan bifölls med 200 röster mot 84 för reservation 2 av Bo Lundgren m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ylva Annerstedt (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Utskottets hemställan i övrigt

Bifölls.

Skatteutskottets betänkande 6

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservationen av Bo Lundgren m.fl. – bifölls med acklamation.

6 § Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, trafikutskottets betänkande 1988/89:TU4 samt jordbruksutskottets betänkanden 1988/89:JoU8, JoU9 och JoU10, beslöt kammaren på förslag av andre vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i samtliga dessa ärenden avslutats.

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1988/89:TU4 om instansordningen enligt yrkestrafiklagstiftningen, m.m.
(prop. 1988/89:26).

jordbruksutskottets betänkanden

1988/89:JoU8 om forskning,

1988/89:JoU9 om skyddet av utrotningshotade djur och

1988/89:JoU10 om jakt.

Först upptogs till behandling trafikutskottets betänkande 4 om instansordningen enligt yrkestrafiklagstiftningen, m.m.

Anf. 105 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande 4 är i många stycken en direkt följd av att Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna hösten 1978 avgjorde ett mål mot Sverige. Det blev en fällande dom i det s.k. Folke Pudas-fallet angående yrkestrafiktillstånd. Genom den proposition som regeringen nu presenterat försöker man rätta till de brister som Europadomstolen i sin dom pekade på i svensk lagstiftning, att även i trafikfrågor hävda principen om de mänskliga rättigheterna och att de grundläggande friheterna måste kunna prövas av domstol.

TU:s förslag är på ett sätt yrkestrafikfrågans "lex Pudas".

Betänkandets innehåll och förslag är i många delar bra, men har på ett område en allvarlig brist. Regeringen vill nämligen undanta beslut om tillstånd till linjetrafik och om omprövning av sådana tillstånd från den domstolsprövning av beslut i övrigt enligt yrkestrafiklagstiftningen som regeringen nu vill säkerställa. Ur rättssäkerhetssynpunkt är detta undantag betänkligt. Regeringen och utskottsmajoriteten vill just när det gäller frågor om tillstånd till linjetrafik fortfarande förhindra medborgarna att överklaga sådana ärenden i kammarrätten. Fortfarande skall politikerna tillsammans med transportrådet vara de som dömer i frågor som självfallet borde avgöras av juridisk instans. "Lex Pudas" har på detta område en allvarlig brist, som regeringen borde ha uppmärksammat. Regeringen visar sin halsstarrighet när det gäller att i hela dess vidd följa vad Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna fastställer.

Herr talman! Vi reser vanter har genom vår reservation rättat till det som utskottsmajoriteten förbisett i denna fråga.

Jag yrkar bifall till reservationen.

Anf. 106 JARL LANDER (s):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande om instansordningen är, som Kenth Skårvik sade, ett resultat av ett beslut i Europadomstolen hösten 1987 och den proposition som regeringen förelagt riksdagen med anledning av Europadomstolens beslut.

I propositionen föreslås att det i fortsättningen blir länsstyrelsen-kammarrätten-regeringsrätten som avgör frågor med anledning av den nya yrkestrafiklag som vi antog under vårriksdagen, utom när det gäller tillstånd till eller omprövning av tillstånd till linjetrafik, vilka alltjämt skall få överklagas hos transportrådet resp. regeringen.

I en till betänkandet fogad reservation uttrycker folkpartiet och moderaterna att det är betänkligt att undanta beslut om tillstånd till linjetrafik och omprövning av sådana tillstånd från den domstolsprövning som regeringen nu vill säkerställa inom yrkestrafiklagstiftningen. Med andra ord önskar reservanterna en fri tillståndsgivning när det gäller linjetrafiktillstånden.

Herr talman! Jag skulle mot detta vilja säga att det vore betänkligt om samhället inte behöll något av den styreffekt som tillståndsgivning av linjetrafiktillstånd ändock är.

Har samhället av t.ex. regionalpolitiska skäl givit tillstånd till linjetrafik

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Instansordningen enligt yrkestrafiklagstiftningen, m. m.

eller uttalat sig för att linjetrafik behövs i ett visst område eller mellan vissa orter, kan samhället inte förlita sig på att den fria konkurrensen skall ordna detta.

Samhället kan inte heller acceptera för många tillstånd på samma linjer, och därmed kanske riskera att all trafik blir utslagen.

Utskottsmajoriteten har uttalat sig för att tillstånd till och omprövning av tillstånd till linjetrafik skall avgöras av transportrådet resp. regeringen, helt i enlighet med propositionen.

Vi säger också att när den nya lagen varit i kraft under några år så att praxis hunnit stabilisera sig, kan det på nytt övervägas om annan instansordning inte skall kunna införas för de nu omnämnda tillstånden.

Med detta, herr talman, yrkar jag avslag på reservationen och bifall till trafikutskottets hemställan i betänkande nr 4 i dess helhet.

Anf. 107 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Jag tycker inte att detta har med styrningseffekt att göra. För oss är det en mänsklig rättighet och en frihet att få sin sak prövad på ett riktigt sätt, alltså i domstol med politiskt och juridiskt kunniga människor. För oss handlar det om mänskliga rättigheter och om en grundläggande frihet som vi bör ha även i fortsättningen. Därför hävdar vi att den gång som vi föreslår i vår reservation borde vara den som gäller. Här handlar det inte om någon styrningseffekt.

Anf. 108 JARL LANDER (s):

Herr talman! Visst kan man anföra argumentet att det är en mänsklig rättighet att få linjetrafiktillstånd för trafik. Men då måste det också vara en rättighet för samhället att se till att den trafik som vi därmed får inte slår ut redan etablerad trafik, så att vi riskerar att bli helt utan trafik mellan, som jag sade i mitt inledningsanförande, vissa orter eller inom orter. Därför har vi i utskottsmajoriteten tillstyrkt det som regeringen föreslår i propositionen, att vi skall ha den nya ordningen under en tid, tills vi har fått fram praxis för hur det hela skall gå till. Sedan kan vi ta ställning till om inte instansordningen kan ändras.

Jag yrkar på nytt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 109 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det ligger mycket i det som Jarl Lander säger. Men vi hävdar fortfarande, att om man vill ha sin sak prövad, skall man få gå den vanliga vägen, över regering och domstol. Det skall inte på ett lättvindigt sätt kunna styras av vårt rättsväsende. Det är detta det handlar om. Givetvis kan vi behöva se över systemet, så att det inte blir dubbelkörningar och så att de rätta människorna får trafikillstånden.

Anf. 110 JARL LANDER (s):

Herr talman! En sak blir inte prövad på ett lättvindigt sätt om den prövas inom transportrådets resp. regeringens förvaltning.

Anf. 111 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Det är ju utskottsmajoriteten som kommer att bestämma, så framtiden får utvisa hur det blir. Men den väg som vi talar för borde vara den rätta.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 10.)

Kammaren övergick till att debattera jordbruksutskottets betänkande 8 om forskning.

Forskning inom lantbrukets område, m.m.

Anf. 112 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I det här betänkandet har vi behandlat ett antal motioner som tar upp frågor som har att göra med hur vi hanterar genresurserna. Från centerpartiets sida har vi fört fram krav på en strategi för att hantera de resurserna på ett riktigt och förståndigt sätt.

De genetiska resurserna är, som vi alla vet, en viktig grund för mänsklighe- tens överlevnad. De är nödvändiga för växtförädling, resistensutveckling, som vi också håller på med, avancerad läkemedelstillverkning osv. Dessa resurser kan, om vi använder dem klokt, vara ständigt förnybara. Men tyvärr förstörs de i dag i allt snabbare takt. Egentligen förstörs de kanske snabbare än någon annan naturresurs som vi har.

Det finns uppskattningsvis 5–10 miljoner växt- och djurarter på jorden. Många av dem hotas av utrotning, och många utrotas. Särskilt utsatta är vissa arktiska och känsliga tropiska naturtyper, men också här i Sverige försvinner det arter. Vi hanterar inte alltid naturen och det liv som finns där på bästa sätt.

Det är viktigt för oss att vi kan behålla ett varierat landskap, en varierad djurfauna och en varierad flora, för att bevara så mycket som möjligt av de genresurser som finns. Nu tas det flera privata initiativ. I nästa betänkande som vi har att behandla kommer vi att ta upp ett sådant exempel från Sotenäs kommun i Bohuslän. Men till detta återkommer jag.

Vi har alltså krävt att det skall utarbetas en strategi för hur vi skall bevara och hantera de genetiska resurserna. En sådan plan eller strategi bör beskriva dels allmänna, övergripande mål, dels mål som berör utsatta arter, dels också mål för vissa områden, såsom jordbruk, fiske, skogsbruk och annat, där vi hanterar de här resurserna.

Ett sådant program bör vara inriktat på att kartlägga och bevara existerande genetiska variationer och inte endast hotade arter, raser och sorter. Det bör dessutom omfatta genbanksverksamhet för forskningsbehov. Strategin för bevarande av genetiska resurser måste också omfatta mikroorganismer, för att vi skall ha kvar också dem i en situation då det kan behövas.

Jag yrkar bifall till vår reservation 3, som tar upp just kravet på en sådan strategi beträffande genetiska resurser.

I det här betänkandet behandlar vi också en motion där man tar upp

riskerna med gentekniken. Det handlar om att man skulle skapa växter som tål mer kemisk bekämpning. Det kan i och för sig vara bra för dem som sysslar med detta, men eftersom vi har en strategi här i Sverige som går ut på att vi skall minska användningen av kemiska bekämpningsmedel, måste det vara fel att på detta sätt stimulera eller skapa förutsättningar för en utveckling åt rakt motsatt håll. Vi bör alltså inte syssla med sådant.

I en reservation har vi tagit upp den här frågan och sagt att detta är fel. Vi måste i stället satsa på att skapa motståndskraft hos växterna mot de skadeinsekter, växtsjukdomar och annat som vi använder kemiska bekämpningsmedel för att klara av. Det är en felaktig inriktning att försöka förbättra motståndskraften mot kemiska bekämpningsmedel – det är vad vi vill beskriva i den reservationen.

Jag yrkar bifall till reservation 1. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 113 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det här betänkandet handlar om forskning, med utgångspunkt från sex motioner från den allmänna motionstiden. I en tid när jordbruket står inför en stor omställning, bort från kemikalieberoendet, och är på väg att bli ett jordbruk i bättre ekologisk balans, är behovet av forskning och metodutveckling stort. Det gäller för övrigt också skogsnäringen och trädgårdsnäringen.

Också i andra avscenden kan vi ana stora förändringar inom jordbruket. Jag tänker på den begynnande diskussionen om alternativ användning av åkermark, där energiskog bara är ett exempel. Jordbruket kan i framtiden bli bas för annan produktion. Det tål alltså att upprepas att behovet av forskning och metodutveckling är stort. En del av motionerna behandlar emellertid aspekter som det inte går att ta ställning till isolerat utan som bör avgöras i ett större sammanhang. Det gäller motionerna Jo602 och Jo274, där man framhåller vissa regionala önskemål. Jag finner det alltså riktigt att i detta sammanhang avslå dessa motioner.

Eftersom motionerna berör alternativ odling framhåller utskottet i betänkandet den alternativa odlingens betydelse och nämner att utskottet har för avsikt att träffa representanter för såväl lantbruksuniversitetet som skogs- och jordbrukets forskningsråd, SJFR. Alldeles nyligen har utskottet haft en träff med två representanter för SJFR. Vi kunde då konstatera att det finns många intressanta forskningsprojekt på gång. Samtidigt kunde vi dock konstatera att av de 157 miljoner som SJFR disponerar för budgetåret 1988/89 är det drygt 2 miljoner som går till den alternativa odlingen i ordets egentliga mening. Detta är enligt vpk:s mening inte tillfredsställande.

Det är inte heller tillfredsställande, när vi står inför så stora omläggningar, att styrelsen för lantbruksuniversitetet nyligen beslutat skära ner på anslagen till forskning kring alternativa djurhållningsformer. Det finns alltså all anledning för riksdagen att återkomma till dessa frågor.

Ett viktigt område som tas upp i betänkandet är forskning kring och utveckling av herbicidresistenta grödor. Tillverkarna av bekämpningsmedel, ofta stora multinationella företag, lägger ner stora resurser på att utveckla grödor som tål dessa bekämpningsmedel. Enligt vår mening är detta helt fel

väg att gå. Det angelägna är ett förebyggande växtskydd som minskar behovet av bekämpningsmedel. Det är viktigt att vi agerar snabbt och kraftfullt i den här frågan. Bekämpningsmedelsföretagen låter nämligen ingen tid gå förlorad.

Motion Jo602 borde alltså ha bifallits. I den krävs att riksdagen uttalar sig mot den här typen av forskning samt att Sverige tar upp frågan i lämpliga internationella sammanhang. Betänkandet hänvisar till det nyligen påbörjade nordiska samarbetet på det här området, men det ena goda behöver ju inte utesluta det andra. Medan det nordiska samarbetet pågår och utvecklas kan vi ju skynda på den inhemska utvecklingen. Danmark har som jag tror enda land i världen en lagstiftning på det här området som innebär att genetiskt manipulerade organismer i naturen förbjuds.

Jag yrkar alltså bifall till reservation nr 1.

Slutligen vill jag säga några ord om reservation nr 3, som jag också yrkar bifall till. Det gäller kravet på ett målmedvetet arbete för att bevara och hantera genetiska resurser. Akut är naturligtvis behovet av skydd för hotade arter – det gäller både djur och växter. Men det finns också behov av kartläggning av den existerande genetiska variationen, en kartläggning som sedan kan leda till ett program för bevarande. I dag pågår ett sporadiskt arbete på flera olika håll i dessa frågor. Vad som behövs är en samlad översiktlig planering och, givetvis, goda resurser.

Därmed, herr talman, vill jag återigen yrka bifall till reservationerna 1 och 3 samt i övrigt yrka bifall till utskottets hemställan.

Anf. 114 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Vi vet om att de flesta internationella agrokemiska företag bedriver forskning och utveckling som går ut på att anpassa grödorna efter de bekämpningsmedel de själva tillverkar. Med hjälp av genteknik, dvs. metoder att förändra grödornas arvsanlag, kan man driva detta betydligt längre än tidigare – och det är just vad som sker!

Detta kan leda till att odlarna, och därmed också konsumenterna och hela vårt samhälle, blir ännu mer beroende av bekämpningsmedlen än vad som redan är fallet. Det går stick i stäv med de ambitioner som såväl riksdag som regering säger sig ha, nämligen att vilja minska både spridningen och användningen av bekämpningsmedel.

Från miljöpartiet de grönas sida anser vi att det vore av stort värde om riksdagen uttalade sig mycket bestämt mot forskning och utveckling av grödor som är motståndskraftiga mot kemiska bekämpningsmedel – att det är en oönskad utveckling som måste stävjas.

Regeringen bör omgående ta upp frågan i internationella sammanhang. Vi anser det inte acceptabelt att, som majoriteten i utskottet förordar, slå oss till ro med att det för närvarande inte finns något helsvenskt företag som ägnar sig åt genmanipulation i det här syftet. Det behövs för övrigt en helt ny lagstiftning på genteknikens område. Jag har noterat att socialdemokraterna före valet gav bl.a. Naturskyddsföreningen löfte om att utforma en sådan lagstiftning. Löftet har upprepats efter valet, så vi väntar med spänning på att det skall komma någonting i den här vägen.

Därmed vill jag yrka bifall till reservation 1.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Forskning inom lantbrukets område, m.m.

I reservation 2 kräver miljöpartiet de gröna en intensifierad forskning och kunskapsspridning vad gäller återvinning av lösningsmedel. Ett tydligt tecken på att detta verkligen behövs är att Sverige för närvarande importerar klorerade lösningsmedel, eftersom vi saknar tillräckliga resurser inom landet.

Dessa lösningsmedel är ofta mycket miljö- och hälsofarliga. Om forskningen och kunskapen kring dem förbättras ökar också möjligheterna för industrin att välja den miljömässigt bästa metoden. Jag noterar att den här reservationen bygger på en socialdemokratisk motion, och det skall bli intressant att se hur socialdemokraterna röstar, när frågan kommer upp senare i dag.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Den tredje reservationen som har fogats till jordbruksutskottets betänkande om forskning handlar om att vi behöver en strategi för bevarande av genetiska resurser. Detta är en utomordentligt viktig fråga.

För närvarande krymper såväl det totala antalet djur- och växtarter i det vilda som antalet sorter och varianter i kultur. Det betyder att det totala antalet arvsanlag som finns på jorden stadigt krymper. Detta medför en utarmning vars konsekvenser på sikt blir förödande för både naturen och människan.

Om vi håller oss till det mänskliga, så innebär det att möjligheterna till växt- och djurförädling snabbt försämras. Det kan på sikt leda till minskad produktion, försämrad kvalitet på maten vad gäller både näringsvärde och andra egenskaper, t.ex. lagringsbeständighet eller motståndskraft mot sjukdomar, alltså svampangrepp och insektsangrepp. Naturligtvis innebär det att själva grunden för jordbruksnäringen undergrävs. Samma sak kan sägas om skogsbruksnäringen, liksom om andra näringar som ytterst bygger på levande växter eller djur.

Det är därför motiverat att kräva att en strategi för bevarande och hantering av genetiska resurser utarbetas så fort som möjligt. Strategin skall vara inriktad på att klarlägga och bevara den nu existerande genetiska variationen. Överlevnaden av alla arter och raser måste tryggas. Också den genetiska variationen inom varje art och ras måste tryggas. Det är där det kanske slarvas mest för närvarande. Den genetiska variationen skall inte bara bevaras utan också ges en chans att utvecklas. Det förutsätter att man har naturliknande miljöer och att man har kvar många olika typer av kulturer, alltså att man tillåter en ganska stor variation t.ex. i fråga om de sädeslag man odlar och de djurraser som man håller i olika delar av landet. Genbanker behöver upprättas eller förstärkas, och forskningen måste intensifieras kring dessa frågor. Här har naturligtvis den alternativa odlingen liksom den alternativa djurhållningen en given plats, för där ägnar man sig många gånger åt att använda andra raser än de förhärskande.

Med detta vill jag yrka bifall även till reservation 3.

Anf. 115 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Ordet forskning används ibland litet slarvigt. Man kan stundtals få uppfattningen att försök av olika slag är liktydigt med forskning. Av denna syn kan följa en kritik mot att forskningen, dvs. försöken, inte får

det stöd som man anser att forskningen förtjänar.

Detta blev vi i jordbruksutskottet väl uppmärksammade på i förrgår då vi träffade representanter för skogs- och jordbrukets forskningsråd, SJFR. Det var ett ganska klagörande möte. Där påpekade man just den skillnad som råder mellan försök och forskning. För att ett projekt skall kallas forskning måste det hålla en viss kvalitativ nivå – och det är ju rätt självklart. Kvalitetsaspekten på forskningen är oerhört väsentlig. Detta komplicerar emellertid frågan om forskning rörande alternativ odling därför att kompetensen inom området fortfarande är ganska låg.

Problemet är inte pengar utan goda idéer, sade en av SJFR:s företrädare. Detta uttalande tycker jag är utomordentligt glädjande. Den alternativa odlingen har fått en sådan prioritet att det nu satsas så mycket pengar på den som trots allt sker, oaktat vad Annika Åhnberg tidigare var inne på. Det här beror på att människors krav, olika organisationers påtryckningar och en ökad allmän insikt om vikten av ett hälso- och miljöriktigare leverne har fått genomslag.

I jordbruksutskottets betänkande nr 8 behandlas ett antal enskilda motioner som bl.a. präglas av viljan att utveckla både lantbruk och trädgårdsodling på ett mera miljöinriktat sätt.

Jag noterar med tillfredsställelse att det när det gäller området alternativ odling inte finns några reservationer. Detta tolkar jag så att den tillfredsställelse som representanter för SJFR gav uttryck åt i går också genomsyrar utskottet.

Reservation nr 1 gäller forskning om och utveckling av herbicidresistenta grödor. Detta är en mycket angelägen fråga. Det är angeläget att den etiska debatten både fördjupas och breddas i Sverige, och det gäller då inte minst genmanipulation. Här har de politiska partierna en stor uppgift att fylla när det gäller att bedriva opinionsarbete, att sprida kunskap och insikt om dessa förhållanden. I dag har vi, som sagts tidigare, inget svenskt utvecklingsarbete beträffande herbicidresistenta grödor, och därför är det uttalande som reservanterna föreslår något av ett slag i luften. Man vänder sig mot någonting som egentligen inte finns här i Sverige. Frågan är emellertid allvarlig, och jag tycker att majoriteten gör ett bra förtydligande, när den hänvisar till djurskyddslagen och anser att samma uppfattning är giltig även för genmanipulation inom växtforskning.

Därmed, herr talman, yrkar jag avslag på reservation nr 1.

Reservation nr 2 tar upp frågan om återvinning av lösningsmedel, och reservanterna vill ha en intensifierad forskning och en intensiv kunskaps-spridning om återvinning.

Frågan om avfall och återvinning över huvud taget behandlades inte i våras i samband med miljöpropositionen. Det berodde på att naturvårdsverkets rapport till regeringen inte var klar. Nu har den rapporten kommit, och den bereds tillsammans med det dokument som står omnämnt i utskottsbetänkandet. Vi ser fram mot en lösning och mot en proposition i ärendet under nästa år. Denna fråga har ju med avfall över huvud taget att göra. Vi får då anledning att återkomma till frågan om just lösningsmedel.

Den tredje reservationen tar upp frågan om en strategi för att bevara genetiska resurser.

Det är ingen ny fråga för oss i kammaren, vi hade den uppe senast i juni i samband med behandlingen av den miljöpolitiska propositionen. Samma motivering som angavs då gäller enligt majoriteten i dag. Genomgående för den motiveringen är att det är av stor betydelse att skyddet av hotade växter och djur intensifieras.

Jag yrkar avslag även på reservation nr 3 och i övrigt bifall till utskottets hemställan i betänkande nr 8.

Anf. 116 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Ja, Margareta Winberg, vad är forskning? Det kan man naturligtvis fråga sig.

Att så liten andel av SJFR:s pengar gick till den så att säga rena alternativa odlingen hänger ihop med att man där har andra metoder – man har inte samma långt gångna metodutveckling. Man kan ju bedriva forskning även på den sidan, om man så vill. Det ligger uppenbarligen ett problem däri att man inte satsat på bredden när det gäller alternativ odling. Det handlar om utbildning. Det handlar om metodutveckling. Här skulle SJFR mycket väl kunna spela en mer aktiv roll och komma in även på andra områden. Man skall komma ihåg att SJFR är en relativt begränsad organisation som ger pengar till specifik forskning med specificerade krav. Om man skall få fart på alternativ odling måste man ta ett bredare grepp.

När det gäller gentekniken är det inte bara fråga om en etisk debatt. Jag försökte betona i mitt anförande att vad som är på gång inom den nya gentekniken är att man anpassar grödor till bekämpningsmedel. Detta kan man driva mycket långt. Det leder till att vi låses fast vid ett kemikalieberoende, vid behov av kemiska bekämpningsmedel. Det vill de företag som tillverkar dessa medel, eftersom de tjänar pengar på att sälja medlen. Dessa företag är transnationella med svenska intressen. Det finns alltså all anledning för oss här i riksdagen att engagera oss i den frågan. Det är inte ett slag i luften, som Margareta Winberg sade. Jag är litet förvånad över de argument som Margareta Winberg använde. Det lät nästan som om hon menade att vi skulle isolera oss och inte ta hänsyn till vad som händer runt om i världen. Jag förutsätter att det bara var ett sätt att argumentera och att det inte låg någon egentlig innebörd i vad hon sade. Det kan ju inte vara så att socialdemokraterna har ändrat uppfattning och menar att vi skall isolera oss och inte anpassa oss till EG osv.

När det gäller avfallsfrågan och de lösningsmedel som vi för närvarande inte kan ta hand om i Sverige fick vi en hänvisning till den proposition om avfall som skall komma till våren. I det här fallet är det emellertid fråga om ett uppenbart problem som påtalades för ungefär ett år sedan i motionen av några socialdemokrater. Så som reservationen är utformad borde vi mycket väl kunna bifalla den här och nu. Det skulle snarast bli en förstärkning i regeringens arbete inför vårens proposition. Man skulle få litet klarare riktlinjer för vad som skall vara med i propositionen.

Jag yrkar bifall till de tre reservationerna.

Anf. 117 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! När Margareta Winberg inledningsvis talade om behovet av forskning och bekymren i samband med genteknik m.m. lät det nästan som om hon helst av allt skulle vilja rösta för bifall till reservationerna. Det vore förnuftigt att göra det.

Margareta Winberg började med att säga att det egentligen inte är pengar som fattas till forskning utan att det är idéer som fattas. Må så vara, men då är det mycket viktigt att bevara de genresurser vi har i dag, så att de finns kvar när idéerna dyker upp och vi inte då står där med en mängd idéer och det som dessa idéer skulle tillämpas på har försvunnit. Detta styrker ju egentligen våra motiv när vi hävdar att vi måste ha en strategi för att bevara genresurserna.

Sedan talade Margareta Winberg om de växter som man utvecklat så att de tål herbicider och således kan besprutas med sådana bekämpningsmedel. De medlen tillverkas ju inte i Sverige, sade Margareta Winberg, och då kan vi inte göra något åt det hela. Jag vet inte om det finns mycket av denna vara som vi över huvud taget tillverkar och utvecklar i Sverige. Mycket av detta kommer ju utifrån. Skall vi ha någon chans att påverka får vi nog ha uppfattningar även om det som kommer in över landets gränser. I annat fall kommer vi definitivt på efterkälken. Jag tycker att det är konstigt att man från socialdemokratiskt håll intar den här attityden, när man samtidigt vitt och brett talar om att vi skall minska användningen av dessa medel. Här ger man utan tvivel dubbla budskap till dem som sysslar med dessa frågor. De kan ju inte uppfatta uttalandena på annat sätt än att det är all right att bespruta.

Ungefär samma idéer sprider socialdemokraterna omkring sig när det gäller träda. Först skulle vi ha en svart träda för att vi inte skulle få överskott på spannmål. Sedan kom man underfund med att det kanske inte var så bra – det uppstod ju kväveläckage – och då måste man tillåta växtlighet. Och sedan skall vi spruta bort ogräset. Det är tokigt, och det här är också tokigt. Jag tycker inte att denna politik från socialdemokraternas sida går ihop.

När det gäller avfallet får vi hoppas att det är riktigt som Margareta Winberg sade, att det kommer en proposition till våren. Vi får också hoppas att man då tar tag i dessa frågor, som är mycket viktiga. Vi måste lösa de här problemen.

Anf. 118 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Margareta Winbergs definition av forskning fick mig att begära ordet för replik. Det är skillnad på forskning och försök, sade Margareta Winberg. Forskning är tydligen något fint som det är värt att satsa pengar på, men försök är någonting som inte är så fint. Vi fick också ett citat av vad representanterna för skogs- och jordbrukets forskningsråd yttrade i sammanhanget, att det inte är brist på pengar utan brist på idéer. Jag upprepar gärna det citatet, inte för att jag tycker – som Margareta Winberg gör – att det är glädjande, utan för att jag tycker att det är beklämmande. Vem skall definiera begreppet forskning?

Den alternativa odlingen är ju ett helhetssystem. Det handlar inte om enskilda delar som kan isoleras till försöksrutor på forskningsanläggningar

eller till provrör i laboratorier, utan för att få ökade kunskaper om den alternativa odlingen krävs fullskaleförsök på gårdar som är omlagda till alternativ odling. Det kan hända att de etablerade forskarna inte tycker att det är särskilt tjustigt, att det låter alltför simpelt och vanligt för dem, men det behöver faktiskt inte betyda att det är sämre forskning för det. Det är inte säkert att det är etablissemangen som har den rätta definitionen av begreppet forskning. Jag tycker att det är mycket viktigt att det här stödet läggs om, så att fullskaleförsök räknas som viktig forskning för den alternativa odlingen. Det är nämligen viktig forskning.

När det sedan gäller diskussionen om gentekniken vill jag säga att den problematiken är mycket svår att hantera. Gentekniken inrymmer både hot och möjligheter för oss. Men i fråga om delar av den kan vi redan nu inta definitiva ståndpunkter. Dit hör den forskning som utförs för att göra grödor motsländskraftiga mot bekämpningsmedel, så att företagen som säljer bekämpningsmedel kan fortsätta med det. Det finns inte någonting positivt i en sådan utveckling. Vi måste säga stopp, och det måste ske snabbt. Det handlar om att ge företagen tydliga signaler om hur vi ser på detta. Det gäller att få dem att inse att vi står inför en framtid där restriktionerna kommer att bli ännu hårdare, att det är dags för dessa företag att lägga om sin verksamhet. Det är viktigt att så fort som möjligt tydligt tala om detta för dem.

Anf. 119 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! Först till Annika Åhnberg. Jag talade inte om att det skulle vara finare att hålla på med forskning och att försök skulle vara mindre fint. Vad jag talade om var att det krävs en viss nivå på ett projekt – kalla det gärna försök – för att det skall få kallas forskning. Jag tycker att det är viktigt att man vidmakthåller detta krav, om inte för annat så för att man skall skapa trovärdighet inom den relativt nya bransch som heter alternativ odling och för att man skall kunna argumentera emot mycket kraftiga och mäktiga intressen, som inte gillar denna verksamhet utan kallar den för flum och annat. För att man skall ha trovärdiga argument är det viktigt att ha hög kvalitet på det som vi gör. Därmed inte alls sagt att vi inte skulle ha försök. Till försök som alltså är av något lägre kvalitet får vi använda andra pengar.

Jag anser inte att fullskaleförsök inte skulle rymmas inom forskningen. Det fick vi också klart för oss av dessa representanter, men hittills hade de inte hunnit så långt att de hade kunnat utveckla fullskaleförsök. Jag är övertygad om att också detta kommer.

Roy Ottosson talade också om alternativ odling och att SJFR skulle spela en mer aktiv roll. Jag tror att de kommer att spela en aktivare roll och att de kan inspirera jordbruket till att ta sig an detta nya på ett positivt sätt. Det är ju också viktigt att man påverkar lantbruket på ett positivt sätt och inte går ut med något slags pålaga utan att lantbruket och lantbrukarna själva inser att detta är en möjlighet, något bra och positivt. De skall inte tycka att detta är något som de är tvungna att göra. De uttryckte själva att detta är det stora lyftet för jordbruket. Det var en ganska trevlig formulering.

Jag är fullt medveten om att de multinationella bolagen vill tjäna pengar. Vi skall inte isolera oss här i Sverige. Det är miljöpartiet som har den

filosofin. Med den argumentering som vi emellertid hade då vi behandlade djurskyddslagen har vi sagt att det betyder att regeringen håller ögonen på frågan. Det infördes också vissa restriktioner. Detta överför vi nu på växtnäringens område.

Anf. 120 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Herr talman! Margareta Winberg talar om att det krävs en viss nivå på forskningen för att den skall accepteras. Den viktiga frågan är ju just vem som skall definiera den nivån. Vems definitioner är riktiga? Är det etablissemangets? Skall vi inte lita på att de jordbrukare som själva har börjat med alternativ odling vet vilka kunskaper de behöver och vad som är mest akut för dem att få reda på? Jag tycker att vi skall det.

Vi är nog mer eniga i den här frågan än vad denna debatt har gett sken av. Jag vill gärna ta fasta på vad Margareta Winberg sade: att hon är övertygad om att fullskaleförsök är någonting som kommer att få utrymme inom forskningen för alternativ odling.

Anf. 121 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Nej, det ingår inte i miljöpartiets filosofi att isolera Sverige, tvärtom! Vi skall ingå i ett internationellt sammanhang, men vi skall arbeta aktivt för att påverka de internationella sammanhangen. Tydligen är det emellertid socialdemokraternas filosofi här i dag att isolera Sverige när det gäller att försöka påverka utvecklingen av gentekniken i syfte att göra oss mer beroende av kemiska bekämpningsmedel. Sådana medel har en katastrofal effekt på den natur som vi har runt omkring oss. Se hur det gick med havsörnen, pilgrimsfalken osv. Är det sådana saker som vi skall ha? Är det sådant som är anpassning till EG och hela det internationella samarbete som socialdemokraterna annars talar så varmt för? Nu passar det tydligen för socialdemokraterna att hävda isolationismen.

Nej, vi skall arbeta aktivt internationellt med dessa frågor. Vi skall driva linjen, inte bara i Sverige utan i alla internationella sammanhang, att genteknisk manipulation i syfte att göra oss mer beroende av kemiska bekämpningsmedel är något som vi inte skall ha utan som vi i stället säger nej till. Vi skall också försöka att få alla andra att säga nej till detta.

Anf. 122 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Margareta Winberg lutar sig mot det beslut om djurskyddslag som vi fattade härförleden och säger att samma regler måste gälla växter. Det är egentligen inte mycket att luta sig emot i detta avseende. Även då framförde vi krav om att vi skulle ha en strategi för att bevara genresurser. Det enda som framgick vid behandlingen då var ungefär att regeringen skall bevaka dessa frågor och framlägga förslag om så krävs. När regeringen väl har kommit så långt har emellertid redan det hänt som inte skulle hända.

Anf. 123 MARGARETA WINBERG (s) replik:

Herr talman! När det gäller genetiska resurser har vi för det första de artdatabanker som finns hos lantbruksstyrelsen. För det andra har vi en hel del privata initiativ, och vi kommer vid behandlingen av nästa ärende att ta

upp ett av dem. Som Roy Ottosson sade tidigare har vi också alternativa produktionsformer som kommer att förebygga den utslagning som vi talar om. Naturvårdsverket håller också på att ta fram ett handlingsprogram för detta.

Till slut vill jag säga att vi för en viktig diskussion, men den är något teknisk. Allra viktigast för att slippa en diskussion om hotade arter, både växter och djur, är ju att förebygga. Det allmänna miljövårdsarbetet spelar då en mycket stor roll. Den debatten har vi haft under våren, och vi kommer säkert att föra den igen efter den allmänna motionstiden nästa vår.

När det gäller utvecklingen av herbicidresistenta växter vill jag bara säga att miljövårdsberedningen vid sitt nästa sammanträde också kommer att behandla dessa frågor. Vi inte bara talar om dessa saker, utan det händer också något. Regeringen försöker följa upp de tankar och förslag som vi har, även om förslagen inte utmynnar i ett tillkännagivande i denna kammare.

Anf. 124 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande 1988/89:8 behandlar några motioner väckta under allmänna motionstiden i januari. Det gäller vissa forskningsfrågor. Motionerna har avstyrkts av utskottet bl.a. med hänvisning till pågående överväganden inom regeringskansliet och övrigt pågående arbete på fältet.

Vi moderater står bakom betänkandet, och jag vill något kommentera detsamma.

I yrkanden tas upp förslag om satsningar av forskningsmedel decentraliserade till lokala utvecklingsprojekt i Skåne och Östergötland. Det skulle gälla igångsättningsförsök och demonstrationsförsök på offentligt ägda jordbruk, t.ex. jordbruk ägda av hushållningssällskap och lantbruksskolor. Försöken i nu aktuellt sammanhang är inriktade på alternativa odlings- och produktionsmetoder.

Herr talman! Sådana försök pågår redan och flera skall sättas i gång. Ett exempel är Bjärred vid Bjärsjölagård i Skåne.

I utskottets skrivning framgår att i frågor med huvudsaklig regional inriktning och i större skala samt vid förläggande av fältförsök i landets olika regioner är SLU och andra forskningsorgan bäst lämpade att planera och genomföra försök på ändamålsenliga platser. Ofta genomförs dessa försök på lantbruksskolor och på av hushållningssällskap drivna gårdar.

Vid den utfrågning som utskottet haft med SJFR – skogs- och jordbrukets forskningsråd – framfördes också vikten av att projekten har så god bärighet som möjligt och chans att ge så objektiva resultat som möjligt, till gagn för framtiden. Många tänkta projekt har inte bedömts ha denna självklara grund för att ge ett kvalitativt forskningsresultat.

Herr talman! Då det gäller genmanipulation inom växtforskningen hänvisas i betänkandet i tillämpliga delar till vad som sades i våras, i samband med behandlingen av förslaget till ny djurskyddslag. Användningen av genteknik för direkt eller indirekt påverkan måste i många fall ifrågasättas från etisk synpunkt. Därför är det viktigt att användningen hålls inom acceptabla ramar och att en handlingsberedskap att ingripa finns. 1988 har också fastställts ett program om inrättande av ett särskilt nordiskt utskott för

etik inom bioteknologin. Bl.a. skall detta utskott bidra till en värdering av de etiska normerna för forskning och tillämpning inom detta område, och det tycker vi moderater är bra.

Då det gäller strategin för bevarande och hanterande av genetiska resurser, som också tas upp i betänkandet, kan erinras om vad som sades i våras vid behandlingen av den miljöpolitiska propositionen, då behovet av kraftfulla åtgärder för skydd av utrotningshotade växt- och djurarter underströks. Anslaget för detta ändamål utökades, och beslut fattades om att naturvårdsverket skulle ansvara för att ett särskilt handlingsprogram utarbetas på området.

Herr talman! Vi moderater finner att de skrivningar som finns i detta betänkande täcker det som för tillfället krävs, och jag vill därför yrka bifall till majoritetsskrivningen.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 10.)

Kammaren övergick till att debattera jordbruksutskottets betänkande 9 om skyddet av utrotningshotade djur.

Skyddet av utrotningshotade djur

Anf. 125 ANDERS CASTBERGER (fp):

Herr talman! Det är ju så att flera djurarter är hotade. Det gäller både arter som här i Norden anses vara exotiska och flera arter av djur som har sin huvudsakliga hemvist just i Nordeuropa.

Orsakerna varierar – en normal artsmässig omsättning förekommer naturligen. Men ett hot som alltmer kommit i förgrunden är alla de miljögifter som påverkar djurlivet. Effekten blir att vissa arter helt enkelt är utrotningshotade.

Här behövs ytterligare forskning, men också skydd – det har vi i folkpartiet framhållit många gånger tidigare.

Ett sätt att göra detta är det initiativ som tagits av Stiftelsen Bohus Avelscentrum – Åby säteri. Nu är det så att åtgärderna brådskar, och det är i ljuset av detta som vi i folkpartiet anser att man skall se den motion med c- och s-ledamöter bakom som nu flera partier följer upp, men märkligt nog inte socialdemokraterna själva. Hur kan det komma sig? Här avslöjas återigen en lucka i den socialdemokratiska miljö- och inte minst naturvårdspolitik. Den framhålls ju av socialdemokraterna själva som heltäckande, men vid demaskeringen visar det sig att den trots allt är bristfällig.

Genom att bifalla reservationen – som också moderaterna kan göra – har faktiskt riksdagen möjlighet att se till att regeringen åtminstone gör en avvägning av frågan i den kommande budgetpropositionen.

Herr talman! Den chansen anser jag att vi skall ta, och därför yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 126 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Den här frågan har vi debatterat en stund, för det som tas upp i den motion som jag själv och Lisbet Calner har skrivit berör en del av det som vi behandlade i samband med det förra betänkandet.

Det är faktiskt så att en hel del djur är utrotningshotade. Man vet inte riktigt hur säkert hur många, men det kanske rör sig om ett par tusen större ryggradsdjur som är dödsdömda om det inte sker någonting, om man inte skapar förutsättningar för att de skall kunna leva vidare. Det rör sig då inte bara om tropiska vilda djur, utan också om de vanliga djur som finns här i vårt eget land, av olika sorter som kanske inte är så vanliga. Avelsarbetet går ju ut på att ta fram bättre och bättre djur, och de som man då bedömer inte avkastar lika mycket försvinner så småningom. Men det är inte säkert att det är rätt – dem kanske vi kommer att behöva ha kvar senare. Därför är sådana insatser som sker på Bohus Avelscentrum vid Åby säteri mycket bra. Det gäller inte bara tamdjuren, utan också en del vilda djur som järv, varg och lo kan bli aktuella i det sammanhanget.

I debatten om det förra betänkandet hänvisade Margareta Winberg till att det sker en del privata initiativ för att bevara genresurser, men när vi nu kommer till det praktiska exemplet och skall behandla just dessa privata initiativ, så vill man inte ställa upp och hjälpa till.

Men detta sker naturligtvis inte utan att det finns pengar. Det krävs ekonomiska resurser och ekonomiska garantier för att det hela skall fungera. Det är därför som vi har sagt i vår reservation att regeringen måste lägga fram förslag till riksdagen, när man nu sitter med budgetarbetet, så att det finns pengar till de myndigheter som har att hantera sådana här frågor. I dag har vi inga pengar utan står där tomhänta. Även om de tycker att ett projekt är jättebra, kan de inte hjälpa till. De kan bara ge en klapp på axeln och ett trevligt ord på vägen, men det startar man inte en sådan här verksamhet på.

Det är därför viktigt att få ett uttalande från riksdagen som ger regeringen en uppmuntran på vägen och talar om att den nog bör se till att det finns pengar för sådana ändamål. Sedan får vi återkomma i januari om detta inte tillgodoses – det lovar vi.

Med det sagda yrkar jag bifall till den reservation som fogats till detta betänkande.

Anf. 127 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det här är på sätt och vis en fortsättning av den diskussion som vi alldeles nyss hördc här i kammaren, eftersom det här handlar om att i praktiken bevara utrotningshotade djur.

Det här betänkandet förhåller sig till en enda motion, en motion som vill att riksdagen uttalar sitt stöd för en alldeles unik anläggning. Det gäller Åby säteri, en anläggning som nu är under uppbyggnad och vars syfte är att bevara utrotningshotade djurarter.

Det är tre grupper av djur man vill ägna sig åt. Först är det svenska hotade lantraser som olika hönsraser, ryafår och rödkulla. Vidare är det hotade nordiska vilda djur som utter, hasselsnok och klockgroda. Slutligen är det också hotade exotiska djur som exempelvis snöleopard. Det senare, att vi också skall ta hand om exotiska djur, beror på att anläggningen skall vara en

länk i en världsomspännande kedja, och Sverige skall ha en del av ansvaret för att bevara utrotningshotade djur. Det gäller då djur som lever under klimatförhållanden som stämmer överens med våra.

Verksamheten drivs av en ideell stiftelse utan vinstsyfte. Det är ett viktigt initiativ som har tagits, och därför är det angeläget att verksamheten ges möjlighet att existera. Vi anser att detta är ett samhällsintresse, och riksdagen bör därför ge regeringen i uppdrag att ta upp detta i samband med budgetpropositionen.

Det påpekas i reservationen – som jag yrkar bifall till – att det är en förutsättning att vederbörliga naturvårdshänsyn tas i samband med anläggningens uppförande, och det förtjänar naturligtvis att understrykas.

Anf. 128 ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Det här är ett konkret exempel på hur man kan bygga upp genbanker och hur man kan skydda och rädda hotade växt- och djurarter. I det här fallet handlar det om djurarter. Men det gäller även att bevara den genetiska bredden och variationsrikedomen.

Man åsyftar alltså en anläggning för vissa djur. Men det förutsätter att det finns ett internationellt nätverk. I och för sig finns det redan ett sådant. Tyvärr finns det inte någon anläggning av den här typen i Sverige. Däremot finns det goda förutsättningar i detta sammanhang.

Åby säteri i Bohuslän har alltså tagit ett initiativ i detta avseende. Man har slagit in på rätt väg, och man har också hunnit arbeta upp en verksamhet. Därför är det väsentligt att de möjligheter tas till vara som detta initiativ ger. Det gäller att bygga vidare på detta.

Om den här frågan segdras eller mals i ett slags byråkratisk kvarn under en längre tid, kommer intresset för dessa saker att falna. Dessutom skulle det få en negativ inverkan när det gäller resurserna. Sedan kan detta uppfattas som en varning för ytterligare initiativ i denna riktning. Då kanske man inte gör så mycket mera i detta avseende.

Mot den bakgrunden är det viktigt att ett beslut fattas i denna kammare, som innebär att regeringen i budgeten måste ta hänsyn till just den här anläggningen.

Med detta yrkar jag bifall till reservationen i betänkandet.

Anf. 129 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Jordbruksutskottet behandlar i det aktuella betänkandet en motion från den allmänna motionstiden 1988 om stöd till Stiftelsen Bohus Avelscentrum-Åby Säteri.

Till betänkandet har fogats en reservation, vilken jag yrkar avslag på.

I motion 1987/88:Jo732 framhåller motionärerna det nödvändiga i att med särskilda insatser bibehålla hotade växt- och djurarter.

Situationen för de utrotningshotade djuren är enligt motionärerna mycket allvarlig, varför resurser måste skapas för ett framgångsrikt avelsarbete. Vidare säger motionärerna att det inte bara är tropiska djur som hotas av utrotning utan att även vanliga lantraser, husdjur, vilda nordiska djur och djur som lever i klimat påminnande om det nordiska hotas.

Genom ideella insatser har vissa arter räddats – bl.a. genom avelsarbete.

antingen i speciella avelsanläggningar eller genom lokal utfodring, m.m. De mest kända avelsanläggningarna är Jersey Wildlife Preservation Trust i England och Front Royal i USA. I Norden finns det ännu inte någon anläggning med motsvarande verksamhet.

I mars 1988 bildades Stiftelsen Bohus Avelscentrum. Man ville förverkliga planerna på ett avelscentrum. Grundfondskapitalet beträffande stiftelsen skapades av 49 privatpersoner. Stiftelsen har fått in 1 milj. kr. genom sponsring från Skanska, Länsförsäkringar och Sparbanken Väst. För att nedbringa investeringskostnaderna kommer mycket arbete att läggas ned på att få in pengar genom insamling. Företag, privatpersoner och organisationer skall på olika sätt kunna stödja uppbyggnaden. Den exakta utformningen av projektet är ännu ej klar.

När det gäller behovet av resurser inrättades ett särskilt anslag för vård av utrotningshotade arter m.m. under riksmötet 1986/87. I jordbruksutskottets betänkande 1986/87:7 framhölls bl.a. att vården av de hotade växt- och djurarterna bör grundas på särskilda program och att möjligheterna till samarbete och samordning mellan myndigheter och idella organisationer skall tas till vara.

Utskottet har även vid andra tillfällen understrukit vikten av att ifrågavarande arbete rätt främjas och att nödvändiga åtgärder vidtas för bevarandet av hotade djurarter.

En stark och målinriktad forskning, liksom särskilda handlingsprogram för vård av akut hotade arter, har därvid av utskottet framhållits som grundläggande förutsättningar för ett framgångsrikt artbevarande. Dessa förutsättningar är alltså giltiga och förtjänar att återigen framhållas.

Utskottet delar motionärernas uppfattning så till vida att den nu aktuella stiftelsen, Stiftelsen Bohus Avelscentrum-Åby Säteri, utgör exempel på ett värdefullt initiativ för artbevarande verksamhet. Utskottet utgår från att lantbruksstyrelsen samt berörda forskningsorgan och myndigheter i övrigt även i fortsättningen med stor uppmärksamhet följer utvecklingen på detta område. Ett utvecklat och fördjupat samarbete med institutioner av den art som stiftelsen representerar är enligt utskottets mening ett viktigt led i detta arbete. Utskottet anser sig dock inte för närvarande ha tillräckligt underlag för att utpeka stiftelsen som mottagare av statligt stöd i form av ekonomiskt bidrag.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationen och bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande 9.

Anf. 130 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Inge Carlsson talade så vackert om det här projektet att jag trodde att han i slutet av sitt anförande skulle ta tillbaka det inledningsvis framförda yrkandet om avslag på reservationen. Men han gjorde inte det. Det tycker jag är synd.

Inge Carlsson hänvisar till anslaget från i våras – ett anslag som regeringen fastställde till 2 milj. kr. och som riksdagen senare höjde till 3 milj. kr. Men fortfarande rör det sig här om mycket litet pengar, med tanke på allt det som måste göras i detta sammanhang.

Uppmaningen till lantbruksstyrelsen och andra myndigheter att följa detta

exempel och att lämna allt stöd som kan behövas blir således egentligen bara tomma ord.

Man löser inte några problem enbart genom att följa utvecklingen. Samhället måste faktiskt ta sitt ansvar när det gäller att stödja sådan här verksamhet och se till att idéer och frivilligt arbete uppmuntras. På det sättet får vi en utveckling på detta område. I annat fall blir det som Roy Ottosson tidigare sade – nämligen att man håller på ett tag men att man så småningom tröttnar. Detta kan upplevas som en varning för andra som eventuellt skulle vilja starta en verksamhet.

Jag tycker således att vi har mycket stor anledning att följa upp reservationen. I och för sig innebär den inte något direkt bidrag till Stiftelsen Bohus Avelscentrum – Åby Säteri. Berörd myndighet får avgöra den saken. Däremot måste vi se till att myndigheten i fråga – t.ex. lantbruksstyrelsen – har ekonomiska resurser. Det är också vad reservationen till betänkandet går ut på.

Anf. 131 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Ännu en gång vill jag betona behovet av att fler anläggningar av det här slaget kommer till stånd – det gäller då runt om i världen – och att vi i Sverige har goda förutsättningar på detta område.

Vidare vill jag peka på att det finns flera arter i den svenska faunan som är mycket hårt trängda. Det gäller t.ex. uttern. Orsaken är vattenkraftsutbyggnaden. Sverige är alltså verkligen inte något föredöme för den internationella naturvården när det gäller skyddet av arter.

Socialdemokraterna vill tydligen inte framhålla det aktuella projektet. Det leder till osäkerhet. Allt det som sägs i utskottsbetänkandet blir således bara tomma ord. Man måste se till att regeringen verkligen får upp ögonen för detta. Det är ett sätt att betona att anslaget till skydd av hotade arter måste höjas kraftigt. Jag hoppas att regeringen också gör det i sitt budgetförslag.

Skillnaden mellan reservationen och utskottets skrivning är att reservationen mycket starkare betonar vikten av att man stödjer denna verksamhet. Dessutom framhålls det aktuella initiativet i reservationen, vilket är alldeles utmärkt. Om detta initiativ framhålls, kommer intresset i Sverige för dessa saker säkert att öka. Forskningen kan ta fart. Dessutom kan vi kanske rädda några av de runt om i världen akut hotade arterna.

Artutrotningen accelererar för närvarande. Det gäller, tyvärr, också på våra breddgrader. Det finns därför all anledning att stödja projektet i fråga. Jag beklagar att socialdemokraterna är så återhållssamma i det avscendet. Men en av motionärerna är socialdemokrat. Det återstår att se hur den socialdemokraten kommer att rösta.

Anf. 132 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Inge Carlsson säger att situationen är allvarlig, och det kan inte nog understrykas. Likaså ställer han sig bakom uppfattningen att samarbetet mellan myndigheter och ideella organisationer bör tas till vara. Nå, men varför då göra det till enbart tomt prat? Det måste man fråga sig.

Det påpekas också i betänkandet, vilket Inge Carlsson själv stryker under, att de grundläggande förutsättningarna för ett framgångsrikt artbevarande

alltjämt är giltiga och förtjänar att återigen framhållas. Sedan stryker Inge Carlsson under att han instämmer i motionärernas uppfattning, men helt plötsligt bara så till vida att detta skulle utgöra ett exempel – tydligen ett bland många exempel. All right – det är sant. Men då måste jag fråga Inge Carlsson: Varför skall det leda till en så slapp inställning så att man bara skall "följa utvecklingen"?

I sitt anförande ger Inge Carlsson sken av att alla pengar redan är i hamn, och han åberopar allehanda jätteföretag som förhoppningsvis skall ge litet allmosor. Men varför sätter sig då socialdemokraterna till motvärn? Hur kan socialdemokraterna säga av möjligheterna att ordna pengar? Varför kan ni inte överväga att ge regeringen chansen att ordna pengar i budgetpropositionen? Det måste vi få svar på, Inge Carlsson.

Anf. 133 INGE CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Vi socialdemokrater är inte återhållsamma, men den svenska riksdagen kan inte gå förbi de myndigheter som har fått anslag för att bl.a. bevara utrotningshotade arter. Det har blivit litet av en nyordning sedan Lennart Brunander och centerpartiet satt vid makten och på alla möjliga sätt kunde sprida ut pengar.

Jordbruksutskottets ledamöter har fått en skrivelse från stiftelsen där det sägs att den exakta utformningen kommer att bli klar efter sommaren. Skrivelsen kom den 3 november 1988, dvs. för en månad sedan. Innan vi i riksdagen kan ta ställning måste vi ha vetskap om hur forskningen totalt sett skall bedrivas och om hela projektets omfattning över huvud taget. Nu har stiftelsen tagit ett lån och har fått in en hel del pengar till projektet, och om ni inte nöjer er med detta får ni komma tillbaka när budgetpropositionen läggs fram om en månad.

Anf. 134 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Inge Carlsson säger att riksdagen inte kan springa förbi de myndigheter som skall sköta dessa frågor och som har fått pengar för detta. Men de har ju inte pengar. Lantbruksstyrelsen har egentligen inte haft några pengar alls för att bevara djurarter. Det är litet bättre på växtsidan, bl.a. med genbanker, men på djursidan har man inte haft någonting. Det är detta som är det allvarliga.

Om man nu anser att Stiftelsen Bohus Avelscentrum – Åby Säteri är ett bra projekt att satsa på bör man skapa möjligheter för detta. Det är det vi vill göra genom reservationen.

Representanter för stiftelsen har varit i utskottet och gjort en mycket fin presentation av sin verksamhet. Detta om inte annat borde ha kunnat övertyga socialdemokraterna om det viktiga i projektet.

Inge Carlsson säger dessutom att det numera finns gott om pengar. Den nuvarande regeringen har tydligen lyckats ordna pengar. Sanningen är den att oljepriserna och dollarn har gått ner, och på det sättet har Sverige fått en bättre ekonomi. Det är då så mycket värre att socialdemokraterna inte vill avsätta några pengar till just denna viktiga verksamhet. Det är mycket allvarligt.

Det är klart att vi kommer tillbaka i januari. Det kan vi göra, men det är

värre för dem som tar dessa initiativ; om de inte får pengar är det inte säkert att de kan komma tillbaka när de inte orkar längre.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Skyddet av utrotnings-
hotade djur*

Anf. 135 ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Det är naturligtvis inte fråga om att gå förbi andra myndigheter på något sätt, utan det är fråga om att äntligen börja göra någonting och satsa på skyddet av hotade arter. Här finns nu ett initiativ som är mycket bra. Denna stiftelse är så initiativrik att den inte väntar på beslut i riksdagen utan sätter i gång att samla in pengar så gott den kan. Man lever alltså på välgörenhet – så är det tyvärr i mycket stor utsträckning när det gäller naturvård. Jag tycker inte att staten tar sitt fulla ansvar i dessa frågor.

Om riksdagen uttalar sig enligt reservationen har vi åtminstone kommit en liten bit på rätt väg. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Anf. 136 ANDERS CASTBERGER (fp) replik:

Herr talman! Folkpartiet har tidigare ensamt år efter år reserverat sig för anslag till utrotningshotade djurarter. Nu är det fler som kommer med, men socialdemokraterna bekämpar fortfarande detta initiativ – tydligen med näbbar och klor. Det är en ren räddningsplanka när Inge Carlsson framhåller att riksdagen inte kan gå förbi andra myndigheter. Det påstås inte heller i reservationen – vi går inte förbi dem. Läs reservationen!

Det handlar i stället om att regeringen skall få en chans att återkomma med detta förslag i budgetpropositionen. Skulle det helt plötsligt vara regeringen obetaget att komma med sådana förslag? Nej, Inge Carlsson försöker i stället vricka det till att det är vi som skall återkomma i samband med budgetpropositionen. Vad är nu detta för ett byråkratiskt vrickande hit och dit? Ge i stället svar på de frågor som jag ställde i min förra replik, Inge Carlsson, och försök inte komma undan när det gäller anslag och stöd till en mycket viktig verksamhet!

Anf. 137 INGE CARLSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall citera vad som står i denna reservation: "Utskottet anser vidare att det är statsmakterna som har det yttersta ansvaret för att skapa de ekonomiska förutsättningar som erfordras för att kunna stödja initiativ av förevarande slag."

Detta initiativ är alltså från början ett privat initiativ, och vi socialdemokrater säger att vi naturligtvis stöder det, men innan vi kan gå in och ekonomiskt stödja projektet måste det fullständiga projektet presenteras. Det har inte gjorts. Jag har hört med stiftelsen att projektet kommer att kunna presenteras, inte nästa sommar, som det står i skrivelsen, utan någon gång i början på våren 1989. Först därefter kan alltså staten gå in och eventuellt stödja projektet ekonomiskt.

Anf. 138 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande 1988/89:9 behandlas en motion om bevarande av utrotningshotade djur. Situationen för de utrotningshotade djuren är enligt motionärerna mycket allvarlig, varför resurser måste skapas för ett framgångsrikt avelsarbete. Motionärerna har också

framhållit att det inte bara är tropiska djur som hotas av utrotning utan även vanliga lantraser, husdjur, vilda nordiska djur och djur som lever i klimat påminnande om det nordiska. Genom generella insatser har vissa arter räddats. Detta är positivt.

Hushållningssällskapet har nu tagit initiativ och bildat Stiftelsen Bohus Avelscentrum-Åby Säteri, för att försöka förverkliga planerna på ett avelscentrum.

Man framhåller också att anläggningen behöver allt stöd den kan få, särskilt i inledningsskedet då kapitalkostnaderna är betungande. Detta är givetvis riktigt. Jag vill dock erinra om att resurser för att säkerställa mångfalden i flora och fauna föranledde inrättandet av ett särskilt anslag för vård av utrotningshotade arter under riksmötet 1986/87. Jag vill också framhålla att utskottets majoritet är positivt inställd till dessa aktioner. Men utskottet anser inte att man har tillräcklig grund för att fatta ett beslut om ett direkt ekonomiskt stöd. Ofta är det svårt att snabbt avgöra vilka projekt som skall stödjas, och normalt brukar riksdagen inte på sådana grunder som föreligger i detta ärende fatta beslut om ett direkt ekonomiskt stöd. Det finns anledning till ett fördjupat arbete med detta projekt, och dessförinnan är inte heller vi villiga att medverka till ett stöd. Det finns alltså möjlighet att återkomma när större klarhet föreligger.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 139 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Anledningen till att jag begärde ordet på nytt är att det finns en aspekt i det tidigare replikskiftet som jag tycker att det känns angeläget att ytterligare belysa.

Det finns en problematik i denna fråga som tyvärr inte förekommer bara här utan som jag stöter på ganska ofta. Den ser ut ungefär så här: Vi har å ena sidan människor, idealister, som har en idé, någonting de tror på och vill kämpa för. I detta fall är det skyddet av utrotningshotade djur. Vi har å andra sidan den stora samhällsapparaten som vi sitter i toppen på – åtminstone tror vi det. Problemet är att sällan möts dessa två. Människor hänvisas av olika kommittéer och styrelser fram och tillbaka mellan olika institutioner. Först lägger man ned mycket arbete på att skicka in ansökningar åt olika håll. Sedan blir man desperat och till sist ger man upp. Ofta är anledningen till att människor skyfflas hit och dit att alla dessa styrelser eller institutioner visserligen har en penningpåse men att den är liten. Man hoppas hela tiden att det skall finnas någon annan någon annanstans som har en något större penningpåse och som är mer benägen att dela med sig.

Nu har vi möjligheten att åtminstone i detta fall se till att någon penningpåse blir tillräckligt stor för detta viktiga och angelägna projekt. Jag tycker att vi skall ta vara på den möjligheten. Vår uppgift, herr talman, kan inte vara att bygga upp hinder för människor som arbetar med viktiga och angelägna uppgifter utan vår uppgift måste vara att riva dessa hinder.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

(Beslut fattades efter debatten om jordbruksutskottets betänkande 10.)

Kammaren övergick till att debattera jordbruksutskottets betänkande 10 om jakt.

Anf. 140 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Jag skall inskränka mig till att något beröra reservation 2 angående jakt på sjöfågel. För en vecka sedan – i samband med behandlingen av JoU 2 angående fiske – talade jag om vikten av en levande skärgård. Det finns anledning upprepa vikten av att vi har en fast boende befolkning i våra skärgårdar. Förutom det självklara skälet att tillgången i form av mark och fiskevatten skall nyttiggöras, finns det flera skäl. Jag tänker på vår beredskap. Många spejande ögon året runt och även på sidan om farlederna är ett effektivt komplement till vår ordinarie kustbevakning. För turismen, det rörliga friluftslivet och skärgårdens fritidsboende är en fast boende befolkning en absolut nödvändighet.

Ett återinförande av en begränsad senvinterjakt på sjöfågel – som reservation 2 handlar om – skulle vara en åtgärd i positiv riktning för skärgårdarnas bofasta befolkning. Jag upprepar att förslaget gäller den bofasta befolkningen. En sådan jakt skulle kunna tillföra hushållen ett värdefullt tillskott och även innebära ett betydelsefullt trivselsmoment. Gamla erfarenheter visar att enbart hanfåglar av i första hand ejder skjuts. En sådan avskjutning har ingen som helst betydelse för beståndens fortlevnad och tillväxt och strider heller inte emot den allmänna principen att jakt inte skall bedrivas under föryngringstid.

Den bofasta befolkningen i våra kustband är mycket miljömedveten och mycket kunnig i natur- och viltvård. De framställningar som vid flera tillfällen gjorts av jägarnas och fiskarnas organisationer om den här frågan bör utan olägenheter för vår miljö kunna bifallas.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 2 till detta betänkande.

Anf. 141 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! I detta betänkande behandlas ett antal motioner som har med jakt att göra. Det förslag som föregående talare behandlade, nämligen en begränsad vårjakt på sjöfågel, har vi från centern ställt oss bakom. Vi tycker att det finns anledning att på alla möjliga sätt stödja de människor som stannar kvar och är bofasta i skärgårdsområdena.

Vi satsar på landsbygdens utveckling och vi satsar på turism, och allt detta innebär att vi mycket gärna vill att människor skall vara kvar på landsbygden. Sjöfågelsjakten under våren är en sak man ägnat sig åt i skärgården mycket länge – ja, inte nu under den senaste tiden men dessförinnan. Man vet precis på vilket sätt denna jakt skall bedrivas, och man är dessutom angelägen om att skapa goda förutsättningar för att sjöfågeln skall finnas kvar. Jag ser inte någon konflikt i att tillåta en begränsad jakt som ett naturligt beteende och önskan om att behålla sjöfågelbeståndet i miljön. Det är dessutom fråga om ett mycket litet antal människor, så det handlar inte om någon omfattande jakt. Att tillåta denna jakt skulle helt enkelt vara en uppmuntran till dessa människor och ett bevis på att vi uppskattar dem. Det är också viktigt att visa att det inte är något fel att bedriva sådan jakt utan att det är någonting naturligt.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

I betänkandet behandlas också motioner om fördelning av pengar till jaktorganisationerna. Den frågan har vi haft uppe i budgetsammanhang utan att lyckas få någon förändring av rådande förhållanden. Nu står vi inför ett nytt budgetarbete, och då menar vi från centerns sida att det är riktigt att ta upp anslag till jaktorganisationerna i budgetarbetet för att se vad som går att göra för nästa år.

Vi ställer upp bakom idén att man borde ha en bättre fördelning mellan jägarorganisationerna än vad som är fallet i dag. Vi förväntar oss att regeringen också tar de diskussioner vi fört i riksdagen på allvar och gör en ny bedömning och nya överväganden så att vi i januari kan få ett förslag som ser annorlunda ut. Om inte ett sådant förslag kommer får vi från centerpartiet och säkert också från andra håll väcka nya motioner med nya krav och ta en ny diskussion under våren när budgeten skall behandlas.

Jag yrkar bifall till reservation 2 och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 142 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservation nr 1. Jag anser att riksdagen bör bifalla den, och därmed en motion från allmänna motionstiden, som skrivits av representanter för centerpartiet och vänsterpartiet kommunisterna. Den handlar om bidrag till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare.

Innebörden i motionen är att det är orimligt att skillnaden är så stor mellan bidraget till Svenska jägareförbundet – som får 200 kr. per medlem – och bidraget till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare – som får 20 kr. per medlem. Båda organisationerna bedriver allmännyttig verksamhet. Riksförbundet har en mångskiftande verksamhet. Förbundet är remissinstans i frågor som rör jakt, anordnar utbildning för jägare och andra naturintresserade, har en omfattande ungdomsverksamhet och ger råd och information.

Man kan naturligtvis hävda, som Lennart Brunander nyss gjorde, att det nu är väl sent på året för att bevilja bidrag för 1988. Men dels kan man ge ett bidrag retroaktivt – pengarna kommer säkert till stor nytta även om det är sent på året –, dels är detta en viktig principfråga. Därför vore det värdefullt om riksdagen biföll reservation nr 1.

Anf. 143 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Jordbruksutskottets betänkande 1988/89:10 om olika jaktfrågor är ovanligt kort. Till betänkandet har fogats två reservationer.

Jag skall i all korthet framföra utskottsmajoritetens synpunkter på reservation nr 1.

Motionärerna yrkar att Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare skall tillerkännas ytterligare 1 milj. kr. för år 1988. De medel som regeringen fördelar ur jaktvårdsfonden går främst till jakt- och faunaorganisationer, bl.a. till våra riksomfattande jägarorganisationer, Svenska jägareförbundet och Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare. Bägge organisationerna bedriver en verksamhet som är till stor nytta för jakt och viltvårdsarbete.

Men det föreligger också stora skillnader. Svenska jägareförbundet har ca 150 000 medlemmar, medan Jägarnas riksförbund har ca 19 000 medlemmar. Svenska jägareförbundet har ett tungt administrativt ansvar, bedriver konsulent- och jaktvårdsverksamhet samt har ansvar för jaktberedningsfrågor m.m.

För denna uppdragsverksamhet åt staten erhåller Svenska jägareförbundet ersättning. Det är dock en skillnad när det gäller ersättning till den rena föreningsverksamheten. Där erhåller Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare medel endast från jaktvårdsfonden.

Utskottet har erfarit att regeringen för verksamhetsåret 1988 tilldelat Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare ett bidrag ur jaktvårdsfonden om 500 000 kr.

Med det anförda yrkar jag avslag på reservation nr 1.

Reservation nr 2 av moderata samlingspartiet och centerpartiet handlar om stöd för förslaget i motion JoU 824 om vårjakt på sjöfågel.

Den aktuella frågan har ett flertal gånger diskuterats i den svenska riksdagen. Vårjakt på sjöfågel har varit förbjuden i över 30 år, och det har inte framkommit några starka skäl för att ändra på den ordningen.

Motionärerna framhåller att för den bofasta skärgårdsbefolkningen skulle ett återinförande av vårjakt på sjöfågel upplevas som mycket positivt. Jakten skulle kunna tillföra hushållen ett värdefullt tillskott och även innebära ett betydelsefullt trivselselement.

Jag har svårt att förstå att det skulle vara trivsamt att bedriva jakt omedelbart före parningstider. Jag anser, tvärt emot motionärernas uppfattning, att det är den olämpligaste metoden för beskattning av en djurstam.

Sveriges kust är mycket lång. Ur havet hämtar vi en del av vår föda. För en del av kustbefolkningen är havet en inkomstkälla.

Men havet mår dåligt. De senaste 30 åren har olika föroreningar, bl.a. användningen av en mängd nya kemikalier inom jordbruk och industri, påverkat många arter.

Som en följd av giftspridningen är t.ex. pilgrimsfalken i dag på väg att försvinna ur den svenska faunan. Havsörnen är en annan art som drabbats hårt av miljögifterna. Havsörnen fanns förr längs alla våra kuster, men i dag finns den bara kvar i ostskärgården samt i det inre Norrland. Havsörnen är under häckningstiden mycket känslig för störningar av olika slag. Den känsligaste tiden är från början av mars. Under denna period räcker det med kortvariga besök av skridskoåkare, fritidsfiskare osv. för att havsörnen skall bli störd. Skulle man då tillåta jakt på sjöfåglar, förstår också jägarna vad det skulle medföra för havsörnens framtid.

Utskottets uppfattning är att ett återinförande av vårjakten på sjöfågel skulle innebära en belastning för Sveriges del i det internationella samarbetet på naturvårdens och miljövårdens område.

Jag yrkar bifall till hemställan i betänkandet och avslag på reservationerna.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 144 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Det är en märklig argumentation som Inge Carlsson avänder sig av, att det faktum att en organisation är större skulle i sig vara ett skäl att ge den ett större bidrag. När allt kommer omkring är förmodligen förhållandet det motsatta, dvs. ju större en organisation är, desto bättre klarar den sig utan samhällets stöd och ju mindre en organisation är, desto mer behöver den

stödjas. Nu yrkas det inte i reservationen att de här organisationerna skall få lika mycket pengar. Kravet är mycket modest och går i stället ut på att bidraget per medlem något skall jämnas ut, så att den mindre organisationen får ett bidrag på 75 kr. per medlem. Men skillnaden är fortfarande stor, om man jämför med den stora organisationen som har 200 kr. per medlem i bidrag.

Jag är inte nöjd med det här beskedet, och därför yrkar jag återigen bifall till reservation nr 1.

Anf. 145 CARL G NILSSON (m) replik:

Fru talman! Det är möjligt, Inge Carlsson, att denna jakt kan anses vara av liten betydelse.

När man staplar en rad åtgärder och effekter på varandra, blir det sammantaget betydande följder. Om man tar bort handredskapsfisket för skärgårdsborna och rättigheten att bygga en gäststuga, om man lägger till de skattemässiga effekterna av taxeringsvärdeshöjningarna osv., blir till sist situationen för våra skärgårdsbor – vi är ju överens om att vi vill ha kvar de boende där ute – ohållbar. En dag blir summan av det hela för stor. Därför vill vi att man skall vidta någon åtgärd som medför att utvecklingen blir den motsatta. Sedan urminnes tider vet man att senvinterjakten på ejder är till mindre skada för beståndet än vad den höstjakt som nu bedrivs är. Det har aldrig funnits så fina ejderbestånd som det just nu finns i vår skärgård. Ett förslag om att vidta en åtgärd av den typ som jag tidigare omnämnde, skulle mycket väl kunna bifallas. Jag yrkar återigen bifall till reservation nr 2.

Anf. 146 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Inge Carlsson anser att andjakten har liten betydelse. Jag antar att han avser att den har liten betydelse för skärgårdsbefolkningen. Det är klart att omfattningen inte är så stor. Men i så fall har väl å andra sidan jakten inte så stor betydelse för bestånden av fåglar. Då är också detta av liten betydelse. Av den orsaken finns det inte någon anledning att motsätta sig denna jakt.

Inge Carlsson talade en hel del om de utrotningshotade fågelarter som finns i vår skärgård. Som socialdemokraterna agerar finns det risk för att man också utrotar skärgårdsbefolkningen, och det kan väl ändå inte vara meningen.

Anf. 147 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Först till Annika Åhnberg: Jag sade i mitt inledningsanförande att det är en stor skillnad mellan de två förbunden och då inte bara i fråga om medlemsantalet. Staten anlitar Svenska jägareförbundet till att utföra en rad uppgifter som naturligtvis gagnar alla jägare i landet. Till det får förbundet ett ekonomiskt bidrag.

Svenska jägareförbundet får alltså inte bidrag till sin egen föreningsverksamhet. Däremot får Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare ett föreningsbidrag, som för 1988 uppgår till 500 000 kr.

Sedan några ord till Carl G Nilsson. Frågan om vårjakt på sjöfågel har diskuterats många gånger, och motionärerna har haft olika förslag: att man

skulle utreda frågan, att det skulle tillåtas försöksjakt under några år, att jakten skulle bedrivas i vissa kustlän, att det skulle få bedrivas begränsad jakt på ejderhanar, osv.

Jag menar att det inte har framkommit några som helst skäl till att riksdagen nu efter 30 år skulle ändra uppfattning. Dessutom vill jag upplysa om att sedan några år tillbaka är det tillåtet att jaga under januari månad.

Vi vet att havet har mått illa det senaste året, med stor säldöd. Faktum är att de giftiga algerna också har tagit död på ett stort antal ejdrar, speciellt på västkusten. Så jag tycker att under ett sådant här år, när vi har konstaterat att miljögifter hotar så många arter, vore det konstigt om vi skulle bifalla ett sådant förslag som det Carl G Nilsson talar för.

Anf. 148 OLLE ÖSTRAND (s):

Fru talman! I betänkandet behandlas bl.a. två motioner som jag har väckt. I den ena framförs krav på ett ökat anslag till Jägarnas riksförbund, och den andra berör jaktens organisation och administration.

När riksdagen 1938 beslutade om visst ekonomiskt stöd till Svenska jägareförbundet, fanns det ingen annan jägarorganisation i landet. Samma år bildades emellertid Jägarnas riksförbund genom samgående av ett flertal fristående jägarföreningar inom landet. År 1956 bildades en ny jägarorganisation – Landsbygdens jägare – som 1968 anslöt sig till Jägarnas riksförbund. Därav dubbelnamnet, som ofta förkortas till Riksjägarna.

Under de 50 år som gått sedan riksdagen 1938 första gången beviljade ett mindre bidrag till Svenska jägareförbundet har mycket hänt. Tidigare var naturvård ett okänt begrepp. Successivt har naturvården och faunavården växt till ett framträdande riksintresse. Vi har fått en särskild naturvårdslag, och ett särskilt ämbetsverk, naturvårdsverket, har tillskapats för att tillgodose naturvårdens behov. Naturvårdsverket är samtidigt ansvarig myndighet för jakten och viltvården.

Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare har trots ekonomiska svårigheter och brist på samhällsstöd växt till en rikstäckande jägarorganisation med omfattande arbetsuppgifter och samhällsengagemang.

Fru talman! De förutsättningar som förelåg 1938 är i dag helt förändrade. Detta har naturligtvis, åtminstone enligt mitt sätt att se, medfört ett uppenbart behov av anpassning till tidsutvecklingen. 1978 beslutade riksdagen i enlighet med jordbruksutskottets betänkande att bevilja Jägarnas riksförbund ett årligt bidrag ur jaktvårdsfonden för förbundets allmännyttiga verksamhet. Det var givetvis bra.

Riksförbundets insatser inom jaktens, viltvårdens och miljövårdens område är nu av mycket stor omfattning. Utbildning och information till landets jägare och till allmänheten är viktiga delar av förbundets verksamhet. Under det senaste året har antalet förfrågningar och framställningar om hjälp från jaktvårdsområden kraftigt ökat. Genom förbundets aktiva medverkan har många tvistigheter och motsättningar inom jaktvårdsområden kunnat lösas. Därigenom har flera jaktvårdsområden kunnat förlänga sin beståndstid och undvikit splittring och upplösning.

Även myndigheter som polis, åklagare, domstolar och länsstyrelser samt advokater vänder sig i allt större utsträckning till riksförbundet för inhämtan-

de av råd och sakkunnigt utlåtande. Omfattningen av denna allmänna verksamhetsdel har mer än fördubblats under den senaste treårsperioden. All denna hjälp och rådgivning är helt kostnadsfri.

Det lilla bidrag av jaktvårdsmedel som för närvarande tilldelas riksförbundet täcker endast en liten del av den allmännyttiga verksamhet som förbundet utför. Förbundet förbrukar årligen stora summor av egna medlemsavgifter till ändamål som är att hänföra som direkt allmännyttiga.

Därför tycker jag att det är ett rimligt krav att det sker en uppräknig av driftsbidraget från jaktvårdsfonden. Jägarnas riksförbund har nu ökat till 20 000 medlemmar. Under 1988 kommer riksförbundets medlemmar att betala in 2,5 milj. kr. till jaktvårdsfonden. Även Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare och dess medlemmar bör komma i åtnjutande av ett rimligt samhällsstöd för alla sina ideella samhällsinsatser.

Enligt de uppgifter jag har fått erhåller Svenska jägareförbundet nu ca 200 kr. per medlem och år som bidrag av jaktvårdsmedel. Jägarnas riksförbund däremot får ca 20 kr. per medlem och år för sin i allt väsentligt likvärdiga allmännyttiga verksamhet. Denna stora skillnad är enligt mitt sätt att se orimlig. Därför är det ett rimligt krav och ett första steg till ökad rättvisa att riksförbundets bidrag av jaktvårdsmedel för 1988 räknas upp till 75 kr. per medlem.

Utskottet har med anledning av att regeringen tilldelat Jägarnas riksförbund ett bidrag för 1988 om 500 000 kr. avstyrkt min motion nr 827. Eftersom mitt krav helt sammanfaller med reservation 1 till detta betänkande, yrkar jag bifall till den reservationen.

Motion 828 berör jaktens organisation och administration. Länsstyrelserna skall svara för den regionala administrationen av jakten och viltvården. Arbetsbördan ökar, och de frågor som skall handläggas blir alltmer komplicerade genom förändringar i miljön och vidgad hänsyn till andra allmänna och enskilda intressen. Men trots de ökade krav som ställs på länsstyrelserna saknar dessa i dag – hör och häpna! – egen expertis i jakt- och viltvårdsfrågor.

Tala om för mig, Inge Carlsson, om det finns någon ideell organisation i detta land som i likhet med Jägareförbundet bedriver myndighetsutövning! Det är vad Jägareförbundet i realiteten gör genom sin rådgivning till länsstyrelserna. Det är, anser jag, helt orimligt. Under dessa förhållanden är länsstyrelserna helt beroende av utomstående rådgivning, nämligen den rådgivning som de kan få av de jaktvårdskonsulenter som är anställda av Svenska jägareförbundet. Det är naturligtvis, fru talman, mycket otillfredsställande.

Det enda riktiga, enligt mitt sätt att se, måste vara att jaktvårdskonsulenterna knyts direkt till länsstyrelserna och att de båda jägarorganisationerna får uppträda som intresseorganisationer för jägarna i vårt land. Då får man bort den koppling till myndighetsutövning som Svenska jägarförbundet nu har och som måste vara helt felaktig.

Jaktvårdsavgiftens storlek beslutas av regeringen. Men det är Svenska jägarförbundet som äger det statliga jaktvårdsregistret. Därmed är registret oåtkomligt för alla utomstående. Om staten vill ta del av någon uppgift ur det statliga registret måste staten först fråga Svenska jägarförbundet om lov. All

praxis och sunt förnuft talar för att förhållandet skall vara det motsatta. Alla landets jägare är ju ålagda att erlægga en årlig jaktvårdsavgift för erhållande av statligt jaktkort. Jaktkortsregistret är alltså en statlig angelägenhet, och verksamheten skall då självfallet vara placerad vid en statlig myndighet.

Det kravet har jag framställt i motionen 828, som jag avslutningsvis vill yrka bifall till.

Anf. 149 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Fru talman! Elva månader om året grälar Olle Östrand och jag om olika saker, men en gång om året, en månad om året, är vi fullständigt överens, och det är när vi talar om jakt.

Jag kan instämma i vartenda ord som Olle Östrand har sagt.

Frågor som rör älgjaktens organisation och vad som har blivit snett där har jag tagit upp i en interpellation, och den diskussionen vill jag fortsätta i den interpellationsdebatten och inte här i dag.

Så var det då fördelningen av pengar mellan de båda jaktorganisationerna. Att ge Svenska jägareförbundet 200 kr. per medlem och år och Jägarnas riksförbund-landsbygdens jägare 25 kr. per medlem och år är lika orimligt nu som det har varit under alla år detta har pågått. Jägarnas riksförbund är en dynamisk, aktiv organisation som ökar sitt medlemstal och breddar sina arbetsuppgifter. Medlemmarna betalar 200 kr. i medlemsavgift och 175 kr. till jaktvårdsfonden. 175 kr.! Av dessa får organisationen tillbaka 25 kr., och det skall man tacka och bocka för!

Det finns ingen rim och reson i detta. Detta bidrag belastar inte statsbudgeten, utan är en fördelning av jaktvårdsfondens medel som regeringen gör.

Riksdagen måste säga till regeringen att fördela pengarna mer rättvist.

Jag yrkar bifall till reservation nr 1, och jag uppmanar alla som är medlemmar i Riksjägarna eller har en bror eller en granne som är det att rösta för reservationen.

Så var det sjöfåglarna. Sedan urminnes tider har vårjakten efter sjöfågel varit ett viktigt och uppskattat inslag i den bofasta skärgårdsbefolkningens livsföring. Den vårjakt som förekom efter den svenska ostkusten innebar aldrig något hot mot fågelstammen. Det mesta talar snarare för att kombinationen av försiktig jakt i förening med vård och tillsyn var till nytta för fågelbeståndet.

Ingen känner sin skärgård så väl med dess speciella förutsättningar och behov som de skärgårdsbor som fötts, levat och verkat i denna miljö generation efter generation. Att denna ansvarsmedvetna folkgrupp skulle skada sin egen livsmiljö och dess fågelliv får anses som uteslutet.

För att bereda fastlandsbefolkningen ökade tillfällen till rekreation har socialdemokraterna infört det fria fisket på skärgårdsbornas eget fiskevatten. Vid en jämförelse är det ganska förståeligt att skärgårdsbefolkningen känner sig diskriminerad. Den är förvägrad sin urgamla rätt att skjuta sig en husbehovsfågel under vårsträcket.

Vpk brukar tala om hur tokigt det kan bli om vi skall anpassa oss helt till EG. Att fortsätta att säga nej till en mycket liten skärgårdsbefolknings mycket rimliga önskemål med hänvisning till Sveriges internationella anseende, det tycker jag är som att skjuta älg med hagelbössa.

Jag yrkar bifall till reservation 2.

Anf. 150 SÖREN NORRBY (fp):

Fru talman! Senvinterjakt på sjöfågel är ett riksdagsärende med förhistoria. Ja, just förhistoria, dvs. före den historieskrivning som jordbruksutskottet redovisar i sitt betänkande nr 10. Jag tänker närmast på en fempartimotion med 27 motionärer år 1975 – det är en sådan motion som också brukar kallas för petition. Bland motionärerna, från samtliga fem partier, fanns om vi skall nämna några namn i den nuvarande riksdagen Åke Wictorsson (s) och Lars Werner (vpk).

Den motion, som Inge Carlsson i sin historieskrivning helt glömde bort, innehöll mycket starka skäl i den här sakfrågan, och den rönt också ett helt annat öde än årets motion. Jordbruksutskottets betänkande 1975/76:26 gav en utförlig redovisning av hela detta ärende, och ett enigt utskott gjorde ett tillkännagivande om utredning och försök med den föreslagna mycket begränsade senvinterjakten på hanfågel av ejder, vigg och storskrake. Jag hade då, liksom nu, förmånen att under en kort period på en månad som ersättare i riksdagen vara med vid behandlingen av det ärendet. Jag fick då lära mig att denna senvinterjakt på sjöfågel var förbjuden sedan 1955. Detta med senvinter skall tolkas som att det är efter parningen, tvärtemot vad Inge Carlsson här sade. Det är alltså när hanarna har gjort sitt som man skall beskatta den delen av beståndet. Det är den enda möjlighet man har att på ett effektivt sätt beskatta hanfågel i svenska vatten.

Dessa fåglar övervintrar i stor utsträckning i södra Östersjön. Där kan jakt pågå till omedelbart före flyttningen till svenska kust- och skärgårdsområden för parning och häckning.

Den internationella fågelskyddskommission som här ofta åberopas innehåller ett uttryckligt undantag, som tillkommit på svenskt initiativ och som avser just den här typen av senvinterjakt i nordiska kust- och skärgårdsområden.

Det finns tre starka skäl för ett bifall till reservation 2. Detta är en social fråga för den bofasta skärgårdsbefolkningen – den och ingen annan grupp.

Det är vidare så att en senvinterjakt på hanfågel av dessa arter skulle stimulera sjöfågelvården, stimulera naturvården, tvärtemot vad somliga här påstår.

De naturliga fienderna till dessa fågelarter är utslagna av miljögifter, havsörn t.ex. Det största problemet för exempelvis ejder är överpopulation.

Det är helt klart att det finns intresse från den bofasta skärgårdsbefolkningen till decimering av vitfågel som är ett mycket stort problem i våra kust- och skärgårdsområden, liksom allt längre in i landet. För i tiden gick skärgårdsbefolkningen ut och prickade trutägg på häckningsholmarna för att få ned vitfågelstammen.

Jag vågar påstå att lösa hundar och fritidsfiskare på häckningsholmarna är ett mycket större hot mot dessa fågelarter än någonsin en senvinterjakt på hanfågel skulle kunna vara.

Det allra största hotet – ett ökande hot nu – är minken. Denna främmande förteelse i vår fauna, som alltmer breder ut sig genom förrymda minkar från minkfarmar, har vanan att bita huvudet av så många ejderhonor, kanske ruvande, som varje djur kommer åt. Här skall man sätta in faunavård i form av intensivjakt på denna främmande förteelse i vår fauna.

Det tredje argumentet för denna senvinterjakt på sjöfågel av vissa arter är att detta är en frihetssymbol för skärgårdsbefolkningen.

Denna befolkning är kringgärdad av restriktioner, klämd mellan olika intressen, som flera talare här har beskrivit. Denna bofasta befolkning är från regionalpolitiska utgångspunkter en av de viktigaste folkgrupper vi har.

Carl G Nilsson använde tidigare här uttrycket "en levande skärgård". Jag använde det uttrycket första gången 1968 i en riksdagsmotion, första gången, tror jag, uttrycket förekom. Det är utomordentligt glädjande att märka vilket fantastiskt genomslag det begreppet i dag har.

Fru talman! Jag konstaterar som så många gånger tidigare när det gäller just detta ärende att det finns olika utgångspunkter i denna fråga. En utgångspunkt är den som man kan läsa i papper, en annan utgångspunkt är verkligheten. Verkligheten, naturvärden, hänsynen till skärgårdsbefolkningen leder till den utomordentligt enkla, raka och klara slutsatsen: Ett yrkande om bifall till reservation 2.

Överläggningen i detta ärende var härmed avslutad.

Kammaren övergick till att fatta beslut i de förevarande ärendena.

Trafikutskottets betänkande 4

Mom. 1 (tillstånd till linjetrafik)

Utskottets hemställan bifölls med 194 röster mot 87 för reservationen av Rolf Clarkson m.fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 8

Mom. 2 (forskning om och utveckling av herbicidresistenta grödor)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 63 för reservation 1 av Karl Erik Olsson m.fl.

Mom. 4 (återvinning av lösningsmedel)

Utskottets hemställan bifölls med 262 röster mot 17 för reservation 2 av Åsa Domeij. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (en strategi för bevarande av genetiska resurser)

Utskottets hemställan bifölls med 218 röster mot 63 för reservation 3 av Karl Erik Olsson m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande 9

Utskottets hemställan bifölls med 184 röster mot 97 för reservationen av Karl Erik Olsson m.fl.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Kyrklig organisation

Jordbruksutskottets betänkande 10

Mom. 4 (anslag till Jägarnas riksförbund-Landsbygdens jägare)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 26 för reservation 1 av Annika Åhnberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (jakt- och viltvårdens administration)

Utskottets hemställan – som ställdes mot motion 1987/88:Jo828 av Olle Östrand – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (vårjakt på sjöfågel)

Utskottets hemställan bifölls med 190 röster mot 91 för reservation 2 av Karl Erik Olsson m.fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle företas till avgörande i ett sammanhang i början av kammarens arbetsplenum tisdagen den 13 december.

8 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU9 om kyrklig organisation (prop. 1988/89:16).

Kyrklig organisation

Anf. 151 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! I proposition 1988/89:16 om lagstiftning med kompletteringar till reformen av svenska kyrkans organisation på lokal- och stiftsplanet, m.m. behandlas bl.a. lagen om biskopsval. I denna proposition föreslås att val av biskopar skall förrättas av en valkorporation bestående av dem som innehar skilda former av prästtjänster. Från valkorporationen är dock pastoratsadjunkterna utestängda.

Detta strider mot kyrkomötets uppfattning. Kyrkomötet har föreslagit att även pastoratsadjunkterna och ytterligare lika många av stiftsfullmäktige utsedda lekmän skall ha rösträtt i biskopsvalen.

Enligt folkpartiets principiella uppfattning skall kyrkan i allt väsentligt svara för sina egna angelägenheter. Detta gäller också den ordning i vilken biskopar skall väljas. Vi anser därför inte att det finns någon anledning för riksdagen att gå emot kyrkomötet när detta anser att även pastoratsadjunkterna skall ha rösträtt i biskopsvalen.

Därtill kommer att vi anser det riktigt att alla tjänsteinnehavare i stiftet, även pastoratsadjunkterna, får möjlighet att påverka valet av vem som skall vara stiftets högste ansvarige.

Vi har därför reserverat oss mot utskottets beslut och anser att lagen bör

kompletteras, så att även pastoratsadjunkter skall tillhöra valkorporationen för val av biskop. Jag yrkar därför bifall till reservationen.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Kyrklig organisation

Anf. 152 TORGNY LARSSON (s):

Fru talman! Jag yrkar inledningsvis bifall till utskottets hemställan och avslag på folktopartireservationen.

Det beslöts i våras om en ny reform då det gäller svenska kyrkans organisation på lokal- och stiftsplanet. Det som utskottet nu har haft att ta ställning till är en rad kompletteringar, där lagen om biskopsval utgör ett exempel på detta. Ylva Annerstedt har angett motiven till att folktopartiet inte är berett att följa utskottsmajoriteten och regeringen i denna fråga.

Vi från majoritetens sida följer i allt väsentligt kyrkomötet. Då kan man ställa sig frågan varför vi inte är beredda att på denna lilla punkt följa kyrkomötet. Det beror, som framgår av bl.a. regeringens proposition, på att man räknar med att så småningom göra en översyn av biskopsvalslagen. Det är därför rimligt att då göra en större översyn.

Ylva Annerstedt gör sig skyldig till ett litet fel som är mycket förståeligt men som icke desto mindre är ett fel. Hon talar om pastoratsadjunkter. Enligt den nya ordning som kommer att träda i kraft nästa år kommer det inte att finnas några pastoratsadjunkter. Ylva Annerstedt avser pastorsadjunkter. Det kommer nämligen att finnas tre olika typer av präster: pastoratspräster, stiftspräster och pastorsadjunkter.

Som sagt tycker vi från majoritetens sida att det är rimligt att vänta till dess man gör den stora översynen.

Folktopartiet gör tydligen ett nummer av att man vill följa kyrkomötet. Det är i så fall en helt ny princip. Det har man ingalunda alltid gjort tidigare. Jag kan nämna ett exempel: folkbokföringen, där ju kyrkomötet inte ville att staten skulle ta över ansvaret för folkbokföringen. Här i riksdagen var folktopartiet positivt till det. Jag skulle kunna nämna fler exempel.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 153 YLVA ANNERSTEDT (fp) replik:

Fru talman! Jag ber om ursäkt om jag uttryckte mig fel, men Torgny Larsson förstod ändå vad jag menade.

Torgny Larsson påpekar att vi i andra fall har gått ifrån kyrkomötet. Då vill jag framhålla att jag i mitt första inlägg sade att vi anser att kyrkomötet i allt väsentligt skall svara för sina egna angelägenheter. Det gäller fortfarande. Men i kyrkobokföringsfrågan handlar det också om andra saker än kyrkans egna angelägenheter. Det handlar om en mängd frågor som människor som inte tillhör svenska kyrkan är berörda av. Det var naturligtvis bakgrunden.

Anf. 154 GÖRAN ÅSTRAND (m):

Fru talman! Jag yrkar bifall till konstitutionsutskottets hemställan. Som ledamöterna märkt finns här sex delfrågor, av vilka två kan uppfattas som litet kontroversiella. Den ena gäller avlöningsförmånerna till församlingspräster. Den andra gäller regler vid biskopsval. Jag delar konstitutionsutskottets uppfattning ivad gäller avlöningsförmånerna, att de övergångsbesluttelser som nu formulerats tillgodoser de olika önskemålen. Rimligen

har man då också tillmötesgått motionärerna och dem som varit oroliga i denna fråga.

Den andra frågan har vi diskuterat mycket i kyrkomötet, där Torgny Larsson och jag har äran att vara ledamöter. Det handlar alltså om huruvida vi skall ändra reglerna vid biskopsval. Även på denna punkt har jag kommit till samma slutsats som konstitutionsutskottet, nämligen att det faktiskt är rimligt att avvakta den stora översyn av biskopsval och andra frågor som görs med anledning av kyrkomötesreformen. Folkpartiet har här valt att bryta ut just denna fråga och har reserverat sig. Det känner jag respekt för. Trots att kyrkomötet har behandlat frågan och uttalat sig i likhet med vad som står i folkpartiets reservation menar jag att utskottet resonerar sakligt riktigt när den säger att man skall behandla frågan i det större sammanhanget senare. Det finns, Ylva Annerstedt, faktiskt ett sakligt argument för det. Det är möjligt att man när man bestämmer valkorporation, regler och förutsättningar vid biskopsval väljer en helt annan lösning än den som folkpartiet förordar.

Med detta, fru talman, yrkar jag än en gång bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

9 § Föredrogs
konstitutionsutskottets betänkande
1988/89:KU11 om grundlagsfrågor.

Grundlagsfrågor

Anf. 155 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! I föreliggande betänkande från konstitutionsutskottet behandlas ett antal motioner från den allmänna motionstiden rörande bl.a. egendomsrätt, avtalsfrihet, närings- och yrkesfrihet samt föräldrarätt. Det gäller således områden som är av största betydelse ur demokratisk synpunkt och när det gäller den enskilda människans fri- och rättigheter. På samtliga de angivna områdena står vi moderater bakom reservationer i betänkandet och då tillsammans med folkpartiet och centerpartiet beträffande egendomsrätten och närings- och yrkesfriheten. Miljöpartiet har valt att stödja den socialistiska majoriteten i dessa viktiga frågor.

I den fråga de tre borgerliga partierna gemensamma motionen K212 framhålls att personligt ägande är en förutsättning för ett samhälle, vars ekonomiska system är marknadsekonomi. Samband råder mellan personlig äganderätt, marknadsekonomi och ett demokratiskt system. Där den privata äganderätten har avskaffats har också demokratin upphört att fungera. Alla de demokratier som historien känner till har också varit marknadsekonomier med en självklar rätt till personligt ägande.

I Europakonventionen om mänskliga fri- och rättigheter finns inskrivet, att fysisk och juridisk persons rätt till egendom skall lämnas oinskränkt. Det

är självklart att friheten att förfoga över den personliga egendomen är en central rättighet, t.ex. möjligheten att skriva kontrakt och ingå avtal. Detta innebär nu inte att äganderätten kan lämnas helt oreglerad. Givetvis måste vissa begränsningar gälla för hur den enskilde kan utnyttja sin egendom, t.ex. vad beträffar hänsyn och respekt till andra människors äganderätt och integritet samt hänsyn till rikets säkerhet och skyddet av miljövården.

Tyvärr har vi tvingats uppleva hur den socialistiska majoriteten i riksdagen har infört oacceptabla begränsningar i enskilda människors äganderätt. Löntagarfonderna och den s.k. pensionsskatten framstår som allvarliga exempel i detta avseende. Att dessa ingrepp mot den enskilde har kunnat ske vittnar om att behov föreligger av ett förstärkt skydd för egendom i grundlagen. Hur detta skydd skall vara utformat hänger givetvis samman med hur rätten skall definieras. Den juridiska innebörden är inte helt klar. Detta leder till slutsatsen att de oklarheter som föreligger bör undanröjas och regeringsformen utformas som ett positivt erkännande av egendomsrätten. En utredning bör därför komma till stånd, vilket yrkas i reservation 2.

I reservation 3 betonar vi moderater att det finns ett starkt samband mellan äganderätt och avtalsfrihet. Äganderätten blir kraftigt inskränkt om det inte går att disponera över den egna egendomen genom olika former av avtal. Avtalsfriheten utgör också en viktig del i många andra grundläggande fri- och rättigheter, t.ex. föreningsfriheten och näringsfriheten.

Dess värre finns en klar tendens till fortlöpande inskränkningar i avtalsfriheten, för vilken det inte finns något grundlagsskydd. Tvärtom ger regeringsformen möjligheter till reglering på en rad områden, såsom rätten till fast och lös egendom, rätten om avtal, om bolag, om in- och utförelse av varor samt tillverkning, för att nämna några exempel.

Avtalsfriheten saknar givetvis inte gränser, men i grunden gäller att den i ett demokratiskt styrt samhälle med marknadsekonomi i princip är oundgänglig. Därför bör den ges grundlagsskydd, och även här begär vi reserveringar att en utredning kommer till stånd.

Också i frågan rörande föräldrarätten föreslår vi moderater att en utredning tillsätts, i syfte att föräldrarätten skall grundlagsfästas. Enligt vår mening bör för barnens bästa förutsättningarna prövas för en grundlagsreglering. Samtidigt bör också de konsekvensändringar som kan erfordras i annan lagstiftning utredas. Vi är givetvis medvetna om att det finns fall då barnen riskerar att fara illa och där avsteg måste göras från grundprincipen om föräldrarnas rätt att bestämma över sina barns vård och fostran. Detta skall i så fall regleras i särskild författning, vilket torde kunna ske inom ramen för reglerna i lag om vård av unga, LVU.

Fru talman! Reservation 4, som är en gemensam borgerlig reservation, behandlar närings- och yrkesfrihet. Ylva Annerstedt kommer strax att utveckla de borgerliga synpunkterna i denna fråga, varför jag här avstår från att argumentera.

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 2, 3, 4 och 5.

Anf. 156 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Det betänkande vi nu diskuterar handlar om fri- och rättigheter. Grunden för den liberala ideologin är just skyddet för medbor-

garnas fri- och rättigheter, och det är därför naturligt att folkpartiet här i riksdagen och i andra fora hävdar att detta skydd är viktigt och helt klart behöver stärkas.

Folkpartiet har här två reservationer tillsammans med de övriga borgerliga partierna, och jag yrkar bifall till dem, nr 2 och nr 4. Hans Nyhage har utvecklat skälen för reservation nr 2, så jag tänker speciellt uppehålla mig vid reservation nr 4 om närings- och yrkesfriheten.

Fri etableringsrätt är en nödvändig förutsättning för marknadsekonomin, och grunden för näringslivets expansion är möjligheterna för enskilda människor att starta företag. Folkpartiet anser därför att det måste till mycket starka skäl om man skall acceptera olika former av tillståndstvång inom näringslivet.

Det finns i dag flera hot mot den icke grundlagsfästa näringsfriheten. S.k. vandelsprövning har införts inom restaurang- och transportbranscherna, vilket innebär att myndigheterna gör en förhandsbedömning om vederbörande är lämplig som företagare. Vidare har ordningsstadgeutredningen föreslagit att kommunerna skall ges rätt att begränsa torghandlarnas varusortiment.

Motiven för att avskaffa det i princip fria tillträdet till marknaden varierar från rent sysselsättningspolitiska, t.ex. att nya företag hotar gamla arbetsplatser, till att förhindra s.k. ekonomisk brottslighet.

Grunden för en marknadsekonomi är emellertid att företag fritt får startas. Utan detta fria tillträde hotas både näringslivets dynamik och sysselsättnings-tillfällen.

En annan viktig förutsättning är att det finns konkurrens mellan fristående företag. Konkurrensbegränsningar och monopol av skilda slag måste därför motverkas.

Närings- och yrkesfriheterna är i dag delvis kringskurna av monopol, bidragsbestämmelser, långtgående reglerings- och styrningsåtgärder, auktorisationskrav, etableringskontroll och liknande företeelser. Detta har lett till att det blivit allt svårare för den enskilda människan att fritt utöva näring och yrke. Rätten att driva näringsverksamhet och utöva ett yrke är så grundläggande att vi anser att den förtjänar ett starkt skydd i vår konstitution.

Det är givet att näringsfriheten måste vara försedd med undantag på grund av bl.a. säkerhets-, miljö-, hälsovårds- och arbetarskyddsintressen, men själva grundtanken – att varje medborgare skall ha frihet att driva näring och välja yrke – är i sig så betydelsefull att besväret med att utforma undantagsbestämmelser är försumbart.

Mot den här bakgrunden är det angeläget att de gränser som skall gälla för närings- och yrkesfriheten klart definieras och fastställs.

Folkpartiet har tillsammans med moderaterna och centern krävt att en utredning skall göras för att klarlägga i vilka avseenden dessa friheter kan ges ett skydd i grundlagen.

Utskottet avfärdar dessa mycket grundläggande krav för skydd mot medborgarnas näringsfrihet med att hänvisa till att ytterligare erfarenheter behöver vinnas av reformerna på fri- och rättighetsområdet, innan man tar initiativ till förändringar. Exakt detta var vad utskottet svarade förra året också.

Med tanke på att det har gått mer än tio år sedan någon förändring skett, måste jag ställa frågan till Olle Svensson: Hur många fler år skall gå, innan ni kan tänka er ens en utredning?

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Grundlagsfrågor

Anf. 157 ROLF L NILSON (vpk):

Fru talman! KU:s betänkande 11 berör grundlagsfrågor som tagits upp i motioner väckta under den allmänna motionstiden 1988. Bland de motioner som behandlas finns två vpk-motioner med förslag till grundlagsändringar. Det är motionerna K221 om övergång till republik och K216 om politisk åsiktsregistrering.

Motion K21 har en något originell motivering. I den hänvisas till årliga motioner från 1971 fram till riksmötet 1987/88 där ledamöter från vpk utförligt och välformulerat argumenterat för införande av republik i Sverige. Att ett förslag är ställt många gånger och att argumenten är redovisade innebär inte att kraven är mindre angelägna.

Det svenska kungadömet är en rest av en förgången tid. Genom detta lever det svenska feodalsamhället kvar ännu under det tjugonde århundradet. Det är ingen oförarglig rest av ett orättvist ståndssamhälle utan en rest som motsäger och ifrågasätter grunderna för det demokratiska samhället, nämligen att alla människor har lika värde och att positioner i samhället uppnås genom duglighet och personliga kvalifikationer och inte genom börd.

Man kan givetvis invända att kungens makt är ytterligt begränsad. Det är formellt sett riktigt, men det innebär långt ifrån att monarkin saknar maktpolitisk betydelse.

Monarkin har en ideologisk betydelse. Den bidrar till att bevara en borgerlig livshållning och motverkar strävandena mot jämlikhet och solidaritet. Det dolda budskapet är: Visserligen har mycket förändrats i samhället – vi har fått allmän rösträtt och fackföreningar, arbetslivet har demokratiserats osv. – men i grunden består det gamla samhället och de gamla maktförhållandena.

Vi kan för vår del inte se några godtagbara skäl för att ha kvar denna konserverande samhällsföreteelse. Statschefen är en av landets främsta företrädare, och det är viktigt att denne är väl förankrad i landets politiska och demokratiska liv. En sådan person är riksdagens talman. Det är en person som har gott anseende i alla politiska läger, och vi anser att denne bör vara Sveriges statschef.

Med detta vill jag yrka bifall till reservation 1 av Bo Hammar.

I den andra vpk-motionen, K216, föreslås en i ett avseende mycket liten förändring av 2 kap. 3 § regeringsformen, som lyder: "Anteckning om medborgare i allmänt register får ej utan hans samtycke grundas enbart på hans politiska åskådning." Vi föreslår att ordet "enbart" skall utgå.

Den svenska grundlagen skall skydda varje medborgare mot tvånget att avslöja politisk, religiös eller annan åskådning. Men skyddet för den politiska uppfattningen luckras upp genom detta diffusa "enbart". Det förargliga ordet ger utrymme för ett visst godtycke. Det innebär faktiskt att politisk uppfattning kan få registreras om den ingår i ett sammanhang. Godtycke medför i sin tur rättsosäkerhet.

Rättsosäkerhet, godtycke och registrering av politiska åsikter förekommer

– det är vi övertygade om. Det framgår bl.a. av debatten om den s.k. personalkontrollen, som nu har pågått i ca 20 års tid. Personer har skilts från sina jobb som de skött föredömligt under lång tid, andra har inte fått tjänster som de varit väl meriterade för, och ytterligare andra har fått vara kvar på känsliga arbetsuppgifter.

I de fall som debatterats offentligt är det uppenbart att politiska registreringar har funnits och använts godtyckligt. I något fall har de inneburit stopp för en person, i ett annat fall har det varit grönt ljus. Det tycks att döma av de fall som debatterats offentligt vara så, att registrerade vänsteråsikter är mera belastande än högeråsikter.

Det viktigaste är emellertid att man kan hamna i register med sin politiska uppfattning registrerad genom ett fullständigt lagligt, aktivt, demokratiskt, politiskt beteende, t.ex. genom att delta i demonstrationer, möten och liknande. Mycket talar för att s.k. spaningsuppgifter, som är av högst varierande kvalitet, har legat till grund för registreringar. Det är dessutom så att den som blivit prickad alternativt registrerad har mycket begränsade möjligheter att rentvå sig eller ens få reda på för vad han är registrerad.

Det finns de som säger att allt detta är historia, men som politiker får man med jämna mellanrum och ibland på mycket oväntat sätt "indikationer" på att en registrering sker och att den är både godtycklig och politisk.

Den lilla förändring som vi föreslår i vår motion K216 gör det, om den genomförs, betydligt svårare att registrera politisk uppfattning mot någons vilja. Det blir klart och entydigt ett grundlagsbrott.

Med det senast anförda yrkar jag bifall till reservation 6 av Bo Hammar. I övrigt yrkar jag bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Anf. 158 OLLE SVENSSON (s):

Fru talman! Jag skall försöka fatta mig kort om reservationerna i betänkandet, och jag tror att jag kan göra det därför att många av de här frågorna har vi behandlat tidigare i kammaren. Det gäller inte minst den fråga som Rolf Nilson var inne på, nämligen frågan om införande av republik.

Det hör till mina uppgifter att varje år yrka avslag på den kommunistiska reservationen, vilket ju kan ha sina sidor, då man är principiell republikan. Men den här gången har jag en annan meddebattör än Nils Berndtson, och därför vill jag ändå påpeka att det är något missvisande när man i reservation 1 talar om att statschefen är en av landets främsta företrädare och att statschefens uppgifter således är av stor betydelse. Jag tycker nog att vi kan peka på den utveckling som har skett, att vi i och med Torekovkompromissen berövade Konungen de sista resterna av en personlig kungamakt. Jag tycker därför att man gott kan säga att vpk överdriver ämbetets betydelse. Ämbetet är ju numera helt ceremoniellt, och politiskt är inflytandet försumbart.

Jag vill med detta argument yrka avslag på reservation 1.

Med anledning av vad Hans Nyhage och Ylva Annerstedt sade vill jag anförda några synpunkter på reservationerna 2–5, som rör fri- och rättighetskapitlet i vår grundlag.

Det är ingalunda så att vi socialdemokrater har visat bristande intresse för fri- och rättigheterna och för grundlagsregleringen av dessa. Vi har deltagit i

olika utredningar. Jag var själv ledamot av fri- och rättighetsutredningen under Hjalmar Mehr, och vi deltog i rättsskyddsutredningen under Gunnar Heckscher. I konstitutionsutskottet har vi aktivt medverkat till en komplettering av regeringsformen när det gäller de politiska fri- och rättigheterna. Det skedde första gången vid behandlingen av en proposition 1974. Inskränkningssmöggheter med avseende på ändamål infördes 1976, och speciella procedurregler infördes 1979.

Ylva Annerstedt säger: Nu har det gått tio år. Varför kan man då inte vara intresserad av en utredning och en förändring? Ja, det är i och för sig viktigt att man kan göra grundlagsregleringar när det gäller förbud mot tortyr och en rad sådana saker som vi alla är överens om att man skall förbjuda. Men det finns en viss risk om man går längre när det gäller grundlagsreglering. Visst är t.ex. egendomsrätten ett naturligt fundament för ett demokratiskt samhälle, men jag vill gärna hänvisa Ylva Annerstedt till en intressant analys av de här frågorna som har gjorts av en henne politiskt närstående, Dagens Nyheters politiske chefredaktör Svante Nycander. Han skriver: "Eftersom just sådana frågor ständigt blir föremål för politisk strid är det föga demokratiskt att reglera dem i grundlagen." Och han tillägger: "Spelreglerna bör gälla sådant som det finns bred enighet om. Politiska stridsfrågor hör hemma i riksdagen och på valfältet, inte i domstolarna." Där hamnar de ju gärna, om man skall göra en lagprövning utifrån olika grundlagsregler.

Min uppfattning är därför att det är svårt att komma längre än man har gjort när det gäller de skrivningar som rör egendomsrätten.

Beträffande de andra frågorna – närings-, yrkes- och avtalsfrihet – medgav Ylva Annerstedt att det kommer att bli i stort sett målsättningsparagrafer, eftersom det, även om vi principiellt är eniga om att det skall råda näringsfrihet, måste göras många undantag. Då skriver man in i grundlagen paragrafer som blir slag i luften och som alltså blir verkningslösa. Det är inte rimligt, och därför tycker jag att de här värdena vårdas bäst i riksdagens ordinarie lagstiftningsarbete och i de debatter där vi får ta och ge argument enligt folksuveränitetens principer.

Här har kommit en rad förslag. I somras kom Gustaf Petrén och SAF-gruppen med förslag till ändringar av grundlagen. Dessa förslag såg inte alls bra ut. När man läste igenom dem fann man att de snarast var förslag som skulle underminera folksuveränitetsprincipen i vår grundlag. De var ett slag mot själva vårt parlamentariska styrelseskick. Man ville t.ex. minska en riksdagsmajoritets möggheter att förändra det rådande ekonomiska systemet, och man ville begränsa riksdagens makt att beskatta folket. Det var en restriktiv grundlagsreglering man ville införa, som stod i strid med den folksuveränitetsprincip som vår grundlag bygger på. Därför finner jag det inte befogat att i dag införa grundlagsändringar på de områden som berörs i reservationerna 4, 5 och 6, och jag yrkar avslag på dessa reservationer.

Detsamma gäller vpk-reservationen, där det finns ett förslag om en direkt ändring i 2 kap. 3 § regeringsformen. Vi brukar inte genom ett utskottsinitiativ genomföra ändringar i en grundlag, utan det måste närmare övervägas. Jag tycker i och för sig att det är viktigt att man skall skyddas från åsiktsregistrering, om man tillhör ett politiskt parti. Men det framgick av Rolf Nilsons anförande att vi då också kommer in på den mycket vidare fråga

som gäller hur vi skall kunna ha en personkontroll, som är en ofrånkomlig del av det s.k. infiltrationsskyddet, och samtidigt nå fram till goda lösningar i de situationer då sekretesskyddet bryts mot den rättssäkerhet som varje medborgare kan göra anspråk på. Denna fråga diskuteras i den utredning som sysslar med bl.a. säkerhetstjänsten, och utredningen fick av Anna-Greta Leijon särskilda direktiv att syssla med dessa ärenden. Då bör konsekvenserna av nya formuleringar utredas där, innan man går fram med en grundlagsändring. Jag varnar för att gå fram nu, men jag respekterar Rolf Nilsons synpunkter på att man måste – vi har ofta detta uppe i vår konstitutionella granskning – motverka godtycke på detta område. Om människor lever i rättsosäkerhet på grund av tillämpningen av personkontrollkungörelsen, bör vi noggrant studera detta även i fortsättningen.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 159 HANS NYHAGE (m):

Fru talman! I samtliga de reservationer som vi moderater har ställt oss bakom har vi begärt att utredningen skall komma till stånd. Det finns oklarheter som bör utredas.

Olle Svensson säger att man bäst varnar de värden som det här är fråga om genom riksdagens löpande arbete. Men just behandlingen av löntagarfonderna och pensionsskatten vittnar ju om allvarliga överträdelser av den personliga äganderätten och den enskildes rätt. I andra länder har man kunnat grundlagsstifta på hithörande områden. Jag undrar vad det finns för allvarliga hinder för att man utreder ärendena på det sätt som vi har begärt. Genom en utredning skulle man ju få klarlagt vilka möjligheter och förutsättningar som finns. Därefter kan man då ta ställning.

Anf. 160 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Olle Svensson inledde sitt anförande med att berätta om alla de utredningar som socialdemokraterna hade varit med om när det gällt olika grundlagsförändringar, definitioner och det som så småningom kommit ut av detta. Han tog det som ett positivt argument för att man medverkar till att förändra och förbättra grundlagsskyddet i olika sammanhang.

Vad vi har begärt är just en utredning om hur man skall kunna klart avgränsa egendomsrätten och näringsfriheten. Om viljan att vara med i utredningar är ett klart tecken på intresse av att göra det bästa möjliga av de förutsättningar som finns, så tycker jag att det är ett klart skäl för socialdemokraterna att medverka till att en utredning kommer till stånd.

Sedan citerade Olle Svensson Svante Nycander, som hade sagt att politiska stridsfrågor inte hör hemma i domstolarna. Olle Svensson anslöt sig till det. Jag tycker att det är illavarslande. Vi i folkpartiet anser inte att näringsfrihet är en politisk stridsfråga. Vi tycker att det är en medborgerlig rättighet att ha närings- och yrkesfrihet. Vi anser alltså att undantag från yrkes- och näringsfrihet skall definieras och avgränsas. Jag vill ge några exempel på varför vi anser att det är viktigt.

Man har t.ex. infört vandelsprövning för restaurangägare. Här finns det ett fullständigt öppet fält för godtycke. Inte tror väl Olle Svensson att en persons vandelsfråga blir lika bedömd i ena ändan av landet som i den andra? Vi har faktiskt sett exempel på att så inte är fallet.

Torghandlarnas sortiment föreslår man att kommunerna skall kunna begränsa. Vad är det då man skall säga nej till? Här är också ett fält som är fullständigt öppet för godtycke och personliga bedömningar. Vi vill inte vara med om sådant.

Ett annat exempel är TV-monopolet, som har orsakat så många ytterligt märkliga turer från minister Göranssons sida som innebär påtryckningar på andra europeiska länder för att kunna begränsa t.ex. TV 3:s möjligheter att verka i vårt land.

I folkpartiet säger vi nej till sådana godtyckliga möjligheter för myndigheterna att ingripa. Det är därför vi menar att en utredning måste företas, så att vi får klarlagt vilka gränser undantagen skall ha och hur de skall definieras.

10 § Kammaren beslöt kl. 17.55 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

11 § Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av andre vice talmannen.

12 § Grundlagsfrågor

(forts. konstitutionsutskottets betänkande 11)

Sedan de talare som anmält sig före middagsuppehållet nu hade strukit sig var överläggningen avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

13 § Föredrags

konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU12 om vallagsfrågor, m.m.

Vallagsfrågor, m.m.

Anf. 161 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Vi har en generös vallagstiftning i vårt land. Väljaren kan avge sin röst på många olika sätt. Det tycker vi är bra. Vi skall ha en generös vallagstiftning, och alla skall ha goda möjligheter att delta i valen.

Vi har också höga krav på rättssäkerheten vid röstavgivningen. Det skall självfallet vara så att det är den som röstar som själv skall bestämma vilket parti han skall rösta på i de allmänna valen. Det är vi ju alla överens om. Med de olika formerna som finns för röstavgivning, följer emellertid också vissa risker för manipulation. Erfarenheten visar att dessa risker inte enbart är teoretiska. Det har vid olika tillfällen förekommit att man på ett obehörigt sätt har försökt att påverka och bestämma enskildas röstavgivande.

Problemet uppkommer i första hand när man använder sig av budröstning i någon form. Erfarenheten visar att problemet särskilt uppkommer när man

som bud anlitar vad som i lagstiftningen kallas för vårdare. Vid varje val får vi rapporter om incidenter härvidlag. I en del fall tidigare har ärendena anmälts. Några av dem har gått ända upp till valprovningssnämnden. I några fall har de medfört reaktion.

Vi tycker från vår sida att det är tråkigt att det skall vara på det här sättet. Det kan undergräva tilltron till vårt generösa system. Vi anser att det är mycket viktigt att skapa så goda garantier som möjligt mot missbruk. Mot den bakgrunden har vi sedan några år tillbaka haft en motion där vi har föreslagit vissa preciseringar i vallagen när det gäller just begreppet vårdare. Dessa preciseringar har dock avvisats av utskottsmajoriteten. Så har även skett i år. Utskottets majoritet tycker inte att man behöver förta några ändringar. I en reservation har vi dock vidhållit vår uppfattning härvidlag. Jag ber att få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Ett problem är att vi inte har några bestämmelser som anger vem som i lagens mening skall betraktas som vårdare i valsammanhang. Vid olika tillfällen har det ställt valförrättare inför problem. Det gäller även granskare som sedan skall ta hand om eventuella klagomål. För den sakens skull har vi i de motioner som har väckts och i den reservation som är gemensam för centerpartiet, moderata samlingspartiet, folkpartiet och miljöpartiet föreslagit de preciseringar som framgår av det lagförslag som är kopplat till reservationen. Vi vill ha in en passus som anger att vårdare är den som yrkesmässigt eller på ett därmed likartat sätt ger väljaren vård av mer varaktigt slag. Det är den ena förändringen. Den andra förändringen är att vårdförhållandet skall kunna identifieras av valförrättarna. Det vill vi försöka uppnå genom att föra in en passus i samma paragraf – 11 kap. 3 § – som säger att vårdare skall ange i vilket vårdnadsförhållande han står till väljaren. Det är således i och för sig ganska modesta förslag till ändringar. Syftet är naturligtvis inte att på något sätt begränsa möjligheterna att rösta för dem som är i behov av att ha hjälp av vårdare. Syftet är att skapa ökade garantier för en tillfredsställande rättssäkerhet.

Tidigare har vi således haft problem med detta. Vi har som jag sade nyss haft frågan uppe vid skilda tillfällen i valprovningssnämnden genom överklaganden. Efter det senaste valet har det, såvitt jag vet ännu inte kommit in något sådant ärende. Det behöver emellertid inte innebära att försök till missbruk inte har förekommit. Det kan helt enkelt ibland vara så att försök till missbruk inte anmäls. Man anser att det är svårt att påvisa missbruken. Det är svårt att i efterhand identifiera på vilket sätt missbruket har tagit sig uttryck.

Man kan emellertid få rapporter genom den s.k. djungeltelegrafan. Det har jag fått även i år. Man har i olika sammanhang observerat att just i sådana situationer där man har använt sig av vårdare som bud har försök att påverka röstningen förekommit. Vi kan uppta tiden med att nämna något exempel som jag har fått mig rapporterat.

En kvinna bodde på ett ålderdomshem. Barnen kom och besökte sin moder – vi får hoppas att det var ofta. Inför själva valet brukar de hjälpa henne att ordna valsedelnsförsändelsen och sedan gå med bud. Denna gång var det emellertid redan effektuerat, dvs. föreståndarinnan hade redan

ordnat denna valedelsförsändelse. Hon erbjöd då inte mer än en röstsedel, som inte alls upptog den partibeteckning som den äldre kvinnan var van att rösta på. De anhöriga blev naturligtvis upprörda över detta.

Ett annat exempel som jag har fått rapport om gällde ett sjukhus, där det på ett likvärdigt sätt endast exponerades valedlar från ett partis sida inför röstavgivningen på sjukhuset. *I det här fallet rörde det sig inte om någon egentlig valsituation.*

Dessa båda exempel, jag skulle kunna ta flera, visar att det trots allt i den allmänna ivern förekommer försök att på ett otillbörligt sätt påverka röstavgivningen. En skärpning av vallagen när det gäller bud genom vårdare tror vi skulle ha en rent allmänt uppstramande effekt även gentemot andra försök att otillbörligt påverka röstavgivningen.

Herr talman! Inför nästa val tillkommer ytterligare ett moment som ger ännu ett argument för en ökad vaksamhet på detta område. Vi har här i riksdagen med betydande majoritet beslutat avskaffa institutet omyndigförklarande. Därmed har vi också tagit bort omyndigförklarande som ett rösthinder. Detta innebär att det tillkommer ganska stora grupper, kan man föreställa sig, av numera röstberättigade som vid valen har behov av hjälp av ett eller annat slag och som i stor utsträckning kan tänkas komma att använda sig av vårdare för själva röstavgivningen. Det innebär att det förslag vi har fört fram under några års tid, genom den förändring av grunderna för rösträtt som vi har beslutat om här i riksdagen, har blivit ännu bättre motiverat.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationen till utskottets betänkande.

Anf. 162 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag vill också yrka bifall till reservation 1 i konstitutionsutskottets betänkande 12, mom. 1, angående budröstning.

Enligt vår mening är det bra och viktigt med den s.k. budröstningen för den som har svårt att själv närvara vid röstningen. Men det är av största vikt att det finns garantier för att vi medborgare kan lita på att denna budröstning går rätt till.

I dag finns det tyvärr exempel på att reglerna är oklara. Vid varje val förekommer tvivelaktiga fall. Det gäller framför allt budröstning genom vårdare. Genom den reform som vi tidigare har beslutat om här i kammaren, som innebär att vi tar bort omyndigförklarande, blir behovet av en översyn ännu större. Vi bör se över föreskrifterna i 11 kap. 3 § vallagen, så att de stämmer överens med verkligheten. Jag yrkar därför bifall till reservation 1 i KU:s betänkande nr 12, mom. 1.

Anf. 163 STURE THUN (s):

Herr talman! KU:s betänkande som vi nu diskuterar handlar om motioner med yrkande om dels slopande av övre åldersgräns för innehav av offentliga uppdrag – speciellt pekats i motionerna på nämndemän samt ledamöter i taxeringsnämnd och domkapitel –, dels skärpta regler för röstning genom bud i allmänna val.

Som framgår av betänkandet togs 70-årsgränsen för nämndemän bort i samband med riksdagens behandling av prop. 1987/88:138 tidigare i år.

Tidigare har även 67-årsgränsen för ledamotskap i domkapitel slopats.

I vad gäller ledamot och suppleant i taxeringsnämnd har skatteförenklingskommittén nyligen avlämnat sitt slutbetänkande. Där föreslås att taxeringsbeslut i fortsättningen skall fattas av skattemyndigheterna och inte av taxeringsnämnd. I varje skattemyndighet skall finnas en skattenämnd, och för lekmännen i denna föreslås ingen åldersgräns. I förslaget som nu remissbehandlas föreslås att de nya reglerna skall gälla fr.o.m. 1991 års taxering.

Utskottet hemställer att motionerna besvaras med det som anförts.

I vad gäller budröstning har motioner med krav på skärpta regler för att få rösta genom vårdare som bud behandlats vid flera tillfällen av riksdagen under senare år. Motionerna har då avslagits. Tidigare då denna fråga behandlats har de borgerliga partierna reserverat sig. Till årets reservation har även miljöpartiet anslutit sig.

Alla är överens om att de röstberättigade som av någon anledning inte kan ta sig till vallokal eller postkontor för att avge sin röst skall ha möjlighet att rösta genom bud. Vem som får vara bud och hur röstning genom bud skall ske framgår av vallagen.

Reservanterna anser tydligen att det för vårdare som bud vid röstning måste finnas särskilda regler. På annat sätt kan jag inte tolka reservationen. Det råder inga delade meningar om att röstning genom bud måste ske på ett korrekt sätt.

Vid tidigare behandling av denna fråga har utskottet framhållit vikten av att budröstning och partiernas roll hålls klart isär. Utskottet har även framhållit vikten av att de politiska partierna verkar för att de aktiva i det lokala arbetet blir informerade om gällande föreskrifter.

Efter årets val har det endast kommit in ett öppet brev till valprovsningsnämnden som har viss beröring med budröstning. Det gäller iakttagelser vid röstning på tillfälligt postkontor vid en vårdinrättning. Detta tyder enligt min mening på att det inte är några större problem vid röstning genom bud. Jag har också studerat den genomgång riksskatteverket har gjort av 1985 års val. Man har där inte tagit upp något speciellt om budröstning.

Riksskatteverket har i sin valhandbok gett kompletterande handledning till valförrättarna bl.a. beträffande budröstning. Där tas upp vem som får vara bud. Riksskatteverket skriver: "Ordföranden bör fråga budet om vilket släkt- eller vårdförhållande som råder. Den som yrkesmässigt sköter sjuka, handikappade och åldringar är naturligtvis vårdare och följaktligen behörig att lämna valsedelsförsändelse. Vilka som i övrigt skall anses som vårdare är svårt att entydigt ange och får bedömas från fall till fall."

Riksskatteverket, som är valmyndighet, har här givit en anvisning till valförrättarna hur de skall behandla detta. Jag instämmer helt i vad tredje vice talmannen säger om att det är tråkigt om det förekommer fusk vid röstning genom bud. I de senare valen har, som sagt, inte framkommit att detta varit särskilt utbrett.

Jag ber härmed att få yrka bifall till utskottsmajoritetens hemställan.

Anf. 164 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Det är riktigt som Sture Thun påpekar att ett visst uppvaknande från de högsta valmyndigheternas sida har skett sedan vi

började ta upp dessa frågor och ihärdigt tjata om den i våra motioner. Man kan se detta som en direkt konsekvens av att vi aktiverat frågan.

Sture Thun menar att anvisningar från riksskatteverket skall regleras vad som skall gälla på detta område. Vi har menat att det är ett så viktigt område att de bestämmelser som skall följas av valförrättarna bör förekomma i lag.

Sture Thun måste medge att missbruk vid röstavgivandet har förekommit just när vårdare varit inkopplade. Det har han också medgett. Jag är övertygad om att Sture Thun menar allvar när han säger att han anser att dessa fall är trista och att de inte bör få förekomma.

Jag vill ställa en avslutande fråga till Sture Thun: Vad är det för fel med de preciseringar av vallagen som vi har föreslagit? Vilken skada skulle de kunna göra, enligt Sture Thuns mening?

Anf. 165 STURE THUN (s):

Herr talman! Riksskatteverket, som är valmyndighet, har utfärdat anvisningar som går i samma riktning som reservanternas förslag. Detta är ett tecken på att man har uppfattat saken på rätt sätt. Riksskatteverket skriver beträffande budröstning: "Vilka som i övrigt skall anses som vårdare är svårt att entydigt ange och får bedömas från fall till fall." Om man skriver in i en lag exakt vilka som får betraktas som vårdare och om valmyndigheten inte skall ha möjlighet att avgöra det får vi nog en verkligt detaljerad lagstiftning i det här fallet. T.ex. en nära bekant sedan många år tillbaka kan ju vara vårdare till en person.

Sedan vill jag säga att jag tror att det kan ha förekommit fusk även när anhöriga varit bud. Det är inte säkert att det är bara vårdare som har fuskat.

Anf. 166 Tredje vice talman BERTIL FİSKESJÖ (c):

Herr talman! Det kan väl tänkas att det har förekommit missbruk av förtroendesituationer även i andra fall. Men om vi går tillbaka till våra gemensamma erfarenheter i valprövningsnämnden är det alldeles uppenbart att det är vårdare som har figurerat i sådana här sammanhang.

Vad vi vill med den här bestämmelsen är att det skall finnas en skyldighet från vårdarens sida att ange i vilket vårdnadsförhållande han står till den eller dem som vederbörande går bud åt. Man skall kunna ha skriftligt på det, man skall kunna eftersöka vederbörande och man skall kunna veta vad man har att ta ställning till.

Vi hade ett fall för några år sedan då det var en person som hade varit fritidsledare, kan man säga – han hade ordnat fotbollsmatcher och liknande – och som inför valdagen hade samlat upp ett stort antal röster och framträtt som vårdare. Det var minsann inte så lätt för röstmottagarna att avgöra hur de skulle bedöma den situationen. Hade det då funnits krav på en precisering av det vårdnadsförhållande som råder hade situationen genast varit enklare, både vid en praktisk och vid en rättslig bedömning.

Anf. 167 STURE THUN (s):

Herr talman! Tredje vice talmannen och jag är nog tämligen överens om att man skall undvika sådana aktioner som den fritidsledare som Bertil Fiskesjö nu nämnde gjorde sig skyldig till. Men på den valförsändelse som

går in skall också ett vittne intyga riktigheten av uppgifterna. Vi får väl utgå ifrån att svenska folket är ärligt i sådana här sammanhang och inte fuskar medvetet.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

14 § Föredrogs

konstitutionsutskottets betänkande
1988/89:KU14 om sekretess inom vårdområdet m.m.

Sekretess inom vårdområdet m.m.

Anf. 168 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! KU:s betänkande nr 14 tar upp olika, i viss mån disparata frågor, som rör sekretessen. Frågor som gäller avvägningen mellan offentlighet och sekretess är, som alltid, besvärliga. Huvudregeln hos oss bör vara att offentlighet skall råda, och sekretessen skall alltid särskilt motiveras. Men sedan finns det inom det sekretesskyddade området speciella svårigheter som har uppenbarats undan för undan, t.ex. vad gäller sekretess mellan myndigheter, dvs. myndigheter som har anledning att handlägga samma ärende, och som kan behöva information från varandra inom sekretessens ram, dvs. ett slags ökad öppenhet mellan myndigheter. Detta var frågor som vi grubblade ganska mycket över när vi en gång i tiden antog sekretesslagen, och det har sedan visat sig att det kan vara rimligt att se över en del av de regler som nu gäller.

Med anledning av en rad motioner som finns angivna i inledningen till utskottsbetänkandet föreslår utskottet enhälligt att det skall göras en översyn på grundval av dessa motioner och remissyttrandena över dem. På den punkten råder alltså inga delade meningar.

Vad som har föranlett den reservation till utskottsbetänkandet som är avgiven av Bengt Kindbom, Hans Leghammar och mig själv är att en av de motioner som varit föremål för remiss och vars krav har tillstyrkts av de myndigheter som haft att yttra sig över motionerna har uteslutits ur denna omgång och därmed ur den översyn som utskottet i övrigt rekommenderar. Det finner vi mycket egendomligt, eftersom de krav som framförs i den motionen enhälligt tillstyrkts av de remissmyndigheter som är särskilt sakkunniga på området och som har att handlägga ärenden just av det slag som motionen behandlar.

På s. 6 i utskottsbetänkandet återges således att psykiatriska nämnden, socialstyrelsen, hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, Sveriges läkarförbund, Svenska läkaresällskapet och Göteborgs kommun alla ställt sig positiva till motionärens önskemål. Psykiatriska nämnden säger, som framgår av sista meningen i denna passus av utskottsbetänkandet, att det bör vara möjligt att genomföra en sådan ordning utan att avvakta ytterligare utredning av frågan. De sakkunniga instanserna menar alltså att det är så självklart att ändra på detta att vi inte ens behöver utreda det vidare. Mot det

står utskottsmajoritetens beslut att inte ens ta med den här motionen i det utredningspaket som utskottet i övrigt enhälligt har beställt. Detta tycker vi reservanter är mycket egendomligt.

Vad det gäller är att sekretessen i mycket känsliga ärenden som handläggs inom psykiatriska nämnden, utskrivningsnämnderna och beslutsnämnderna för psykiskt utvecklingsstörda skall följa med när ärendet går till besvärsnämnden för rättshjälp eller till domstolsverket i samband med att man prövar besvären. Detta är, tycker vi, en mycket rimlig begäran. Det är ju ingen skillnad på sekretessbehovet med hänsyn till den enskildes integritet, om ärendet handläggs av en första eller andra instans eller om det handläggs av en sista instans. Jag har alltså mycket svårt att finna goda motiv till utskottets yrkande om avslag på det här motionskravet.

Jag ber med detta få yrka bifall till den reservation som är fogad till utskottets betänkande.

Anf. 169 HANS LEGHAMMAR (mp):

Herr talman! Jag vill också yrka bifall till reservationen i konstitutionsutskottets betänkande nr 14 angående utvidgad sekretess i vissa ärenden om rättshjälp. Bertil Fiskesjö har drivit den här frågan och återgav nyss i stora drag vad det handlar om. Jag ansluter mig härmed till vad han sade i sitt anförande.

Anf. 170 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Herr talman! Bertil Fiskesjö har redovisat de tungt vägande skälen för en ändring i enlighet med vad som har föreslagits i reservationen. Jag kan bara ansluta mig till hans synpunkter och vill samtidigt påpeka att folkpartiet genom ett förbiseende inte har antecknats bland reservanterna i betänkandet. Jag vill för folkpartiets räkning yrka bifall till reservationen.

Anf. 171 ULLA PETERSSON (s):

Herr talman! Förutom de ofta svåra överväganden inom vård- och serviceområdet som man har att göra om man är anställd inom hälso- och sjukvård, socialtjänst osv. har man också ett antal ibland väl så svåra sekretessfrågor att ta ställning till. Det är olyckligt när insatser sker för sent eller inte alls därför att ett nödvändigt informationsutbyte inte har blivit av med hänvisning till sekretessregler. Det är lika olyckligt – ibland olyckligare – om det pratas för mycket.

Sekretess är svårt, och vi i KU hyser ingen förhoppning om att vi med lagstiftning skall göra sekretessen enkel. Under de åtta år som sekretesslagen nu har gällt har erfarenheter gjorts på fältet som vi har fått del av och som vi nu tycker att vi borde kunna dra nytta av. Utskottet har därför, som har sagts här, med anledning av ett knippe motioner i frågan beslutat föreslå riksdagen att begära en översyn av sekretessreglerna. Det gäller t.ex. samarbetet mellan polis och sjukvård i brottmålsutredningar, mellan apotek och sjukvård i missbruksfall, mellan socialtjänst och fritidsverksamhet samt mellan förskola och grundskola. En motionär framhåller också de frågor som kan uppstå i samband med att lokala organ inrättas i kommunerna. Det finns säkert områden till vilka det är motiverat att utöka sekretessen, men

utskottet har avstått från att precisera de eventuella lagändringar som kan bli följden av en sådan översyn som vi begär.

Det finns inom utskottet en uppfattning – den tror jag är riktig – om att det sekretessbelagda området med stor kraft skall hållas så litet som möjligt. Som tredje vice talmannen sade tidigare är ju vår utgångspunkt offentlighetsprincipen: vad myndigheter gör och vet skall människor också ha insyn i.

När vi verkligen har bestämt oss för ett sekretesskydd, då skall det också gälla, och då skall de frågorna hållas skyddade från insyn. Problemen på sekretessområdet har visat sig – det vågar jag påstå – oftare bestå i brister i information, kunskap och rutiner än i lagstiftningen. Vi kunde så sent som i förmiddags i den här kammaren höra om sjukhusjournaler på drift. Det pekar också på ett behov av bättre rutiner på det här området.

Sekretesslagen ger eller borde ge två signaler till den som handskas med känsliga uppgifter, nämligen dels naturligtvis att man inte skall lämna ut uppgifter som är sekretesskyddade, dels att man inte skall samla fler sekretessbelagda uppgifter än vad som är absolut nödvändigt och alltså inte ta in material för säkerhets skull, material som sedan blir liggande i journaler och akter. Jag vill i det sammanhanget som en parentes uttrycka förhoppningen att det arbete som i regeringskansliet pågår för att förbereda en gallring av akterna inom socialtjänsten snart skall vara slutfört, så att denna gallring kan påbörjas.

Som jag sade är sekretessfrågorna svåra och blir med lagändringar inte enkla, men KU:s huvudsakliga syfte med den översyn som vi nu begär är sekretessregler som kan göra det här svåra arbetet något enklare.

Därför, herr talman, är det glädjande att socialstyrelsen nu gör en översyn av de allmänna råden beträffande sekretesslagen. Förhoppningsvis skall man på detta sätt kunna rätta till en del av de oklarheter som föreligger när det gäller föräldrar som inte har vårdnaden om sina barn. Denna fråga tas upp i en av de motioner som utskottet avstyrker.

En annan motion som avstyrks handlar om sekretessfrågan kring hjärttransplantationer. Detta är ett område som redan i dag åtnjuter ett utomordentligt starkt sekretesskydd och som kan tjäna som exempel på att det inte är lagstiftning som saknas.

Slutligen vill jag ta upp den motion som avstyrks och som föranlett en reservation av centern och miljöpartiet. Vi har nu hört att folkpartiet anslutit sig till den reservationen. Motionen handlar om besvär i rättshjälpsärenden. Motionen skrevs under allmänna motionstiden 1987. Sedan den motionen skrevs har besvärordningen ändrats. Besvärnämnden för rättshjälp som tidigare var besvärinstans är alltså inte längre detta. I dag går dessa ärenden till psykiatriska nämnden där de åtnjuter sekretesskydd. Denna lagändring trädde i kraft den 1 juli 1988 – det är alltså inte ett halvår sedan. Att yrka bifall till en ändring på grundval av en motion som skrevs innan lagändringen kommit till stånd tycker majoriteten i utskottet är att gå längre än vad nöden kräver. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationen.

Med anledning av demonstration på åhörarläktaren beslöt kammaren kl. 19.36 på förslag av andre vice talmannen att förhandlingarna skulle ajourneras till dess att ordningen hade återställts.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Sekretess inom
vårdområdet m.m.*

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.38 under ledning av andre vice talmannen.

Anf. 172 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Mycket av det som utskottsmajoritetens representant, Ulla Pettersson, här sade är riktigt, och det instämmer jag naturligtvis i. Det framgick ju redan av mitt inledningsanförande att det är offentlighet som är huvudprincipen – sekretessen skall motiveras.

Jag vill tillägga när det gäller brott mot sekretess att jag alltid blir mindre upprörd när det förekommer brott mot sekretess som har till syfte att skydda myndigheter – vi har också en långtgående meddelarfrihet i denna typ av frågor – än mot brott mot sekretess som avser att skydda enskilda individers integritet. Och det är ju det senare vi behandlar i den här frågan. De sekretessregler som nu är aktuella rör ju enskilda individers integritet och deras möjligheter att få sina ärenden behandlade under sekretess eftersom dessa är utomordentligt känsliga.

Då tycker jag för min del att det är ganska märkligt att man anser det mer angeläget att utreda sekretessreglerna mellan myndigheter än de sekretessregler som skall gälla när ett ärende seglar upp inom en myndighetsräcka. Det avgörande ur sekretessregelsynpunkt måste ju vara vilka risker som finns att för den enskildes integritet kränkande uppgifter kommer ut.

Ulla Pettersson menade att de problem som har tagits upp i Rosa Ösths motion, som är grunden för den reservation vi diskuterar, var lösta, men så är det ju inte. Det är riktigt att genom de förändringar som har genomförts har riskerna något minskat, men väl att märka är, om jag får fortsätta att citera samma avsnitt ur utskottets eget utlåtande, att psykiatriska nämnden själv säger att problemen dock kvarstår när domstolsverket är part i ett ärende som överklagas till psykiatriska nämnden eller i fall där psykiatriska nämnden begärt yttrande från domstolsverket. Sedan kommer psykiatriska nämndens konklusion, vilken är att man omedelbart kan vidta de förändringar som motionären kräver. Detta begär vi emellertid inte i vår reservation, utan vad vi begär är att den där motionen skulle ha fått komma med i det paket som utskottet ändå har enats om att rekommendera regeringen att slå in.

Min fråga till Ulla Pettersson kvarstår alltså: Vad är det för särskilda skäl som gör att det är mindre noga i det här fallet med den enskildes integritet än i andra fall som aktualiseras i det betänkande som vi nu behandlar?

Anf. 173 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag är aningen förvånad över att Bertil Fiskesjö blir så upprörd och talar så varmt om enskilda individers integritet. Vad det här handlar om är nämligen att hålla uppgifter ifrån den enskilde individen. Det är alltså sekretess gentemot den individ det handlar om som detta avser. Man skall alltså hemlighålla uppgifter inför den som uppgifterna rör.

Jag sade detta i mitt inledningsanförande, men jag kanske får vara litet tydligare. Får jag kanske be tredje vice talmannen att tänka sig det sekretessbelagda området som en liten ask. Det Bertil Fiskesjö talade om är vad man tar ut ur denna ask. Jag skulle vilja att han också tittade litet på vad man stoppar in i den. Om man inte använder sig av material som är så integritetskränkande, behöver man inte heller bekymra sig för om man skall tala om det eller inte.

De här fallen är väldigt få. Först skall det vara ett rättshjälpsärende, sedan skall det ske ett överklagande, sedan skall antingen domstolsverket vara part eller också skall psykiatriska nämnden begära in yttrande från domstolsverket. Sedan skall det därutöver vara så att man just i detta ärende behöver ta in sekretesskyddade uppgifter som inte kan lämnas ut till den enskilde som de berör. Man kan naturligtvis rent teoretiskt konstruera ett enstaka fall där man måste använda just dessa uppgifter, men, Bertil Fiskesjö, jag undrar: Finns det någon uppfattning om hur många ärenden det kan röra sig om där man verkligen måste ha in just de här uppgifterna?

Motionären talade någonstans om att journalen ibland behöver finnas tillgänglig, men jag menar att det är precis så man inte skall göra. I stället skall man göra så som man har gjort i domstolsverket och psykiatriska nämnden. Man har nämligen utarbetat en praxis just för detta fåtal ärenden som jag talar om. Det är precis så sekretesslagen skall behandlas – i de ärendena tar man inte in de särskilt känsliga uppgifter som inte kan lämnas ut. Det måste vara ytterligt få fall där just de uppgifterna är de man behöver för att kunna fatta rätt beslut.

Jag kan alltså svårligen tänka mig att denna församlings främsta uppgift skulle vara att stifta lagar för varje eventualitet som möjligen kan uppstå i ett teoretiskt, tänkt läge.

Anf. 174 Tredje vice talman BERTIL FISKESJÖ (c):

Herr talman! Den argumentering som vi senast hörde från Ulla Petterssons sida måste innebära att hon beklagar att riskerna för de här sekretessläckagen har minskat genom de förändringar av själva proceduren som har ägt rum.

Den uppfattning som Ulla Pettersson har, att det här är en oväsentlig fråga bara för att den rör ett litet antal personer, kan jag då inte dela. Den delas uppenbarligen inte heller av alla de instanser som anses vara sakkunniga på området. Tycker inte Ulla Pettersson att det är litet konstigt att alla dessa instanser, som har erfarenhet av ärenden av den här typen, tycker att motionärens förslag är alldeles utmärkta och vill se dem genomförda så snabbt som möjligt? Vad är det för fel på dessa institutioner, Ulla Pettersson?

Anf. 175 ULLA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill göra kammarens ledamöter – de som är kvar – uppmärksamma på att jag inte har beklagat den lagändring som skedde den 1 juli i år, som Bertil Fiskesjö säger. Jag har heller inte sagt att det här skulle vara någon oväsentlig fråga. Det jag har sagt är att detta snarast är en teoretisk konstruktion och att domstolsverket och psykiatriska nämnden har en praxis för dessa fall – det skriver de också i sina yttranden, Bertil Fiskesjö!

När Bertil Fiskesjö försöker göra gällande att det är en massiv remissopinion som tycker som han, vill jag påpeka att det är sex av jag vet inte hur många remissinstanser som över huvud taget har yttrat sig i frågan.

Herr talman! Slutligen vill jag bara ytterligare påpeka att de besvär som nog kan finnas på det här området – det skall jag alls inte förneka – bygger på uppgifter som i januari nästa år är minst två år gamla. Vi kan knappast ha sett någon effekt av den lagändring som skedde den 1 juli i år, och jag skulle vilja rekommendera herr tredje vice talmannen att ha litet tålamod.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

15 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande
1988/89:UU7 om Afghanistan.

Afghanistan

Anf. 176 INGER KOCH (m):

Herr talman! Det är i dagarna nio år sedan Sovjetunionens intåg i Afghanistan. Detta blev början på ett skoningslöst terrorkrig mot det afghanska folket. Mer än 5 miljoner afghaner, dvs. var tredje afghan, har på grund av kriget tvingats fly från sitt heland, främst till Pakistan och Iran. Ytterligare mellan 1 och 2 miljoner afghaner befinner sig på flykt inne i Afghanistan. Mer än 1 miljon afghaner har dödats, sårats eller invalidiserats. Hundratusentals hem har slagits i spillror, miljoner bomber och granater har lemläst och mördat en försvarslös befolkning. Till detta kommer Sovjettruppernas utplacering av minor på den afghanska landsbygdens åkrar och stigar. Man beräknar att mellan 3 och 5 miljoner minor har placerats ut, som på ett mycket grymt sätt dödar eller lemlästar den civila befolkningen.

Afghanistan är nu utmattat efter allt det lidande som landet och dess innevånare fått utstå och som tyvärr ännu inte upphört.

Undertecknandet av Genèveavtalet i april i år – där bl.a. Sovjetunionen har förbundit sig att se till att alla sovjetiska trupper har lämnat Afghanistan den 15 februari 1989 – är ett första steg på vägen mot fred och oberoende för det afghanska folket.

Även om Sovjetunionen nu har dragit tillbaka hälften av sina styrkor, fortsätter kriget mellan gerillan och de kvarvarande sovjetiska trupperna med oförminskad styrka inom vissa områden i landet.

För första gången sedan kriget i Afghanistan började har Sovjetunionen nu använt bombplan av typen Backfire – jämte avancerade jakt- och attackplan samt nya långskjutande robotar. Trots detta har nu ytterligare ett steg tagits mot en fredlig lösning. Det gäller då initiativ till samtal. På Sovjetunionens inbjudan förs nu alltså samtal mellan de afghanska gerillaledarna, under ledning av Rabbani, och en sovjetisk delegation om en eventuell internationell fredskonferens när det gäller Afghanistan. Enligt uppgift har gerillan vid dessa samtal gått med på att inte skada de sovjetiska trupperna under

reträtten, men då under förutsättning att dessa inte heller angriper gerillan. Om en sådan överenskommelse kommer till stånd, har man kommit ytterligare en bit på vägen mot en fredlig lösning.

I dag kan vi läsa i tidningen om det uttalande som Gorbatsjov har gjort med anledning av sitt besök i USA. Han föreslår eldupphör fr.o.m. den 1 januari nästa år. Den afghanska gerillan skulle därmed få behålla kontrollen över de områden som den behärskar till dess att en ny regering tillträder, som bygger på en bred koalition. Han föreslår också ett samtidigt stopp för alla vapensändningar till landet, att en fredsbevarande styrka från FN skickas till landet för att övervaka regimskiftet och att en stor internationell konferens i FN:s regi hålls, som skulle syfta till att åstadkomma ett neutralt och demilitariserat Afghanistan.

Situationen för de miljontals flyktingarna är fortfarande oviss. I och med att vissa delar av Afghanistan nu är befriade från både Sovjet- och Kabultrupper har en del av de flyktinggrupper inom landet som flytt från landsbygden till de större städerna nu börjat återvända till sina hembyar. Detta gäller framför allt i Panshirdalen.

Det är nu vår förhoppning att även de stora flyktinggrupperna i Pakistan och Iran så småningom skall kunna återvända hem och påbörja den mödosamma återuppbyggnaden. Sovjet lämnar efter sig ett sönderslaget och förött land. Hus, byar och städer ligger i ruiner. Jordbruket är till stor del förstört, träden nedhuggna, boskap har dödats, vägar och broar är söndertrasade och bevattningskanaler har sprängts. Hälsosituationen har förvärrats kraftigt, och barnadödligheten är skrämmande. Afghanistans jord är dessutom, som tidigare nämnts, översållad av svårupptäckta minor. Risken finns att människor under decennier kommer att dödas av briserande minor.

Dessa minor utgör nu ett av de största hindren för att flyktingarna skall kunna återvända till sin landsbygd. Här bör Sverige genom påtryckningar i FN medverka till att en så effektiv minröjning som möjligt snarast kan genomföras.

Jag tror att det här i kammaren råder enighet om att Sverige även i fortsättningen på alla sätt börjar hjälpa till med återuppbyggnaden av Afghanistan och om att Sverige skall fortsätta att avsätta medel för detta ändamål. Dessa medel bör även i fortsättningen i första hand kanaliseras genom de frivilliga organisationerna – såsom Lutherhjälpen, Röda korset och, inte minst, Svenska Afghanistankommittén, som via sitt kontor i Peshawar och tack vare sin goda kännedom om förhållandena i Afghanistan utträttar ett mycket förtjänstfullt arbete inom flera olika områden.

Ett av de mer angelägna områdena för kommittén är att ge hjälp, så att Afghanistans barn får möjlighet till ordnad skolgång. Risken är annars stor att en hel generation växer upp som analfabeter på grund av alla dessa år av krig. Det afghanska folkets rätt till självbestämmande är vi överens om.

Vi ser nu alla fram mot en demokratisk utveckling i landet och den dag då den nuvarande av Sovjet tillsatta regimen i Kabul, under ledning av Najibulla, kan ersättas av en av det afghanska folket vald regering, som också har befolkningens förtroende och stöd.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande 7.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Afghanistan

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 177 MARIA LEISSNER (fp):

Herr talman! På nyåret är det nio år sedan Sovjet invaderade Afghanistan. Fortfarande pågår strider, fortfarande skadas och dör människor och fortfarande har inte flyktingarna kunnat återvända hem. Men genom överenskommelsen i Genève i år blev det bekräftat att den afghanska motståndsrörelsen hade vunnit en första seger. De sovjetiska soldaterna håller nu äntligen på att lämna det land som de på sin regerings uppdrag så länge har ockuperat och torterat, både fysiskt och psykiskt. Det sovjetiska uttåget är också en symbolisk seger för alla som tror på idéerna om varje folks rätt till frihet från främmande makters inblandning. Mujahedin har visat att även ett litet folk kan vara okuvligt när det gäller den egna friheten.

Överenskommelsen i Genève var välkommen. Men den är inte tillräcklig för att fred skall kunna uppnås i Afghanistan. Den är inget fredsavtal, eftersom eldupphöravtal saknas. Den berör inte heller konfliktens grundläggande fråga, frågan om den politiska makten i landet i framtiden. Detta framhålls också i utrikesutskottets betänkande. Vidare innefattade överenskommelsen inte den ena parten, dvs. den afghanska motståndsrörelsen. Men den ledde fram till det sovjetiska uttåget, och det är en förutsättning för fred. Strider pågår dock, som sagt, fortfarande. I de delar av landet där mujahedin har kontroll är förödelsen stor och problemen enorma.

Den kanadensiske journalisten Arthur Kent beskriver sina upplevelser från en resa till en by i Logarprovinsen på följande sätt:

Civilbefolkningen säger att maten är mycket dyr. Utsikterna för vintern är dystra, med stigande priser. Det är svårt att få tag i kött. Man arbetar redan med att återuppbygga bevattningskanalerna och med att plöja fälten. Vintervetet är planterat. Bara 15 % av landets odlingsbara jord är nu uppodlad. Resten är torr och obebott land. De människor som äger den jorden befinner sig i Pakistan. När ryssarna var i området förstörde de bevattningssystemen på alla platser utom i sitt eget område. Endast bönder innanför den sovjetiska zonen tilläts ha vatten. Många fält är fortfarande minerade. Mujahedin har inte en chans att röja dessa minor. Eftersom ryssarna inte lämnat några kartor efter sig och mujahedin aldrig gjort några, måste man nu börja från "scratch" när det gäller att försöka finna minorerna.

Kriget har fört med sig obeskrivliga lidanden för civilbefolkningen. Nästan halva befolkningen har tvingats fly. Människor skadas ständigt av kvarlämnade minor. Framför allt civilbefolkningen är fortfarande offer, även i de områden där inga strider längre pågår. Det är ännu inte möjligt för flyktingarna att återvända hem. Det afghanska folket behöver all hjälp det kan få av Sverige, både nu och den dagen då de sovjetiska trupperna slutgiltigt har lämnat landet.

Utskottet utgår från att detta kommer att ske enligt den fastlagda planen. Man utgår alltså från att Sovjet kommer att respektera den tidsplan som lagts fast i Genève.

Så länge landet är förött har således de 3 miljoner flyktingarna i Pakistan och de 1,5 miljoner flyktingarna i Iran inga större möjligheter att återvända hem. Sadruddin Aga Khan har en stor uppgift. Vidare är det mycket angeläget att Sverige bidrar med fortsatt ekonomiskt stöd såväl till FN-programmet som till de enskilda organisationer som bedriver den mycket viktiga verksamheten med flyktingarna och återuppbyggnaden.

Kriget i Afghanistan är således långt ifrån slut, och demokratin är långt ifrån vunnit. Men man har kommit en bra bit på vägen. Stora arbetsuppgifter återstår dock. Sverige får inte förtrötts i fråga om sitt politiska och ekonomiska stöd till den afghanska befolkningens kamp för ett fritt, oberoende och demokratiskt land!

Med detta yrkar jag bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande 7.

Anf. 178 SIV RAMSELL (c):

Herr talman! I detta betänkande om Afghanistan behandlas motionsyrkanden som skrevs innan Genèveavtalet undertecknades den 14 april detta år. På grund av detta och annat som hänt kan dessa motionsyrkanden sägas vara inaktuella.

Vi kan i dag enbart beklaga att den afghanska motståndsrörelsen inte var part och närvarande vid fredsförhandlingarna i Genève. Avtalet tecknades mellan den Sovjetstödta regeringen i Kabul och den pakistanska regeringen. Sovjet och USA stod som garantier. Detta har inneburit att den afghanska befrielseörelsen inte har accepterat Genèveöverenskommelsen utan betraktar denna som ett pseudoavtal.

Desto mer glädjande är det att motståndsrörelsen och representanter från Sovjet nyligen träffats för direkta överläggningar och att dessa parter planerar nya sammanträffanden för fortsatta diskussioner i Pakistan om 14 dagar. Dessa direkta kontakter mellan de reella kombattanterna kan leda fram till en lösning, som förhoppningsvis blir varaktig.

I Genèveavtalet fastslogs att de sovjetiska trupperna skulle dras tillbaka. Hälften av styrkorna skulle dras tillbaka senast den 15 augusti i år. Detta har också skett. Resterande trupper skall enligt avtalet vara helt tillbakadragna senast den 15 februari 1989. I utskottsuttalandet sägs att vi utgår från att så också sker.

Jag måste ändå i detta sammanhang uttala att jag ser med viss oro på att Sovjet nu har avbrutit tillbakadragandet och i stället intensifierat krigföringen. Det kan tolkas som ett illavarslande tecken.

Det som talar för att avtalet kommer att fullföljas är emellertid att Sovjets hela anseende står på spel. Här kommer världens ögon att följa utvecklingen för att se vad Sovjetunionens glasnost och perestrojka är värda – om man kan lita på de ord som uttalas från detta land. Det vore ju ytterst sensationellt om Sovjet inte skulle fullfölja avtalet.

Kriget fortsätter att skörda liv. Antalet döda har för länge sedan passerat miljonstrecket. Som jag nämnde tidigare, har Sovjet intensifierat krigföringen. Det kommer nu rapporter om att Sovjet använder sig av en ny typ av moderna bombattackplan. Ett trettiotal nya MIG 27-or, som utgår ifrån Sovjets territorium, intensivbombas nu, tillsammans med tidigare flygplansflotta, bl.a. civilbefolkningen.

Under hösten har installerats ett nytt avancerat robotsystem. Det gäller robotar med förödande sprängverkan, SS-1 och SS-2, med räckvidder mellan 150 och 250 km.

En annan, ny långdistansrobot, Scude, har också använts under hösten. Detta inger oro, och det är helt säkert att antalet dödade ökar.

Men det är inte enbart bombandet och de direkta striderna som skördar liv. Tusen och åter tusen afghaner dödas eller skadas av den omfattande minering som Sovjet är ansvarig för. Det finns bedömare som uttalar rädsla för att minorna kommer att kräva lika många skadade och dödade som själva kriget gjort under dessa tio år som kriget varat. Här måste Sovjet ta sitt ansvar. Sverige bör trycka på i internationella fora, så att Sovjet överlämnar kartor som visar var minorna har utplacerats. Dessutom behöver afghanerna få hjälp med minröjningsutrustning och utbildning för sådan utrustning.

Enligt uppgifter som jag alldeles nyligen har fått är den vanligaste dödsorsaken inom befriade områden, där strider upphört, just mindöd, som främst tycks drabba småpojkar som återvänder till sina hemtrakter för att starta och bygga upp ett nytt hem. Detta är så grymt. Tänk att ha klarat tio års krig, och sedan dödas eller skadas unga människor allvarligt och blir lemlästade för resten av livet då de återvänder till befriade områden för att bygga upp en ny framtid.

Jag upprepar i detta sammanhang vad vi från centerpartiets sida framfört tidigare, nämligen att Sverige internationellt borde agera för att Sovjet krävs på krigsskadestånd för den omfattande skadegörelse som det afghanska folket utsatts för under tio års krig.

Den summa som Sovjet uttalat att man ämnar ställa till Afghanistans förfogande är alldeles otillräcklig – en droppe i havet mot allt som har förstörts. Enligt uppgifter som jag har fått motsvarar summan 600 miljoner svenska kronor, som skall tillföras en fond, där pengarna skall omvandlas till vissa materiella resurser, som skall tillföras Afghanistan. Det finns skäl att misstänka att saker och ting som man inte längre anser sig ha nytta av i Sovjetunionen kommer att kallas bistånd och hjälp till Afghanistan. Det kan bli otillräcklig, kanske felaktig, hjälp och otillräckliga resurser.

Vi måste följa denna utveckling noggrant från Sveriges sida och kräva ett krigsskadestånd.

Det fattiga Afghanistan har blivit utsatt för illegal ockupation i tio år, över en miljon afghaner har mördats, hus har blivit sönderbombade, kanalsystem har förstörts, åkrar och fält likaså. Mer än fem miljoner afghaner har drivits på flykt. Det innebär att var tredje flykting i världen är en afghan, vilket visar vidden av problemet.

När dessa flyktingar nu börjar återvända till befriade områden behöver de stort stöd och bred hjälp på alla de områden jag tidigare nämnt. Själva försöker de genom Centerns fredsråd i ett utsädesprojekt hjälpa till att odla upp delar av Kunardalen. Sådan och ytterligare hjälp behövs, såsom direkt livsmedelshjälp, utbildningshjälp och sjukvårdshjälp.

Den svenska regeringen har, vilket framgår av betänkandet, hittills skänkt 40 milj. kr. till en fond för återuppbyggnad av Afghanistan. Dessutom har utlovats ytterligare 40 milj. kr. Totalt har regeringen skänkt 180 milj. kr. under 1988/89 till återuppbyggnad av Afghanistan. Ytterligare insatser görs

från flera håll, bl. a. av Svenska Afghanistankommitten, UNICEF, Lutherhjälpn och Röda korset.

Att jag har begärt ordet i denna fråga när det finns ett enigt betänkande – och jag yrkar härmed bifall till utskottets hemställan i betänkandet – beror på att jag vid alla tillfällen som ges vill hålla liv i debatten om detta tio år långa folkmord. Jag upprepar centerkravet om att Sverige bör driva krigsskadeståndskravet mot Sovjetunionen.

Anf. 179 PER GAHRTON (mp):

Herr talman! Den sovjetiska invasionen i Afghanistan är ett av dessa många folkmordsbrott som vår moderna historia tyvärr är alltför rik på – dessa försök av världsmakter eller regionala stormakter att breda ut sin maktsfär och förtrycka de små folken.

Listan är lång: amerikanarna i Vietnam, Frankrike i Algeriet, England i Kenya, Indonesien på Östtimor – där man fortsätter och fortsätter. Kina har haft sin framfart i Tibet. Vad turkarna håller på med i Kurdistan har vi haft anledning att debattera nyligen här i kammaren.

Supermakternas ovilja att erkänna små folks rätt att bestämma över sig själva är alltför välkänd. Den gröna rörelsen står bakom de små folkens rätt att bestämma själva oberoende av vilken politisk uppfattning dessa små folk råkar ha. Oavsett om det är socialister eller kommunister i Vietnam eller om det är muslimska fundamentalister i Afghanistan som råkar leda befrielse-rörelserna, är det fråga om att stödja deras frihetskamp på deras egna villkor. Därför har det varit självklart för miljöpartiet de gröna sedan partiet bildades att stödja befrielsekampen i Afghanistan: Vi hade på en av våra första partikongresser gäster just från den svenska solidaritetsrörelsen för Afghanistan.

Herr talman! Det är glädjande att vi har kunnat få ett enhälligt utskottsbetänkande. Det är glädjande också att riksdagens utskott ibland inte hinner med i en fredsutveckling som går snabbare än vad man hade kunnat ana. Sedan vi i utrikesutskottet justerade betänkandet har utvecklingen tagit ytterligare några steg och sovjetiska representanter och representanter för den afghanska motståndsrörelsen har redan hunnit träffas i direkta förhandlingar i Saudiarabien. Det är en ytterst glädjande utveckling.

Jag kan inte underlåta att säga att man kanske hade velat se litet mer av den sortens utveckling i andra liknande konflikter. Här lämnar alltså en supermakt en hel del av sin prestige åt sidan, tar upp direkta förhandlingar med en motståndsrörelse som politiskt inte gärna kunde stå supermakten mera fjärran och som praktiskt taget inte har lovat några som helst eftergifter. Man reser till ett land som också politiskt står ytterligt fjärran från denna supermakt, ett land som man inte ens har diplomatiska förbindelser med. Där inleder man direkta samtal med representanter för denna motståndsrörelse, som man från sina egna utgångspunkter ju knappast har så mycket till övers för. Detta gör man för att man har insett att den sortens konflikter varken kan eller lösas med vapen i hand.

Det är ganska intressant att jämföra detta med den andra supermaktens sätt att uppträda i en annan lika het konflikt dessa dagar, den andra supermaktens prestigebundenhet som hindrar den från att ta upp samtal med

det palestinska folkets representant. Här reser alltså sovjetiska representanter och talar med afghanska mudjahedin utan några som helst garantier för att dessa mudjahedin tänker erkänna regimen i Kabul eller någonting sådant, medan den amerikanska ledningen på intet sätt har gett efter på sina gamla prestigekrav gentemot PLO. I det fallet får man hoppas att Reagan hann lära någonting under det korta besöket av Gorbatsjov i går. Det är en tanke som slår en när man ser utvecklingen i Afghanistan.

En annan tanke som jag inte kan underlåta att återkomma till och som jag kommer att fortsätta att återkomma till – med envisheten, som det heter, hos en bestämd fågel i ett bestämt tillstånd – är att notera varje gång vi i denna kammare med stor enighet, som i detta fall, eller med majoritetsbeslut slår fast ett litet folks rätt till självbestämmande. Det är med stor tillfredsställelse jag kan notera att utskottet skriver att man är enig bakom principen om att det afghanska folket skall ges rätt till självbestämmande. Jag hörde flera av mina företrädare i denna debatt upprepa denna princip. Vi står bakom den principen. Det är snudd på en helig princip för den gröna rörelsen att alla folk skall få avgöra sitt eget öde.

Herr talman! Jag vill avsluta med att säga att jag anser att denna princip gäller alla folk, inte bara det afghanska, det palestinska, det vietnamesiska, det kanakiska och många andra. Det gäller också det svenska folket.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 180 AXEL ANDERSSON (s):

Herr talman! Låt mig först i likhet med mina företrädare i talarstolen konstatera att utrikesutskottets betänkande 7 om Afghanistan är enhälligt. Frånvaron av reservationer beror kanske till en del på den positiva utveckling som under de senaste månaderna fört den snart tioåriga konflikten ett stycke mot en fredlig lösning.

De motioner som behandlas i detta betänkande skrevs i januari i år, dvs. tre månader innan överenskommelsen i Genève kom till stånd i april månad. Detta samt händelseutvecklingen därefter har besvarat många av motionärernas yrkanden.

Herr talman! Den stora frågan om återuppbyggnaden av det krigshärjade landet är i högsta grad aktuell. En hel del har hänt även här.

I maj 1988 tillskapade FN ett samordningskontor för humanitärt och ekonomiskt bistånd till Afghanistan. Verksamheten leds av en koordinator, som flera talare före mig har redovisat. I september lade samordningskontoret fram en rapport om kostnaderna för återuppbyggnaden av Afghanistan. Rapporten redovisade ett behov för de fem första återuppbyggnadsåren på drygt 12 miljarder i svenska kronor.

En fond skapades för frivilliga bidrag till återuppbyggnaden. Den svenska regeringen har hittills bidragit med 80 milj. kr., dvs. två gånger 40 miljoner, till denna fond. Totalt har Sverige fram till nu anslagit ganska precis 300 milj. kr. i stöd till Afghanistans folk. Merparten har utgjorts av humanitärt stöd via enskilda organisationer som svenska Svenska Afghanistankommittén, Röda korset och Lutherhjälpen.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

Vissa socialförsäkringsfrågor

Herr talman! Det är utskottets mening att stödinsatsen via de enskilda organisationerna skall fortsätta och att det kommer att krävas ökade insatser.

När det gäller den direkta övervakningen av att fredsöverenskommelsen i delen om de sovjetiska truppernas tillbakadragande efterlevs deltar Sverige i den observatörsgrupp, som FN tillsatte omedelbart efter aprilöverenskommelsen. Den leds för övrigt av en finsk general.

Herr talman! I Sveriges riksdag råder stor enighet när det gäller framtiden för Afghanistans folk. Jag vill instämma med Per Gahrton och andra som har hyllat principen om varje folks rätt att själv bestämma sin framtid. Det är utskottets enhälliga uppfattning. Vi är alla i denna kammare – liksom den svenska regeringen – beredda att axla den del av ansvaret som rimligen kan läggas på oss för att tillsammans med den övriga FN-familjen stödja och arbeta för en fredlig och demokratisk utveckling i Afghanistan.

Herr talman! Låt mig yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

**16 § Föredrags
utrikesutskottets betänkande
1988/89:UU9 om Nya Caledonien.**

Beträffande detta betänkande konstaterade andre vice talmannen att ingen talare var anmäld.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenium.)

**17 § Föredrags
socialförsäkringsutskottets betänkande
1988/89:SfU8 om vissa socialförsäkringsfrågor (prop. 1988/89:42).**

Vissa socialförsäkringsfrågor

Anf. 181 MARGÓ INGWARDSSON (vpk):

Herr talman! Jag konstaterar att vi i alla fall på papperet är överens om att arbeta för en allmän socialförsäkring som ersätter nuvarande transfererings-system. Målet är att alla människor garanteras en grundtrygghet oavsett skälen till inkomstbortfall.

Motiven för en allmän socialförsäkring är förenkling, minskade regler och administration, vilket på sikt ger minskade kostnader för byråkratin. För alla som behöver vårt socialförsäkringssystem – och det gör de flesta av oss – blir vinsten ett begripligt och överblickbart system och att vi undgår att värderas efter vad som har orsakat våra behov.

Vi kan verkligen vara stolta över vårt socialförsäkringssystem, men det medför värderingar. Det är skillnad mellan att få sin försörjning genom socialbidrag och arbetslöshetsunderstöd och att få den t.ex. genom föräldraförsäkring och pension. En allmän socialförsäkring undanröjer den skillnaden.

Även om målen för en allmän socialförsäkring är fastlagda av riksdagen, går vårt system i motsatt riktning. Nuvarande system är uppdelat i en överskådlig mängd detaljregler, och vi fortsätter att lappa på bristerna.

Det är snart tio år sedan socialpolitiska samordningsutredningen var klar med sitt betänkande. Den proposition som detta föranledde avslogs av riksdagen 1983. Däremot fastställdes målen för en allmän socialförsäkring.

Vi anser att det nu är hög tid att påbörja arbetet med samordning och förenkling. Eftersom mycket har hänt inom socialförsäkringsområdet sedan socialpolitiska samordningsutredningen lade fram sitt förslag, anser vi att en ny utredning bör tillsättas. I väntan på konkreta resultat föreslår vi att den gamla frågan om ett SOFT åter bör aktualiseras av regeringen.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till reservationen vid utskottets betänkande.

Anf. 182 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Det här betänkandet handlar inte bara om en vpk-motion väckt av Inga Lantz. Det är faktiskt ett betänkande som i första hand bygger på en proposition med förslag till förändringar. Det gäller en utökning av retroaktiviteten i handikappersättningen från tre månader till två år. Det handlar om en förenkling av uträkningen av retroaktiv ersättning till arbetsskadade vid utfyllnad av sjukpenningen på grundval av arbetsskadeförsäkringen. Det gäller en förlängning av försöksverksamheten med en fjärdedels och tre fjärdedels sjukpenning och ersättning för ökade kostnader för resor till och från arbetet för underlättande av rehabilitering.

Ingen motion har väckts med anledning av propositionen. Jag yrkar därför bara bifall till propositionen.

Frågan om ett SOFT är en följetong sedan 1977. Det har väckts motioner i frågan från olika partier, och det har vid varje sådan tillfälle sagts att de ekonomiska förutsättningarna för ett SOFT inte har funnits. Socialbidragsnormerna har nu genomgått en sådan förändring att de börjar likna ett SOFT.

Regeringens senaste uppdrag i frågan har lämnats till socialstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen och avser att de skall försöka utarbeta riktlinjer för ett bättre samarbete mellan socialtjänsten och arbetsförmedlingen. De som nu får socialbidrag är till 20 % sådana som har problem med att få arbete. Det har därför lämnats ett specialuppdrag avseende denna kategori, vilket skall redovisas den 1 januari 1990. I det läget kanske det inte är precis aktuellt att återkomma med kravet på ett SOFT, och därför yrkar jag avslag på det kravet.

Frågorna om en samordnad socialpolitik och om en allmän socialförsäkring har vidare behandlats i utredningar. Precis som Margó Ingvardsson säger har de inte kommit så nära målet, och jag tror inte att en ny utredning för samma ändamål skulle påskynda ett närmande till målet. Därför yrkar jag avslag också på det yrkandet.

Anf. 183 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste fråga Ulla Johansson vad hon och socialdemokraterna i övrigt anser att riksdagen skall göra i det här läget för att vi skall

komma närmare målet en allmän socialförsäkring. Vi tycker att frågan bör utredas igen, eftersom det har hänt oerhört mycket under de tio år som gått sedan vi senast utredde frågan.

Vid en blick på hur det ser ut på socialförsäkringsområdet måste vi konstatera att vi i dag är mycket långt ifrån samordningstanken, och vi är på väg ännu längre bort. Vi kan ta sjukförsäkringen som ett exempel. I dag finns det fyra olika system, två inom försäkringen och två utanför försäkringen. Vi fortsätter att lappa på föräldraförsäkringen och på andra socialförsäkringar. Jag menar inte att det är onödigt. Det är nödvändigt, eftersom dessa försäkringar har brister, men hela tiden kommer vi längre bort från tankarna på en samordning.

Jag vill veta om socialdemokraterna nu har släppt tanken på en samordning eller om de har någon annan mening om vad vi skall göra för att uppnå de mål som vi ändå på papperet är överens om.

Anf. 184 ULLA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Som exempel kan vi ta den förenklade föräldraförsäkringen, som genomfördes härom året. Vi försöker att göra förenklingar när vi utarbetar nya försäkringar och vidtar förändringar. Jag vet att detta inte alltid lyckas, och man lyckas aldrig när man skall bygga vidare på sådant som redan är påbörjat. Men vi försöker i alla fall, och även vpk kan bidra med förslag i det arbetet.

Anf. 185 MARGÓ INGVARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort, eftersom timmen är sen. Ulla Johansson tog som exempel upp förenklingen av föräldraförsäkringen. Jag måste säga att det inte var något särskilt lyckat exempel. Ingen kan väl påstå att de förenklingar som vi har genomfört i föräldraförsäkringen har gjort denna enklare och mera överblickbar. Varje gång vi förenklar den förser vi den med en ny uppsättning regler, och det är meningen att vi skall göra precis tvärtom.

Anf. 186 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Riksdagsledamöter! Retroaktiviteten beträffande handikappersättning och arbetsskadeersättning är någonting som vi i miljöpartiet ser mycket positivt på. Det finns inte heller någon reservation i dessa frågor. Att man skall kunna vara sjukskriven på en fjärdedels, halv eller tre fjärdedels tid är ytterligare en positiv faktor. Det är positivt för dem som får denna förmån, och det är säkerligen i längden ekonomiskt positivt även för landet.

Vi har från miljöpartiet avgivit ett särskilt yttrande i anslutning till reservationen avseende mom. 2, för att betona att denna fråga för miljöpartiets del är mycket intressant. Många människor hamnar mellan de olika bidragsförmånerna. Marginalskatteeffekterna kan såväl för låginkomsttagare som för något högre inkomsttagare ibland uppgå till 100 %, när vissa bidrag bortfaller. Dessutom finns det fortfarande människor som har svårt att begära bidrag, medan andra har svårt att få bidrag. Socialnämnderna hinner sällan med uppsökande verksamhet.

Miljöpartiet anser motionen klart berättigad och intressant. Den tangerar vårt arbete med att nå fram till en form av medborgarlön. I motionen föreslås en allmän socialförsäkring, medan miljöpartiet verkar för en medborgarlön. Vi har dock ett stycke kvar innan vi kan lägga fram ett färdigt förslag. Jag vill ändå betona vårt intresse i det här fallet.

Prot. 1988/89:41
8 december 1988

*Bidrag vid adoption av
utländska barn*

Anf. 187 ULLA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag vill bara för protokollets skull meddela Ragnhild Pohanka att det inte är fråga om någon försöksverksamhet med halv sjukpenning, bara med en fjärdedels och tre fjärdedels sjukpenning.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

18 § Föredrogs

socialutskottets betänkande

1988/89:SoU8 om bidrag vid adoption av utländska barn (prop. 1988/89:3 delvis).

Bidrag vid adoption av utländska barn

Anf. 188 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Förslaget i propositionen anser vi från centerpartiet i huvudsak vara ganska bra. Centern har ju i olika riksdagsmotioner drivit just frågan om rättvisare villkor vid adoption av utländska barn. Det förslag som nu föreligger är ett steg i positiv riktning.

Speciellt för människor som har adopterat ett utländskt barn tidigare och vill adoptera ett andra barn innebär bidraget en bra lösning. Det innebär ju ett stort ekonomiskt åtagande att klara kostnaderna som följer med en adoption.

Men, herr talman, det finns ett par brister i förslaget från utskottet. Den ena är det förhållandet att bidrag inte skall utgå om inte adoptionen har fastställts av svensk domstol utan har kunnat ske på annat sätt men ändå är godkänd enligt svenska lagar och förordningar. Det tycker vi är fel, eftersom det ändå måste vara själva adoptionen som sådan som bidraget skall utgå för, oberoende av om adoptionen är beslutad i svensk domstol eller blivit laglig på annat sätt.

Det andra problemet är att handläggningen av bidragsärendena kommer att bli en belastning på försäkringskassorna, som redan förut är hårt ansträngda och klagar sin nöd över att de har svårt att klara sina uppgifter. I och för sig är det inte fråga om något stort tillskott av arbetsuppgifter, men detta kan ändå så att säga vara droppen som får bägaren att rinna över.

Vi ser dagligen hur försäkringskassorna får arbeta alltmer intensivt för att fullgöra sina uppgifter. Det här kan bli en belastning som kassorna får svårt att klara. Som framgår av reservation 4, tycker vi i centern att reformen förutsätter kraftfulla åtgärder i form av ytterligare resurser till försäkringskassorna.

De två saker som jag har berört är ett par fläckar på ett för övrigt väldigt bra förslag. Jag vill med hänvisning till vad jag nu har sagt yrka bifall till reservationerna 1 och 4.

Anf. 189 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Reservation 1 handlar om att utskottet i sitt förslag till beslut undantar en särskild grupp adoptioner från förmånen att få det bidrag på 20 000 kr. som riksdagen nu är överens om skall utbetalas vid adoptioner. Undantaget gäller vissa utländska adoptionsbeslut som på grund av internationellt privaträttsliga regler blir automatiskt giltiga i Sverige. Det är alltså adoptionsbeslut som vi inte har någon möjlighet att påverka.

Utskottsmajoritetens motivering för att undanta den här gruppen från möjligheten att få bidrag är att man inte vill uppmuntra adoptioner där svenska myndigheter inte har insyn och kontroll.

I och för sig tycker vi att det är riktigt. Vi tycker också att det är riktigt att man vid privata adoptioner alltid begär NIA:s godkännande. Med privata adoptioner menar jag då att de inte går genom någon auktoriserad adoptionsförmedling. Men för den typ av adoptioner som det gäller här, adoptioner som görs av utländska medborgare bosatta i Sverige, blir adoptionsbesluten giltiga vare sig vi vill det eller inte.

Det finns alltså ingen anledning, precis som NIA påpekat i en skrivelse till utskottet, att undanta den här gruppen från bidrag. Tvärtom kan jag tänka mig att bidragssystemet skulle kunna öppna möjligheter till kontroll och insyn i fråga om de privata adoptionerna. Problemen med vad vi anser vara olämpliga adoptioner får vi komma till rätta med på annat sätt, genom annan lagstiftning.

I reservation 2 anförs att åldersgränsen för bidrag skall vara 16 år i stället för 10. Det finns ingen anledning till att inte ge bidrag i de sällsynta fall då någon vill adoptera ett barn över 10 år. Det kostar precis lika mycket att adoptera ett äldre barn som ett litet barn.

Utskottets motivering är bara att 10 år är samma gräns som för föräldraförsäkringens upphörande, men vi tycker inte att det är godtagbart. Tvärtom vet vi ju att det är svårt för barn över 10 år att finna adoptivföräldrar. Adoptivföräldrar vill i de flesta fall ha mycket yngre barn, och de äldre barnen är en grupp som är satt på undantag. Jag tycker att det vore bra om man med det här bidraget kunde stimulera till adoptioner även av barn över 10 år.

Reservation 3 handlar om att bidraget bör värdesäkras. Vi vet från alla andra områden där vi infört ett bidrag, som varit högt och bra, att det behöver gå bara ett eller två år så har bidraget urholkats. När man nu inför ett nytt bidrag, anser vi att det skall värdesäkras från början, för att slippa diskussionen om hur bidraget har urholkats och måste höjas igen.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3 till socialutskottets betänkande.

Avslutningsvis, herr talman, kan jag inte låta bli att säga att jag är väldigt glad över att riksdagen nu har enats om att ge bidrag till adoptioner. Speciellt glad är jag därför att jag skrev en motion i det här ärendet 1984. Då var vi ganska ensamma om förslaget, men de andra partierna anslöt sig ganska

snabbt. Det är inte så vanligt att det bara tar fem år innan man får gehör för ett motionsförslag, så vi tycker att beslutet är mycket tillfredsställande.

Anf. 190 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Miljöpartiet de gröna anser att kostnaderna för adoption av utländska barn över 10 år upp till 16 år är lika stora som för yngre barn. Precis som Margó Ingvardsson sade, finns det all anledning att stödja adotion av dessa något äldre barn. Det kan finnas syskon till redan adopterade barn eller barn som är i behov av t.ex. särskilda sjukvårdsinsatser och som en familj vill adoptera. De adoptivföräldrarna skall då stödjaskon ekonomiskt.

Härmed yrkar jag bifall till reservation 2 vid moment 2, och i övrigt stöder jag utskottets hemställan.

Anf. 191 ANITA PERSSON (s):

Herr talman! Det är med stor tillfredsställelse som socialutskottet i dag lägger fram sitt betänkande om bidrag till internationella adoptioner. Det råder som vi hört en stor enighet i utskottet om att bidraget skall införas, och även om att bidraget skall utges retroaktivt. Däremot är vi inte helt överens om vilka barn som skall omfattas av bidraget och åldern på dessa samt om bidraget skall värdesäkras nu, mer därom senare.

De höga kostnaderna för att kunna genomföra en adoption av ett utländskt barn har diskuterats under många år, precis som Margó Ingvardsson sade. I november 1985 tillsatte regeringen en utredning för att utreda hur man skulle kunna få ned kostnaderna för de blivande föräldrarna.

Från socialutskottet framhöll vi då att utredningen som regeringen tillsatt borde utarbeta ett förslag till ekonomiskt stöd till dem som har utgifter i samband med en internationell adoption. Utredningen arbetade snabbt och lade fram sitt betänkande under våren 1987 och föreslog då ett bidrag på 5 000 kr. per adoption.

I våras då vi i utskottet i denna fråga behandlade ett flertal motioner, som lämnats under allmänna motionstiden från samtliga dåvarande riksdagspartier, enades vi om ett tillkännagivande till regeringen om att ett bidrag om 50 % av kostnaden, dock högst 20 000 kr., borde införas den 1 januari 1989. Detta blev också riksdagens beslut och regeringen överlämnade i juni den proposition som vi nu behandlar, där regeringen föreslår att ett bidrag införs med just denna summa samt att bidraget utgår för adoptioner som genomförts efter den 30 juni 1988.

Det är, herr talman, glädjande att regeringen har ansett sig kunna gå längre än vad riksdagen önskade och således föreslår att bidrag skall utgå för adoptioner som skett efter den 1 juli i år. Detta har vi i utskottet också enigt ställt oss bakom.

Däremot är vi inte helt överens om vilka som skall kunna erhålla bidrag.

I propositionen föreslås att man endast i de fall där en svensk myndighet har prövat adoptionens lämplighet skall ha rätt till bidrag. Detta sker också oftast, men en del adoptioner blir automatiskt tillämpliga genom internationella regler, utan att en myndighetsprövning skett här i Sverige, alltså om de blivande föräldrarna är utländska medborgare och adoptionen har godkänts i

deras hemland. Dessa föräldrar slipper således gå igenom hela den procedur som de får gå igenom som får adoptionen godkänd genom svensk domstol eller genom NIA. Därför har de inte heller samma kostnader för att genomföra en adoption. Den omfattande kontroll och prövning som vi har i Sverige, innan en internationell adoption blir godkänd, beror ju på att vi vill ha en kontroll av adoptionerna i syfte att tillgodose barnens bästa, vilket vi här i Sverige är noga med.

Utskottet föreslår således att riksdagen följer förslaget i propositionen att en förutsättning för rätt till bidrag bör vara att ett giltigt adoptionsbeslut kommer till stånd genom medverkan av svensk myndighet, antingen via domstol eller NIA. Detta medför att adoptionens lämplighet, sedd ur svensk synvinkel blir säkerställd.

När det gäller vilken ålder barnet högst bör ha för att rätt till bidrag skall föreligga så anser utskottet i likhet med regeringen att man bör tillämpa samma åldersgräns som i dag gäller för rätt till föräldrapenning vid adoption, alltså 10 års ålder på barnet. Denna åldersgräns föreslogs också av den utredningsman som utredde frågan.

När det gäller bidragets storlek uttalade alltså riksdagen redan i våras att bidraget bör utgå med 50 % av kostnaderna, dock högst 20 000 kr. Detta är också förslaget i propositionen.

Då vi nu inför ett bidrag underlättas ju väsentligt möjligheterna för många att adoptera ett barn. Det är ju för att bl.a. stödja ekonomiskt svaga så att även de kan ha en möjlighet att adoptera ett utländskt barn som ett införande av ett bidrag har föreslagits. För de föräldrar som redan har ett adoptivbarn kommer det också att innebära att de får större möjligheter att skaffa ett syskon till det barn de tidigare har.

Jag ser det också som självklart att kostnadsutvecklingen vid internationella adoptioner noga följs, och att NIA slår larm till regeringen om utvecklingen skulle bli sådan att en urholkning av bidraget sker. Att värdesäkra bidraget som vpk föreslagit skulle strida mot de principer som riksdagen tidigare har antagit om kostnadskontroll av statens utgifter.

Både kommittén och regeringen föreslår att försäkringskassan skall administrera det nya bidraget. Majoriteten i utskottet anser också att detta kan genomföras utan att utöka personalen vid försäkringskassorna. Det utförs i dag ca 1 600 utländska adoptioner, och det finns för närvarande ca 430 lokalkontor. Jag tror inte att införandet av detta bidrag medför en så stor belastning vid försäkringskassorna att det inte skulle gå att klara av detta utan ytterligare personalförstärkning. I stället bör det vara stimulerande för personalen att få handha nya arbetsuppgifter, i synnerhet när omfattningen av den tillkommande verksamheten inte är större än den nu föreslagna.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 192 BARBRO WESTERHOLM (fp):

Herr talman! Jag kan inte riktigt förstå Anita Perssons resonemang om varför de utländska adoptionerna skulle undantas från bidrag. Dels har NIA, som är expertorganet inom detta område, förordat att bidrag skall utgå, dels är det, som Margó Ingvardsson säger, så att man här får en myndighetskon-

takt som möjliggör att man blir uppmärksam på att en adoption har ägt rum.

Vi stöder alltså reservation 1 från folkpartiet.

Personligen tycker jag att det är mycket bra att detta har kommit i hamn. Jag mötte detta problem första gången under inseminationsdebatten i socialstyrelsen. Man förde fram argumentet att inseminationer var att föredra av ekonomiska skäl för föräldrarna. Jag tyckte det var oerhört stötande att pengar skulle avgöra hur man skulle hjälpa barnlösa par. Jag tyckte att adoption skulle vara en bättre lösning, för då blir man föräldrar på lika villkor. Då dök idén upp att ge bidrag till föräldrar för att de inte skulle välja insemination framför adoption av just ekonomiska skäl. Nu är detta i hamn, och det tycker jag är mycket bra.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut i ärendet skulle fattas vid nästa arbetsplenum.)

19 § Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid nästa arbetsplenum tisdagen den 13 december.

20 § Anmäldes och bordlades

Proposition

1988/89:63 om ändring i lagen (1974:191) om bevakningsföretag m.m.

21 § Meddelande om interpellation

Meddelades att följande interpellation framställdes

den 8 december

1988/89:95 av *Bo Lundgren (m)* till finansministern om villkoren för eftertaxering:

En skattskyldig kan, trots att taxeringen vunnit laga kraft och ordinarie besvärstid utgått, under vissa förutsättningar eftertaxeras. Bestämmelserna om detta återfinns i 114 § taxeringslagen. Där sägs:

Har skattskyldig i uppgift eller upplysning, avgiven till ledning vid hans taxering, lämnat oriktigt meddelande och har meddelandet följts eller har eljest meddelandet föranlett att skatt enligt uppbördslagen (1953:272) på grund av att taxeringen påförts den skattskyldige eller hans make eller, vad angår förmögenhetsskatt, annan med honom samtaxerad person med för lågt belopp, skall rättelse ske genom eftertaxering. Sådan rättelse skall också ske, när skattskyldig har lämnat oriktigt meddelande i mån om sin taxering. Eftertaxering må dock ej åsättas, om den skatt som icke påförts är att anse såsom ringa.

Föreligger sådana omständigheter att eftertaxering skall åsättas och kan på grund av sålunda och i övrigt förekommande antagas att om den skattskyldi-

ges lämnade uppgifter icke varit av beskaffenhet att kunna ligga till grund för en riktig taxering, skall eftertaxering åsättas med tillämpning av 21 §.

Vad ovan sagts skall äga motsvarande tillämpning, om skattskyldig, ehuru uppgiftspliktig, underlåtit avlämna uppgifter av infordrad upplysning.

Av lagtexten framgår att eftertaxering kan ske om oriktigt meddelande har lämnats av den skattskyldige, om de av honom lämnade uppgifterna inte varit tillräckligt omfattande för en riktig taxering eller om den skattskyldige underlåtit lämna infordrade upplysningar.

I ett uppmärksammat fall har Kjell Hermansson, bosatt i Högsby i Kalmar län, eftertaxerats. Han arbetade som resemontör hos Götaverken Reparation Zäta. Detta företag hade förlagt sitt huvudkontor till Vetlanda trots att den huvudsakliga verksamheten bedrevs i Göteborg.

Kjell Hermansson hade under den period eftertaxeringen gäller i regel haft sitt dagliga arbete vid två arbetsplatser inom Göteborgs kommun. Arbetsgivaren betalade ut traktamentsersättning som redovisades i deklARATIONERNA samtidigt som motsvarande belopp drogs av. Detta godkändes av taxeringsnämnden.

Vid en revision av företaget framkom sådana uppgifter att revisorerna ansåg att de anställda inte varit berättigade till avdrag för ökade levnadskostnader. Totalt berördes ca 100 personer, bosatta i olika län, av detta ställningstagande. I Kalmar län begärde länskattemyndigheten eftertaxering av Kjell Hermansson.

Länsrätten i Kalmar län beslöt om eftertaxering för taxeringsåren 1978–1981 med motiveringen att det i deklARATIONEN inte angivits att Göteborg borde anses vara den skattskyldiges "vanliga verksamhetsort". Därmed hade enligt länsrätten ofullständiga uppgifter lämnats.

I deklARATIONERNA hade Kjell Hermansson klart angett från vilket företag lön utbetalts. Det framgick vidare att han huvudsakligen arbetat i Göteborg.

Det är enligt min mening inte möjligt att kräva av en enskild skattskyldig att han skall känna till begreppet "vanlig verksamhetsort" och dessutom med utgångspunkt i det *själv* göra en bedömning av den skattemässiga konsekvensen.

För Kjell Hermansson ledde eftertaxeringen till en mycket besvärlig ekonomisk situation. Inkomsten – efter den ursprungligen debiterade skatten – för de år eftertaxeringen gällde hade ju redan konsumerats. Det skattekrav som uppkom blev mycket stort. Införsel på lönen har påbörjats och exekutiv auktion har hållits i hemmet.

Det kan också nämnas att ungefär 70 % av de skattskyldiga som berördes i samband med revisionen av Götaverken Reparation Zäta inte eftertaxerats. Vissa skattemyndigheter har uppenbarligen gjort en annan tolkning av 114 § taxeringslagen än vad som var fallet i Kalmar län.

Balansen mellan en enskild medborgare och staten, som stiftar skattelag och som tolkar och tillämpar den, har rubbats kraftigt till den enskildes nackdel. Reglerna om eftertaxering måste vara så utformade och tolkas på sådant sätt att en skattskyldig som lämnar alla de uppgifter han rimligen kan inse skall lämnas inte kan eftertaxeras.

Jag vill mot denna bakgrund fråga finansministern om han är beredd lägga förslag om ändringar i taxeringslagen så att reglerna om eftertaxering inte kan tillämpas på sätt som i det redovisade fallet?

Meddelades att följande frågor framställdes

Meddelande om frågor

den 8 december

1988/89:336 av *Kjell Ericsson* (c) till jordbruksministern om prisstödet till jordbruket i norra Sverige:

Regeringen har uppdragit åt statens jordbruksnämnd att i samråd med lantbruksstyrelsen genomföra en närmare översyn av prisstödet till jordbruket i norra Sverige. Detta arbete har påbörjats av jordbruksnämnden. Diskussioner har även förts mellan jordbruksnämnden och LRF:s Norrlandsgrupp. Vid dessa diskussioner har jordbruksnämnden och LRF:s Norrlandsgrupp tolkat riksdagens jordbrukspolitiska beslut från 1988 på olika sätt. LRF:s tolkning är att animalieproduktionen skall bevaras på 1984 års nivå inom stödområdet. Jordbruksnämnden tolkar 1988 års beslut som en målsättning. Faktum är att produktionen minskar inom stödområdet och då mest i de södra delarna.

Med hänvisning till ovanstående vill jag fråga jordbruksministern:

Vilken tolkning gör jordbruksministern av 1988 års jordbrukspolitiska beslut angående produktionsnivån inom stödområdet för jordbruket i norra Sverige, och kommer den aktuella översynen att innebära någon förändring av stödet för någon del av stödområdena?

1988/89:337 av *Kjell-Arne Welin* (fp) till statsrådet Georg Andersson om handläggningen av visst slag av utvisningsärenden:

Regeringen beslutade torsdagen den 1 december att två polska familjer skulle utvisas.

Familj 1 är bosatt i Malmö och består av moder och cp-skadad dotter. Bevisligen har modern på olika sätt trakasserats av polska myndigheter samtidigt som dottern förvägrats vård för sitt handikapp – detta på grund av moderns politiska uppfattning.

Familj 2 är bosatt i Järfälla och består av föräldrar samt två barn tre och fyra år. Familjen har vistats i Sverige under cirka fyra år. Det yngsta barnet är fött i Sverige. Fadern och barnen har under vistelsen i Sverige fått stora nervösa problem. Detta har sannolikt uppstått på grund av den stora ovisshet som väntan på beslut om framtiden inneburit.

Jag har ingen önskan att diskutera enskilda ärenden, utan nämner detta enbart som exempel på utvisningsbeslut där humanitära hänsyn inte anses föreligga.

Jag vill därför fråga statsrådet följande:

Avser regeringen att vidta åtgärder för att av humanitära skäl undvika att utvisningar av ovanstående typ sker?

Förteckning över talare

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Prot. .
1988/89:41

Torsdagen den 8 december

Andre vice talmannen 78
Andersson, Axel (s) 135
Andersson, Ingrid (s) 22
Annerstedt, Ylva (fp) 110, 111, 113, 118, 125
Bertilsson, Stig (m) 8
Björkquist, Lola (fp) 20, 24
Brunander, Lennart (c) 83, 89, 91, 94, 96, 98, 101, 104
Carlsson, Inge (s) 95, 98, 99, 102, 104
Castberger, Anders (fp) 93, 97, 99
Eriksson, Ingvar (m) 92, 99
Fiskesjö, Bertil, tredje vice talman (c) 119, 122, 124, 127, 128
Gahrton, Per (mp) 134
Goës, Eva (mp) 11, 13
Hagård, Birger (m) 14
Holmberg, Bo (s) 30, 33, 34
Håvik, Doris (s) 61, 66, 69, 78
Ingvardsson, Margó (vpk) 9, 58, 65, 68, 71, 72, 136, 137, 138, 140
Israelsson, Karin (c) 56, 64, 67, 71, 72, 74, 75
Johansson, Larz (c) 12, 13
Johansson, Ulla (s) 137, 138, 139
Koch, Inger (m) 129
Lander, Jarl (s) 81, 82
Larsson, Roland (c) 139
Larsson, Torgny (s) 10, 111
Leghammar, Hans (mp) 121, 125
Leissner, Maria (fp) 43, 49, 51, 131
Lindblad, Gullan (m) 69, 72, 73
Lyngå, Gösta (mp) 13, 14
Nilson, Rolf L (vpk) 115
Nilsson, Carl G (m) 101, 104
Nordström, Kjell (s) 79
Norrby, Sören (fp) 108
Nyhage, Hans (m) 112, 118
Ottosson, Roy (mp) 85, 88, 91, 95, 97, 99
Persson, Anita (s) 141
Persson, Bertil (m) 42, 48, 50, 52
Persson, Karl-Erik (vpk) 45, 49, 51
Persson, Margareta (s) 46, 50, 52
Pettersson, Ulla (s) 125, 127, 128
Pohanka, Ragnhild (mp) 46, 60, 66, 69, 75, 76, 138
Ramsell, Siv (c) 132
Samuelsson, Marianne (mp) 76
Sandberg, Barbro (fp) 73, 75, 76
Sandberg-Fries, Yvonne (s) 18, 21, 23, 25

Prot.
1988/89:41

Schyman, Gudrun (vpk) 27, 31, 34, 37, 39
Skårvik, Kenth (fp) 81, 82, 83
Stenberg, Anita (mp) 17, 21, 24, 28, 33, 35, 38, 39, 141
Stenmarck, Per (m) 15, 20, 22, 24
Svensson, Olle (s) 116
Svensson, Sten (m) 40
Tarschys, Daniel (fp) 15, 19
Thun, Sture (s) 121, 123
Wachtmeister, Knut (m) 78, 79
Westerholm, Barbro (fp) 22, 24, 35, 38, 40, 142
Winberg, Margareta (s) 86, 90, 91
Wohlin-Andersson, Anna (c) 107
Åhnberg, Annika (vpk) 84, 89, 91, 94, 100, 102, 103
Åstrand, Göran (m) 111
Östh, Rosa (c) 16, 19, 21, 23, 25, 32, 34, 37, 39
Östrand, Olle (s) 105